

VOL . 30

Current Debates in Social Sciences

ANTHROPOLOGY, CULTURAL STUDIES, EDUCATION, LINGUISTICS,
LITERATURE, GENDER STUDIES, PHILOSOPHY, PSYCHOLOGY, SOCIOLOGY

ŞENEL GERÇEK
TUBA DEMİRCİ
VAHDET ÖZKOÇAK



CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES VOL. 30

**Edited By
Şenel Gerçek
Tuba Demirci
Vahdet Özkoçak**

Current Debates in Social Sciences Vol. 30

(Edited by: Şenel Gerçek, Tuba Demirci, Vahdet Özkoçak)



IJOPEC Publication Limited

CRN:10806608
60 Westmeade Close
Cheshunt, Waltham Cross
Hertfordshire
EN7 6JR London
United Kingdom

www.ijopec.co.uk

E-Mail: info@ijopoc.co.uk
Phone: (+44) 73 875 2361 (UK)
(+90) 488 217 4007 (Turkey)

Current Debates in Social Sciences Vol. 30

First Edition, December 2019

IJOPEC Publication No: 2019/21

ISBN: 978-1-912503-84-1

No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, transmitted in any form or by any means electronically without author's permission. No responsibility is accepted for the accuracy of information contained in the text, illustrations or advertisements. The opinions expressed in these chapters are not necessarily those of the editors or publisher.

A catalogue record for this book is available from Nielsen Book Data, British Library and Google Books.

The publishing responsibilities of the chapters in this book belong to the authors.

Printed in London.

Composer:

IJOPEC Art Design

Cover illustrators are from Pinclipart & Freepik

CONTENTS

INTRODUCTION	5
--------------------	---

SECTION I ANTROPOLOGY

1. THE USE OF DIGIT RATIO (2D: 4D) IN HEALTH SCIENCES / PARMAK ORANLARININ (2P:4P) SAĞLIK BİLİMLERİ ALANINDA KULLANIMI	11
<i>Fırat Koç, Elif Çetli</i>	
2. ANTHROPOLOGICAL EVALUATION OF 2024 WORLD HUMANITARIAN PROGRAMS FROM FORENSIC SCIENCES PERSPECTIVE / ADLİ BİLİMLER PERSPEKTİFİNDEN 2024 DÜNYA İNSANİ PROGRAMLARININ ANTROPOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	19
<i>Damla Taşkın, Fırat Koç, Vahdet Özkoçak</i>	
3. THE IMAGE OF THE DEVIL IN THE OTTOMAN AND ISLAMIC WORLD WITH RESPECT TO CULTURE, MUSIC AND DANCE / OSMANLI VE İSLAM DÜNYASINDA KÜLTÜR, MÜZİK VE DANS EKSENİNDE ŞEYTAN İMGESİ	33
<i>Mustafa Avcı</i>	

SECTION II CULTURAL STUDIES

4. CHANGING PERSPECTIVE / DEĞİŞEN PERSPEKTİF	51
<i>Fırat Arapoğlu</i>	
5. CULTURAL IDENTITY AND INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE ATTITUDE SCALE FOR TURKISH IMMIGRANTS LIVING IN GERMANY / ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK GÖÇMENLER İÇİN KÜLTÜREL KİMLİK VE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS TUTUM ÖLÇEĞİ	61
<i>Hülya Çevirme</i>	
6. THE ROLE OF NEW DEVELOPING NANOTECHNOLOGY IN EVIDENCE-BASED NURSING APPLICATIONS / YENİ GELİŞEN NANOTEKNOLOJİNİN KANITA DAYALI HEMŞİRELİK UYGULAMALARINDAKİ YERİ	69
<i>Burcu Küçükkaya</i>	

SECTION III EDUCATION

7. OPINIONS OF PROSPECTIVE PRESCHOOL TEACHERS CONCERNING THE INVOLVEMENT LEVELS OF CHILDREN / OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇOCUKLARIN KATILIM DÜZEYLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	77
<i>Tuğçe Akyol</i>	

SECTION IV GENDER STUDIES

8. GENDER AND ECONOMIC DEVELOPMENT	91
<i>F. Özlem Tezcek</i>	
9. THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF-CARE AGENCY AND QUALITY OF SEXUAL LIFE ACCORDING TO PREGNANCY TRIMESTERS / GEBELİK TRİMESTERLERİNE GÖRE ÖZ BAKIM GÜCÜ VE CİNSEL YAŞAM KALİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	99
<i>Burcu Küçükkaya</i>	

SECTION V LINGUISTICS

10. FORMATION AND LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF THE EVOLUTION OF EUPHEMISMS
IN THE TURKISH LANGUAGE / TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDE
ÖFEMİZMLERİN OLUŞMASININ LEKSİKOLOJİK SEMANTİK ZELLİKLERİ107
Benövşe Hacıyeva

SECTION VI LITERATURE

11. PROPHET ANECTODE DETERMINED IN A COPY OF FORTY VIZIER STORIES
MANUSCRIPT BELONGS TO OLD ANATOLIAN TURKISH PERIOD / ESKİ ANADOLU
TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT YAZMA BİR KIRK VEZİR HİKÂYELERİ NSHASINDA
TESPİT EDİLEN ENBİYÂ KISSALARI ÜZERİNE.....117
Serhat Kk, Cansu Pancar, Yunus Alperen ncel

SECTION VII PHILOSOPHY

12. A RESEARCH ON PHILOSOPHICAL POSSIBLTY OF PLATO’S IDEA THOUGHT /
PLATON’UN İDEA DŞNCESİNİN FELSEFİ İMKANI ÜZERİNE BİR İNCELEME125
zgr Karadaş

SECTION VIII PSYCHOLOGY

13. SEXUAL FUNCTION EVALUATION ACCORDING TO THE NUMBER AND TYPE OF BIRTH 133
Berna Şermin Kılıç
14. EVALUATION OF EDINBURG DEPRESSION SCALE IN ADOLESCENTS;
CONSEQUENCES OF UNTREATED AND OVERLOOKED DEPRESSION145
Nil Atakul

SECTION IX SOCIOLOGY

15. WATCHING THE CITY, TOUCHING THE CITY, TALKING TO THE CITY: RETHINKING THE
IMAGE OF THE CITY IN THE EASTERN BLACK SEA / KENTİ İZLEMEK, KENTE DOKUNMAK,
KENTLE KONUŞMAK: DOĞU KARADENİZ’DE KENT İMGESİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK.....159
Kerem zbey
16. ELDERLY IN THE CONTEXT OF GERONTOSOCIOLOGY: A THEORETICAL
AND PRACTICAL VIEW / GERONTOSOSYOLOJİ BAĞLAMINDA YAŞLILIK:
KURAMSAL VE UYGULAMALI BİR BAKIŞ171
İlknur Beyaz zbey
17. DISCOURSIIVE BODY AND IDENTITY / SYLEMSEL BEDEN VE KİMLİK183
S.Didem zşenler

INTRODUCTION

Social Social science disciplines are a group of academic fields ranging from sociology, anthropology, psychology to education, linguistic, literature and cultural studies. These fields focus on various aspects of human behaviour, social interaction, cultural practices, people's learning activities, communication processes, artistic or individual creations. Human achievements in the past and present civilizations, the social hierarchies, structure of mental life and behavioural patterns as well as psychological disorders which spring up in the context of everyday life are subject to constant debate and academic inquiry. On the other hand, unlike any other disciplinary field, philosophy facilitates the improvement of our capacity to see the world and current state of human affairs from varying perspectives through deepening the relation among different fields of study and research. As a mother of all disciplines, philosophy pursues truths, or more properly, always better means of understanding each dimension of life along principles of scientific conduct and inquiry. In other words, philosophy intersects with anthropology and sociology in terms of its constant search for developing an ability to see the world from the perspective of other individuals and cultures along its major inquiry, which is the enhancement of our perceptions about the relationships among various fields of study and especially the inquirers' sense of the meaning and awareness about the varieties of human existence.

As for education, literature and linguistics, these fields are mostly interested in human facilities, involving acquisitions of knowledge and individual skills, productions of spoken and written art forms, or kinds of communication tools and ways.

The proceedings book you are reading now contains the selected papers presented in the fields of sociology, anthropology, psychology, education, linguistic, literature and cultural studies as well as two interdisciplinary fields gender and cultural studies at the 10th International Congress on Current Debates in Social Sciences 2019, Istanbul, Turkey, which was organized collaboratively by Altınbaş University (Turkey), University of Belgrade (Serbia), Batman University (Turkey), VUZF University (Bulgaria) and Near East University (Cyprus) and supported by IJOPEC Publication and University of Westminster (United Kingdom). Generally speaking, annual CUDES International Congresses intend to platform discussions and contemporary debates in social sciences so that interdisciplinary studies among varying social science disciplines as well as achievements of young researchers in individual academic fields can be located.

This volume contains the selected papers on wide range of issues which were presented during CUDES 2019 in the abovementioned academic fields.

Part I is a collection of three papers in Anthropology. In the first study, *The Image of The Devil in The Ottoman and Islamic World with Respect to Culture, Music and Dance*, Mustafa Avcı aims to analyze the role of demonic figures and their function in the Ottoman culture and music.

In *Anthropological Evaluation of 2024 World Humanitarian Programs from Forensic Sciences Perspective*, the researcher aims to make an overall evaluation of the studies that the coordination of statistical, economic, social research and education centre (SESRIC) of the Organization of Islamic Cooperation (OIC) and the statistical department of UN (UN).

In *The Use of Digit Ratio (2D: 4D) in Health Sciences*, Firat Koç and Elif Çetli interest in sex hormones exposed during the prenatal processing, which are very significant for the determination of an individual's sex.

Part II of the book is about Education Studies. It involves a paper written by Tuğçe Akyol who questionings the opinions of prospective preschool teachers concerning the involvement levels of 5-6-year-old children under the title of Opinions of Prospective Preschool Teachers Concerning The Involvement Levels of Children. To conclude, she asserts that the prospective preschool teachers consider that the developmental characteristics of children, their learning environments, plans, and teacher-child interaction affect the involvement levels of children.

In Cultural Studies in Part III, Fırat Arapoğlu examines the paradigm shift in his research, Changing Perspective. He comments the role and purpose of the Perspective from social, cultural and historical aspects.

In the second study under the title of Cultural Identity and Intangible Cultural Heritage Attitude Scale For Turkish Immigrants Living in Germany, Hülya Çevirme proposes to develop a scale to determine the cultural attitudes of Turkish immigrants living in Germany against cultural identity and Intangible cultural heritage.

In the final study of Part III, titled “The Role of New Developing Nanotechnology In Evidence-Based Nursing Applications”, Burcu Küçükkaya discusses nanotechnology and its use in the field of nursing applications. Based on some facts about the usefulness of materials found on nanotechnology she aims to investigate the role of developing nanotechnology in evidence-based nursing practices.

Part IV about Gender&Human Studies have three papers. In the first study, Nihal Şirin Pınarcıoğlu’s paper argues whether a local elementary level-political office, namely muhtarship [an election-based neighbourhood representative] opens up new possibilities and insights in terms of women’s political representation in a society where gender equality in political participation and election into political offices remained still limited despite 85 years of women’s suffrage. Based on a case study which was conducted through in-depth interviews among a group of women who have been holding muhtarship as a political office in Kocaeli and İstanbul, this article examines first how gender matters both at national and local political levels diverge and converge, secondly the dynamics surrounding the real experience of women muhtars.

F. Özlem Tezcek tackles with the issue of gender and development. She starts with how mainstream development literature remains unresponsive to gender inequality as one of the most persistent forms of structured inequalities until recently. Positing mainstream development approach as not paying attention to the content and nature of women’s reproductive activities in the domestic sphere with its extensive connections in the neoliberal capitalist order, i.e., along women’s clustering in low-sometimes unpaid, precarious, low skilled agricultural and non-agricultural service jobs, her paper reminds us of alternative forms of analysis and reappraisals both from within the mainstream economic development literature as well as feminist economics’ critique which managed to stimulate the recent, but meaningful turn for gender in development.

The last paper is Burcu Küçükkaya’s cross-sectional study entitled “The Relationship between Self-Care Agency and Quality Of Sexual Life According to Pregnancy Trimesters”, which seeks to explore the difference among pregnancy trimesters in terms of quality of sexual life with respect to self-care agency. Based on a survey data gathered from 165 expectant women receiving prenatal health care at a Gynaecology and Obstetrics Polyclinic and Obstetrics Ward of a university hospital between January-March 2019, she found out that though pregnancy bring about critical physical, hormonal and emotional changes and these aggravate over time, with informed and better self-care agency understanding, those changes’ negative impact over sexuality can be controlled effectively.

In Part V, the field of Linguistic only one paper exists. Benövşe Hacıyeva’s study Formation and Lexico-semantic Features of the Evolution of Euphemisms in the Turkish language is to define and explain the term of Euphemisms, a historical category drawing a veil over undesired situations.

Part VI has only one paper about Literature, written by Serhat Küçük, Cansu Pancar and Alperen Öncel, discussing the Forty Vizier Stories, one of the remarkable representatives of the frame story and East Narrative Tradition.

In the sole study of Part VII about Philosophy, titled “A Research on Philosophical Possibility of Plato’s Idea Thought”, Özgür Karadaş considers the philosophical fiction of the idea based on Plato’s “substantiveness” and “abstracted mind” in terms of creating opportunities for post-Plato philosophy.

In Part VIII about Psychology comprises three papers: Nil Atakul examines the promises of Edinburg Postnatal Depression Scale (EPDS) in terms of detecting perinatal depression timely, a mental health complaint affecting women’s lives cross culturally, especially when it is extensively applied by women’s obstetrical health care providers. As a practical and prompt scale, EPDS is posited here a rigorous alternative to detect depression, a major blind spot in social policy and health care schemes for women’s reproductive health both during pregnancy and after childbirth in Turkey.

Berna Şermin Kılıç’s piece discusses how the women’s sexual experience(s) and functions correlate and are shaped by the way they give birth as well as the number of pregnancies resulted in healthy births in her article titled “Sexual Function Evaluation According to the Number and Type of Birth. Based on a case study conducted at Training and Research Hospital, İstanbul, Turkey, between October –November 2019. The way women give birth seems pretty ignorable in terms of affecting the quality of post-partum sexuality, however the number of both children and births seems to influence women’s experience of “quality” sexuality.

The last Part of the book relates to Literature and includes three papers. S.Didem Özşenler’s paper titled “Discursive Body and Identity” conceptualizes how body image has become a great responsibility and how specific art practices such as tattoo turned into a crucial identity markers and representatives of specific habitus.

Based on a field study conducted in Artvin, a north eastern border city in Anatolia , İlknur Beyaz Üstün argues about the dynamics of aging and life worlds of the elderly in her article titled “Elderly in the Context of Gerontology: A Theoretical and Practical View”. She examines the particularities of life after retirement among the elderly; their social- economically as well as spatially oriented concerns about aging with the conceptual tools provided by Gerontology, a flourishing subfield in Sociology.

Kerem Özbey examines the changing dimensions of urban identity and urban imagery of the same city, Artvin as a border settlement which became subject to environmental degradation along, i.e., various centrally planned dam and hydroelectric power plant projects, irregular migration and the growth of informal economy. This paper focuses on several emergent urban problems such as sex work, human trafficking and contraband trade, drug addiction, as well as micro level social problems such as rising divorce rates and cancer epidemic in away exemplifying the repercussions of neoliberal transformations in wider Black Sea Region in the last thirty years with a specific focus on Artvin province.

To sum up, articles collected here form a meaningful sample embodying recent debates and achievements of young scholars in major social science disciplines in various academic settings in Turkey. The book in other words becomes a good exemplary of present-day research inquiries and looming academic interest in the social sciences domain.

December 2019

Şenel Gerçek, Tuba Demirci, Vahdet Özkoçak

SECTION **I**
ANTROPOLOGY

1

THE USE OF DIGIT RATIO (2D: 4D) IN HEALTH SCIENCES / PARMAK ORANLARININ (2P:4P) SAĞLIK BİLİMLERİ ALANINDA KULLANIMI

Fırat Koç¹, Elif Çetli²

Abstract

Sex hormones exposed during the prenatal process play a role in determining an individual's sex. Sex hormones also have an effect on finger development. Estrogen is associated with the development of the second finger, while the hormone testosterone is associated with the development of the fourth finger. 2, obtained from both hands. and 4. The ratio of finger lengths to each other is called the finger ratio. Finger rates vary depending on the levels of sex hormones exposed during the Prenatal process. High testosterone low estrogen levels show a low finger rate, while high estrogen low testosterone levels reveal a high finger rate. High finger ratio is known to be feminine, while low finger ratio is known to be masculine. Finger ratios are applied in the field of health sciences, psychology, sports activities and determining performance criteria.

Keywords: :Sex Hormones, Digit Ratio, Health Sciences.

Giriş

Doğum öncesi dönemdeki cinsiyet hormon seviyeleri, bazı cinsiyet temelli farklılıkların oluşmasına sebep olmakta ve parmak oranlarını belirlemektedir. Testosteronun dördüncü parmağın, östrojenin ise ikinci parmağın gelişimiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Erkeklerde rastlanılan düşük parmak oranları, prenatal süreçte maruz kalınan yüksek testosteron ve düşük östrojen düzeyiyle ilişkilidir. Doğum öncesi dönemde maruz kalınan yüksek östrojen ve düşük testosteron seviyesiyle ise kadınlarda yüksek parmak oranlarına rastlanmasına yol açmaktadır. Doğum öncesi süreçteki androjen duyarlılığını ifade etmek için bazı hipotezler ortaya atılmıştır. Bu doğrultuda prenatal dönemdeki androjen duyarlılığının göstergelerinden biri olarak elin ikinci ve dördüncü parmak uzunluklarının birbirlerine oranının güvenilir bir gösterge olduğu düşünülmektedir (Manning, 2002).

Parmak oranları her iki elden ikinci ve dördüncü parmak uzunluklarının mekanik ya da dijital kumpas kullanılarak ölçülmesi ve bu ölçümlerin birbirine oranlanmasıyla elde edilmektedir (Pheasant, 1990).

Antropometrik ölçümler, ergonomi, sağlık ve spor bilimleri gibi alanlarda kullanılan düşük maliyetli ve basit tekniklerine dayanan metrik ölçümlerdir. Bu yöntemlerin klinik tıp bilimleri alanında kullanılmasıyla, hastalara herhangi bir girişimsel ya da radyolojik tetkik uygulanmadan metabolik ve hormonal kökenli bazı hastalıklar hakkında risk düzeylerinin kolaylıkla saptanacağı düşünülmektedir. Parmak oranları, sağlık bilimlerine ek olarak parmak oranları sportif yeteneklerin değerlendirilmesi ve sportif branşlara yönlendirme gibi konularla spor bilimleri

1 Hitit Üniversitesi, firatkoc@hitit.edu.tr

2 Hitit Üniversitesi, Elcet41@gmail.com

alanında; saldırganlık türü davranışlara yönelim, güvenilirlik, uyumluluk gibi başlıklar altında deneysel psikoloji alanında birçok çalışmaya temel oluşturmuştur.

Yöntem

Bu çalışma uluslararası literatürde klinik tıp bilimleri, adli bilimler ve sağlık bilimleri alanında parmak oranlarının bir gösterge olarak kabul edildiği çalışmaların derlenerek incelenmesi niteliğindedir.

Literatür taraması sonucunda parmak oranlarının bir takım kalıtsal, metabolik, ve hormonal kökenli hastalıkların risk gruplarının belirlenmesinde destekleyici bir gösterge olarak kullanılabileceği söylenebilir.

Parmak Oranların Cinsiyet Hormonları ve Antropometrik Ölçümlerle İlişkisi

Hormon terimi; uyarmak, canlandırmak anlamındadır. Hormonlar, endokrin organlar olarak adlandırılan hipofiz, böbrek üstü bezleri, tiroit, paratiroid, gonadlar gibi iç salgı bezlerinden sentez edilmektedir. Kana karışarak gittikleri belli hedef doku hücrelerinde etkilerini gösterirler. Erkek cinsiyet hormonları Androjenler, dişi cinsiyet hormonları Östrojenler olarak adlandırılmaktadır. Androjenler; testosteron, dehidroepiandrosteron, androstenediondur. Östrojenler ise; östradiol, östriol ve progesterondur (Beşoluk, 1999).

Hamileliğin 2.3. aylarında erkek fetüste cinsiyete bağlı gelişmeler yaşanmaktadır. Androjen ve testosteron üretimiyle başlayan süreç; testis ve penis oluşumu ile devam etmektedir. Cinsiyet farklılaşmasının yanı sıra testosteron ve androjen düzeyi farklılıkları bireyin parmak oranları düzeyini belirlemektedir. Bu hormonlar sayesinde hox adı verilen genler faaliyete geçmektedir. Hox genleri vücudun bir bölümünün diğerine dönüştürebilen genlerdir. Hox genleri tüm canlılarda korunmuştur. Bu genlerin her biri transkripsiyon faktörünü kodlar. Bu faktörler homeobox olarak bilinen 180 baz çiftlik dizinin şifrelediği DNA bağlanma bölümünü içermektedir. Hox- A, Hox- B, Hox- C, Hox- D olarak 4 gen bölgesi bulunmaktadır. Hox- A ve Hox- D genleri el ve ayak parmak gelişimini etkilemektedir. Hox- D13 mutasyonuna sahip bireylerde el ve ayaklarda fazla parmak gelişimi görülmektedir (Koç, 2016).

Parmak oranlarının belirlenmesinde antropometrik veriler kullanılmaktadır. Antropoloji insanı, biyolojik yapısını, vücutsal özelliklerini, sosyokültürel yapısını inceleyen bilim dalıdır. Antropometri ise Fiziki Antropolojide kullanılan ve insan vücudunun belirli noktalarını baz alarak standartları belirleyen yöntemdir. Bireye ait ağırlık, vücut ölçüleri gibi değerleri antropometrik noktaları esas alarak ölçmektedir (Akın vd, 2017).

Antropometrik ölçümler sayesinde kişiler arasında karşılaştırmalar yapılabilmektedir. Antropometrik ölçümler ile vücut bölümlerin birbirine oranı tespit edilmektedir. Antropometrik ölçümler direkt ve indirekt ölçümler olarak iki yönteme sahiptir. Direkt ölçüm yönteminde kişi üzerinden aletler yardımı ile ölçüm alınmaktadır. İndirekt ölçüm yöntemi ise fotografik, 3D görüntüleme, CT kayıtlarından elde edilen görüntüler üzerinden alınan ölçümleri kapsamaktadır (Özdemir & Özkoçak, 2017).

Vücut bileşiminin belirlenmesinde kullanılan teknikler içerisinde vücut ölçümlerinin daha rahat alınabilmesi nedeniyle Somatoskopi ve Antropometri teknikleri bireyin morfolojik, anatomik ve fizyolojik özelliklerini ortaya koyan tekniklerdir. Somatoskopi ve Antropometri teknikleri ile boy ve el uzunluğu, parmak oranları, omuz genişliği gibi bireye ait özelliklerin ölçümleri yapılmaktadır. Parmak oranlarının ölçümünde antropometrik ölçümler

kullanılmaktadır. Antropometrik ölçümlerin kolaylıkla alınabilmesi, düşük maliyetli olması girişimsel olmaması gibi özelliklerinden dolayı avantajlara sahiptir (Özkoçak vd, 2017).

Sağlık Bilimleri Alanında Parmak Oranlarının Kullanımı

Parmak oranları, kadın doğum, endokrinoloji, pediatri vb. tıp alanlarında birçok çalışmaya konu olmaktadır. Bu çalışmalar, prenatal süreçte bireyin ana rahminde maruz kaldığı androjen düzeyinin bir göstergesi olarak kabul edilen 2P:4P' nin, bir takım hastalıklarla arasındaki muhtemel ilişkilere dayanmaktadır.

İnsülin hormonu kan şekeri düzenlemekle görevlidir. İnsülin hormonunun eksikliğinden ya da üretilen insülinin etkisinin yeterli gelmemesinden dolayı görülen patolojik duruma Tip-2 Diyabet denilmektedir (Özkan vd, 2018).

Tip-2 Diyabet erişkin bireylerde sıklıkla görülmektedir. Hastalık semptomları olarak; sık idrara çıkma, aşırı susuzluk, aşırı acıkma ve yeme isteği, aşırı yorgunluk, kilo kaybı, kesik ve yaraların geç iyileşmesi olarak sıralanabilmektedir. Hastalarda farklı seviyelerde insülin direnci ve insülin yetersizliği mevcuttur. Aynı zamanda hiperglisemi yani kan şekeri yüksekliği pankreasta yer alan beta hücrelerinin fonksiyonlarının bozulmasına yol açabilmektedir. Bu durumun sonucu olarak da insülin direncinde artış meydana getirmektedir. Oluşan bu hiperglisemik etkinin sonucundan dolayı metabolik durum da olumsuz etkilenmektedir. Yüksek tansiyon, LDL kolesterol yüksekliği ve HDL kolesterol düşüklüğü Tip-2 Diyabet'e eşlik eder ve kardiyovasküler hastalık riskinde artış meydana getirmektedir (Denizhan, 2018).

Özkan vd (2018) yaptığı çalışma için 200'ü kadın 200'ü erkek 400 Tip-2 Diyabetli hasta ile aynı sayıda sağlıklı bireylerin karşılaştırmasını yapmışlardır. Çalışmada boy uzunluğu, ağırlık ölçümü, açlık ve tokluk kan şekeri ölçümü, el ve parmak ölçümü, el genişliği ölçümü, el uzunluğu ölçümü, 2P ve 4P uzunluk ölçümü ve vücut kitle indeksi ölçümleri yapılmıştır. Çalışmanın istatistiksel değerini ortaya koymak üzere Kolmogorov- Smirnov testi ile normallik analizi yapılmıştır. Normal dağılımlı grup karşılaştırması için Student- T testi uygulanmıştır (P< 0.05) Çalışma sonucunda 2P:4P' nin doğumdan itibaren diyabet hastalığının risk düzeyinin belirlenmesinde faydalanılabilecek bir ölçüt olarak kullanılabileceği bildirilmiştir (Özkan vd, 2018).

Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, okul çağı çocuklarda oldukça sık görülen bir durumdur. Dikkat eksikliği olan kişilerde bazı belirtiler mevcuttur. Bu belirtiler şu şekildedir:

- Dikkatlerini yaptıkları işlere veremezler.
- Siz konuşurken sizi dinlemiş gibi gözükürler.
- Unutkandırlar
- İlgileri çabucak başka yöne kayabilir.
- Detayları göremezler.
- Düzensiz görünürler.

Hiperaktiviteye sahip kişilerde de bazı belirtiler mevcuttur:

- Çok hareketlidirler.
- Oturması gerektiği halde oturmazlar.

- Yerli yersiz koşturmaya içindedirler.
- Çok konuşurlar.
- Sorulan sorulara anında cevap verirler.
- Sürekli bir uğraşları vardır.
- Konuşmalara müdahale edip yarıda keserler.

Dikkat eksikliğinin üç alt tipi vardır. Dikkat eksikliğinin ön planda olduğu tip, hiperaktivitenin ön planda olduğu tip ve kombine tiptir (Öner vd, 2003).

Agresyon; engelleme süreçleri sonunda kişide açığa çıkan saldırgan davranma eğilimidir. Kişilerin kendini engellenmiş hissetmesi sonucunda oluşan kızgınlık ve öfke durumudur. Agresyon ve şiddet tarih boyunca savaş, terör gibi kitlesel yıkımlarda hep var olmuştur. Agresyon ile ilişkili davranışlar antropometri, biyoloji, politik bilimler, psikoloji, sosyoloji gibi çok çeşitli disiplinlerde incelenmiştir. Öfkenin kontrolsüz bir şekilde ortaya çıkmasıyla zarar verme eğilimi olan tüm sözlü ve fiziksel saldırı olarak tanımlanan agresyon ortaya çıkmaktadır. Bir tartışma sırasında kişinin sesinin yükselmesi sözel agresyon, silah ile saldırıda bulunulması fiziksel agresyon olarak tanımlanmaktadır (Bilgin&Özcan, 2012).

Empati diğer bir ifadeyle eşduyum; bir kişinin kendini başka birinin yerine koyarak, bu yolla onun duygu, düşünce ve tutumlarını anlamasıdır. Yunanca'da "empathia" kelimesinden oluşmaktadır. Tarihte ilk olarak Aristo'nun Rhetoric eserinde belirtilmiştir. Almanca'da ise empati bir başkasının yerine geçebilme yetisi demektir. Eşduyumun gerçekleşebilmesi için iki kişi arasında etkileşim olması gerekmektedir (Gülseren, 2001).

Düşük parmak oranları ile dikkat eksikliği hiperaktive bozukluğu arasında bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Demirci ve Öztop (2015) yaptıkları çalışmada dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan erkek ergen çocuklarda parmak oranları ile agresyon düzeyleri ve empati becerilerini incelemişlerdir. 8-15 yaş aralığına sahip 40 erkek çocuk üzerinde çalışmışlardır. Kontrol grubuna da yaş ve cinsiyet açısından hasta grubuyla birebir eşleştirilmiş sağlıklı 40 gönüllü kişi seçilmiş. Buss Perry Agresyon Ölçeği, KA-Sİ Empati Eğilim ölçekleri kullanılmıştır. Çocuk ve ergenlerin işaret ve yüzük parmakları dijital kumpas ile ölçülerek parmak oranları belirlenmiştir (Demirci& Öztop, 2015).

DEHB (Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu)'li grupta zor doğum öyküleri istatistiksel olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Gebelikte annede fiziksel ve psikiyatrik hastalık öyküsü, sigara alkol kullanımı, gebelik durumları her iki grup içinde anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır.

Bu analiz sonucuna göre DEHB'li olan çocuklarda agresyon seviyeleri yüksek, empatiseviyelerinin kontrol grubuna göre düşük olduğu saptanmıştır. Ölçüm sonucuna göre DEHB'li çocuklarda agresyon seviyelerinin yüksekliğinin düşük parmak oranı ile ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur (Demirci&Öztop, 2015).

Alzheimer; beynin hipokampus ve korteks bölgesinde sinir hücresi kaybıyla oluşan, tedavi edilemeyen, nörodejeneratif beyin hastalığıdır. Hastalığın seyri hastalık ilerledikçe artış göstermektedir. Hastalar günlük işlerini bile yapamayacak duruma gelmektedir. Hastalığın ilk evresinde hafıza ve öğrenme becerileri etkilenmektedir. İlerleyen evrelerde konuşma, yön bulma, düşüncede zorluklar yaşanmaktadır. Hastalık ilk defa Alman nöropatolog Alois Alzheimer 1907 yılında kognitif yıkımı ve davranış değişikliği görülen kadın hastayı rapor etmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Alzheimer'da genetik faktörlerin etkisinin yanı sıra gelişiminde çevresel faktörlerinde etkisi bulunmaktadır. Hastalarda Amiloid Prekürsör Protein ve Presenilin genleri mutasyona uğramıştır (Çelik, 2019).

Alzheimer hastalığının ilk evresinde konuşmada zorluklar görülmektedir. Duraksayarak konuşma, akıcı konuşma ile karakterizedir. Yeni şeyler öğrenirken zorlanma ve uyku bozuklukları seyredilmektedir. Yönleri karıştırma ve sık sık eşya kaybetme durumları yaşanmaktadır. Tanıdık mekânlarda dolaşabilirler fakat yabancı mekânlarda kaybolma tehlikeleri vardır. Bunların yanı sıra içe kapanma, isteksizlik gibi davranış bozuklukları ortaya çıkmaya başlamaktadır. Hastalığın orta evresinde önemli ölçüde hafıza kaybı olmaktadır. Yakın geçmişi hatırlamakta zorlanırlar. Yıl, ay, gün bilgilerini anımsayamazlar. Giyinme ve temizlik konusunda yardıma ihtiyaçları vardır. Uyku düzensizlikleri iyice belirginleşmeye başlamıştır. Ağır şiddetli evresinde ise, sürekli bakım hastası halini almaktadırlar. Kimlik belirlenmesi ve isimleri tamamen unutmuşlardır. Ayna karşısında kendi görüntülerini yabancı birisi zannederek konuşurlar. Konuşma ileri derecede bozulmaya uğramıştır (Şahin, 2019).

Vladeanu vd (2014) yaptıkları çalışmada prenatal seks hormonuna maruz kalma ile demans tanısı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Bunun için Alzheimer hastası ve kontrol grubu olarak 20 erkek ve kadın ile çalışmışlardır. 2. ve 4. parmak oranını kullanarak testosteron ve östrojen hormonunun doğum öncesi maruziyetini incelemişlerdir. Sonuç olarak alzheimerlı erkeklerde, erkek kontrol grubuna göre parmak oranları daha yüksek bulunmuştur. Bu yüksekliğin sebebi ise doğum öncesi maruz kalınan düşük testosteron yüksek östrojen maruziyeti olarak ortaya konmaktadır. alzheimerlı kadınlar, kontrol grubu kadınlara göre düşük parmak oranına sahiptir. Sonuç olarak kadınsı parmak oranına sahip bireylerin Alzheimer'a yakalanma riskinin fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Vladeanu vd, 2014).

Sportif performans ise kişisel ya da hedefe yönelik sportif etkinlikleri kapsamaktadır (Koruç, 1999). Sportif performans; güç, kuvvet, kondisyon gibi fiziksel yapıya, boy, kilo gibi fiziksel özelliklere, bireyin motivasyonu, kişiliği gibi psikolojik özelliklerden etkilenmektedir (Tiryaki, 1991). Yarışma sırasında ortaya koyulabilen verim, performans düzeyi hakkında bilgi verebilmektedir (Günay&Yüce, 1996).

Bilgiç (2015) yaptığı çalışmada düzenli antrenman yapan 11-13 yaşlarında farklı branşlarda 37 bayan 57 erkek sporcu ile çalışmıştır. Bireylerin antropometrik ve performans düzeylerinin ortaya koyulması amacı ile bireylere ait yaş, kilo, boy, vücut kitle indeksi, vücut yağ yüzdesi, sağ ve sol parmak uzunlukları oranı, dikey sıçrama, 30 saniye mekik- şınav gibi parametrelerin ölçümü yapılmıştır. Verilerin istatistiksel değerlendirmeleri için aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmıştır. Normalite testi için Shapiro-Wilk testi uygulanmış ve ikili grupların karşılaştırılması için bağımsız örnekler T testi kullanılmıştır (Bilgiç, 2015).

Saldırganlık, bireyin tavır ve davranışlarını karşı tarafa zorla kabul ettirme çabasıdır. Lorenz saldırganlığı doğuştan itibaren insanın içinde yer alan ve eyleme dönüşmeyi bekleyen bir güdü olarak tanımlamaktadır. Berkowitz ise saldırganlığı canlı ya da cansız varlığa fiziksel ya da duygusal açıdan zarar vermeyi amaçlayan bir davranış biçimi olarak tanımlamaktadır. Horney' e göre saldırganlık temel anksiyete kavramı ile ilişkilidir. Bireyin evebeyn tutumlarının bir sonucu olarak kendini yalnız hissetmesi ve anksiyete geliştirmesidir. Saldırganlık eylemi öfkenin bir sonucudur.

Saldırganlık türleri ise çok çeşitli şekilde sınıflandırılabilir. Berkowitz saldırganlığı iki şekilde sınıflandırmaktadır. Tahrik, sevgisizlik, nefret, öfke barındıran saldırganlık biçimi düşmanca saldırganlık olarak belirtilmektedir. Düşmanlık ve öfke uygulamaları yerine amaç ve ihtiyacın söz konusu olduğu saldırganlık ise araçsal saldırganlık olarak kategorize edilmektedir. Buss ise saldırganlığı farklı şekilde sınıflandırmıştır. Aktif saldırganlık karşıdaki kişiye acı verme esasına dayanmaktadır. Pasif saldırganlık ise karşıdaki kişiyi engellemeye yöneliktir. Kışkırtma ve öfkelenme sonucu ortaya çıkan saldırganlık doğrudan saldırganlık olarak önümüze çıkmaktadır. Dolaylı saldırganlık ise çeşitli yollardan zarar verme amacı taşımaktadır (Koç, 2016).

Saldırganlığa ilişkin fiziksel göstergelerin ele alındığı bir çalışmada 102 kız ve 102 erkek üniversite öğrencisinin her iki elinden iki ve dördüncü parmak uzunlukları, yüz uzunluğu, yüz genişliği, boy uzunluğu, ağırlık, ölçüleri alınmıştır. Saldırganlık seviyesinin belirlenmesi için Buss-Perry saldırganlık ölçeği uygulanmıştır. Çalışma bulguları parmak oranları ve göreceli yüz genişliği ile bireylerin saldırganlık düzeyleri arasında beklenen ilişkilerin gözlenmediğini ortaya koymaktadır (Koç, 2016).

Yenidoğanlar üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, akraba evliliği yapmış ebeveynlerin bebeklerinde erkeksi bir özellik olan düşük parmak oranlarına rastlandığı bildirilmiştir. Parmak oranlarının prenatal stresin önemli bir göstergesi olduğunun belirtildiği çalışmada, parmak oranlarının birçok hastalığın ve yatkınlığın göstergesi olabileceği de vurgulanmıştır (Ertuğrul&Özener, 2019).

Tartışma

Doğum öncesi cinsiyet hormon düzeylerinin etkisi görüldüğü en belirgin yapısal özellikler işaret ve yüzük parmağının uzunluklarıdır. Kadınlarda görülen işaret parmağı uzunluğu östrojen hormonunun yüksekliğine bağlıdır. Erkeklerde ise yüzük parmağının uzun olması yüksek testosteron seviyelerinden kaynaklanmaktadır (Manning vd, 2004).

Parmak uzunlukları prenatal süreçte hox (homeobox) genlerinin kontrolünde şekillenmektedir. Hox genleri, birçok canlı türünde bulunan, vücudun büyüme ve gelişiminden sorumlu olan genlerdir. Bu genler, uzuvların ve organların biçim ve boyutlarını belirlerler. Boşaltım ve üreme sistemi üzerinde de etkili olan bu genlerde görülebilecek bazı mutasyonlar, hayati olmayan çeşitli anomali ve hastalıklara yol açabilirler (Manning vd, 2003).

2P:4P oranına bakılarak birçok hastalığın risk grupları hakkında yorum yapılabilmesi mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Azalmış serum testosteron düzeyleri insülin özdirencinin artmasına neden olmaktadır. Önceki çalışmalarda kadınlarda sağ el parmak oranı ile serum östriol düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Özkan vd, 2018).

Parmak oranlarının testosteron ve östrojene bağlı olan hastalıkların risk faktörleriyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Düşük testosteron ve düşük östrojenle göğüs kanseri ve kalp hastalıkları riskini artırabilir. Bu bağlamda yüksek parmak oranlarının kadınlardaki göğüs kanseri ve erkeklerdeki miyokard enfarktüsünün androjen reseptör ve östrojen reseptördeki polimorfizme göre daha güçlü bir göstergesi olduğu söylenebilir (Manning, 2002).

Konjenital adrenal hiperplazi, doğum öncesi süreçte ortaya çıkan, adrenal bezlerin yeterli kortizol ya da aldosteron üretmedikleri ve aşırı miktarda androjen ürettikleri kalıtsal bir hastalıktır. Bu konuda gerçekleştirilen bazı çalışmalar, ana rahminde maruz kalınan androjen miktarı ile parmak oranları arasında negatif yönde bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Parmak oranları ile konjenital adrenal hiperplazi ilişkisinin ele alındığı bir çalışmada, sağ el parmak oranlarının sağlıklı kadınlarda, hastalığa sahip kadınlara göre daha düşük olduğu sonucu bildirilmiştir. Aynı çalışmada konjenital adrenal hiperplazi hastalığı bulunan erkeklerde sol el parmak oranlarının sağlıklı erkeklerle göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Doğan, 2006).

Bu çalışmalar, prenatal testosteron düzeyleri ile parmak oranları ilişkisi üzerine ortaya atılan hipotezi destekler niteliktedir.

Saldırganlığa ilişkin fiziksel göstergelerin ele alındığı bir çalışmada, parmak oranlarının saldırganlık yönelimleriyle beklenen ilişkileri göstermediği bildirilmiştir. Saldırganlık ile fiziksel yapı arasındaki ilişkinin beklenenden daha karmaşık olduğu vurgulanarak, morfometrik değişkenlerin karmaşık davranış örüntülerini açıklamakta yeterli olamayabileceği de vurgulanmıştır (Koç&Özener, 2019).

Sonuç

Parmak oranları çalışmaları incelendiğinde, parmak oranlarının sağlık bilimleri alanında sıklıkla değinilen bir konu olarak öne çıktığı görülmektedir. Parmak oranları psikiyatri, pediatri, kadın doğum gibi alanlarda birçok çalışmaya konu edilmiştir. Parmak oranları, sağlık bilimlerine ek olarak parmak oranları sportif yeteneklerin değerlendirilmesi ve sportif branşlara yönlendirme gibi konularla spor bilimleri alanında; saldırganlık türü davranışlara yönelim, güvenilirlik, uyumluluk gibi başlıklar altında deneysel psikoloji alanında birçok çalışmaya konu edilmiştir.

Bu çalışmalar temel olarak prenatal süreçte maruz kalınan şartların bireyin ileriki yaşantısına olan etkilerini ortaya koyma amacıyla kurgulanmıştır.

Ülkemizde uzun bir geçmişi olmayan 2P:4P alanındaki çalışmaların sayı ve çeşitliliğinin artmasının halk sağlığı konusunda faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akın, G., Özkoçak, V., Gültekin, T. (2017). Somatoskopi ve Antropometri Tekniklerinin Adli Bilimler İçin Önemi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2), 703-714.
- Beşoluk, Ş. (1999). Cinsiyet Hormonları, Lipoprotein ve Kardiyovasküler Risk. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Biyokimya ABD. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli.
- Bilgiç, M.(2015). Farklı Branşlarda Spor Yapan 11-13 Yaş Grubu Çocukların 2P:4P Parmak Oranlarının Sportif Performansla İlişkinin İncelenmesi. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ABD. Yüksek Lisans Tezi.Gaziantep.
- Bilgin, H ve Özcan, NK. (2012). Psikiyatri Servislerinde Agresyon. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*,3(1), 42-47.
- Çelik, İ.S. (2019). Alzheimer Hastalarında Serum Östrojen Reseptör Beta Seviyesi ile Östrojen Reseptör Beta Üzerinde Tanımlı rs4986938, rs1256030 ve rs1271572 Polimorfizmlerin İlişkinin Araştırılması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniveristesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Biyomühendislik ve Bilimleri ABD. Yüksek Lisans Tezi.Kahramanmaraş.
- Demirci, ÖE ve Öztıp, DB. (2015). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Erkek Çocuk ve Ergenlerde Agresyon, Empati ve 2P:4P Parmak Oranlarının İlişkisi. *Yeni Symposium Eylül*, Cilt.53, Sayı.3, 1-9.
- Denizhan, T.K. (2018). Tip-2 DiyabetesMellitus Tanılı Hastalarda Nonalkolik Yağlı Karaciğer Hastalığının Diyabetin Süresi ve Diyabetin Kronik Komplikasyonları ile İlişkinin Değerlendirilmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi. İç Hastalıkları ABD. Uzmanlık Tezi. Konya.

- Doğan, A. (2006). Elin İkinci ve Dördüncü Parmak Uzunluk Oranının Saldırganlık ve Öfke ile İlişkisinin Araştırılması, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinler Arası Adli Tıp Anabilim Dalı Adli Biyoloji Programı Yüksek Lisans Tezi.
- Ertuğrul, B ve Özener, B. (2019). Relationship between parental consanguinity and digit ratios (2D:4D) among Turkish newborns in Sivas, American Journal of Human Biology, 1-7.
- Gülseren, Ş. (2001). Eşduyum (Empati): Tanımı ve Kullanımı Üzerine Bir Gözden Geçirme. Türk Psikiyatri Dergisi, 12(2), 133-145.
- Günay, M ve Yüce, İA. (1996). Futbol Antremanının Bilimsel Temelleri. Seren Ofset. Ankara.
- Koç,F. (2016). Saldırganlığa İlişkin Fiziksel Göstergeler: Parmak Oranları ve Göreli Yüz Genişliği. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antropoloji ABD. Yüksek Lisans Tezi. Sivas.
- Koç, F ve Özener, EB. (2019). Digit Ratios and Relative Facial Width are not Reliable Phenotypic Markers of Aggressive Behavior in Anatolian People. Türkan ERDOĞAN, Dr. Sevilay ÖZER (Ed.), Current Academic Studies in Social Sciences, IVPE.
- Koruç, P.B. (1999). Türk Sporcularına İlişkin Performans Profili ve Yapı Geçerliliği. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi. Ankara.
- Manning, J.T. (2002). DigitRatio: A PointertoFertility, BehaviorandHealth. New Brunswick N.J: RutgersUniversityPress. HoxGenes. MedicalHypotheses 60, 340-343.
- Manning, J. T., Bundred, P. E., Newton, D. J., Flanagan, B. F. (2003). The second to fourth digit ratio and variation in the androgen receptor gene. Evolution and Human Behavior, 24, 399-405.
- Manning, J.T.,Stewart A., Bundred, P.E., Trivers, R.L. (2004). SexandEthnicDifferences in 2nd to 4th DigitRatio of Children. Early Human Dev 80, 161-168.
- Öner, P Öner, Ö., Aysev, A. (2003). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. TBB. Cilt.12. Sayı.3. s.s. 97.
- Özdemir, F ve Özkoçak, V. (2017). Adli Antropolojide Yüz Ölçümünün Kullanımı. CurrentDebates in Social-Sciences 10, 371-380.
- Özkan, G., Akkoç, R.F., Ögetürk, M. (2018). İkinci ve Dördüncü Parmak Oranının (2P:4P) Tip-2 Diabetes-Mellitus ile İlişkisi. F.Ü. Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi 32(1), 1-5.
- Özkoçak, V., Galip, A., Gültekin, T. (2017). Somatoskopi ve Antropometri Tekniklerinin Adli Bilimler için Önemi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 10(2), 703-714.
- Pheasant, S. (1990). Anthropometrics: An Introduction. Milton Keynes: British Standart Institution.
- Şahin, D. (2019). Fiziksel Çevrenin Alzheimer Hastalığındaki Yeri ve Önemi: Farklı Tipteki Özel Alzheimer Bakımevleri için İç Mekân Tasarım Kriterlerinin Geliştirilmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İç Mimari Tasarım ABD. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Tiryaki, Ş. (1991). Sportif Performans ile Edward Kişisel Tercih Envanterleri Verilerinin İlişkisi. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi 2(2), 32-37.
- Vladeanu, M.,Giuffrida, O., Bourne, V.J. (2014). Prenatal Sex Hormone Exposure and Risk of Alzheimer Disease: A Pilot Study Using the 2D:4D Digit Lenght Ratio. CognBehavNeurol, Vol: 27, Num: 2, 102-106.

2

ANTHROPOLOGICAL EVALUATION OF 2024 WORLD HUMANITARIAN PROGRAMS FROM FORENSIC SCIENCES PERSPECTIVE / ADLİ BİLİMLER PERSPEKTİFİNDEN 2024 DÜNYA İNSANİ PROGRAMLARININ ANTROPOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Damla Taşkın¹, Fırat Koç², Vahdet Özkoçak³

Abstract

The aim of the study is to make an overall evaluation of the studies that the coordination of statistical, economic, social research and education center (SESRIC) of the Organization of Islamic Cooperation (OIC) and the statistical department of UN (UN). The general statistics programs of the 2030 Sustainable Development Agenda were examined. With the 2020 World Population and Housing Counts program, the decision of the United Nations Economic and Social Council (ECOSOC) was approved at least once in the 2015- 2024 period. This decision has created a long-term program framework for post-2019 national census planning and implementation. The use of electronic data collection Technologies for counting, studies for the measurement of international migration were evaluated in the joint workshop decision and their contents were prepared. The findings of the global and regional activities proposed through UNSD and SESRIC reported the support and investment efforts for the establishment of internationally accepted methodological framework for censuses and for increasing the national capacities of the countries during the census. SESRIC mentioned the combined effects of geotechnical scales and fieldwork data on the utilization of modern Technologies for these studies. The method of data collection will also be very important to ensure the monitoring, control and regulation of cases with rapid acceleration, such as international migration and smuggling. At present, it has become clear that unhealthy data, inconsistent numbers, inadequate sources and international cooperation need to be developed in global databases. This study, which is envisaged to be implemented in the context of international law, requires member states to use common software instead of different software. The most important reason for the identified difficulties is that the data transfer mechanisms in countries which have no communication infrastructure, or which are inadequate cannot be taken into consideration. The implementation of the Geographical Information System (GIS) has been determined in the next surveys, the international determinations and recommendations mentioned in the meetings will be used to calculate the national and regional indicators of the Sustainable Development Goals (SDGs). In all development programs on a global scale, shortage of census data will prevent all other indicators from appearing. As a result, the establishment of centrally managed centralized system and planning coordination programs are required.

Keywords: : Regular Migration, World Humanitarian Programs, Forensic Sciences, Anthropology.

1 International Suleiman University, damlataskin.ufuk@gmail.com

2 Hitit Üniversitesi, firatkoc@hitit.edu.tr

3 Hitit Üniversitesi, vahdetozkokac@gmail.com

Giriş

Küresel anlamda gerçekleşen iç savaşlar, olağanüstü hâller ve çeşitli doğal afetlerden dolayı mağdur olan toplumların, antropolojik ve sosyolojik sorunlarından Adli Bilimler kapsamındaki vakalara dâhil olması konularına kadar tüm ülkeleri ve insanlığı ilgilendiren bütün konular Dünya İnsani Zirvesi Programlarını oluşturmaktadır. Özellikle 2011 yılından itibaren başlayan düzensiz Suriyeli göçünün getirdiği sorunlar ile suçlara günümüzde halen sürdürülebilir küresel bir çözüm bulunamaması, 1997 yılında başlayan Iraklı göçü ile Türkmenlerin anayurtlarına geri dönememeleri, Özbek asıllı Afganlıların statüsüzlüğü gibi temel problemler ve suç niteliği taşıyan olaylar Dünya İnsani Zirvesi'nin önemini artırmaktadır (Taşkın, 2018).

Adli Bilimler, suç unsuru niteliği taşıyan olaylara yönelik verilerin bir araya getirilerek bilimsel teknikler ışığında değerlendirilmesi esasına dayanan ve ortaya çıkan sonuçları emniyet güçlerinin ve adli birim çalışanlarının delil olarak kullanımına sunan multidisipliner yöntemler bütünüdür. Adli Bilimler tıp, hukuk, kriminal ve sosyal bilimler gibi alanları yakından ilgilendirir. Adli Tıp, Adli Antropoloji, Adli Psikoloji, Adli Patoloji, Adli Toksikoloji, Adli Biyoloji, Adli Hemotoloji, Adli Mikrobiyoloji, Adli Odontoloji, Adli Kimliklendirme, Kriminoloji, Adli Entomoloji, Adli Eczacılık, Adli Palinoloji, Adli Orafoloji, Adli Hemşirelik, Adli Animasyon, Adli Fotoğrafçılık, ses ve görüntü analizleri, Balistik ile Adli Antropometri, Somatoskopi gibi alt disiplinleri bulunmaktadır (Akın ve diğ., 2017).

Adli Antropoloji, Fiziki Antropolojinin, yaşayan ya da hayatını kaybetmiş insanlara ait iskelet kalıntılarını, fiziksel özelliklerini; karakteristik unsurlarını, anatomik ve antropometrik yapılarını inceleyen bir alt dalıdır. Adli Antropolojik teknikler, insan bedeninde meydana gelen travmalara yönelik bilgilerin elde edilmesine olanak tanır. Buna ek olarak Adli Antropoloji, ölüm şeklinin, zamanının ve nedeninin ortaya çıkarılması aşamasında patoloğlara ve soruşturmacılara önemli katkılar sağlar. Adli Antropoloji aynı zamanda doğal afetler, uçak kazaları ve savaşlar gibi felaket kurbanlarının kimliklerinin tespitinde ve ölenlerin tanımlanmalarında ve tasnif edilmelerinde başvuru alan çok önemli bir bilim dalıdır. Buluntunun cinsiyeti, Adli Antropoloji çalışmalarının başlangıç konularından birisidir. Cinsiyet tayini, buluntu üzerinde farklı yöntemlerin uygulanarak hem morfolojik hem de fizyolojik açıdan değerlendirilmesiyle mümkün olur. Bireyin yaşının belirlenmesi de Adli Antropolojinin temel konularından birisidir. Geliştirilen yöntemler bir arada ve ayrı ayrı kullanılarak yaş tahmini gerçekleştirilebilmektedir. Yüz bölgesi ise Adli Bilimler açısından büyük önem taşır. Bunun nedeni bir kimsenin en basit şekilde ulaşılabilecek en güçlü karakteristik özelliklerinin büyük çoğunluğunun yüz bölgesinde olmasıdır (Özdemir ve Özkoçak, 2017; Özkoçak vd, 2018; Bektaş vd, 2019).

Adli Bilimlerin sürekli gelişmekte olan bir alt dalı olan Adli Antropoloji, Adli Bilimciler' e ve güvenlik güçlerine çeşitli pozitif yöntemlerin kullanılmasıyla kimlik tespiti safhasına direkt katkıda bulunur. Elde edilen buluntuya yönelik incelemelerde öne çıkan özellikler değerlendirilirken, etnik kökenlere özgü birtakım unsurlara rastlanabilir ve bu doğrultuda bireyin uyruğu ya da kökeni hakkında sonuçlara ulaşılabılır (Çetli ve Özkoçak, 2018).

Dünya'nın geçmişten bugüne kaos ortamının en aktif devam ettiği bölgeleri olan Kafkaslar, Balkanlar ve Orta Doğu Bölgesi üçgeninde yer alan Türkiye, bu kriz bölgelerinin kavşak noktasında olmasından dolayı hedef bölge konumuna gelmiştir. Bu bölgelerden gelen sığınmacıların, ikamet izni konusunun kişinin uyruğuna göre ayrılan istatistiksel veriler incelendiğinde, 2014 yılında iç karışıklık sebebi ile zorunlu göç ettirilen nüfusun yoğun olduğu ülkelerin Irak, Suriye ve Afganistan sığınmacılarının ilk sırayı oluşturduğu görülmektedir. (Sağıroğlu, 2018).

BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin kayıtlarına göre; küresel ölçekte 2017 yıl sonu itibarıyla yaklaşık 70 milyon kişi ülke iç karışıklığı nedeni ile "zorunlu göç" olgusuna maruz kalmıştır. Zorunlu göç eden nüfusa bakıldığında en çok sayıya sahip ülkelerin sırasıyla; Suriye Arap Cumhuriyeti, Afganistan, Myanmar, Güney Sudan ile Somali ülkesinden sığınmacılarının olduğu görülmektedir. Ayrıca dünya üzerinde en çok sığınmacı alan ülkelerin Türkiye, Pakistan, Uganda, Lübnan ve İran olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'de çoğu Suriyeli olmak üzere 3,6 milyon mülteciye ev sahipliği yapmasından ötürü 2019 yılı "uyum yılı" olarak ilan edilmiştir. Buna ek olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin millî gelirine kıyasla en yüksek oranda insani yardım ve koruma sağlayan ülke olduğu bildirilmiştir. (UNHCR, 2017).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Mülteciler, Göçmenler ve Uyum Politikaları-Fırsatlar, Zorluklar, Çözümler" başlıklı hazırlanan sempozyumun raporlarına göre, insanlık tarihinin "savaşlar tarihi" olarak tanımlandığı 1.Dünya Savaşı'ndaki ölüm oranı %95 olmasına rağmen 2. Dünya Savaşı'ndaki ölüm oranının %67'sinin sivil halkın oluşturduğu belirlenmiştir. Bu sonuçtan yola çıkılarak Birleşmiş Milletler teşkilatı oluşturulmuş, sonrasında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edilmiştir. Kabul edilen insan hakları beyannamesinde, evrensel kapsamlı insan hakları konusunda yasal bir çerçeve getirmesi amaçlanmıştır. Fakat beyanname, insan hakları ihlallerini önleyememiş, insanoğlunun tarih boyunca savaş ve hak ihlallerine devam etmesine engel olamamıştır. Bunun temel sebeplerinden biri; müslüman nüfusun oluşturduğu ülkelerdeki -özellikle Orta Doğu Bölgesi- terör, şiddet ve iç karışıklıkların artarak sürmesine neden olan siyasi ve diplomatik krizler, itibarsızlaştırma suikastları, psiko-sosyal harekâtlar, hükümet dışı kaçak organizasyonlar, sivil itaatsizlik eylemleri, finansal – ekonomik- sabotaj ve provokasyonların gücünü kaybetmemesi olarak gösterilmektedir (Ateş, 2019). Kimliği bilinmeyen istihbarat servislerinin gizli operasyonları, özel askeri şirketler, kaos ortamından beslenen sivil toplum kuruluşları ve terör örgütlerinin faaliyetleri iç karışıklık, savaş ve yasa dışı göç problemlerinin ana güç kaynağı olmaktadır. Tüm dünyayı ilgilendiren bu konular, yaşanan ve yaşanması olası olağanüstü hâller, iltica ve göçmen kavramları ile planlamayı ve kontrol mekanizmalarını sürekli olarak dünya insani programları gündeminin ilk sırasına yerleştirmektedir. Yakın zamanda Orta Doğu'da gerçekleşen olaylar bu konuya örnek verilebilir. Bunlardan bazıları; İsrail'in Filistin'i işgal etmesi, Rohingya'da Müslüman halka yönelik saldırıların seviyesi, Yemen'de halen iç savaş yaşanması, Irak siyasi kaosu, en önemlisi Suriye savaşının ardından hızını daha da artırmıştır. Bu ciddi göstergeler değerlendirildiğinde BM'nin günümüzde bu sorunlara kalıcı çözüm bulmakta zorlandığı dile getirilmiştir. Özellikle BMGK'nın yapısında değişikliğe gidilmesinin acil olarak ele alınması gerekliliği önemli göstergelerden biri olmaktadır. Ayrıca, 2018 yılının ikinci yarısı itibarıyla dünya 'da gayri safi millî hasıla' nın 80 trilyon dolarlık millî gelirin yarısının ABD ve AB ülkelerine ait olup bu ülkelerde yaşayan nüfus dünya nüfusunun sadece %11'ini oluşturmaktadır. Toplam 836 milyon nüfusu barındıran AB ve ABD'de kişi başına düşen millî gelir 47 bin doların üstünde olmasına rağmen 70 milyonluk mülteci sorununa bu ülkelerin ne ölçüde sahip çıkabildikleri hakkında net bir sayı verilememektedir. Buna örnek olarak bazı Avrupa ülkelerinde bu durum şu şekildedir: Almanya Federal Cumhuriyeti 1 milyon 410 bin, Fransız Cumhuriyeti 402 bin, İtalyan Cumhuriyeti 355 bin İsveç Krallığı 328 bin, Avusturya Cumhuriyeti 173 bin, Yunanistan Helen Cumhuriyeti 83 bin mülteci barındırmaktadır. Toplamda 2 milyon 751 bin mülteci AB ülkeleri tarafından barındırılmaktadır. ABD'de ise 12 milyon yasa dışı göçmen bulunmaktadır (TBMM, Aralık 2018).

700 milyon aşkın insanın açlık sınırında yaşaması ve yılda 20 milyon kişinin açlık nedenli mortalite sayısında ciddi artış yaşanmıştır. Buna rağmen yaklaşık 750 milyondan fazla kişinin ise aşırı beslenme ve obezite sorunları yaşadığı belirtilmektedir. T.C Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, düzensiz göç hareketleri üzerinde iyi bir göç politikası uygulanması halinde ülkeye ekonomik, kültürel ve sosyal katkılar sağlanacağını, kötü bir göç politikasının

uygulanması durumunda ise kamu düzeni ve toplum güvenliğine tehdit oluşturulabildiğini ve dolayısıyla bu durumun insan hakları ihlallerine neden olabileceğini, terörist grup ve organize suç örgütlerinin bu göç yollarını kullanarak göçün kriminal algısını etkilediğini söylemektedir. Bu konuya örnek olarak adli vakalar açısından bakıldığında göçmenlerin adli vakalara karışma oranının yerli halka göre daha düşük sayıda olduğunu ve hesaplanan göçmen sayısını yalnızca Suriyelilerin değil; aynı zamanda Afganistan, Irak, İran ve Somali'den Türkiye Cumhuriyeti'ne uluslararası koruma imkânına sahip olabilmek için 300 bin sığınmacının da dâhil edildiğini belirtmektedir (Dışişleri Bakanlığı, Aralık 2018).

Türkiye'de şuan, kayıtlı nüfus üzerinden hesaplanan verilere göre; yaklaşık olarak 3,4 milyon geçici koruma statüsünde, 300 bin uluslararası koruma başvurusunda, 600 bin ikamet izni sahibi olmak üzere 190 farklı ülkeden, çeşitli statülerde 4,3 milyon göçmene ev sahipliği yapıldığı bilinmektedir (Göç İdaresi, 2018).

Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Çerçevesinde Oturumların Değerlendirilmesi

Evrensel sorunlara kalıcı bir çözümün sağlanması son derece önem arz etmektedir. Orta Doğu bölgesindeki problemlere çözümler geliştirilemediği sürece Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, K.K.T.C Türkiye, Türkmenistan ve Avrasya bölgesinden başlayarak tüm dünyayı etkileyecek bir dizi zincirleme reaksiyonun gerçekleşmesinin muhtemel olduğu öngörülmektedir (Hakkı, 2007). Bu duruma örnek olarak; Türk kökenli Özbek nüfusunun yoğun olduğu Afganistan'ın bitmeyen ve şiddeti düzenli olarak artış gösteren kaos ortamının getirdiği sorunlar ve olası tehlikeler için hazırlıkların yapılmasına atıfta bulunarak TBMM'de onaylanan Afganistan tezkeresine göre; Cumhuriyet tarihinin en büyük dış yardım programlarından biri Afganistan'da yürütülmektedir. Bu programı ise, 3 Ocak 2017 tarihli ve 1133 sayılı TBMM kararı ile desteklemektedir. Türkiye'nin bu kararı evrensel sorunların kalıcı çözümüne dair büyük bir adım olarak görülmektedir (TBMM Haber, Aralık 2018).

TBMM Başkanı Prof. Dr. Mustafa Şentop, İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamento Birliği (İSİPAB) 14. Konferansı'nda yaptığı konuşmasında, geçen yüzyılın insanlık tarihindeki "en çok kan dökülen" yüzyıl olarak anılacağını ancak bu kanı Müslümanların dökmediğine hatta bundan 50 yıl öncesinde El-Aksa Cami'nin kundaklanması olayından günümüze kadar İsrail'in, Müslümanların ibadet özgürlüğünü kısıtlayan politikaları ile Kudüs'ün İslami kimliğini yok etmeye çalıştıklarını da dile getirmiştir. Filistin'de açıkça çağ dışı en büyük adaletsizliğin yaşanıyor olduğunu, buna çözüm olarak Kudüs bilincinin her daim diri tutulması anlayışı ile İslam İşbirliği Teşkilatının (İİT) zirve dönem başkanı olarak 13 Aralık 2017 ve 18 Mayıs 2018 tarihlerinde İstanbul'da iki olağanüstü zirve düzenlendiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin bu zirvelerde ABD'nin Kudüs'ü İsrail devletinin başkenti tanımasının ve Tel Aviv'de bulunan büyükelçiliğini de Kudüs'e taşımasının uluslararası hukuka ve ilgili Birleşmiş Milletler kararlarına aykırı olduğu gerekçesiyle uluslararası hukuk dışı ve geçersiz sayılması gerektiğini vurgulamaktadır (TBMM, Mart 2019).

1-2 Mart tarihlerinde Abu-Dabi merkezli gerçekleştirilen İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları 46. Toplantısı'nda, küresel ölçekli insani programların, Birleşmiş Milletler'de olduğu gibi İİT tarafından da sahiplenilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu çözüm planı ile İslam coğrafyasında ara buluculuk sağlamayı ve Orta Doğu'daki insan hakları ihlallerinin, savaşların çözümü için önemli olacağı belirtilmektedir. Ek olarak 'Arabuluculuk Dostları Temas Grubu' ve İİT üyesi ülkelerin 'Barış İçin Arabuluculuk Sertifika Programı' için etkin çalışmasının önemi dile getirilmektedir (İİT, 2019).

TBMM Göç ve Uyum Alt Komisyonu Başkanı Atay Uslu'nun 2019 yılı Ocak ayında yaptığı açıklamaya göre; yaklaşık olarak 200 bin Suriyeli 'nin Suriye'deki güvenli bölgeler olan Afrin, Azez, Cerablus ve El Bab gibi bölgelere

geri dönüş yaptığı açıklanmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin 8 milyar doları aşan tutar ile milli gelire göre dünyanın en fazla yardım yapan ülkesi olduğu da dile getirilmiştir.

Aslan (2019)'ın çalışmasına göre; Türkiye'nin Suriye'nin kuzey bölgesine yönelik yeniden yapılandırma girişimlerinin kitlesel göç akımını tersine çevirdiği hipotezinin en somut göstergesi göçmenlerin anavatanlarına geri dönüşlerinin başlaması olmuştur. Başta güvenliği sağlamak ve Suriye'de kalıcı ve uzun vadeli yönetim stratejisinin oluşturulması ile Suriye'de yeniden yapılandırma modeli örnek teşkil etmektedir. Fırat Kalkanı Harekâtı Bölgesi ile Zeytin Dalı Harekâtı Bölgesindeki güvenliğin sağlanması ve yeniden yapılandırma ile ilişkili olması dolayısı ile bu bölgelerde yaşayan belirli kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler, 25-35 yaş aralığındaki erkek bireylerin oluşturduğu araştırma grubu ile yapılmıştır. Alınan yanıtlara göre, bu araştırma grubunun Suriye Savaşı öncesinde Halep, Afrin, Azez ve Cerablus'da ikamet ettikleri; ancak savaş ve çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş oldukları tespit edilmiştir. Afrin'e yönelik yapılan görüşmeler sonucunda ise; terör unsurları nedeniyle kısmi güvenlik sorununun devam ettiği, altyapının düzenlendiği, bazı okulların faaliyete geçmeye başladığı, sağlık ve nüfus kayıt hizmetlerinin verilmeye başlandığı gözlenmiştir. Azez ve Cerablus'a ait tespitler de Afrin'de elde edilen bilgilere benzer bulunmuştur. Suriye'nin kuzeyinde bulunan bu güvenli bölgelerde Türkiye'nin yeniden yapılandırma için izlediği stratejinin sonuçlarının olumlu olduğu sonucu kabul görmektedir (Aslan, 2019).

İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamento Birliği 14. Konferansı'nda ise benzer amaçlara yönelik öneriler doğrultusunda Rabat Deklarasyonu kabul edilerek, İslam dünyasının ortak sorunu olan Filistin'in sorunlarına Birleşmiş Milletler çerçevesinde çözüm bulunmasının, buna ek olarak ise başkenti Kudüs olan özerk bir Filistin devletinin kurulmasıyla Orta Doğu'ya barışın gelebileceği belirtilmektedir (İSİPAB, 2019).

ABD Beyaz Saray'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı olan John Bolton, Küresel Koalisyon Özel Temsilcisi James Jeffrey'nin ülkemize ait konuları ele aldığını belirtmiştir. T.C. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu Türkiye'nin, Batı ülkeleri ile olan iş birliğine ek olarak Astana formatında Rusya ve İran ile birlikte ortak çalışmasının denetimli ve planlı süreci sağlamlaştıracığını öngörmektedir. Türkiye, Pakistan'ın Afganistan'da barışın sağlanabilmesi için kilit rol oynayabileceğini belirtmektedir. Uluslararası arenada olumsuz bakış açısına dayanak olarak ise; NATO veya diğer platformlarda Pakistan'ın ciddiye alınmaması, Afganistan için Pakistan ile ortak hiçbir çalışma yapılmadığını öne sürmektedir. Yemen sorunda ise insani krize ilişkin göstergelerin ciddi olduğunu, halkın açlık ve hastalık gibi kötü hayat koşullarında yaşadıklarını ancak insani yardımların bu kişilere ulaştırılmasında dahi güçlükler yaşandığı bildirilmektedir. İİT dönem başkanı olarak zirve başkanlığını T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın toplantı raporuna atıfta bulunan Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 2019 tarihinde gerçekleşecek olan İİT'de Yemen'deki savaşın bitmesi konusunda Türkiye'nin destek vereceğini açıklayacaklarını bunun sebeplerinden birinin yalnızca BM'nin çabalarını desteklemenin yeterli olmayacağı olduğunu söylemektedir (TBMM, Ocak-Şubat 2019).

Yayımlanan TÜİK istatistiklerinden, Suriye'de 2019 yılına kadar yaklaşık olarak 10 milyon Suriyelinin zorunlu göç ettiği ve yaklaşık 1 milyonunun yaşamını yitirdiği bilgisine ulaşılmaktadır. Türkiye bu süreç boyunca açık kapı politikası gereği sınırlarını açarak yaklaşık olarak 200 bin Suriyeli bireyin ülkesine geri döndüğü belirtilmektedir. Fırat Kalkanı Operasyonu sonrasında bölgenin "güvenli bölge" hâline geldiğini ve geri dönüşlerin başladığını, özellikle Suriyelilerin Afrin başta olmak üzere Cerablus ve El-Bab bölgesine dönüşler yaptığını aktarılmaktadır (TBMM, Ocak-Şubat 2019).

2019 yılı itibarı ile Dünya'nın öncelikli tehdit algısındaki belirsizlik, hızla artan ve değişkenlik gösteren güvenlik risklerinin hem bölgesel hem de dış aktörlerin savaş bölgesi stratejileri ülkelerin silahlı çatışma yerine vekalet savaşı

yoluna doğru gidiyor olduklarını göstermektedir. Bu nedenle ülkeler arasındaki anlaşmaların varlığı son derece önemli olmaktadır (Ateş, 2019).

TBMM Dışişleri Komisyonu, Uluslararası anlaşmaların onaylanması hakkında sunulan 11 kanun teklifini kabul etmiştir. Kabul edilen teklifler ise şu şekildedir:

- İslam Gıda Güvenliği Teşkilatı Tüzüğü'nün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Türkiye ile Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) Arasında IFAD Ülke Ofisi- Doğu Avrupa ve Orta Asya Merkezi Kurulmasına İlişkin Ev Sahibi Ülke Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Türkiye ile KKTC Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Türkiye ile Kırgızistan Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Türkiye ve İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı Arasında OECD İstanbul Merkezi Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zaptının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Türkiye ile Katılımcı BM Kuruluşları Adına Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) Arasında İncek / Ankara'daki Diplomatik Yerleşkede BM Binaları İçin Arazi Tahsisi, Tasarımı ve İnşasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Türkiye ile Kazakistan Arasında Kültür Merkezlerinin Kuruluşu, İşleyişi ve Faaliyetleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Türkiye ile Filistin Arasında Filistin- Türkiye Dostluk Hastanesi'nin Gazze'de Ortak İşletilmesi ve Devri ile Filistinli Vatandaşların Tıpta Uzmanlık Eğitimini Türkiye'de Almasına Dair Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Irak Su Kaynakları Bakanlığı Arasında Su Alanında Mutabakat Zaptı ve Mutabakat Zaptında Değişiklik Yapılmasına Dair Notaların Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Türkiye ile Tunus Arasında Kültür Merkezlerinin Kuruluşu, İşleyişi ve Faaliyetleri Hakkında Anlaşmada Değişiklik Yapılmasına Dair Notaların Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi,
- Türkiye ile Polonya Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşması ve Anlaşmada Değişiklik Yapılmasına Dair Notaların Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (TBMM Haber, Ocak-Şubat 2019).

Ünay ve arkadaşları (2016)'ın çalışmalarında 'Dünya İnsani Zirvesi' kapsamında içerisinde Türkiye'nin sunmuş olduğu toplam dış yardımların dolar üzerinden tutarına bakıldığı zaman 2011 yılında 1.273 milyon dolar iken 2014 yılına bakıldığında ise bu rakamın 3.591 milyon dolar olduğunu gözlemlemişlerdir. Bunun en önemli sebebinin ise TİKA'nın sağlamış olduğu insani ve kalkınma yardımlarındaki artışın bir sonucu olduğunu belirtmektedirler.

TBMM Başkanvekili Süreyya Sadi Bilgiç; Türkiye'nin dünya üzerinde en fazla sığınmacı nüfusuna sahip ülke konusunda olması dolayısıyla ilgili devlet kurumlarının ve bazı sivil toplum örgütlerinin de sığınmacılar için çalışma yaptıklarını belirtmiştir. Ayrıca ülkemizde sığınmacılar için gelişen negatif algının sebebinin son yıllarda Avrupa'da artan ırkçı yaklaşımın fikrîsel uzantısının olduğu öngörülmektedir (TBMM, Mart 2019).

Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Ülkelerin sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin etkilerinin yalnızca ülke ekonomisinin, gelir ve üretiminin verimliliğinden ibaret olmadığı fikri 20.yy’ da kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987’de hazırlanan “Bizim Ortak Geleceğimiz Raporu” sürdürülebilir kalkınmanın üç bileşeninden söz etmektedir. Bu üç bileşenden olan ekonomik refah, sosyal adalet ve çevresel sürdürülebilirliğin birlikte değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır (WCED, 1987).

Küresel dünyanın yüzleştiği çevresel, siyasal-toplumsal ve finansal-ekonomik sorunlar evrensel hedefler içerisinde değerlendirilen kümeyi oluşturmaktadır. Küme içerisinde 17 sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile 169 alt başlığı olan “Yeni Küresel Gündem” in hedefleri yer almaktadır.

Hedef 17’nin maddeleri ise şu şekildedir:

1. Her türlü yoksulluk çeşidini her yerde her koşulda sonlandırmak,
2. Açlığı sonlandırmak ve gıda güvenliği ile sağlıklı beslenmeyi sağlayarak sürdürülebilir tarım yapmayı desteklemek,
- 2.2. Yaşı beşin altında olan çocukların aşırı zayıf olmalarını ve sağlıklı büyümesini engelleyen olgulara karşı 2025 hedefleri doğrultusunda 2030’a kadar, yetersiz ve sağlıklı beslenme şekillerinin önlenmesi ve bitirilmesi, ayrıca ergenlik çağındaki kızların, hamile ve emziren kadınların, yaşlıların da gıda ve beslenme kontrollerinin sağlanması,
3. Sağlığa erişimi ve sağlık hakkına erişimi artırmak,
- 3.1. 2030 yılına kadar, küresel anne ölüm oranının 100.000 canlı doğumda 70’in altına düşürülmesi,
- 3.2. 2030 yılına kadar, tüm dünyada yeni doğan mortalitesinin 1.000 canlı doğumda en azından 12’ye, 5 yaş altı çocuk mortalitesinde 1.000 canlı doğumda en azından 25’e düşürülmesi amacı ile, yenidoğan ve 5 yaş altı çocukların önlenebilir mortalitesinin sonlandırılması,
- 3.4. 2030’a kadar, prematüre bebek mortalitesinin üçte bir oranında azaltılması ve psikolojik yeterliliğin desteklenmesi,
- 3.7. 2030 yılına değin, üreme sağlığı hizmetlerine ve üreme sağlığının ülkelerin toplum sağlığı stratejilerine ve programlara entegre edilmesi,
4. Kapsayıcı ve adil eğitim hizmeti sunmak ve hayat boyu öğrenme fırsatlarını teşvik etmek,
5. Cinsiyet eşitliğini sağlayarak, toplumda kadının statüsünü güçlendirmek,
- 5.3. Çocuk yaşta evlenme, zorla evlendirilme ile kadın sünneti gibi çağ dışı uygulamaların tamamen yok edilmesi,
- 5.6 Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı, Pekin Eylem Platformu’na ait denetim ve sonuç dokümanlarının incelenmesi ile üreme sağlığı ve cinsel/üreme hakkına erişimin sağlanması,
6. Su ve kanalizasyon hizmetlerine erişimin sağlanması,
7. Herkes için satın alınabilir, güvenilir, sürdürülebilir enerji kaynaklarına hizmet erişiminin sağlanması,
8. Herkes için daimi, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik ile büyümeyi, tam ve üretken istihdamını ve insan haklarını uygun istihdamını yaygınlaştırmak,
9. Dayanıklı yapılar kurarak sürdürülebilir sanayileşmeyi yaygınlaştırmak,

9.5. Tüm ülkelerde, 2030'a kadar yenilikçiliğin desteklenmesi amacı ile kişi başına 1 Milyon düşen araştırma-geliştirme alanlarında çalışan kişi sayısının, kamu, özel sektör ve AR-GE de önemli ölçüde hızlandırılması ile bilimsel araştırmaların geliştirilmesi, buna ek olarak sanayi sektörlerine ait teknolojik yeterliliklerinin artırılması ve geliştirilmesi,

10. Uluslararası eşitsizlikleri azaltmak,

11. Şehirleri kapsayıcı, güvenli, dayanıklı olmaları için revize edilmesi,

12. Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarının desteklenmesi,

13. Küresel ve ulusal çaplı iklim değişikliği ve etkileri ile mücadele edilmesi,

13.1. Tüm ülkelerde iklim değişikliği ile ilgili doğal afetlere karşı dayanıklılığın güçlendirilmesi,

14. Tüm dünya bulunan okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak,

15. Karasal ekosistemleri korumak,

16. Barışçıl ve kapsayıcı toplumları yaygınlaştırmak,

16.9. 2030 yılına kadar, her bireye, doğum kayıtlarını da içeren yasal kimliklerinin temin edilmesi,

17. Uygulamada kullanılan araçları güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için küresel iş birliğine dayanak oluşturmak olduğu bildirilmiştir (UN A/RES/70/1, 2018).

2014-2024 Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Kalkınma ve Eylem Programları

Gelişmekte olan ve denize kıyısı bulunmayan ülkeler arasında yer alan Afrika, Asya, Avrupa ve Güney Amerika ülkeleri yaklaşık 440 milyon nüfusu barındırmaktadır. Bu nüfus oranının fazlalığı çeşitli problemleri de beraberinde getirmektedir. Bu sorunların etkilerinden birisi olarak küresel dünyaya kıyasla küresel pazarlama ve ticarete izole olmaları gösterilmektedir. Başta uluslararası ticaret olmak üzere birçok alanda transit noktalara sahip olmalarının önemi de kayda değer etkenlerden birisi olarak gösterilmektedir. Sınır kapılarının denetimi, ülke iç güvenliğinin sağlanması, ülkenin ulusal mevzuatı gibi önemli hususlar gelişmeyi ve sürdürülebilir kalkınmayı etkilemektedir. Afrika ülkeleri başta olmak üzere Land lockedness (Kilitli karasal alan) olan bölgelerde ise aşırı yoksulluk yaşanmaktadır.

Gelişmekte olan veya coğrafik koşullar nedeni ile gelişmesi güç olan ülkelerin kalkınma ihtiyaçları ve bu ülkelerin coğrafi kısıtlamalara sahip olmalarından kaynaklanan yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik 2024 yılı vadeli eylem planı oluşturulmaktadır. Verimli transit sistemlerin kurulumu ve ulaşımın geliştirilmesi ile uluslararası ticaretin genişletilmesi, ekonomik gelişme teşvik çalışmalarının yapılması bu eylem planının içeriğini oluşturmaktadır. Geliştirilecek sistemler sadece ticaret amacı ile değil, diğer geçiş unsurlarının da denetimine imkân sağlayacağı için önemli olacaktır. Bunun nedeni olarak ise yeni kurallar ve evrakların gerekliliğinin olması, sınır geçişi ve işlemlerinin daha profesyonel denetim sistemleri tarafından yürütülmesi ve modern teknolojinin geliştirdiği elektronik işlemlerin uygulanması gösterilmektedir. Eylem Programının uygulamasının başarılı olması için Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşlarının iş birliği sayesinde Dünya Bankası gibi ilgili uluslararası kuruluşların ve kalkınma bankalarının, Dünya Ticaret Örgütü ve uluslararası ortak fon sağlayıcılarının ortaklaşa çalışması gerekliliğinin bir sonucu olacağı belirtilmiştir (UN, 2014).

2020 Dünya Nüfus Programında Uluslararası Standartlar ve Çağdaş Teknolojiler

Coğrafi yaklaşım kuramına göre denize kıyısı olan ülkelerin, medeniyetin merkezinde olan bir “Oyun Bahçesi” ülkeler tanımlaması, küresel politik mücadelelerin akıbetini belirlemede etken olduğunu belirtmektedir. Arap Yarımadası (Suudi Arabistan, Yemen, Umman, BAE, Katar, Bahreyn, Kuveyt) ile Hindistan arasındaki bölgeyi “Ortadoğu” olarak belirlemiştir. Hint ve Pasifik Okyanusunun ise küresel jeopolitiğin “kader merkezi” olduğunu, bu bölgeye hâkim olan milletin tüm Avrasya’ya da hâkim olduğu anlamına geldiğini belirtmektedir (Passig,2010).

“2020 Dünya Nüfus Programında Bölgesel Çalıştay” 12-15 Mart 2019 tarihinde Ankara’da İslam İşbirliği Teşkilatının istatistiksel, ekonomik ve sosyal araştırma ve eğitim merkezi (SESRIC) ile Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü (UNSD) tarafından gerçekleştirilmiştir. Katılımcı ülkelere bakıldığında yoğun olarak Türk Cumhuriyetlerinden ve Avrasya bölgesinden geldiğini; Azerbaycan, Bangladeş, Gambiya, Endonezya, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Malezya, Türkiye, Uganda, Tacikistan olduğu karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi’nin (ECOSOC) Kararı ile 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi kapsamı içerisinde yer alan 2020 Dünya Nüfus ve Konut Sayımları Programı için 2015-2024 yılları arasındaki sayım planlamaları görüşülmüştür. Evrensel ölçekli bir nüfus ve konut sayımı yapılması için öncelikle amaca uygun teknolojilerin geliştirilmesinin gerekli olduğu öngörülmüştür. Programın yürütülmesi için öneri olarak tablet bilgisayarların bulunması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca birleştirilmiş nüfus sayımı metodolojisi göz önünde bulundurulduğunda Bilgisayar Destekli Kişisel Görüşme¹ uygulaması ile dijital ortamda haritalama merkezlerinden toplanan elektronik verilerin sayım işlemlerinin yapılacağı merkez olması gerektiği vurgulanmıştır. Coğrafi Bilgi Sistemi’nin (CBS) raporlarının değerlendirmesinde ise coğrafi kodlamanın öneminin nüfus sayım sürecine etkisi tartışılmıştır. Katılan ülkelerdeki her konut bölgesi için belirlenen coğrafi kodlama uygulaması yapılarak coğrafi referanslı nüfus sayımı istatistiklerinin ve bölge ihtiyaçlarının diğer ülkelerin de takip edebilmesi açısından verimli olabileceği sonucuna ulaşılmıştır (SESRIC, 2019).

Uluslararası Yardım ve Koruma Kuruluşları

Olağanüstü hâller ve sonuçları, Yemen’den Orta Afrika Cumhuriyeti’ne, Venezuela’dan Suriye, Afganistan ve Güney Sudan’a kadar geniş bir coğrafyayı kapsayarak 2019 yılına ağır insani krizlerin etkisinde devam etmektedir. Bu krizlerin uzun yıllar devam edeceği öngörülmektedir. Uluslararası yardım kuruluşları ise insan hakları ihlallerinin yaşandığı bölgelerdeki veya sığındıkları ülkelerdeki problemler ile mücadele etmek amacıyla insani yardım ve koruma programları geliştirmektedir. Bu kuruluşlardan bazıları şunlardır:

- Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC)⁴

Bu kuruluş küresel çapta salgın hastalıklara karşı tedbir çalışmaları yapmaktadır. Yakın zamanda gerçekleşen ve yaygın bir bölgede görülen 2018’de Ebola salgını, 2017’de Zika ve Lassa salgınları için mücadeleyi üstlenmiştir. Göç esnasında kadınlar, çocuklar ve engelliler ile yardıma muhtaç olup da insani yardım alamayanlara ulaşmaya çalıştıklarını belirtmektedirler. Ayrıca iklimler ile ilgili travma ve olası tehlikelere karşı hazırlıklı olmak amacı ile erken uyarı sistemlerinin olması ve daha önceden harekete geçilebilmesi için hava tahminine dayalı finansman projelerin yer alması gibi yenilikçi girişimlerin giderek geliştirilmesinin gerekliliğini dile getirmektedirler.

4 CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing)

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies

- Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA)⁵

Birleşmiş Milletlerin insani yardım kapsamında başlatmış olduğu çalışmaların başlangıcı İkinci Dünya Savaşı sonucunda olmuştur. Günümüzde de etkinliğini artırmıştır. Herhangi bir acil durum olduğunda süresi belirsiz hallerde destek isteyenlere insani yardım ve koruma temin ederek hükümetler ile yardım kuruluşlarının iş birliğini sağlamayı görev edindiğini açıklamıştır. 2018 yılında BM'nin koordinasyonunu sağladığı insani yardım projelerine 14,3 milyar dolar bağış yapılmıştır. Fakat bu bağış tutarı, belirtilen ihtiyaçların sadece yüzde 57'sini karşılamıştır. Çatışma yaşayan tarafların, uluslararası insani hukuk kuralları kapsamında entegrasyon ve uyumun sağlanması için katkı sağlayabileceğini belirttiği sivil-asker ilişkilerini destekleyici çalışmalar yürütmektedir.

- Dünya Gıda Programı (WFP)⁶

Beslenme ve gıda güvenliğini sağlamak, açlık yaşanmasını önlemek için blok zincir ve biyometrik verilerde dâhil olmak üzere dijital platformdaki en son teknolojilerin kullanılması görevlerini üstlenmektedirler.

- Uluslararası Kurtarma Komitesi (IRC)⁷

İnsani erişimin iyileştirilmesini misyon edinmiştir. Suriye, Güney Sudan ve Yemen gibi çatışmaların devam ettiği ülkelerde insani yardım çalışanlarının da hayatlarının riske girmesi ve ayrıca STK'ların çalışma alanları kısıtlandığı için insanlar temel ihtiyaçlardan yoksun kalmaktadır. Günümüzde insan kriz ölçeği, İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar yaşananların en büyüğü olduğu belirtilmektedir.

- İslam Yardımlaşma Örgütü (IRW)⁸

İnsan haklarına ve insani temel hizmetlere erişimin düzenlenmesini misyon edinmiştir. 2019 yılı öncesinden başlamak üzere devam eden iç çatışmalar ve doğal felaketler sonucu ortaya çıkan problemlerin ve düzensiz göç olgusunun olumsuz etkilerini yakından takip etmektedir. 2003 yılında doğal afetlerin olumsuz etkileri incelendiğinde 50.000 kişinin yaşamını kaybetmesi ve 60 milyon doları geçen maddi kayıplara neden olduğu bildirilmektedir. BM Kalkınma Programı raporu, doğal afetlerin %94'ü siklon, sel, deprem ve kuraklık nedeniyle gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Doğal afet kaynaklı ölümlerin % 98.2 kadarının henüz gelişmekte olan ülkelere ait olduğu belirtilmektedir. Bu durum fakirlik ile yoğun nüfus ve doğal yaşam alanının tahribatlarının sonuçları olduğu görüşünü güçlendirmektedir. Öte yandan acil yardım getirilmesine etkili olan stratejilerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar da sürdürülmektedir. Rapora göre; 2002 tarihi baz alındığında İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin 4.2 milyon dolar hibe ile 18 farklı ülke ve bölgede yaklaşık 35 milyon bireye yardım ettiği bildirilmiştir. Buna ek olarak, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi'nin her sene 20 milyon mülteci için uluslararası yardım sağladığı, BM Dünya Gıda Programının ise 2006'da 78 ülkeye dağılan tahmini 88 milyon mülteci ve iç göç yapan kişilere destek sağladığı bildirilmektedir (UN, 2018).

- İnsani Yardım Koordinasyonu

Yakın geçmişte iç savaşların çoğalması ve göçlerin artış göstermesi, salgın hastalıklar, açlık ve diğer büyük problemlerin oluşmasına neden olmuştur. Göç alan ülkelerde pek çok problem ile karşılaşmış, yeni politikalar ve sosyal hizmet projeleri geliştirilmiştir. Bu çalışmalara destek veren kuruluşlardan birisi de İnsani Yardım Koordinasyonu'dur.

5 The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs

6 World Food Programme

7 International Rescue Committee

8 Islamic Relief Worldwide

- İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA)⁹

OCHA kuruluşu, hükümetler, STK'lar ve BM kuruluşları ile olağanüstü veya acil insani durumlara müdahale edebilmek amacını taşımaktadır. OCHA, uluslararası yardımları koordine etmektedir. Kurumlar arası bağış sistemi ile acil durumlar için 1992 tarihinden günümüze kadar yaklaşık 14 milyar dolar hibenin toplandığı bildirilmiştir. Merkezi döner sermayeden ise yaklaşık 288 milyar dolar kullanılmıştır. Ancak bu parayı borç olarak alan kurumların 1 yıl içerisinde bu parayı geri ödemeleri gerekmektedir.

- Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)¹⁰, Çocukları Koruyun Vakfı (Save the Children)

UNICEF, savaş bölgelerinde bulunan veya doğal afetlerden zarar gören çocukların tedavisini üstlenmektedir. 2002 tarihli çalışmalarına ait sonuç raporuna göre, 51 ülkedeki halka insani yardım ulaştırmışlardır. Göç ve olağanüstü durumlarda da diğer yardım kurumlarıyla birlikte çalışmaktadır. Özellikle su, sağlık, eğitim, çocukların aşılanması, ilaç ve diğer malzemeleri ülkesinden göç eden kişilere ulaştırmak ile görevli olmaktadır.

- Kalkınma Programı (UNDP)¹¹, Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)¹²

Acil hallerde insani yardımların temin edilmesini ve gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayan belli başlı kurumlar arasında gösterilmektedir.

- Dünya Gıda Programı (WFP)¹³

Küresel çapta mültecilerin veya iç göç yapan kişilerin gıda sorunlarını çözmeyi görev edinmiştir. 2002 yıl sonu raporlarında, acil durum hallerine ait operasyonlar için 58 milyon kişiye yardım ulaştırdıklarını bildirmişlerdir.

- BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)¹⁴

Küresel Bilgilendirme ve Erken Uyarı Sistemi küresel gıda durumu hakkında bilgi vermekte, önlem almakta ve dünya-daki tüm tarım alanlarının kontrollerini denetlemektedir.

- Dünya Sağlık Örgütü (WHO)¹⁵

İnsani yardım ve koruma programları sayesinde acil ve doğal afetlerden, olağanüstü durumlardan dolayı gelişen sağlık problemlerini tespit etmektedir. Beslenme, salgın ve bulaşıcı hastalıklar (HIV/AIDS dâhil olmak üzere) üzerinde araştırma yapmakta, aşılama, ilaç, tıbbi malzeme, üreme ve diğer sorunlara çözüm aramaktadır.

- BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)

2003 yılı sonunda 17.1 milyon savaş mağduruna destek vermiş olmasına karşın 2002 yılında 20.6 milyon kişiye destek verdiği görülmektedir. Bu kişilerin 10.4 milyon kadarını mültecilerin, 5.8 milyon kadarını iç göç yapanların, 2.4 milyon kadarını ise geri dönmüş mültecilerin, 1 milyonunu sığınmacıların ve 951 bini de vatansız kişilerin oluşturduğu belirtilmiştir.

Yukarıda saydıklarımıza ek olarak diğer çalışma örgütleri şunlardır:

- International Fund for Agricultural Development (IFAD) / Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu

9 The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs

10 United Nations International Children's Emergency Fund

11 United Nations Development Programme

12 The UN Refugee Agency

13 World Food Programme

14 Food and Agriculture Organization of the United Nations

15 World Health Organization

- International Labour Organization (ILO) / Uluslararası Çalışma Örgütü
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) / Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
- United Nations Industrial Development Organization (UNIDO) / Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişme Örgütü
- World Bank Group (WBG) / Dünya Bankası
- World Health Organization / Dünya Sağlık Örgütü
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) / BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
- World Trade Organization (WTO) / Dünya Ticaret Örgütü
- United Nations Population Fund (UNFPA) / Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
- International Organization for Migration (IOM) / Uluslararası Göç Örgütü (İngev, 2015)

Sonuç

2020 Dünya Nüfus ve Konut Sayımları programı ile üye devletlerin 2015-2024 dönemi aralığında en az bir kez nüfus ve konut sayımının yapılması ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin (ECOSOC) kararı onaylanmıştır. Bu karara göre ulusal nüfus sayımı planlaması ve uygulaması 2019 yılı sonrası için uzun vadeli bir program çerçevesini oluşturmuştur. Sayımlar için Elektronik Veri Toplama Teknolojilerinin kullanımı, gelişmekte olan ve sürdürülebilir kalkınma desteğine ihtiyacı olan ülkelerin ihtiyaçlarının belirlenmesi amacı ile önerilmiştir. Bu metodolojik teknikler, ülkelerin sınır geçişlerinin takibini ve nüfus sayımının göstergesini çıkaracağı için uluslararası göçün ölçülmesi üzerinde fayda sağlayacaktır. Küresel ve bölgesel faaliyetlere ilişkin tespitler ve sayımlar için uluslararası kabul gören metodolojik çerçevenin birlikte oluşturulması, nüfus sayımı döneminde ülkelerin ulusal kapasitelerin artırılması için destek ve yatırım çalışmalarını beyan etmişlerdir. Bu çalışmalar için modern teknolojilerden yararlanılmasının jeo-mekansal teknoloji ölçekleri ile saha çalışması verilerinin birleştirici etkisinden bahsedilmiştir. Veri toplama yöntemi, uluslararası göç ve kaçakçılık gibi hızlı ivmeye sahip olguların izlenmesini, kontrolünü ve düzenlenmesini sağlamak amacı ile oldukça önemli olacaktır. Halen küresel veri tabanları içerisinde yer almakta olan sağlıklı veriler, tutarsız sayılar, yetersiz kaynaklar ve uluslararası iş birliğine ait hataların geliştirilmesi için bir uygulama gereksinimi olduğu ortaya çıkmıştır.

Uluslararası hukuk çerçevesinde üye devletlerin göç hareketliliklerini ortak bir yazılım kullanarak tek bir veri tabanı içerisinde toplamaları bilimsel bir uygulama olarak görülmektedir. Bu aşamada karşılaşılabilecek zorlukların en önemlisi iletişim altyapısı olmayan veya yetersiz olan ülkeler arasında özellikle savaş bölgeleri içerisinde veri transfer mekanizmalarının sonuçlarının değerlendirmeye alınamayacak ölçüde eksik olmasıdır. Coğrafi Bilgi Sistemi'nin (GIS) uygulanması daha sonraki anketlerde ve yapılan toplantılarda belirtilen uluslararası tespit ve önerilerin, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SDG), ulusal ve bölgesel göstergelerinin hesaplanmasında kullanılacağı belirlenmiştir. Küresel ölçekteki tüm kalkınma programlarında, nüfus sayımı verilerinin yetersizliği diğer tüm göstergelerin ortaya çıkmasına engel olacaktır. Sonuç olarak bir merkezi sistemin kurulması ile planlama ve koordinasyon programlarının yapılması gerekmektedir.

2254 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı ile Cenevre sürecinin başından beri desteklendiğini hatırlatacak raporların hazırlanması, çatışma halinde olan tüm taraflar arasında güven artırıcı iş birliği ve uzlaştırıcı önlemlerin geliştirilmesi ve Cenevre sürecinin canlandırılması gerekmektedir.

Terör örgütlerinden kaynaklı sorunların günümüzde en çok İslam Ülkeleri'nde yaşanmasına rağmen, Müslümanlığın terörizmle ilişkilendirilmesine sebep olan geniş kapsamlı, toplumsal algı operasyonunun önlenmesi gerekmektedir. Böylece savaş mağduru kişilerin, açlık, kıtlık vb. diğer problemler yaşayan toplumlar için doğru ve hızlı bir planlama yapılması ve dünyadaki tüm insanların, topluma kazandırılması amacıyla çalışmaların gerçekleştirilmesi önemli bir zorunluluktur. Bu aşamada da Antropolojik ve Sosyolojik birtakım yaklaşımlar faydalı olacaktır. Özellikle göçmenlerin vatandaşı oldukları ülkeler hakkında bilgi sahibi olmaları entegrasyonları ve toplumda kabul görmelerinde büyük bir avantaj sağlayacaktır. İnsan, gittiği her yere kültürünü de götürür. Bulunduğu yerde birçok unsuruyla kültürünü yaşamaya ve yaşatmaya çalışır. Göç hareketliliği kültürel çatışmaları tetikleyen bir olgu olarak yorumlanabilir. Bu tip olumsuzlukların, ciddi sonuçlar doğurmasına engel olmak yetkililerin sorumluluğundadır. Bu konuda sınır noktalarındaki kontrollerin önemi kadar, göçmenlerin geldikleri ülkede sürdürecekleri yaşantılarının her yönüyle planlanması da büyük önem taşımaktadır. Plan ve program dâhilinde hareket edilmesi, doğabilecek birçok Adli, Sosyolojik, Psikolojik ve birçok sağlık sorununu ortadan kaldıracaktır.

Kaynakça

- Akın, G., Özkoçak, V., Gültekin, T. (2017). Somatoskopi ve Antropometri Tekniklerinin Adli Bilimler İçin Önemi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2), 703-714.
- Aslan, M. (2019). 'Türkiye'nin yeniden yapılandırma Türkiye'nin Suriye'deki Modeli. *SETA Yayıncılık*.
- Çetli, E. & Özkoçak V. (2018). Kayıt Altına Alınmış Kişisel Verilerin Adli Bilimlerde Kullanımı. *Eurasian Art & Humanities Journal*, Vol:10, 1- 12.
- Bektaş İ. Çetli E. Koç F. Özkoçak V. Yoksulluk Olgusu İle Suç ve Suça Sürüklenme Arasındaki İlişki. 2019: 11: 31-41.
- İnsani Gelişme Vakfı (2015). Uluslararası Kuruluşlar. <http://ingev.org/kutuphane/uluslararası-kuruluslar/>
- İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamento Birliği (İŞİPAB). (2019). 14. İslam İşbirliği Teşkilatı Konferansı. https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=146411.
- Passig, D. (2010). 2050 The Future Of The Middle East. *Yedioth Ahronoth Books*, Israel.
- Özdemir F. Özkoçak V., Adli Antropolojide Yüz Ölçümünün Kullanımı, *Current Debates In Sociology And Anthropology*, 2017: 10: 371-380.
- Özkoçak V, Özdemir F (2018). Age-Related Changes in the External Noses of the Anatolian Men. *Aesthetic Plast Surg*. 42(5):1336-1342.
- Sağiroğlu, A. Z. (2015). Türkiye'nin Değişen Göç Karakteri, *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 3 (6), 9-30
- SESRIC (2019). Regional Workshop On The 2020 World Programme On Population And Housing Censuses: International Standards And Contemporary Technologies., 12 – 15 March 2019, Ankara.
- Taşkın, D. (2018). *Sığınmacılar ve geçici koruma altındaki engelli Suriyeliler ile engelli Iraklılar: Türkiye'de sağlık ve rehabilitasyon hizmetlerine erişimlerdeki sorunlar ve çözüm önerileri*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- TBMM. (2018). Meclis Haber Dergisi. 238, Aralık 2019 Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2019). Meclis Haber Dergisi.240, Mart 2019 Ankara: TBMM Basımevi.

- TBMM. (2019). Meclis Haber Dergisi. 239, Ocak – Şubat 2019 Ankara: TBMM Basımevi.
- The World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). 1987: Brundtland Report. https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un_-milestones-in-sustainable-development/1987--brundtland-report.html
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2018). No: 170, 20 Haziran Dünya Mülteciler Günü Hk. http://www.mfa.gov.tr/no_-170_-dunya-multeciler-gunu-hk.tr.mfa
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). 190 Farklı Milletin Buluşma Noktası “Büyüksün Türkiye”. <https://www.icisleri.gov.tr/190-farkli-milletin-bulusma-noktasi-bu-yuksun-turkiye>
- United Nations. (2014). *Programme of Action for Land locked Developing Countries for the Decade 2014-2024*. Adoption of the final outcomes of the Conference: Vienna.
- UNHRC. (2017). Un Human Rights Report. ABD: Un Human Rights Office.
- United Nations Sustainable Development. (2015). The Sustainable Development. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>
- Ünay, S., Gür, N., Dilek, Ş. (2016). Dünya İnsani Zirvesi ve Küresel İnsani Yönetişimde Türkiye. *SETA Perspektif*, 129, 1-6.

3

THE IMAGE OF THE DEVIL IN THE OTTOMAN AND ISLAMIC WORLD WITH RESPECT TO CULTURE, MUSIC AND DANCE / OSMANLI VE İSLAM DÜNYASINDA KÜLTÜR, MÜZİK VE DANS EKSENİNDE ŞEYTAN İMGESİ

Mustafa Avcı¹

Abstract

In the broader Ottoman mentality, Satan and other Satainc figures such as peri, cin, hortlak, cadı, vampir had a very significant place in daily life. Figures like Evliya Çelebi, Aşık Paşazade, Ebusuud Efendi and the Arabic and Persian sources that they were influenced by (such as Arabic Fiqh boks and Sheik Sadi-i Shirazi etc.) we see that the image of the devil is described in a very detailed way. In these descriptions, we see the influence of Qur'an and the hadiths, other sacred books, local beliefs, folk religion and mythology. This multicultural image of the devil, of course, represents different faces of evil, and in some cases, it also represents cunningness, vigilance and intelligence. In this context, we see that some Ottoman pashas had the nickname satan (şeytan). A pasha, nicknamed the devil, may then be called Angel because of his good service, or that the pleased Sultan Murad IV called Evliya Çelebi as the devil's apprentice. In spite of these examples, the enemy of the Ottoman state is almost always demonized. In fact, as the enemy, Ottomans were also demonized by the Europeans as well. This international othering and demonization were mainly a result of the wars. On the other hand, we also see similar demonizing attitudes within the Ottoman society as well. Among them, we find the demonization of Sufis by even more Orthodox theologians. Some Ottoman Muslims were also demonized with totally absurd beliefs (i.e. Gypsies and Kurds were believed by some to be descended from Satan) as well. Music, which had a very significant place in Ottoman life, also had its share of such demonization. Music, dance (raks) and even sema were demonized by Orthodox Islamic figures, even though music was the main part of worship by sects/orders such as Mevlevi, Rukai, Rafizi and Bektashi. In this chapter, the role of demonic figures and their function in the Ottoman culture and music will be analyzed

Keywords: : Ottoman Empire, Devil, Satan, Music, Dance, Osmanlı İmparatorluğu, Şeytan, İblis, Müzik, Musik, Raks, Sema

Giriş

'Geniş Osmanlı' muhayyilesinde şeytan ve genel olarak peri, cin, hortlak, cadı, vampir gibi şeytani figürlerin gündelik hayatta oldukça önemli bir yeri vardır. Evliya Çelebi, Ebusuud Efendi vs. gibi dönem kaynaklarına ve bunları besleyen Arap ve İran (Arapça fıkıh kitapları, Şeyh Sadi-i Şirazi vs.) yazınına baktığımızda şeytan imgesinin oldukça detaylı bir şekilde betimlendiğini görürüz. Bu betimlemelerde Kuran'dan, hadislerden faydalandığı

¹ Altınbaş Üniversitesi, Mustafa.avci@altinbas.edu.tr

gibi aynı zamanda diğer kutsal kitaplardan, yerel inanışlardan, halk dini ve mitolojisinden simgelerden de yararlandığını görürüz. Bu çok kültürlü şeytan imgesi tabi ki pek çok farklı yüzüyle kötülüğü temsil ettiği gibi, bazı durumlarda kurnazlığı, uyanıklığı ve zekayı da temsil eder. Bu bağlamda bazı Osmanlı paşalarının da şeytan lakabıyla anıldığı görülür. Lakabı şeytan olan bir paşa bir hizmetinden ötürü Melek diye anılmaya başlayabilir, ya da Evliya Çelebi'yle tanışan IV. Murad ona şeytanın çırağı der. Bu örneklerle karşılık düşman kesinlikle şeytanlaştırılır. Osmanlı'nın düşmanları şeytandır. Aslında bakılırsa bir düşman olarak Osmanlı da Avrupalılar tarafından şeytanlaştırılmıştır. Savaşlarla zirvesine ulaşan bu toplumlararası şeytanlaştırmaların ya da ötekileştirmelerin aynı zamanda toplum içindeki marjinal ve ana akımda yer almayan farklı kültürel formlara yönelik olduğunu da görürüz. Bunlar içinde daha Ortodoks din bilginlerinin sufileri şeytanlaştırmalarına, hatta bazı Müslüman halkların bile (mesela Çingenelerin ve Kürtlerin) şeytanlaştırıldıklarına, hatta bunların şeytanın soyundan geldiğine yönelik saçma ve ötekileştirici inanışlara dahi rastlarız. Osmanlı hayatında çok önemli bir yeri olan müzik de bu tür şeytanlaştırmalardan nasibini almıştır. Her ne kadar Mevlevilik, Rûfâilik, Rafizilik ve Bektaşilik gibi tarikatlar tarafından ibadetin dahi bir parçası haline getirilse de müzik, dans (raks), ve hatta sema da Ortodoks İslami figürler tarafından şeytanlaştırılmıştır. Bu bölümde şeytani figürlerin geniş Osmanlı muhayyilesindeki yerleri ve Osmanlı kültüründeki işlevlerinin müzik bağlamında eleştirel bir kritiği yapılacaktır.

Arkaik Bir Ötekileştirme Aracı Olarak Şeytanlaştırma

Osmanlı ve İslam dünyasında şeytan figürüne baktığımızda, bu figürün en geniş anlamıyla bir ötekileştirme aracı olduğunu görürüz. Bu dünyada yer alan neredeyse bütün ötekiler aynı zamanda şeytanlaştırılmıştır da diyebiliriz. Daha doğru ifade etmek gerekirse, bu dönemde şeytanlaştırılan figürlere baktığımızda aslında toplumun ötekilerini tespit etmiş oluruz. Şeyh Sadi-i Şirazi'nin Bostan ve Gülistan'ında yer alan aşağıdaki örnek ötekileştirme ve temsiliyet bağlamları açısından düşünüldüğünde çok önemlidir. Bu hikayede açık bir şekilde anlatıldığı üzere kalem kimdeyse temsil etme iktidarı da onun elindedir: "Birisi şeytanı ruyasında görmüş. Bakmış ki, selvi gibi boyu, huri gibi çehresi var. Yuzu güneş gibi ziya saçıyor. Yanma gitmiş, demiş: Bu ne hal, melek bile bu kadar güzel olamaz. Mehtap kadar güzel bir yuzun varken niçin dünyada çirkinlikle dillere düşmüşsun? Herkes seni korkunç sanırlar. Hamam kapılarında seni çirkin bir surette resmederler Hattâ sarayın nakkaşı saray divanhanesinde seni asık, ekşi, iğrenç bir surette naksetmiştir. Bu sözleri işitince bedbaht şeytan inlemiş, feryat etmiş, şöyle demiş: "Hey dem oğlu, benim için yapılan resimler, benim hakikî resmim değildir. Ben hakikatte gördüğün gibi güzelim. Fakat ne çare ki, kalem düşman elindedir." (Şeyh Sadi-i Şirazi, t.y., ss. 40-41)

Evliya Çelebi'de Şeytan

Osmanlı tarihinin en renkli simalarından birisi olan Evliya Çelebi Seyahatname'sinde Şeytan'dan da bahseder. Öncelikle şeytanın "yedi kat yerin altında ve yedi kat gökte isminin" olduğunu belirtir ve onun her dilde farklı farklı isimlerinin olduğunu belirtir ve aralarında Süryani, Türkçe, Hintçe, Kürtçe, Ermenice, Rumca, İsveççe, Felemenkçe vs. kırka yakın dilde bu isimleri alt alta sıralar. Evliya ayrıca şeytanın, cinlerin (Kabrum) ve meleklerin (ismi Haris lakabı Ebu Mürre) dillerindeki isimlerini de verir (Evliya Çelebi, 2003a, ss. 762-763).

Evliya şeytanın adının sufi terminolojisindeki adının Nedim² yani arkadaş olduğunu belirtir ve Hazret-i Ali'nin de "Eğer İblis melun olmasa iyi musahip [arkadaş, dost] olurdu. Zira dünyanın dönmesinden beri yaşayıp çok iş

2 Mesela dilsizler ve saray cüceleri de şeytanlaştırılmışlardır, hatta Melchior Lorichs 1559'da şeytanın dilsizlerle konuştuğuna inanıldığını aktarmıştır. (Dikici, 2014, ss. 22-23)

görmüş ve macera yaşamıştır, gerçekten de nedimdir ama melundur” sözünü alıntılar. Bu nokta oldukça önemlidir çünkü kurnazlık, hilekarlık, kibir, kötülük ile özdeşleştirilen şeytan aynı zamanda iyi hikâye anlatmakla, arkadaş ve dostlukla da yakından ilişkilendirilmiştir. (Evliya Çelebi, 2003a, s. 337)

Seyahatnamenin Şeytan’la ilgili oldukça ilginç anlatılarından bir kısmı da Evliya’nın Şeytan’ın dış görünüşü, sesi, konuşurken hangi harfleri vurguladığı ve nasıl ürettiği ile ilgili bilgiler verdiği kısımlarıdır:

“Ve kendisi de kuş sıfatlıdır, kanatları omuzu başındadır, kuyruğu ardında tüylü, ucu tırnaklı, elleri ve ayakları da kuş gagası gibi tırnaklıdır, bazıları arslan tırnaklıdır demişler. Baş, kolları ve uylukları insan gibidir, ama kulakları fil kulağı gibidir. Sözlerinde kâf, fâ ve jâ harfleri çoktur ve sesi kadın sesi gibidir. Hâlâ bir gözü kördür ki Hazret-i İbrahim, İsmail’i kurban etmeğe götürürken İsmail’e “Gitme” diye vesvese ederken Şehzade İsmail Nebî, Mekke’de Mine Pazarı’nda bir taş ile vurup İblis’in gözünü çıkardı. (...) Bundan dolayı hala şeytanın sağ gözü kördür. Ve hangi şekle girmeyi istese o an o şekle girer, havada uçup dilediği kimselere vesvese eder.” (Evliya Çelebi, 2003a, s. 764)

Evliya’ya göre şeytan’ın üremesi iki şekilde vuku bulur, bunlardan birincisi eşiyle, diğeri ise kendi kendine. Bunlardan birincisi eşi yani avreti ile olandır:

“Ve avreti de kendi suretindedir. Ve avreti timsah gibi yumurtlar. Yumurtaları mezbele içinde 70 gün kalıp kırkar elliser yumurtadan birer ecinne peyda olur. Ama kendi şeklinde olmaz, demişler; kanatsız ve tırnaksız, burnunun orta direği yok, erkekli ve dişili, küçük küçük pis veletleri peyda olur, demişler.” (Evliya Çelebi, 2003a, s. 764) İblis’in kendi kendine nasıl ürettiği de Evliya tarafından şöyle anlatılır:

“İblis’in kendi vücudunun sağ uyluğunda zekeri [erkeklik organı] vardır ve sol ‘uyluğunda ferci [kadınlık organı] vardır. Bir kişi bir başkasına sövse hemen İblis o an o adam sövdüğü için sağ uyluğundaki zekerini sol uyluğundaki ferciyle birleştirip kendine benzer bir veledi 70 günde yumurtasız peydahlayıp o sögen adama vesvese hizmetini eder. Zira o adamın çirkin sövgüsü sebebiyle vücuda gelip yine kendine hizmet eder. Allah affetsin sövmemek gerek. İşte İblis’e benzeyen veletleri yumurtasız böyle çirkin sövgüden peyda olur. Ama avretiyle birleşse yumurtadan hâsıl olup cin biçiminde olduğu sabittir. (Evliya Çelebi, 2003a, ss. 764-765)

Evliya Çelebi gibi renkli eserlerden birisi de onbeşinci yüzyılda Sultan Bayezid Han adına Farsçadan tercume edilen bir bahnamedir. Bu bahnamede cinsel ilişkiye girmenin hangi günler uygun olup olmadığı anlatılır ve bu vesileyle şeytanın yaratıldığını günün Çarşamba olduğunu öğreniriz. (Doğan, 2013, ss. 129-130) Cinsellik konusu tabi ki şeytanla çok yakından ilişkili bir konudur ve bununla ilgili çok fazla sayıda ilginç örnek mevcuttur. Mesela, Mevaidü’n-nefais fi kavaidi’l Mecalis adlı eserinde “Azgınlar ve Zamparalar Üzerine” adlı bir bölüm yazan Gelibolulu Mustafa Ali de, onaltıncı yüzyılda yaşayan bir erkeğin gözünden zıbık kullananların ve sevicilerin iblise yoldaş ve onunla meslektaş olduklarını belirtmiştir. (Gelibolulu Mustafa Âli, 1978, s. 155)

Avrupalı Gözüyle Şeytan Osmanlı

Martin Luther ilk zamanlarında Türkleri Hristiyanlarla karşılaştırır ve “onları alçak gönüllü, yaşam[ları]nda sade ve karakterli bulur ve der ki Doğu Avrupa’da köylüler kadar kötü koşullar altında yaşamaktadır ki, Türkleri âdetâ kurtarıcı olarak karşılamaktadırlar.” Kanuni Sultan Süleyman tarafından İstanbul’a da çağırılan Luther, Osmanlıların Almanya’yı tehdit etmesiyle birlikte Türkleri “şeytanın hizmetkarları olarak ilan” etmiş ve “tüm Hristiyanları

² “Meclis arkadaş, sohbet arkadaş; büyüklü, fıkra ve hikayeleriyle eğlendiren; güzel hikâye anlatan, tatlı konuşan.” (Devellioğlu, 1970, s. 977)

onlara karşı savaşa" çağırmıştır. (İnalçık, 2002, s. 25) Martin Luther eğer bir asker olsa ve bir Türklerle karşılaşsa ondan "Şeytan görmüş gibi kaçacağını" söyler ve Türkler hakkında "1529'da "Türklerle karşı savaş", "Türklerle karşı askeri vaaz"la başlayan bir dizi çalışmasını 1541'de bu serinin sonuncusu olan "Türklerle karşı duaya davet"i yayınlamaya tamamlar." (Kumrular, 2005, ss. 119-120) Özellikle Türklerle karşı duaya davet adlı kitabının pek çok yerinde Türkler şeytanlığın sembolü olarak gösterilir. (Coşan, 2005, ss. 265-266) Hatta Luther şeytanlaştırmanın derecesini biraz daha artırarak Osmanlı ordusunu da etten ve kandan oluşan bir insan ordusu olarak değil bir şeytan ordusu olarak tarif eder: "Ve siz Türklerle karşı sefere çıkıyorsanız eğer, emin olunuz ve şüpheye düşmeyiniz ki, etten ve kandan olan, yani insan olanlara karşı savaşıyorsunuz. (...) Biliniz ki siz büyük bir şeytan ordusuna karşı savaşıyorsunuz; çünkü Türkün ordusu aslında şeytanın ordusudur." (Coşan, 2005, s. 266) Şeytan olarak adlandırılan Osmanlı ordusunu önemli unsurlarından birisi devşirme askerlerdir. Aslında bir tür vergi (çocuk vergisi) sayılabilecek ve Hristiyanların çocuklarının devşirme sistemiyle önce müslümanlaştırılıp ardından da asker yapılmasından oluşan bu sistem de "bazı Avrupalı yazarlar tarafından şeytan icadı olarak tanımlanmıştır." (Afyoncu, 2010, s. 58)

Avrupalı, Latin, Yunan ve hatta Arap tarihçilerini meşgul eden bir diğer mesele de Türk kelimesinin etimolojisidir:

"Bazıları Türk isminin (Turco) acı çekme (a torquendo) veya işkence (a tortura) ile ilişkili olduğunu, 'ellerine düşenlere acılar veren belalılar' anlamına geldiğini dahi söylemeye çalışırlar. Bazıları aşırı derecede zalim olduklarından onlara trux-trucis dendiğini öne sürer. Diğer bir kısım, Türk olarak adlandırıldıklarını, çünkü yeryüzünde yaşayacak güvenli bir yer ararken Hazar denizinin geçit vermez dağlarında yerleşen unlu Theucra soyundan geldiklerini ileri sürer. Bazıları ise onlara Türk dendiğini, çünkü Turcia adlı bir şehirde yaşadıklarını iddia eder. Ve bazıları bu şeytani soya Türkler denmesinin, antikçağda İskilya kralı olan Herkül'un oğlu Theucra'dan ileri geldiğini belirtirler." (Kumrular, 2005, s. 88)

Ötekileştirmenin bu kadar şiddetli olduğu durumlar dışında, daha az etnosantrik gözlemler yapan yazarlar da mevcuttur. Bunlardan birisi olan ve 1665-66 yıllarında Osmanlı İmparatorluğunu ziyaret eden Thevenot oldukça ilginç gözlemler yapmıştır. Thevenot'u farklı kılan noktalardan birisi, Luther ve diğer pek çok yazar gibi Osmanlı'yı şeytanlaştırmak yerine onları kendi koşulları içinde anlamaya çalışmasında gizlidir. Aslında yöntemleri bakımında oldukça ilkel olsa da, Thevenot bize seyahatnamelerin etnografi ve dolayısıyla antropolojinin temeli olduğunu kısmen de olsa hatırlatır:

"Hristiyanların çoğu Türklerin şeytan, barbar, imansız kişiler olduklarına inanırlar, fakat onları tanımış ve onlarla konuşmuş olanlar farklı bir düşünceye sahiptirler. Zira muhakkak ki, Türkler iyi kimselerdir ve kendinize yapmasını istemediğiniz şeyi başkalarına da yapmayınız emrine çok iyi uyarlar." (Thevenot, 1978, s. 143)

Yazar bir sonraki paragrafta bir önceki paragrafta gösterdiği empatiden yavaş yavaş sıyrılmış olacaktır ki, başka dinlerden Müslümanlığa geçmiş ve "türlü kötülüğü yapabilenleri değil de gerçek Türkleri" kast ettiğini belirtir. Ayrıca Türklerin neden Frenklere hakaret ettikleri sorusunun cevabı olarak da Türkleri bu şekilde davranmaya itenlerin, "Doğu'daki Frenkler arasında hakim olan şeytanca bir arzu ile onları [Türkler ile Frenkleri] birbirine kırdırtan," Hristiyan ve Yahudiler olduğunu belirtir. (Thevenot, 1978, s. 143)

Thevenot ayrıca Türklerin temizlik alışkanlıklarından bahseder: "Türkler vücut temizliğini o kadar severler ki, aynı şeyi ölüleri için de yaparlar Onun etrafından günlük yakarlar, bu gününün vücudun etrafındaki kötü ruhları ve şeytanları korkuttuğuna inanırlar." (Thevenot, 1978, s. 141) Bu temizlik meselesinden bahsederken, kendisi de bir Frenk olan Thevenot oldukça objektif bir şekilde Türklerin saçlarının Frenklerden daha temiz olduğunu belirtir:

“Türkler saçlarını traş ederler ve uzaması için bırakan Frenkleri tuhaf karşılarlar, çünkü şeytanın bu uzun saçlar arasında yuvalanacağını söylerler; saçlarımızı temiz tutmadığımız takdirde bizde olan pis kokular onlar için söz konusu olmaz. Sarayda vazifeliler ve yüksek mevki sahibi kişiler dışında, -zira sarayda ancak hukumdar ve bostancıbaşı sakal ve bıyık bırakabilirdi herkes sakal ve bıyıklarını uzatıyorlardı.” (Thevenot, 1978, s. 84)

Osmanlının Şeytanlaştırdıkları

Avrupalı tarafından şeytanlaştırılan Osmanlı'nın da kendi şeytanlaştırdığı halklar, zümreler ve insanlar mevcuttur. Bunların başında inanışları nedeniyle şeytana tapanlar olarak görülen Ezidiler geliyordu. Mesela Evliya Çelebi “Dürzi sapık fırkalarını (mezheplerini)” anlattığı bölümde Yezidilerden “Mezhepsiz Yezidi kavmi” diye bahseder ve Yezidilerin çeşitli hayvanlara ve şeytan heykeline taptığını belirtir: “Taata ve ibadet nedir bilmezler. Kimi köpeğe, kimi keçiye, kimi horoza, kimi şeytan heyketine taparlar. Kısa günlerde oruçlu olurlar.” (Evliya Çelebi, 2003b, ss. 141-142)

Hristiyanlar için Tanrının evi sayılan Kilise de bu tip şeytanlaştırmalardan nasibini almıştır. Necati Bursalı'nın Rüya Tabirleri Ansiklopedisi'nde rüyada kilise (yazar patrikhane ve manastır görmek de kilise görmek gibi yorumlanacağını belirtir) görmek şu şekilde yorumlanmıştır: “çöplük ve hamam gibi şeytan yuvalarına ve cinlerin cirit attığı yerlere delâlet eder. Rüyada görülen kilisenin yeniliği ve yüksekliği dinde zayıflığa ve Müslümanların perişanlığına delâlet eder.” (Bursalı, ?, s. 709) Ayrıca bir kişinin kiliseye gömülmesi “o kişinin gunahkâr kimselerle beraber cehennemde hapsedilmiş olduğuna delâlet eder. Tüm bunlara ek olarak bir kişinin rüyada kilise görmesi “yedi şekilde tâbir edilir: a) Kabristan, b) Umumhane, c) Meyhane, d) Bid'at ve kufur ocakları, e) Çalgı ve oyun evleri, f) Cehennem, g) Hapishane” (Bursalı, ?, s. 710)

Osmanlılar tarafından şeytanlaştırılan halklar sadece gayri-Müslimlerle sınırlı değildir. Roman ve Kürt halklarının ortaya çıkış hikayeleri ya da soyları da şeytana dayandırılmıştır. Bu meyanda bahsedilmesi gereken mitlerden birisi Roman halkının kökeninin şeytana ve enseste dayandığı yolundaki korkunç yalandır. Bu hikayeye göre Hz. İbrahim'i ateşe fırlatmak için onu bir mancınığa koyarlar. Mancınığın ağacı bir türlü yaylanmaz ve bunun üstüne kahin kılığında girmiş bir şeytan Nemrud'a Cin ve Gen isimlerindeki iki kardeşe mancınığın altında zina yaptırırsa mancınığın çalışacağını söyler. Bunun üzerine iki kardeşe mancınığın altında zina yaptırılır ve ağaç bu acıya dayanamaz ve Hz. İbrahim'i fırlatır. Bu yalan ve iftiraya göre çingeneler bu iki kardeşin soyundan gelmişlerdir. (Boratav, 1984, ss. 33-34) Bu yalan Kalender Paşanın onyedinci yüzyılın ilk çeyreğinde I. Ahmed'e sunduğu Fâlnâme Osmanlı döneminde bir minyatüre dahi konu olmuştur (And, 2007, s. 149).

Şeytanlaştırılan bir diğer müslüman halk da Kürtlerdir. Yine uydurma bir söylenceye göre Kürtler şeytanın soyundan gelirler:

“Davud'un oğlu olan Süleyman'ın köle kızlarından geldiklerini iddia ederler. Bu kiral tacını kaybettiği zaman, Şeytan Casad, isyankâr dışı kölelerine saldırdı ve onları hâmile bıraktı, inanan köleler ise, onun saldırılarını önlemek için Allah'tan yardım dilediler. Allah tâcını iade edince Süleyman, Şeytan'la olan birleşmelerinden dolayı kölelerinin çocuk dünyaya getirdiklerini öğrenince, onları dağlara ve vadilere surdurdu (Karrâd) ve çocukların oralarda anneleriyle yerleşmelerine musaade etti. Âileleri zamanla çoğaldı ve Kurt ırkının aslını meydana getirdiler.” (Süslü, 1993, s. 32)

Bu hikaye sadece yazılı kaynaklarda dolaşımda olan bir hikaye değildir ve yirminci yüzyılın ilk yarısında folklorcüler tarafından Yozgat'ta da derlenmiştir:

“Kurtlerin soyunu da, Yozgat'da derlenmiş bir hikâye (M. Räsänän, «Studia Orientalia», IV, 1936, s. 38-39) şöyle anlatır: İfrit, Suleyman Peygamberin kızı ile evlenmek istiyor. Kertenkelenin öğütlerine uyarak Suleyman İfriti başından saviyor. Bu sefer İfrit, gizlice, Suleyman'ın bir cariyesi ile duşup kalkar. Kadın bir oğlan doğurur. Utancından bu çocuğu dağ başına bırakır. Bir dişi ayı bu oğlanı emzirir, buyutur. Bir köpek de ona konuşma öğretir... Görüldüğü gibi bu hikâye de bir çeşit «kötuleyici» maksatlı inanış ürünüdür.” (Boratav, 1984, s. 34)

Şeytanlaştırılan Sufiler

Osmanlı ve İslam dünyasında Şeytan ateşten yaratılmış ve görünmez olsa da aslında bir “ses” yarattığı olarak görülür çünkü şeytanın insanları yoldan çıkarmak için kullandığı en önemli silahı insanlara vesvese yani fısıltılar vermektir. Dervişlerin bu iç sesle ve nefisle yaşadıkları savaşları yine Evliya Çelebi'de şu şekilde not edilmiştir:

“[Y]a'ni şeb [u] ruz ayağa sarılan vesvese-i şeytan ile muhade eylemekdir. Ve'l-hasıl dervişlik, fakr makamıdır.” [...] Kemer kuşanmak, kemer-besteyim demektir. / Sapan taşımak, şeytanı kovarım demektir. / Keşkul taşımak, bahr-i ummanım demektir. [...] Saç koyverup geysudar olmak, sunnet-i Resulullah'a ittiba' etdim demektir. / Başında tel taşımak, şeytan ile muhade edup {şeytana} galib oldum demektir.” (Evliya Çelebi, 2006, ss. 245-246)

Eğer Evliya döneminde yaşamış dervişlerden kendilerini anlatmalarını isteseydik alacağımız cevaplar muhtemelen yukarıdaki paragraftaki gibi olurdu. Sufiler Sünni ve hatta Şii³ ortodoksi tarafından şeytanlaştırılan bir diğer zümredir. Sufiler sadece ortodoksi tarafından şeytanla olan sınavları konusunda eleştirilmemiştir, sufiler de şeytandan ve onun hilelerinden korktuklarını çeşitli şekillerde belirtmişlerdir. Musiki, raks ve sema ile ilgili bölümümüzde de göreceğimiz gibi sufi olmak aslında şeytanın aldatmacalarına karşı girilen bir savaştır. Allah yolunda yapıldığı düşünülen eylemlerin gerçekten hak yolunda olduğu ve şeytana hizmet edip etmediği endişesi büyük sufilerde dahi mevcut bulunan bir endişedir. Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır sözü de yine bu minvalde söylenen bir sözdür. Buna göre bir şeyhten eğitim almadan, bir şeyhe intisab etmeden, ya da yine aynı şekilde bir ustanın çırağı olmadan bir sanat/zanaat öğrenmek uygun görülmemiştir. (Bayram, 2008, s. 82)

Okumuşlar arasında özellikle de heterodoks derviş gruplarına yönelik benzer bir ötekileştirmeden bahsedilir:

“Vahidi'nin çağdaşı Tezkire-i Şu'arâ yazar Lâtifi (ö. 990/1582) şeytanın dostları diye aşağıladığı sapkın dervişler için aynı duyguları besliyordu. İlginç olanı, rezalet nedeni dervişler ve yandaşlarına karşı hemen hemen aynı yaklaşım, bu okumuş Osmanlı beyefendilerinin Avrupalı denklerinde de bulunuyor.” (Karamustafa, 1994, s. 16)

Şeytan(laştırılmış) sufi figürü onaltıncı yüzyılın önemli eserlerinden birisi olan Deli Birader'in Dafu'l-gumum ve rafu'l-humum'unda da yer alır. Bu eserin ikinci bölümünde anlatılan zenparelerle gulampareler savaşında, zenparelerin yenilmesinden korkan şeytan, bir sufi şeklinde görünür ve savaşı bitirmeyi dener:

3 “Dahası İmam Cafer, mutasavvıfları: “Onlar bizim düşmanımızdır. Kim onlara eğilim duyarsa, o da onlardandır” derken, torunu İmam Nakî, mutasavvıfları “şeytanın halifeleri” sayar.” (Aydın, 2018, s. 16) Ayrıca “Bütün sufilerin evliyadan saydıkları İmam Cafer [bazı] Şii tarikatları [tarafından] da onun tasavvuf bakımından önemini kabul etmişlerdir. Bununla beraber genel olarak Şia Ca'fer es-Sâdık'ın tasavvufu hiçbir ilgisinin bulunmadığını, sufileri kendisine düşman bildiğini ve onlarla mücadele etmeyi dinî bir görev saydığını ileri sürerler” (Öz, 1993)

“Şeytân ‘aleyhi’l-la’ne bu hâli görüp zenpâreler köki kesile diyu zinâ kapısı yapıla diyu korkup ayağ uzre turup hayretinden yelup yepirup egnine giñ yuñlu bir hırka ve başına gunbed gibi bir tâc giyup katırkuyriğ gibi bir taylasan sarkidup bir eline tesbih bir eline ‘aşâ alup şol konşuluk amin sikkemekden yuzi kara olmuş merdumek şüfisi gibi bir ‘azîz şeyh olarak çıka-gelup iki leşker mâbeyninde raks urup andan gulâmpâreler leşkerine dönup zenpâreler sizun ile mukâtele ve mucadele itmezler belki munâzara ve muhâvere iderler niçun siz usûle guç idup ve râh-ı dalaletle gidup ikide bir cidâle şuru’ ve kıtale mubâşeret idersiz meger sizun içiñüzde bir su’ale kâdir ve cevâba hâzır kimesne yokdur anun içun mukâbere ve ‘inâd idup tarlıup ve incinup göte kökden tukurup göt giñ-le-yin kılırsız didi.” (Kuru, 2000, s. 60)

Aslına bakıldığında belirir belirmez iki ordu arasında raks etemeye başlayan, yüce bir şeyh gibi görünen fakat aslında işe yaramaz bir sufi olduğu söylenen bu karikatürize edilmiş mutasavvıfın sadece görüntü olarak değerli olması, hakikaten sufi yoluna girmiş bir kimse olmaması önemlidir, zira bize sufi zümrelerinin de sufi kılıklı şeytanların farkında olduğunu gösterir.

Her ne kadar sufiler şeytana karşı dikkatli olmak gerektiğini düşünseler de bazı sufi grupları arasında şeytana duyulan bir sempati ve yakınlık da mevcuttur. Mesela “Ferîdüddin Attâr’ın menkıbelerinde şeytan Tanrının kendisinden daha monoteistik hale gelir” (Awn, 1983, s. ix) Benzer şekilde Hallac-ı Mansur, Ahmet Gazzali ve Aynü’l-Kuzat-i Hemedani gibi sufiler de benzer görüşler dile getirmişlerdir. (Lumbard, 2016, s. 38) Bu açıdan meseleyi oldukça ileri götüren sufilerden birisi de İmam Gazzali’nin kardeşi Ahmet Gazzali’dır. Attar’da olduğu gibi “Tanrı’nın birliğinin en önde gelen şahidi ve Tanrı’dan başkasının önünde secde etmeyi reddettiği için Tanrı’nın en büyük aşığıdır.” (Lumbard, 2016, s. 19). Sufi şeyhi ve hadis uzmanı Yusuf al-Hemedani onun Tanrıdan değil de daha çok Şeytan’dan ilham aldığını belirtip “onun sözleri alev alev yanan bir ateş gibi fakat onun desteği Tanrısal değil Şeytani” demiştir. (Lumbard, 2016, s. 38) Her ne kadar şeytana oldukça empati dolu bir bakış açısıyla anlamaya çalışan Gazzali’ye oldukça sert tepkiler gelmiş olsa da Gazzali’nin aşk ve tasavvuf anlayışı Senai, Ruzbihan-ı Bakır, Attar, Fahrreddin-i Iraki, Celaleddin-i Rumi ve İbn Fariz gibi pek çok önemli mutasavvıf üzerinde etkili olmuştur. (Uludağ, 1989)

Rafiziler⁴, Işıklar⁵, Kızılbaşlar, Bektaşiler ve Aleviler gibi farklı dini gruplar da sufilerin uğradığı bu şeytanlaştırmadan nasiplerini almışlardır. Şeyh Bedreddin ayaklanması sırasında aşağıdaki gibi tarif edilmişlerdir:

[V]e asla içlerinde Şeriat ve sunnet, eseri yoktur. Muslumanlardan bir adam öldürmek, kâfir öldürmek kadarınca gazâ bilirler, Rafizidirler. Fesat kaynağı ve fitne doğuran kimselerdir. Kalabalık taifedirler. Ve içinde yer yer şeyhleri adında şeytanları vardır. Daima bozgunculuk ve yoldan azdırmakla uğraşırlar.” (Refik, 1994, s. 18)

Sufilerin şeytana dair yaşadıkları korkuya benzer bir korku Aşık Paşazade tarafından “Bilgin yoldan çıkarsa ışık olur, ışık da azarsa şeytan olur.” sözleriyle dile getirilmiştir (Çınar, 2012, s. 27)

Bu meyanda son olarak Bektaşilikle ilgili bir örnekle bu bölümü bitirelim. Bektaşilik 1921 gibi oldukça geç bir zamanda da Yakup Kadri tarafından Nur Baba romanında şeytani bir mezhep olarak betimlenmiştir:

4 Rafizi terimi “ileride Alevi yahut Bektaşî diye anılacak olan ve yaygın İslâmî anlayıştan uzak kalan muhtelif derviş zümreleri, Şîa’ya mensup olan Acemler, Kalenderiler, özellikle Safevî Devleti’nin kurulması esnasında ve sonraki dönemlerde Anadolu’da ve İran’da bulunan Osmanlı muhalifi kızılbaş zümreleri için kullanılmıştır” (Öz, 2007)

5 “Sünni inanca uymayan Hurûfî, Bektaşî ve Aleviler (ya da Osmanlı döneminde hakaret olsun diye takılan adlarıyla Kızılbaşlar) [Işık] ad[ıy]la anılmışlardır” (Refik, 1994, s. 18)

“Buyuk bir skandala konu olan, 1921’de yayımlanan Nur Baba’ adlı romanında, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, kadın kahramanı, zengin bir Osmanlı ailesinden iyi bir eşin düşüşünü anlatırken, şeytani bir mezhep, ahlâki ve cinsel sefahat yuvası olarak verdiği, İstanbul’da bir Bektaşî tekkesinin hayatını ve entrikalarını betimlemeye çalışacaktır. Nispeten kesin olan tören betimlemesi, Bektaşîliğe alınmamasını sindiremeyen yazarın kararlı düşmanlığında erir.” (Yerasimos, 2006, s. 118)

Osmanlı’da Raks, Musiki, Sema’ ve Şeytan

Musiki, sema ve raksın durumuyla ilgili olarak Osmanlı İmparatorluğu’nda da genel olarak İslam Dünyası’ndaki tartışmalara benzer tartışmalar yürütülmüştür. Bunların arasında özellikle heterodoks sufiler ile daha Ortodoks ulema arasındaki tartışmalar önemlidir. Genel olarak İslam literatüründe, özel olarak da Osmanlı’da bu tartışmalar raks, musiki, sema’, gına, ve devran gibi kavramlar çerçevesinde yapılmıştır. Bu kelimelerin anlamları yer yer birbirlerini içerecek kadar geniş de olduğu için hepsinin anlamlarını irdelemek oldukça önemlidir. Musiki kelimesi Arapçaya, Yunancadan geçmiştir ve “dönem literatüründe müzik konusunu inceleyen teorik bilimdalına verilen isim (örneğin “ilm al-mūsīqī” yani musiki ilmi ya da “sinā’at al-mūsīqī” yani müzik bilimi-sanatı) olarak kullanılır.” (Shehadi, 1995, s. 7) Ayrıca;

“[M]usiki kelimesi icra edilen bir sanat olarak müzik kelimesi yerine de kullanılır. Bu bakımdan, mesela İhvan-ı Safa yazarları gibi (al- mūsīqā hiya l-ghinā’) Arapça yazar bazı yazarlar tarafından en geniş anlamıyla gınā’nın (ghinā’) eş anlamlısı olarak da kullanılır.” (Shehadi, 1995, s. 7)

Ğınā kelimesi Uludağ tarafından “Arapların [...] şiirle söyledikleri nağmelere” verilen isim olarak tanımlanmıştır. Buna karşılık Araplar sözsüz bir şekilde yani “sadece sesle yaptıkları nağmelere terennum” adını vermiştir. Nazari yani teorik alanı kapsayan musiki kelimesinin, aksine terennüm ve gına kelimeleri ameli yani pratik müzik icrasının karşılığı olarak kullanılır. (Uludağ, 1976, s. 26) Benzer şekilde Fadlou Shehadi gınā’nın teknik olmayan bir terim olarak “şarkı söylemek,” etimolojik olarak ise “sesi yükseltmek” anlamlarına geldiğini belirtir. Shehadi ayrıca gınanın, müziğin lehinde olanlar tarafından yüksek sanatlı bir şekilde şarkı söylemeyi ifade ederken, müziğin aleyhinde olanlar için basit duygular uyandıran şarkıları tanımlamak için kullanıldığını belirtir. Bu yüzden de “genel olarak “musikinin eş anlamlısı” olarak, hatta “çalgılar hakkındaki tartışmaları, çalgıların seslerini ve çalgıların kullanım alanlarını da” içerecek bir şekilde ondan biraz daha geniş bir anlamda kullanıldığını belirtir. (Shehadi, 1995, s. 7)

Sema kelimesi Shehadi tarafından “bir dinleyici aktivitesi, dinleme ya da dinleti etkinliklerini ifade etmek için kullanılır fakat müzik femonmenini anlatmak için kullanılmaz” diye tarif edilmiştir. Sema, “İslam mistisizminde belirli bir dini amaca ulaşmak için kullanılır” ve hatta bazı durumlarda “mistik bir tür dans” da bu dinleme haline eşlik edebilir. Bununla beraber sema kelimesinin anlamı “dinlemek” ya da “mistik dinleyiş” şeklinde sınırlı kalmaz ve “bir müziği dinleme amacı” ile “dinlenen müzik çeşitlerini” kapsayacak şekilde farklılaşabilir. “Buna karşın sema kelimesi müzik kavramını doğrudan karşılamasa da, dolaylı olarak,” bu eylemler “dinleme ediminin aynasında yansıdığı için müzik kavramına karşılık gelebilir.” (Shehadi, 1995, ss. 7-8) Her ne kadar Shehadi, sema kelimesini dolaylı olarak müzikle ilişkilendirmiş olsa da, Uludağ’a göre sema doğrudan musiki, tasavvufi musiki anlamına gelecek kadar geniş anlamlıdır. (Uludağ, 1999, s. 27) Dinlemek, işitmek anlamıyla kullanılan sema kelimesinin anlamını, semazen kelimesi üzerinden düşündüğümüzde kelimenin çark atan derviş anlamında kullanıldığını görürüz. Yani buradan hareketle sema yapan kişi olan semazenin, müziğin ve şiirin verdiği coşkuyla müziği dönerek dinlemeye devam ettiğini görürüz. (Küçük, 2009) Bu dönme hareketine devran adı da verilir. Türkiye Diyanet

Vakfî İslam Ansiklopedisi’nde devran maddesine bakarsak devran ve sema terimlerinin birbirinin yerine geçecek şekilde kullanıldığını görürüz:

“Bir vaazın, okunan Kur’an âyetlerinin veya ilâhının etkisiyle duygulanan ve coşan bir sūfînin çok defa gayri ihtiyarî olarak yerinden fırlayıp dönmeye başlamasına devir, devran, deveran, çarhetme, hareket, kıyam ve semâ gibi isimler verilmiştir.” (Uludağ, 2009)

Shehadi sema, müzik ve dansa karşı çıkan yorumcuları temelde ikiye ayırmıştır, bunlardan ilki müziğe tamamen karşı çıkanlar ve ikincisi ise müziğe kısmen karşı çıkanlardır.

Müziğe kısmen ve tamamen karşı çıkanlar arasında özellikle “duyusal[/bedensel/şehvani] hisler uyandıran şarkıların dinlenilmesine izin verilmemesi hususunda bir fikir birliği” olsa da, yer yer dini amaçlarla yapılan sema bile çeşitli eleştirilere ve saldırılara maruz kalmıştır. Her ne kadar sufiler musikinin ve semanın kendilerini Allah’a yaklaştıran bir gücünün olduğunu iddia etmiş olsalar da bazı yazarlar semanın insanları kandırmak ve onları Allah’tan uzaklaştırmak için şeytan tarafından kurgulanmış bir hile olduğunu iddia etmişlerdir. (Shehadi, 1995, s. 10).

Bu açıdan bakıldığında İmam Gazzali de bu grupta yer alır. Gazzali’ye göre “sadece şeytana hizmet eden dünyevi hazlar yasaklanmalıdır, aksi takdirde bütün hazlara hayır denilmesi gerekir.” Sema hakkında da bu prensipten hareketle “sadece insanların kalbinde şeytanı uyandıran şeyleri dinlemenin yasak olduğunu” buna karşın “Tanrıya duyulan aşk, bayramlardaki neşe, bir çocuğun doğması ya da bir oğlanın sünneti, ya da bir kaybın geri dönmesi” gibi “şeytan-karşıtı duygular uyandıran şeylere ise iznin olduğunu ve hatta tavsiye edildiğini” söyler. Gazzali bu şeytan-karşıtı duyguların karşısına ise müzikle bağlantılı olarak cinsel arzuları ve şarabı, şeytan-yanlısı duygular olarak koyar. (Shehadi, 1995, s. 121) Tam da Gazzali’nin bu söylediklerini özetler bir şekilde Ebu Talibi “bütün dünyevi zevklerin anası: yemek, içmek, seks ve müzik dinlemektir” demiştir. (Shehadi, 1995, s. 122)

Gazzali sadece dinlenen müziğin türünün değil aynı zamanda dinleyicinin de durumunun dikkate alınmasını gerektiğini örtük bir şekilde de olsa belirtmiştir, buna göre “işveli bir kadını ya da çekici bir oğlanı dinlenemenin tehlikeleri dinleyicinin durumuna göre farklı farklıdır.” Genç erkekler, yaşlı erkeklere göre daha güçlü şehvani duygulara sahip oldukları için şeytan tarafından kandırılmaya daha müsaittirler. (Shehadi, 1995, s. 129)

Müzik ve dansın topyekün karşısında yer alan Turtuşî, İbn Cemâa gibi yorumcular da şeytanın müzik ve dans vasıtasıyla insanları Allah’tan uzaklaştırıp cehennem azabına sürükleyeceğini belirtmişlerdir. Bu perspektiften bakarlara göre aslında yıkıcı olan müziğin hiçbir faydası dahi yoktur. (Shehadi, 1995, s. 112) Bu noktada İbn-i Teymiye’nin raksıla ilgili görüşlerinden bahsetmekte fayda vardır. Daha önce de belirtildiği gibi İslam [ve hatta Osmanlı] kültüründe kendini beğenme ve kibir şeytana has özellikler olarak görülmüştür. Bu bağlamda Vahabilik ve Selefilik üzerinde çok önemli etkisi bulunan İbn Teymiye dervişlerin raks ve seması aleyhine verdiği bir fetvada raks, aşağıdaki ayetleri alıntılararak karşı çıkmıştır: “Yerin üzerinde kurula kurula yürüme...” (İsra Suresi, 37); “...Yerin üzerinde çalılımlı çalılımlı yürüme, Çünkü Allah büyüklük taslayanları, övünenleri sevmez...” (Lokman suresi, 18); “O Esirgeyici’nin kullarına gelince onlar o kimselerdir ki yeryüzünde alçak gönüllülükle yürürler...” (Furkan suresi, 63)

Kısacası “İbn Taimiyya, raks çalılımlı yürüme olduğuna göre, Tanrı bunu doğru bulmaz” (And, 1960, s. 17) diye kanaat getirmiştir, çünkü kibir şeytandandır.

Bu topyekün karşı çıkışların karşısında nispeten daha az şiddetli müzik karşıtları yer alırlar ve bunlar “bir grup müzikal aktiviteyi hedef alırlar; dans (raks), gına ya da sema ve alkışlamak. İbnü’l-Cevzî ve İbnü’l-Hac gibi yorumcuların

adı burada anılabilir.” (Shehadi, 1995, s. 112) Her ne kadar daha az şiddetli karşı çıkanların arasında yer almış olsa da İbnü'l-Cevzi müzikle ilgili olarak yer yer müziğe topyekün karşı çıkanlara yakın sözler sarf eder:

“İbnü'l-Cevzi topyekün karşı çıkanlara benzer bir şekilde melodinin dinleyicileri heyecanlandığını sufilere iddia ettiğinin aksine onları Tanrı'ya yaklaştırmadığını bunun yerine onları Tanrıya yabancılaştırdığını söyler.” Telbisü İblis (Şeytanın Hileleri) adlı kitabında da “canavarlar gibi dans edip, kadınlar gibi alkışlamak da uygunsuz ve haram” olduğunu belirtir. (Shehadi, 1995, s. 112)

Bu literatüre baktığımızda sadece Kuran'ın ya da hadislerin değil, rüyaların da müziğin haram olduğuna dair delil olarak kullanıldığını görürüz. Ebu'l-Haris'in Telbisü İblis'te aktarılan bir rüyasından hareketle müziğin şeytani olduğu sonucuna varılıyor:

“Ebu'l-Haris el-Evlası diyor ki: Bir kere ruyamda melun şeytanı şehir damlarından birinde görmüştüm. Ben de o damda idim. Sağında ve solunda güzel giyimli, terniz elbiseli birer cemaat vardı. Bu cemaattan birine: «Hadi söyleyin,» dedi. Bu emir üzerine onlar söylemeye ve çalmaya başladılar. Musikinin hoş nağmeleri beni mest etmişti, o kadar ki, kendimi damdan atacaktım. Sonra şeytan diğerlerine: «Hadi siz de rakedin,» dedi. Onlarda mümkün olan en hoş bir tarzda rakedtiler. Sonra bana dedi ki: Ey Ebu'l-Haris! Size nüfuz ve hulul etmek için bundan daha tesirli bir şey bulamadım.” (Uludağ, 1976, s. 291)

Benzer bir rüya büyük ve ilk sufilere olan Cüneyd-i Bağdadi gibi semayı çok önemeseyen bir sufi tarafından da aktarılmıştır. Bağdadi semayı ve vecd halini çok önemser ve semayı zaman, mekan ve ihvan olmak üzere üç temel şarta bağlar. Sema taraftarı olan Bağdadi'de bile semanın “şeytani” olma ihtimaline dair bir korku taşıdığı, aktardığı bir rüyasından anlaşılabilir:

“Cüneyd; ruyada İblis'i gördüm ve ona sordum: Sufi arkadaşlarımıza karşı hiç başarı sağladın mı? Onlardan bir nasip alabiliyor musun? Onları sapıtmak suretiyle meramına nail oluyor musun? Bana şöyle cevap verdi: İki vakit mustesna, onları dalaletle düşürmek suretiyle felektan kam almak bana çok güç geliyor. Bu iki vakit nedir? diye sordum. Sema yaptıkları, bir de bir şeye baktıkları zaman onları buyuler ve kendilerine nüfuz ederim diye cevap verdi.” (Uludağ, 1976, s. 244)

Sinan Paşa Tazarrunamesi'ndeki bir şiirde, Cüneyd-i Bağdadi'nin de yaşadığı bu tedirginliği şu şekilde işlemiştir: “Her sema'ı sanma kim şeytanıdır /Bil sema'ı ehl-i dil Rahmanıdır” (Uludağ, 1976, s. 271)

Tüm bu karşı çıkanların ve kendisi sema yaptığı halde “tassavufa ilk girenler için bazı hallerde zararlı” olduğunu düşünen Cüneyd-i Bağdadi gibilerin yanında İmam Gazzali'nin kardeşi Ahmed Gazzali gibi “[s]emaya karşı çıkmak peygambere karşı çıkmaktır” diyecek kadar semayı yüceltenler de mevcuttur. (Shehadi, 1995, s. 154; Uludağ, 1976, s. 245) Bu tartışmalar ekseninde Osmanlı'ya baktığımızda Şeyülislam Ebussuud Efendi'nin, İmam Gazzali'ye ve onun gibi düşünenlere karşı çıktığını görürüz: “halka-i zikirde ibâdet niyetine raks ve devran etmek helâldir ve bunun hilli âyetle ve hadisle sabittir” diyenlere karşı ne yapılması gerektiğini cevapladığı 349 numaralı meselede bu görüşte olanların kötü olan şeyleri yalanlarla güzel gösterip şeytanlık ettiklerini belirterek raksın kesinlikle helal olmadığını ve yorumcuların sadece sema konusunda anlaşmazlığa düştüklerini belirtir. Hz. Muhammed'e raks yakıştırmının küfür olduğunu belirtir:

“Amma şimdiki zaman sûfilere ettikleri raks fi-l-hakika kâfirlerin horos tepmesidir ve bunların fi'illeri kefareye teşebbühdür. Ve Resul (aleyhisselâm) hazretine raks isnâd etmek kufurdur. Zîrâ raks ef'âl-i sufehâdır, enbiyâdan

birine sefeh isnâd etmek kufur iduğu kutub-i fetâvâda mesturdur. Ve eshâb-i kibardan bu fi'l-i kabîhin sudûruna kavil kizibdir ve iftiradır. Ve imam Şâfi'-iden sâdır olduğu sahih değildir. Hiç bir muctehid raks helâl dememiştir, ihtilâfları semâdadır. Mesâil-i ictihâddiyede muctehiden gayrı imam Gazâlî ve anın emsali kimselerin kavillerine i'timad caiz değildir. Ve bu makûle tesvilât ve tezvirât ile teşeytun edip halka va'z eden kimseler dâller ve mudillerdir, bi-icmâ'-ilmuctehidin tekfir olunmuştur. Eşedd-i ta'zîr ile ve hapisle men' lâzımdır. Eğer memnu' olmayıp "ulemâ ehl-i zevkin esrarına muttali" değildir" demek iddi'âsı üzerine fi'l-i şeni'a İsrar ederse zındıktır, elbette kati olunmak vâcibdir. Ba'd-el-ahz tevbesi makbul değildir. Neûzu billahi min zâlik." (Düzdağ, 1972, s. 86)

Aslında Ebussuud'dan çok daha önce yaşamış ve yukarıda da semaya ve raksa karşı çıktığı belirtilmiş İbn Teymiye'ye göre Gazzali gibi yorumcular doğruluğu ispatlanmamış kaynakları kullanmışlardır, fakat Shehadi'ye göre Teymiye de bu açıdan Gazzali'den pek farklı bir yol izlememiştir:

"İbn Teymiye, meleklerin ve peygamberin ısıklık çalma ve alkışlama performanslarına katıldıkları ve bundan hoşlandıkları iddiasını yalanlarken, doğru olduğu varsayımıyla, şu [hadisi]⁶ anlatır. Denilir ki şeytan bir gün Tanrının huzurunda belirmiş ve kendisi için bir ev istemiş. Allah cevap vermiş: senin evin hamamdır. Şeytan bana bir kuran ver. Allah: senin kuranın şiirdir. Şeytan: bana bir müezzin ver. Allah: senin müezzinin mizmadır. Sonra Allah şeytana seslenerek şöyle demiştir: sesinle kimin dikkatini çekebiliyorsan çek..." İbn Teymiye "ses" kelimesini doğrudan doğruya gınanın (müziğin) sesini karşılayacak şekilde çevirmiştir. Bir başka deyişle gına (müzik), insanları Allah yolundan ayırmaya çalışan şeytanın sesidir." (Shehadi, 1995, s. 108)

Şeytanın Çalgıları, Sesi, ve Müziği

Michael Praetorius (1571-1621), Syntagma musicum: De organographia (1619) adlı kitabında Fatih Sultan Mehmet'in "şeytan'ın soyundan gelen o zalim ordusunun insanlık dışı barbarlığını sürdürebilmesi için ülkesinde sadece güzel sanatları değil, aynı zamanda yaylı çalgılar ve şarap gibi eğlenceye dair her şeyi yasakladığını yazmıştır". Ve Fatih Sultan Mehmet'in yaylı çalgılar yerine yeniçeri takımına "zırlıdayan ve vıraklayan borular ve şeytanın zillerini" koydurduğunu ve "[b]u çalgılar[ın] Türkler tarafından çok hürmet" gördüğünü ve "düğünler, festivaller ve savaşlarda" çalındığını belirtmiştir. (Gencer, 2017, s. 47) Görüldüğü gibi Praetorius burada sadece Osmanlı ordusunu değil, aynı zamanda mehter takımının kullandığı ve Avrupalı kulakların aşına olmadığı zilleri de şeytanlaştırdığı görülmektedir.

Zillerin şeytanlaştırılmasından bahsetmişken, özel olarak Osmanlı'da genel olarak ise daha ortodoks İslami bir çerçeveyi savunanlar arasında çalgıların şeytanla ilişkilendirilmesine yaygın olarak rastlarız. Bu bağlamda çok ilginç bir kaynak Saraybosna'daki Gazi-Husrev Bey kütüphanesinde yer alan Code 380 numaralı on sekizinci yüzyıldan kalma bir el yazmasıdır. Aslında yedi farklı kitaptan oluşan ve Kuran tefsiriyle alakalı bu kitapların yedincisi bir ilmihal kitabıdır. Kim tarafından yazıldığı bilinmeyen bu ilmihal kitabının bu nüshası Muhammed oğlu, Hacı Süleyman adlı bir müstensih tarafından 24 Mart 1767 tarihinde Gradaca'ta yazılmıştır. İlmihalin bir sayfasında çalgı çalmakla ilgili oldukça ilginç bir pasaj yer almaktadır. (Karaça-Beljak & Talam, 2009, s. 125) Her ne kadar alıntının yapıldığı "Bosna Hersek halk müziği geleneğinde Osmanlı etkisi" başlıklı makalenin yazarlar metinde

6 Uludağ benzer bir bağlamda İbn Kayyım'ın musikiye karşı çıkarken bu sahih olmayan hadisin kullanmasıyla ilgili olarak şöyle yazmıştır: "İbn Ebi Dünyanın rivayet ettiği bir hadiste musikiye şeytanın Kur'an ve ezam adı verilmiştir. Şeytan Allahın huzurundan kovulunca ev, meclis, yemek, içki, müezzin, Kur'an, kitap, söz, elçi ve tuzak istemiş, Allah Teala da hamam evin, pazar meclisin, besmele çekilmeyen şeyler yemeğin, sarhoşluk veren şeyler içeceğin, çalgı aletleri müezzinin, şiir Kur'an'ın, insan vücuduna yapılan nakışlar kitabın, yalan sözün, kahinler elçilerin ve kadınlar tuzağın olsun demişti. İğasetü'l-lehfan, c. I, s. 270. İbn Ebi Dünyanın Ebu Umaye vasıtasıyla Hz. Peygamberden rivayet ettiği bu hadisin sahih bir hadis olmadığını İbn Kayyım da farkındadır." (Uludağ, 1976, ss. 151-152)

geçen “*saaz*” kelimesinin tambura çalgısı olarak okumuşlarsa da, metnin tamamına bakıldığında bu kelimenin çalgı anlamında kullanıldığını görürüz. Metinde şöyle denilmektedir:

“Bu dünyada bir çeşit saz çalan kimseye kıyamet gününde aynı sazdan verilecek ve o da bunu çalacaktır. [Böyle bir] adam ölürken Allah’ı mı, yoksa sazı mı düşünecektir? O saatte yakınında bulunanların kelime-i şahadetlerini dikkatlice dinleyebilecek midir? Onu ele geçiren ve onu öbür dünyaya inançsız bir şekilde götüren saz ve Şeytan’dan korkacak mıdır?” (Karaça-Beljak & Talam, 2009, s. 125)

Her ne kadar çalgı çalmanın haram olduğunu düşünse de, bu ilmihalin yazarının müziğin ve çalgı çalmanın insan deneyimindeki rolünün, öneminin ve gücünün farkında olduğunu söyleyebiliriz. Yazar müziğin gücünün farkında olsa da, müziğin bu gücünü Allah’ı bulma deneyiminin bir parçası olarak kullanan sufiler gibi yorumlamamaktadır. Aksine yazar müziğin bu gücünün şeytanın gücünün bir sonucu olduğunu düşünmektedir.

Müziği ve çalgıları bu şekilde şeytanlaştıran düşüncenin temelinde Kuran ve bazı hadislerin ortodoks yorumları yatmaktadır. Bu ayetlerden bir tanesi İsrâ Suresi’nin 64. ayetidir. Süleyman Uludağ tarafından “Güç yetirebildiklerini sesinle zillere ve meskenete düşür.” şeklinde alıntılanan bu ayet Allah’ın şeytanı huzurundan kovduğu anı anlatan bir ayettir. Uludağ buradaki savt yani ses kelimesinin müzik aleti olarak yorumlanmasına katılmadığını belirtmektedir:

“[İbn-i] Mücahid bu ayette geçen ‘Şeytan sesi’ (*savtu’ş-şeytan, sav-tu’ke*) den maksat duduk ve ğımadır. Bir rivayete göre Hasan-ı’l-Basri şeytan sesinden maksat deftir, demiştir. Ancak ileride vereceğimiz izahattan anlaşılacağı gibi bir yandan bu ayetin def çalmayı şeytan sesi sayarken, diğer taraftan Hz. Peygamberin def çalmaya teşvik etmeleri kabil görülmemektedir.” (Uludağ, 1976, s. 43)

Uludağ, şeytan kelimesinin her zaman İblis manasında kullanılmadığını iddia eder ve bir hadiste peygamberin def çalan ve şarkı söyleyen bir kadınla ilgili olarak “bu kadının burnunun deliklerinde şeytan üflemiştir” sözünü hatırlatarak, peygamberin böyle söylemesine rağmen kadının şarkı söylemeye devam etmesine müsaade etmesinden hareketle, peygamberin kullandığı şeytan sözünün bir nevi takdir cümlesi olduğunu belirtir. (Uludağ, 1976, ss. 65-66) Uludağ ayrıca bir başka hadiste Hz. Ebu Bekir’in müziğin sesini şeytanın mizmarına (mizmar: nefesli sazların genel ismi, düdük, nağme, terennüm, hoş sada, ses gibi anlamlara gelir) yani şeytanın sesine ya da şeytanın nağmesine benzetmesini ve buna rağmen peygamberin müziğin devam etmesine izin vermesini ve fakat yine de Ebu Bekir’e, bunun şeytanın sesi olmadığı yönünde hiçbir şey söylememesini aktarır. (Uludağ, 1976, ss. 70; 74) Uludağ buradan hareketle şeytan ve cin kelimelerinin ustalıkla yapılan işleri tasvir etmekte kullanıldığını belirtir:

“Esasen “Şeytan” kelimesi her zaman İblis manasında kullanılmamaktadır.” [...] “Hakikat şudur ki: zekice yapılan işler, ustalıkla yapılan hareketler ve maharetle icra edilen sanatlar öteden beri «Şeytan» ve «cin» teşbihi ile anlatılmaktadır. Bu ifade yerine göre bir hayranlığı ve takdir hissini açıklar. Cin gibi adam, şeytanca iş, tabirleri ekseriya bu manada kullanılmaktadır (..)” (Uludağ, 1976, ss. 73-74) Uludağ’a göre müzik dinlemenin ve müzik aletlerini çalmanın dinen uygun olduğunu oldukça “açık bir şekilde gösteren bu hadis”e rağmen aralarında İbnü’l-Cevzi’nin de bulunduğu pek çok yorumcu meseleyi iyice karmaşıktırarak ve dolambaçlı yollara saparak bu hadisten müziğin şeytan işi olduğu ve caiz olmadığı sonucunu çıkarmaya uğraşmışlardır. (Uludağ, 1976, ss. 70-71)

Uludağ ayrıca pek çok hadiste musiki ile şeytan sesi arasında bir ilişkinin mevcut olmasından hareketle musikiye karşı çıkanların bu hadislerden hareketle musikiyi şeytanın sesi olarak görmelerine sebep olduğunu belirtir. Uludağ burada “kadın şeytandır” hadislerinden yola çıkarak peygamberin bir müziğe kötü anlamda şeytan demesinin bile müziği bir bütün olarak şeytanlaştırmak anlamına gelmeyeceğini söyler. Burada aslında iki argümanı vardır

bunlardan birisi şeytan kelimesinin yukarıda da belirtildiği üzere takdiri de ifade eden bir kelime olarak kullanılması, diğeri ise kadının şeytan olarak nitelenmesine rağmen bütün kadınların haram olmadığıdır. Yani buna göre ancak insanı fitneye, içkiye, sefahate vs. düşüren müzik şeytani özellikler taşıyabilir. Bunun dışındaki müzikler ise bu bağlamda değerlendirilemezler. (Uludağ, 1976, ss. 72-74)

Uludağ'ın değindiği önemli bir kelime de mizmar kelimesidir. Bu noktada yazar, peygamberin Ebu Musa'nın kuran okumasını Hz. Davud'un sesine benzetmesi ve ona verilen mizmarlardan bir mizmarın da Ebu Musa'ya verildiğini söylediği hadise değinir. (Uludağ, 1976, s. 105) her ne kadar mizmar Ebu Bekir tarafından şeytanın sesine benzetilmiş olsa da, peygamber güzel sesiyle bilinen Hz. Davud'un sesini mizmara benzetmiş ve mizmarın İslam açısından müzik karşıtı birçok alim gibi müziğin haramlığına kanıt sayılmasını eleştirir. (Uludağ, 1976, s. 107)

Hristiyan bir yazar olan Michael Praetorius'un zil seslerini şeytanlaştırdığı yukarıda belirtilmişti. Bazı Müslüman müçtehitler de başta mizmar olmak üzere çeng, rebap, ud, ve berbet (Pers lavtası) gibi bazı çalgıları kimi zaman şeytani buldukları için, kimi zaman da "efemine icracılarla ilişkilendirildikleri" için yasaklamışlardır. (Shehadi, 1995, s. 157)

Tüm bunlara rağmen şeytan kelimesinin kötü anlamda kullanılmadığı müzikal örnekler de mevcuttur:

"Gövde üzerinde yedisi önde, biri arkada olmak üzere sekiz adet "hava döndüren" adı verilen delik bulunur, deliklerin bittiği yerden itibaren boru genişler. Zurnada sesler öndeki deliklerin açılıp kapanmasıyla elde edilir. Deliklerin yukarıdan itibaren dört tanesini sağ el, uç tanesini de sol el idare eder. Sol elin baş ve serçe parmakları zurnayı tutmaya yarar; öbür parmaklar hareket halindedir. Bazı zurnaların uç taraflarında sağlı sollu, "cin deliği" ya da "şeytan deliği" denen iki ya da üç küçük delik açılır. Uğur getirdiğine inanılan deliklerin sesler üzerinde herhangi bir etkisi yoktur." ("Zurna", 2013)

Sonuç

Osmanlı ve İslam dünyasında şeytan kelimesinin izini sürmeye çalışan bu araştırmada şeytan kavramının karmaşık anlam dünyası müzik bağlamında incelenmiştir. Şeytan kavramı bahsedilen dünyada bir ötekileştirme aracı olarak, bir nefret objesi olarak kullanılmıştır. Batı tarafından şeytanlaştırılan Osmanlı da kendi ötekilerini şeytan üzerinden yaratmıştır. Her ne kadar şeytan figürü karanlık bir figür olsa da, özellikle bazı marjinal sufiler Şeytan'ı anlamaya ve onunla empati kurmaya dahi çalışmışlardır. Müzik, sema, raks ve devran açısından bakıldığında da şeytan kavramı çerçevesinde gelişen bu ikircikli anlam dünyasının devam ettiğini görürüz. Buna göre müzik ve dans hem şeytani değildir, hem de her an şeytanileşebilir ve bir insanlık durumu olan müzikten alınan haz duygusu da sürekli bu ikircikli duygularla çatışma halindedir.

Kaynakça

- Afyoncu, E. (2010). *Osmanlı'nın Hayaleti* (Ebook). Çağaloğlu, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- And, M. (1960). İslam'da "Raks" Üzerine Yorumlar. *Forum*, 143, 17.
- And, M. (2007). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Awn, P. J. (1983). *Satan's Tragedy and Redemption: Iblis in Sufi Psychology. With a Foreword by A. Schimmel*. Geliş tarihi gönderen <https://brill.com/view/title/1399>

- Aydın, E. (2018). *Kimlik Mücadelesinde Alevilik* (8. bs). Literatür Yayınları.
- Bayram, M. (2008). *Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rûm: Anadolu Bacıları Teşkilâtı*. İstanbul: NKM.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru: İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Bursalı, M. N. (?). *islami Rüya Tabirler Ansiklopedisi: Rüya Tabirleri*. Sevede.
- Coşan, L. (2005). Alman Masallarında Türk İmajı. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 18, 261-275.
- Çınar, E. (2012). *Dergah'ın Sırrı—Aleviliğin Kayıp Hafızası*. Geliş tarihi gönderen <http://www.idfix.com/Kitap/Dergahin-Sirri-Aleviligin-Kayip-Hafizasi/Erdogan-Cinar/Din-Mitoloji/Alevilik-Bektasilik/urunno=0000000410657>
- Devellioğlu, F. (1970). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (2. baskı). Ankara: Doğu Ltd. Şti. Matbaası.
- Dikici, A. E. (2014). Saltanat Sembolü olarak “Farklı” Bedenler: Osmanlı Sarayında Cüceler ve Dilsizler. *Topumsal Tarih*, (248), 16–25.
- Doğan, Ş. (2013). Anadolu Türk Tıbbında Bahnameler ve Musa Bin Mesud'un Bahname Tercümesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 123-138.
- Düzdağ, M. E. (1972). *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Evliya Çelebi. (2003a). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi* (C. 4-2). İstanbul: YKY.
- Evliya Çelebi. (2003b). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi* (C. 3-1). İstanbul: YKY.
- Evliya Çelebi. (2006). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (C. 1; R. Dankoff, S. A. Kahraman, Y. Dağlı, & Orhan Şaik Gökyay, Ed.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gelibolulu Mustafa Âli. (1978). *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları: (Mevaidü'n-Nefais fî Kavaidi'l Mecalis)* (O. Ş. Gökyay, Çev.). İstanbul: Tercüman.
- Gencer, A. Y. (2017). Ottoman influences on European music. İçinde D. Thomas & J. A. Chesworth (Ed.), *Christian-Muslim Relations. A Bibliographical History. Volume 10 Ottoman and Safavid Empires (1600-1700)* (E-book, C. 1–15, ss. 43-52). Geliş tarihi gönderen <https://brill.com/view/title/33769>
- İnalcık, H. (2002). Hermenötik, Oryantalizm, Türkoloji. *Doğu Batı: Düşünce Dergisi*, (20), 13-40.
- Karača-Beljak, T., & Talam, J. (2009). Ottoman Influence on Folk Music Tradition of Bosnia and Herzegovina = Otomanski Vplivi Na Ljudskoglasbeno Tradicijo Bosne in Hercegovine. *Muzikološki Zbornik*, (45), 117-127.
- Karamustafa, A. T. (1994). *God's Unruly Friends: Dervish Groups in the Islamic Later Middle Period, 1200-1550*. Salt Lake City: University of Utah Press.
- Kumrular, Ö. (2005). *Dünyada Türk İmgesi*. Kitap Yayınevi Ltd.
- Kuru, S. S. (2000). *A Sixteenth Century Scholar: Deli Birader and His Dafi Ü'l-Gumum ve Rafi Ü'l-Humum* (Ph.D. diss.). Harvard University, Cambridge.
- Küçük, H. (2009). Semazen. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Geliş tarihi gönderen <https://islamansiklopedisi.org.tr/semazen>

- Lumbard, J. E. B. (2016). *Ahmad Al-Ghazali, Remembrance, and the Metaphysics of Love*. SUNY Press.
- Öz, M. (1993). Ca'fer es-Sadık. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Geliş tarihi gönderen <https://islamansiklopedisi.org.tr/cafer-es-sadik>
- Öz, M. (2007). Râfiziler. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Geliş tarihi gönderen <https://islamansiklopedisi.org.tr/rafiziler>
- Refik, A. (1994). *On Altıncı Asırda Rafizilik ve Bektaşilik: (Onaltıncı Asırda Türkiye'de Rafizilik ve Bektaşilik'e Dair Hazine-i Evrak Belgelerini İçerir)*. (M. Yaman, Çev.). Geliş tarihi gönderen <http://ktp.isam.org.tr/ktp/recordview.php?idno=125565&ele=%3D&wYazarlar=ahmet+refik>
- Shehadi, F. (1995). *Philosophies of Music in Medieval Islam*. Leiden: Brill.
- Süslü, A. (1993). *Mesud Fani (bilgili)'ye Göre Kürtler Ve Sosyal Gelişimleri*. Ankara: Tanmak.
- Şeyh Sadi-i Şirazi. (t.y.). *Bostan ve Gülistan* (12. bs; Kilisli Rıfat Bilge, Çev.). İstanbul: Can Kitabevi.
- Thevenot, J. de. (1978). *1655-1656'da Türkiye* (N. Yıldız, Çev.). İstanbul: Tercüman.
- Uludağ, S. (1976). *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Uludağ, S. (1989). Ahmed el-Gazzali. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Geliş tarihi gönderen <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-el-gazzali>
- Uludağ, S. (1999). *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Uludağ, S. (2009). Devran. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Geliş tarihi gönderen <https://islamansiklopedisi.org.tr/devran>
- Yerasimos, S. (2006). *Türkler: Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik* (T. Keşoğlu, Çev.). Ankara: Doruk Yayınevi.
- Zurna. (2013). İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 44, ss. 513-514). Geliş tarihi gönderen <https://islamansiklopedisi.org.tr/zurna>

SECTION II
CULTURAL STUDIES

4

CHANGING PERSPECTIVE / DEĞİŞEN PERSPEKTİF

Fırat Arapoğlu¹

Abstract

A paradigm shift that changed our visualization of the world was lived in the 20th and 21st Century: Vertical Perspective. The transformed perspective which created this paradigm shift was provided by the familiar technologies like aerial views, satellite pictures and drone-shots and production of these kind of images have already been continued and have been developed. These technologies are not just used in image production but also are used in military systems.

This research discusses in detail the paradigm shift explaining by the transition from horizontal perspective to vertical perspective. It also asserts that this has been not just for displaying image presentation, rather, it is a fact that western world was trying to dominate by using this practice which is based on a static view and imitation of the nature at the same time. Therefore, the role and purpose of the perspective that is seen as one of the most important aspects of art, is commented from a social, cultural and historical perspective.

Keywords: Perspective, Contemporary Art, Cultural History.

1. Giriş

Çağımızda değişen perspektif paradigması, yani yatay perspektiften dikey perspektife geçiş, bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada ilk önce ufuk çizgisi ve çizgisel perspektifin ortaya çıkışı ele alınacak, ardından yüksek seviye odaklı perspektif değişimine odaklanılacak ve çağımızın dikey perspektife dayalı üretimlerine bakışla çalışma sonuçlandırılacaktır.

Alman sanatçı Hito Steyerl, 2011 tarihli “Serbest Düşüş” (Free Fall) makalesine şu şekilde başlar: “*Düştüğünüzü hayal edin, herhangi bir zeminin olmadığı bir düşüş*” (Steyerl, 2011). Steyerl, metninde batı uygarlığının emperyalist bakışını ufuk çizgisi, navigasyon ve perspektif noktalarından hareketle eleştirmektedir (2011). Ufuk açıcı metninde, yatay perspektiften dikey perspektife geçiş bir yandan kronolojik bir yandan bağlamsal açıdan irdelenmektedir.

Bu bağlamda sanat tarihinde perspektif uygulamasına ve onun değişimine geçmeden önce, yerçekimi esasına dayalı olarak, zemin kavramına bakılması uygun olacaktır. Bunun için ilk başta Jean Luc-Nancy’nin “zemine” dair düşünceleri anımsanabilir. Özellikle sanat bağlamından hareketle çizdiği zemin ve temel olgusu önemlidir:

“Sanatın şiddeti darbelerinkinden farklıdır, sanatın görünüşte (semblant) kalmasından dolayı değil, aksine sanatın – zeminsiz/dipsiz olan- gerçeğe dokunmasından ötürü, halbuki darbe bizzat kendinedir ve anda kendi temelidir. Ve bu yine, Fransızcada dendiği gibi, tout un art (tam bir sanat)tır; zeminsiz bir imge ile sadece bir darbe olan bir imge arasında ayırım yapmayı bilmek, her estetiğin çok berisinde ya da çok ötesinde, genel olarak sanatın sorumluluğudur.” (Nancy, 2011).

¹ Altınbaş University, firat.arapoglu@altinbas.edu.tr

Nancy, inşa edilen bakış ekseninden hareketle sanatın gücünü vurgulamakta ve bu gücü nerede ve nasıl kullanacağını sorumluluğunun yine kendisinde olduğunu anımsatmaktadır. Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe ise “Hege- monya ve Sosyalist Strateji” isimli çalışmalarında zemin olgusunu, siyasal ve toplumsal düzlem üzerinden ele alır: *“Kapitalist düzlemde bireyin disipline edilmemiş yüzer gezer gücü, ne olduğuna ve toplumsal konumuna dair fikirsiz- liği siyasal stratejinin ayak basacağı kaçınılmaz ve değişmez bir zemindir adeta”* (1992).

Zemin kavramı, sanatsal bakışın kurulması için temel düzeyde önemlidir. Deneysel ve yenilikçi bir bakış oluştura- bilmek için, a priori olarak inşa edilmiş, verili ve statik bir zemin düşüncesinin reddedilmesi gerekmektedir. Yer, inançlar ve politikalar tarafından tanımlanır ve toplumlara dikte edilir. Sanatın belirli bir süreçte geçici ve zemin- siz bir an yaratması, en büyük gücüdür ve inanç ve politik sistemlerin sanatı tehlikeli olarak görmelerinin zemi- ninde bu yatmaktadır. Çünkü geçici bir süre için zeminsiz bir anın yaratılması, Tahrir, Taksim ya da New York’ta hızlı politik eylemler haline dönüştüklerinde, iktidarlar için yıkıcı olma potansiyeline sahiptir.

Peki bu noktada bir zeminin olmaması nasıl sonuçlara yol açabilir? Bu bağlamda iki temel olgudan söz edilebilir: Zeminsizliğin yaratacağı sonuçlar ve yön kaybı. Tekrar Steyerl’in önermesi üzerinden düşünürsek, herhangi bir ze- minin olmadığı bir yere düşen bir kişinin durumunda yerçekimi kanunu devre dışı kalır (2011).² Bir yüzey ol- madığında, yerçekimi olmaz ve bu, sanatta sonsuzluk ve kütle uğruna feda edilen biçim uygulamasına çok ben- zemektedir.³ Yön kaybı, düşme esnasında sabit bakışa dayalı bir perspektifin olmadığı durumda yaşanmaktadır. Uydu görüntüleri ve drone ile yapılan çekimler gibi teknikler, sabit ve tek kaçış noktalı değil, çoklu ve uyumsuz kaçış noktalarına dayalı perspektifin ortaya çıkışına neden olmuştur.

2. Perspektif Tarihi

Kuşbakışı görüntü, ufuk çizgisinin yarattığı yön duygusu ve buna dayalı zaman ve uzam algısını tersyüz etmiştir. Temsil noktasında, önceleri insanlığın yön duygusu, tek bir durağan çizgiye dayalıydı. Bu ufuk çizgisi, statik bir ze- minde durduğu varsayılan bir olası izleyene dayalı olarak inşa edilmiştir. Ufuk çizgisi yönü ve ulaşılabilir noktaları belirlemiştir ve ancak bu çizgi içerisinde özne ve nesne arasındaki mesafe ölçülebilir ve konumlanabilir olmuştur.

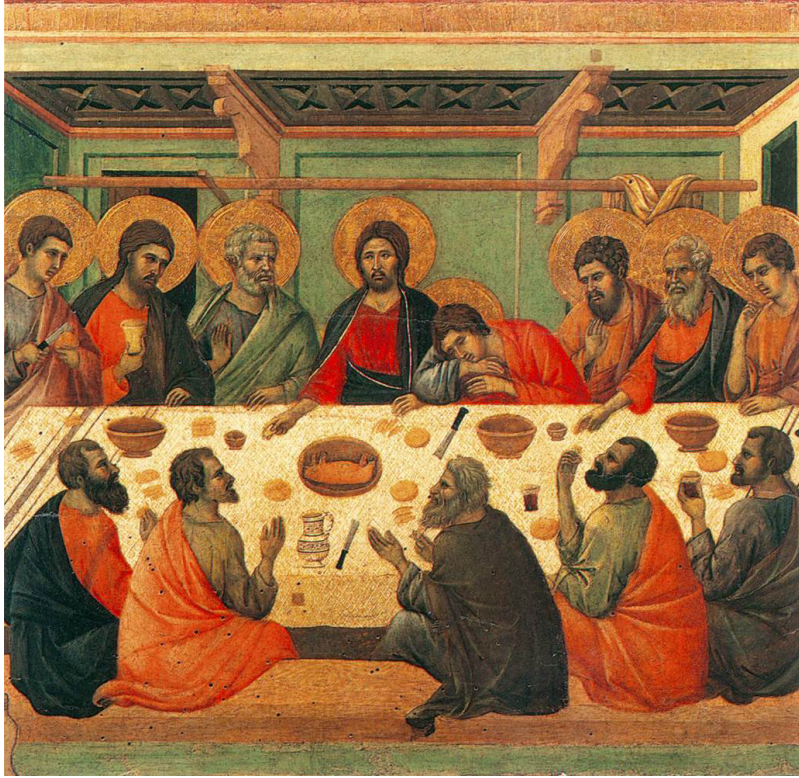
Erken dönemlerde yön bulma noktasında bedensel ölçümler kullanılmıştır ve ardından sekstant, usturlap gibi araçlar yön tayininde kullanılmıştır.⁴ İki konum arasındaki mesafenin ölçülmesi insanlık tarihinde sadece navigas- yon değil, emperyalizm ve kapitalizmin inşası noktasında önemliydi. Bu gelişme en sonunda optik paradigma- ların gelişmesine yaramıştır ve perspektif inşası bu tarihin önemli bir parçasıdır. Bu noktada sanatta perspektifin nasıl kullanıldığına bakmak önemlidir. Örneğin Hristiyan ikonografisinin sahnelerinden Son Akşam Yemeği’nde masa etrafındaki tüm figürleri gruplandırma konusu, ressamlarca farklı yaklaşımlarla çözülmüştür. 13.yüzyılın ve Siena Ekolünün önemli isimlerinden Duccio di Buoninsegna resimdeki (1308-1311) figürlerin sırtı dönük

2 Söz konusu olan iki parçacık arasındaki çekim kuvveti esas alınarak, dünya yüzeyindeki bir cisme etki eden kuvvettir. Bu durumda ilgili parçacığa etki eden yerçekimidir.

3 Pavel Florenski’nin yorumu anımsanırsa: “...Yukarıda belirtilen matematiksel serimlemelerin ardında radikal sanat akımlarından bağımsız olarak matematik tarafından bulunan bölünleyici ve bütünleyici doğa “ilkeleri”nin olduğunu ve bunların yardımıyla söz konusu sanatsal akımların mekanların biçim ve iç düzenlerini zedeleyerek bunları sonsuzluk ve kütle uğruna feda ettiğini görmek hiç de zor değildir. Toparlayacak olursak bütün bunların anlamı şudur: Gerçi bir cisim düzlem üzerinde temsil edilebilir, ama bunu aynı zamanda temsil edilen nesnenin biçimini de koruyarak yapmak mümkün değildir. Oysa temsili sanatta önemli olan yalnızca biçimdir. Ve sonuçta (gerçekliğin yanılsamacı bir imgesini yaratma iddiasını taşıdıkları süreç) resim sanatı ve tüm güzel sanatlar için genel olarak şu yargıya varılması gerekiyor: Natüralizm asla ve asla mümkün değildir.” (Florenski, 2001, s.121-122).

4 Sekstant, ufuk çizgisiyle Güneş, Ay ya da bir yıldız arasındaki açıyı belirleyerek, enlem ve boylamları belirlemek için kullanılan yön bulmada kullanılan (Anonim, 2019, <https://www.britannica.com/technology/sextant-instrument>). Usturlap, erken dönemde zamanı ölçme ve gözlem amacıyla kullanılan bir tür bilimsel araçtır (Anonim, 2019, <https://www.britannica.com/science/astrolabe-instrument>).

olanların yüzlerini çevirerek, izleyicinin en azından profilden de olsa onları görebilmelerini sağlamıştır. Perspektif açısından ise tek bir ufuk çizgisinde birleşmeyen ve birden fazla kaçış noktasına sahip olan bir uygulama görülmektedir (**Görsel 1**).



Görsel 1: Duccio di Buoninsegna, *Son Akşam Yemeği (Last Supper)*, 1308-1311, ahşap üzerine tempera, 50x53 cm, Museo dell'Opera del Duomo, Siena.

Yatay perspektif, dünyanın küresel formunu görmezden gelir ve ufuk çizgisi, üzerinde yatay düzlemin yaklaştığı bir noktayı işaret eden “soyut” bir düz çizgidir. Erwin Panofsky, çizgisel perspektifin hareketsiz bir izleyicinin tek gözle görmesine dayalı olduğunu ve bu yanılsamanın doğal, bilimsel ve objektif bir olgu olarak dayatıldığını belirtmiştir (Panofsky, 2013).⁵ Perspektif matematiksel olarak düzleştirilmiş, sonsuz, devamlı ve homojen bir mekan hesaplayarak, bunu bir hakikat olarak ilan etmiştir ve bir illüzyon yaratmıştır. Rönesans’ın etkili hümanisti Leon Battista Alberti “*Resim Üzerine ve Heykel Üzerine*” çalışmasında bu tasarımı kuramlaştırır: “*En başta resim yapacağım yüzeyde istediğim ebatlarda bir dikdörtgen çiziyorum ki bunu ben açık bir pencereye benzetiyorum, öyle ki bunun içinden resmedilecek konu seyredilebilsin*” (1991, s.54). Çizgisel perspektifteki mekan hesaplanabilir ve böylece olası bir geleceğin tahmin edilmesine olanak sağlar. Bu, ayrıca, zamanın da çizgisel bir kavram olarak inşa

⁵ Panofsky’nin düşüncesi, resimlerin mutlak geçerliliğinin fiilen görülen haliyle mekanı sunma iddiasına sahip olmadığı değerlendirmesinden doğar (Ann Holly, 2012,188). Alberti’nin perspektif sistemine karşı çıkmıştır ve gerçekliği aşırı cesur soyutlamasını geçersiz kabul etmektedir. Onun yerine iki varsayım ortaya atar: Bizler tek bir durağan gözle görürüz ve görüş konisinden geçen düzlem kesiti görsel imgeimizin yeterli bir yeniden-üretimidir (Holly 2012,192). Panofsky “retina görüntüsü” ile “görsel imajı” birbirinden ayırır ve ilk olarak dünyayı kendi gözlerimizin gördüğü şey olarak temsil ettiği iddiası temelinde perspektife karşı çıkar.

edilmesidir ve tarihin çizgiselliği önermesine uzanır. Walter Benjamin, zamanın en az mekan kadar homojen ve boş hale geldiğini belirtmiştir.⁶ Özetlenirse, perspektif ufuk çizgisi üzerindeki kaçış noktasına bakan statik bir izleyici üzerinde inşa edilen bir özneye dayalıdır, ama bu özne, inşa edilen bu kuralların dışına çıkamayacak biçimde nesneleştirilmiştir. Temsilin bu standartlarla yeniden-doğuşu ve inşa edilmesi, aynı zamanda emperyalizmin gelişiminin önemli bir adımıdır, ama bu ayrı bir araştırmanın konusudur. Çizgisel perspektifin bilimsel ve nesnel olduğu iddiası, sözde-evrensel bir tespit olarak kalmıştır ve fotoğraf makinesinin icadında da görülebileceği gibi, hakikatin temsiline dair üzerindeki şüphe asla ortadan kalkmamıştır.

3. Düşey Perspektife Doğru

Perspektife dair paradigmatik bir değişim 19.yüzyılda resim sanatında görülmeye başlanmıştır. Bu değişimler İngiliz ressam Joseph Mallord William Turner'ın çalışmalarında görülebilir. 1840 tarihli "Köle Gemisi" (The Slave Ship) (1840) resminde, ufuk çizgisi belli, belirsiz biçimde tespit edilebilir ve bakan kişinin konumu net değildir. Tek-kaçış noktası bulunmaz ve bu yüzden, bakan öznenin konumu sabit değildir. Özne, eğik bir pozisyonadadır ve sömürgeci bir bakış açısına sahip değildir (**Görsel 2**). 1844 tarihli "Yağmur, Buhar ve Hız-Büyük Batı Demiryolu" (Rain, Steam and Speed – The Great Western Railway) çalışmasında görüntü net değildir, kaçış noktası yoktur ve zaman tespit edilememektedir. Bakan öznenin konumu sıra dışıdır ve bir zeminden ziyade, havada asılı gibidir. Ufuk çizgisi tespit edilebilir, ama mutlak bir pozisyonadan bahsetmek zorlaşır (**Görsel 3**).



Görsel 2: Joseph Mallord William Turner, *Köle Gemisi (Slave Ship)*, 1840, 91 x 123 cm, Museum of Fine Arts, Boston.

6 "İnsanlığın tarihsel gelişmesi anlayışı, insanlığın homojenleştirilmiş, boş bir zaman içinden geçerek ilerlemesi anlayışından ayrılmaz. Böylesi bir ilerleme anlayışının eleştirilmesi, ilerleme kavramının kendisinin eleştirilmesinde de temel alınmalıdır" (Benjamin, 1995, s.175).



Görsel 3: *Joseph Mallord William Turner, Yağmur, Buhar ve Hız – Büyük Batı Demiryolu (Rain, Steam and Speed – The Great Western Railway), 1844, 91 x 121.8 cm, National Gallery, London.*

20.yüzyıl çizgisel perspektifin, kolaj ve fotomontaj gibi sanat üretim pratikleri ve sinemayla birlikte statik konunun ve çizgisel zamanının parçalanmaya başlanmasına tanık olmuştur. Zaman ve mekanın görelilik kuramıyla dönüşmesi, havacılık ve yeni navigasyon tekniklerinin gelişmesi, bu yüzyılın başında gelişmiştir. Hava fotoğrafçılığının gelişmesiyle sadece bilim, kültür ve eğlence alanında değil, askeri bağlamda da yeni bir paradigmaya geçilmiştir. Bilgisayar oyunlarında gelişen ve sinemaya geçen üç-boyutlu teknoloji, askeri düzlemde artık çizgisel değil, düşey bir yapı yaratmıştır. Bu düşeylik siyaset ve kültürde de egemendir. Düşey bakış, artık alanları ve toplumu tabakalara bölmektedir ve böylece çizgisel bir hat değil, birbirleriyle kesişen ve savaştan şiddet alanlarının çoğuluğu ortaya çıkmaktadır. İnsansız hava araçları, gözlem uyduları ve drone çekimler bu dönemin gerçeklikleridir.

Bu alansal bölümleme ve temsil konusunda çağımız kültürü ve sanatı hakkında neler söyleyebiliriz? Bu havadan görüntü temsilleri içerisinde özneyi nasıl tanımlamak olasıdır? Şu açık ki; havadan görüntüler sabit bir konum sunmaz. Uydudan çekimlerdeki görüntüler, izleyici için kuşbakışı bir perspektif yaratır. Ama, hayali bir gözlemleyen özne ve hayali bir zemin karşımızdadır. Bu özne ve zemin, yeni yaratılan bir görsel inşanın yarattığı gözetleme stilidir. Tanrı-gözü olarak adlandırılabilir bu olgu, üst konumdan alt konuma doğru hiyerarşik bir yapı yaratır. Fotoğrafın icadının yarattığı gözetleme olgusu, yeni teknolojik gelişmelerle her şeyi gözleyen, bilen ve dahil olan bakışı yaratır ve bu militer, pornografik ve şiddete dayalı bir olgudur. Bugün havadan çekimler militarizm, eğlence ve bilgi endüstrilerinde yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

Batı çizgisel perspektifi batı-dışı kültürler üzerinde görsel temsil konusunda kültürel hegemonya olarak kullanmıştır. Çağımızda bazı sanatçıların perspektifin rolü ve işlevi konusunda geniş ölçekli araştırma ve üretimleri dayalı işleri tam da bu noktada örneklendirilebilir. Örneğin 1977 tarihli Amerikalı tasarımcılar Charles ve Ray Eames'in "Powers of Ten" çalışması bu olguyu, Hollandalı eğitimci Kees Boeke'nin tezlerinden etkilenerek görünür kılmışlardır. Çalışma Chicago'da piknik yapan iki kişinin havadan çekimine dayalıdır, kamera figürlerden uzaklaşmaya başlar ve evrenin bilinen sınırlarına kadar devam eder. Ardından görüntü tekrar piknik görüntüsüne geri dönmekte ve burada figürlerden birisinin elinden içeriye doğru karbon atomuna kadar ilerlemektedir (**Görsel 4**). Diğer bir örnek ise Koreli sanatçı Junebum Park'ın "Parking 1" (2001-2002) tarihli çalışmasıdır. Çalışmada izleyici videoya yüksek göz hizasından bakmaktadır ve kentteki bir araba parkındaki arabalar ve yayaların görüntülerine sanatçı (ya da çekimdeki kişi) müdahale etmekte ve onları yönlendirmektedir. Bu çalışma, düşey perspektif bağlamında tanrı-gözü nosyonunu akla getirmektedir (**Görsel 5**).



Görsel 5: Charles & Ray Eames, *Powers of Ten*, 1977, belgesel film, 9'.

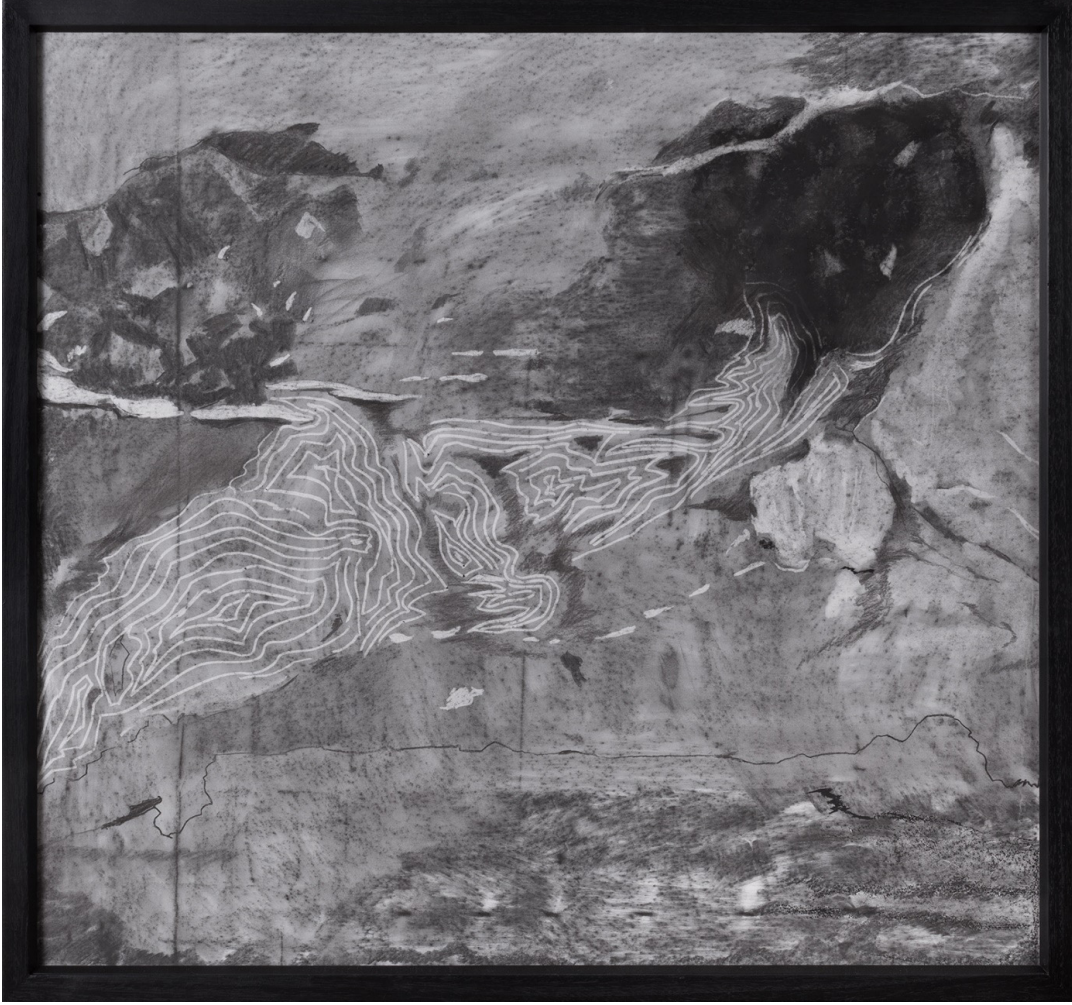


Görsel 6: Junebum Park, *Parking 1*, 2001-2002, video, 5'25".

Bulgar sanatçı Krassimir Terziev'in "Between the Flashback and Déjà-vu II" çalışması (2017), yatay ve düşey perspektif konusunu etrafıca ve doğrudan ele almaktadır. Videoda iki kamera birbirini izlemektedir. Kameralardan birisi yüksek bir noktadan sabit bir tripod üzerinde Sofya manzarasına bakar. Diğer kamera ise bir drone'a eklenmiştir ve binanın cephesinden hareket ederek, yukarı doğru yükselir. Böylece yatay ve düşey perspektifin doğaları karşı karşıya gelir. Drone'a eklenen kamera, sekansları ayarlanmış bir titreme ekranı içerisinde diğeriyle karşılaşır. Görsel üretim araçları sözsüz, ama kendi dillerinde iletişim kurmaktadır (**Görsel 6**). Didem Erbaş'ın "Heap" çalışmasıysa, iki-boyutlu yüzey üzerinde yarattığı üç-boyutlulukla görülmektedir. Bu mekânsal düzenleme, havadan fotoğrafa referans verir ve coğrafi bir görünüm sunar. Bir tür harita çizimine dayalı resim, bir tür hayali belgelemedir ve düşey perspektif görüntüsünü kullanır (**Görsel 7**).



Görsel 6: Krassimir Terziev, *Between the Flashback and Déjà-vu II*, 2017, video, 9'.



Görsel 7: Didem Erbaş, *Heap*, 2018, kağıt üzerine karakalem, 114 x 106,5 cm.

4. Sonuç

Zeminin olmadığı bir durumda çağdaş sanat üretimleri yeni araçlar ve yeni bakış açılarıyla görünümü dönüştürebilir ve değiştirebilirler. Birçok açıdan farklı perspektifler içeren yeni uygulamalar, dominant çizgisel bakışı yok etmektedir. Yeni bakış açıları metin ve fotoğrafın yarattığı çizgisel dizini yok eder ve yeni inşa edilen bir mekan yaratabilir. Sinema ve video çekimlerinde kullanılan yeşil ekran (green box) yeni zaman ve mekan olasılıklarını üretmektedir. Örneğin sinema kendi bünyesinde grafik tasarım, çizim ve düzenlemeler içerir ve yeni ve farklı türde mekanlar yaratır. Çok-kanallı video-yerleştirmeler tek-yönlü bir bakışı ve iletişimi kırmakta ve parçalamaktadır ve böylece tekniğin yerine, içeriği koyabilmektedir. Perspektifin ve temelde ufuk çizgisinin olmadığı bir durum, öz-ne-nesne ve zaman-mekan gibi dikotomileri devre dışı bırakır ve alternatif ve yeni biçimsel ve düşünsel olasılıkların ortaya çıkmasına olanak sağlar.

KAYNAKÇA

- Alberti, L. B. (1991). "On Painting", Çev. Grayson, Penguin Classics, England.
- Alberti, L. B. (2015). "Resim Üzerine ve Heykel Üzerine", Erol, A. (Çev.) Janus Yayıncılık, İstanbul.
- Ann Holly, M. (2012). "Panofsky ve Sanat Tarihinin Kökleri", Çev. Orhan Düz, Dedalus Yay., İstanbul.
- Anonim. (2019). "Astrolabe", <https://www.britannica.com/science/astrolabe-instrument>.
- Anonim. (2019). "Sekstant", <https://www.britannica.com/technology/sextant-instrument>.
- Benjamin, W. (1995). "Estetize Edilmiş Yaşam: Sanat'tan Savaş ve Siyasete Alman Faşizminin Kuramları", Çev. Ünsal Oskay, Der Yayınları: İstanbul.
- Florenski, P. (2001). "Tersten Perspektif", Çev. Yeşim Tükel, Metis Yayınları, İstanbul.
- Laclau, E. & Mouffe, C. (1992). "Hegemonya ve Sosyalist Strateji", çev: Ahmet Karam/Doğan Şahiner, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Nancy, J.L. (2011). "İmge ve Şiddet", Çev. Murat Erşen, İmge/Görüntü ve Şiddet (Monokl Nancy Özel Sayısı).
- Panofsky, E. (2013). "Perspektif: Simgesel Bir Biçim", Çev. Yeşim Tükel, Metis Yay., İstanbul.
- Steyerl, H. (2011). "Free Fall", e-flux, <https://www.e-flux.com/journal/24/67860/in-free-fall-a-thought-experiment-on-vertical-perspective/>. Erişim tarihi: Nisan 2019.

5

CULTURAL IDENTITY AND INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE ATTITUDE SCALE FOR TURKISH IMMIGRANTS LIVING IN GERMANY / ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK GÖÇMENLER İÇİN KÜLTÜREL KİMLİK VE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS TUTUM ÖLÇEĞİ

Hülya Çevirme¹

Abstract

The aim of the study is to develop a scala to determine the cultural attitudes of Turkish immigrants living in Germany against cultural identity and Intangible cultural heritage. In this study, information obtained from literature review of intangible cultural heritage and theories and scales describing cultural processes of immigrants were used. The study group is composed of 331 people living in Bremen, Berlin and Wupertal cities in Germany. Basic Components Analysis is performed on the data. Analysis results indicated that the scale had 5 factors and the total variance was found to be 47.80. The Cronbach Alfa reliability, which is consisting of 5 factors and 24 items, coefficient of the scale is 0.67. The scale is arranged in a five-point Likert format.

Keywords: Turkish, Culture, Attitude Scale

Giriş

Almanya'da neredeyse dördüncü kuşağa geçiş yapan Türk göçmenlerin kültürel kimlik ve kültürel uyumdan kaynaklanan sorunları hala bitmemiştir. (Taşdelen, 2000: 89-9; Abadan, 2002,180-184; Öztürk ve vd., 2018: 597-605). Göçmenlikle ilgili yasa ve uygulamaların en iyi olduğu ülkelerden biri olan Almanya'da 2014'den beri göçmen karşıtlığının örgütlendiği de bilinmekte ve bunun politik yansımaları görülmektedir (Atasü-Topcuoğlu, 2019: 955- 957).

Yaşamdan memnuniyetin bir göstergesi olarak da kabul edilen kültürel kimlik, aidiyet duygusu ve kültürel uyum ve buna bağlı olarak gelişen kültürel tutumlar (Koydemir ve Schütz, 2015: 209- 217; Usborne ve Sablonniere, 2014: 436-458, Ünveren Kapanadze, 2019: 290-291)) hem yerli hem de göçmen halklar için kültürel kriz ve risklere de açıktır. Miras alınan kültür ve göçmen olunan ülkedeki ev sahibi kültürün etkileşiminden, yeniden bir kimlik inşa etme süreci, zor bir süreçtir. Kültürel miras ise kültürel kimliğin ana belirleyicisidir. Bu nedenle bir kişinin veya bir gurubun kültürünü korunması, kültürel mirasını yeni kuşaklara aktarması, temel insan hakkı olarak kabul edilmektedir. (Ölçer, 2017: 18- 30; Aykan, 2018: 231- 252, Ünveren Kapanadze, 2018: 303-304). Diğer açıdan günümüzde kültürel kimlik küreselleşmeyle karşı karşıyadır, özellikle göçmenler iki kültürlülükle baş

¹ Kocaeli University, hulya.cevirme@kocaeli.edu.tr

etmeye çalışırken buna ek olarak kültürün küreselleşmesiyle de mücadele etmek zorundadırlar. Bu çalışma bütün bu gerekçelere dayanarak, Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin kültürel olarak uğradığı değişim ve dönüşümlerin izlenmesinin gerekliliği tezinden hareket etmektedir.

Çalışmanın benzer çalışmalardan farkı soyut kültürel miras olarak kabul edilen ifadelerle kültürel kimliği belirleyen ifadelerin birleştirilmiş olmasıdır. Kültürel kimlik; bir grup veya bir kültüre aidiyet duygusu, algısı ve davranışı olarak tanımlanabilir (Phinney: 1990: 500- 513). Kültürel kimlik, bir insanın öğrenme yoluyla elde ettiği kalıplaşmış düşünce, tutum, davranış, inanç, töreler, değerler, eşyalar, dil ve bütün bunların maddi ve manevi sosyal mirasları olarak tanımlanan kültürün bütün bileşenlerini kapsar (Malinowsky, 1990: 39- 41) Literatürde kültürel kimliği belirleyen geçiş ritüelleri, gösteri sanatları, halk inançları, dil, halk düşüncesi ve tutumu gibi unsurlar aynı zamanda somut olmayan kültürel mirası da oluşturmaktadır (Bascom, 2003: 454]; Oğuz 2013: 233), çünkü kültürel kimliği oluşturan olgu, durum ve olaylar, somut olmayan kültürel mirastan aktarılır. Bu nedenle geliştirilen ölçek aynı zamanda hem kültürel kimliğe hem de somut olmayan kültürel mirasa karşı geliştirilen kültürel tutumu belirlemiş olacaktır.

Çalışmanın kuramsal temelini oluşturulmasında somut olmayan kültürel miras literatüründen elde edilmiş bilgiler ve Berry ve diğ. 1997a: 291- 326; Berry,1997b: 5-68)'nin Kültürel Kimlik Kuramı ve kişilerin sosyo-kültürel bağlamda kendilerini davranışsal, duygusal ve düşünsel olarak nasıl algıladıklarına dair Markus ve Kitayama'nın (1991: 224- 253) geliştirdiği Benlik Kurgusu (selfconstrual) Kuramı'ndan ve sosyal kimlik ölçeklerinden yararlanılmıştır. Kültürleşme kuramları ve sosyal kimlik kuramları kültürel çalışmalarda, göç araştırmalarında ortak çalışırlar, kişilerin ait olduğu grubu ve diğer gruplarla olan iletişimini irdeleyen Sosyal Kimlik Kuramı (Verkuyten ve diğ., 2002: 781-800). Kültürel araştırmalarda değişkenleri anlamlandırmada önemlidir. Sosyal Kimlik Kuramı ayrıca göç çalışmalarında, grup-birey ilişkisinde, doğrudan ve dolaylı bağlantılı değişkenlerin belirlenmesinde, kimliğin belirgin hale gelmesinde birey ve iç grup-dış grup gibi gruplar arası süreçleri değerlendirme de önemlidir. Bu nedenle, bu ölçeğin geliştirilmesinde kültürleşme kuramının yanı sıra sosyal kimlik hem de benlik kurgusu kuramlarına da bakılmıştır. Çalışmada soru formunun ifadeleri yazılırken, Berry'nin kültürleşme kuramının dörtlü kategorisinden (bütünleşme, asimilasyon, marjinalleşme, ayrılma) yararlanılmış ancak bu kategorilerin etnik kimliği belirlemede, grupların sınıflandırılmasında yeterli olmadığı görüşünden de hareket edilerek (Schwartz ve diğ., 2008: 275- 285 akt: Koydemir ve diğ., 2015: 209) sorular, tam olarak dört ayrı kategoriye ayrılmadan tek veri formunda toplanmıştır. Bütün bu kuram ve çalışmalara ek olarak, Türkiye'de bu kuramlardan ve bu konuda geliştirilmiş ölçeklerden, özellikle Şahin'den (2010: 103 -134) büyük ölçüde yararlanılmıştır. Ölçeğin dini tutuma ait ifadelerinin oluşturulmasında ise Verkuyten ve Yıldız'ın çalışmalarına bakılmış (2007: 1448-1462), bu çalışma ve Şahin'in çalışmasından farklı olarak dinsel aidiyet ve kültürel mirasla ilgili, "Müslüman" sözcüğü kullanılmıştır. Şahin'in çalışmasında kullandığı ölçeklerden farklı olarak; çalışmanın amacının doğrudan Almanya'da yaşayan Türkler olması nedeniyle, ifadeler bu yararlanılan tüm ölçeklere göre daha da özelleştirilmiş, çalışma gurubu, ölçeğin daha çok kuşağı kapsaması için geniş tutulmuş; Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin demografik bilgileri ile ölçeğin neredeyse Almanya'da yaşayan dördüncü kuşağı da kapsaması hedeflenmiştir. Somut olmayan kültürel mirası temsil eden aynı zamanda kültürel kimliği belirleyen "namus anlayışı", "bakirelik", "evlilik, eş seçimi", "ailenin geleneksel yapısı", "düğün törenleri" ve Avrupalı olmak, çok dilli ve çok kültürlü olmak gibi ifadeler, Şahin'in çalışmalarında kullandığı ölçeklerden farklı olarak alt faktörleri oluşturulmuştur. Ölçeğin dini tutuma ait ifadelerinin oluşturulmasında ise Verkuyten ve Yıldız'ın ve

Şahin'in çalışmalarından da yararlanılmış farklı olarak ise doğrudan "Müslüman" sözcüğü kullanılmıştır. Ayrıca ölçme aracında Kültürleşme Kuramı'nın önemli bir kavramı olan iki kültürlülük (biculturalism) ile ilgili soruların bulundurulması da sağlanmıştır. İki kültürlülük, kişilerin hem ana hem de diğer kültürle etkileşimlerini, ikisini de kabul etmelerini ifade eder (Berry ve diğ., 1997a: 291-326).

Amaç

Bu araştırmanın amacı, Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin kültürel kimlik ve somut olmayan kültürel miraslarına karşı geliştirdikleri kültürel tutumlarını belirlemek için ölçme aracı geliştirmektir.

Yöntem

Çalışma gurubu

Araştırmanın çalışma gurubunu Almanya'nın Bremen, Berlin ve Wuppertal kentlerinde yaşayan, 13- 65 ve üzeri yaşlarda, Türkçe bilen kişiler arasından random seçilmiştir. Bu kişilerin % 45.9' u kadın, % 49.8'i erkek toplam 331 kişidir. Kişilerin % 12.7'si 13- 18, % 15.7'si 19- 24 ve üstü, % 21. 5'i ise 25- 30 yaşları arasında olup % 43.5'i Almanya, % 17.7'si ise Türkiye doğumludur. Vatandaşlık durumuna göre ise kişilerin % 59. 8 Türk vatandaşı, % 32'si Alman ve %7.3'ü ise çifte vatandaşlığa sahiptir. Katılımcıların % 23. 6'sı ilköğretim, % 39. 9'u lise, % 33.5'i ise üniversite mezunudur. Yine çalışma grubunun Almanya'da yaşama süresi en az % 4.5 ile 1- 5 yıl, % 29.9'nun 6 ve üstü yıldır. Anne-babanın ulusuna göre ise grubun % 2.4 'ünün annesi, % 9'unun ise babası Alman'dır. Bu araştırma, YÖK'nun 39. Maddesi gereğince, 2011 yılının Şubat- Mayıs ayları arasında, Bremen Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Kültürlerarası İletişim Bölümünde konuk öğretim üyesi olarak görevlendirilme sürecinde yapılmıştır.

Ölçme maddelerini hazırlama

Ölçeğin maddeleri, alan yazın taraması ve kuramsal bilgilerden oluşturulmuş madde havuzundan elde edilmiştir. Ölçek; kişilerin kültürel kimlik gelişimini ve somut olmayan kültürel miras tutumlarını belirleyebilecek *dinsel tutum, çok kültürlülük, dinsel aidiyet, ulusal aidiyet ve vatan algısı* olmak üzere beş temel boyuttan oluşturulmuştur. Ölçeğin alt boyutları ise faktör analizi sonucunda belirlenmiştir. İlk aşamada, ölçme ve değerlendirme ile alan uzmanlarının görüşleri alınarak beşli dereceli Likert formatında bir yönerge oluşturulmuştur. Derecelendirme, "Hiç Katılmıyorum (1)", "Katılmıyorum (2)", "Kararsızım (3)", "Katılıyorum (4)", "Tamamen Katılıyorum (5)" ifadeleriyle oluşturulmuştur. Ölçek maddelerinin önermelerin net ve tek bir anlam taşımaları için üç Türkçe eğitimi uzmanının denetiminden geçirilmiştir. Bu aşamada ifadeler Türkçe'ye uygun hâle getirilmiş, ölçeğe denemelik son hâli verilmiştir.

Kapsam geçerliliğini

Ölçeğin kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla, beş uzman öğretim elemanının ölçekteki maddeler ve ölçeğin ölçmek istediği konuya uygunluğu hakkında görüşleri alınmıştır. Gelen önerilere göre ölçekteki bazı maddeler çıkarılmış, bazılarında ise düzeltmeler yapılmış, uzmanların görüşü sonucunda ölçek 24 madde ve beş faktörlü olarak oluşturulmuştur.

Deneme uygulaması

Bu ölçek çalışması, toplam 331 kişiden elde edilen verilerden elde edilmiştir. Anket, 13- 65 ve üzeri Türkçe bilen kişilere uygulanmıştır. Yanıtları hatalı ve özensiz kişilerin verileri çalışma kapsamının dışında tutulmuştur. Anketin uygulaması için her bir kişiye 30 dakika süre verilmiştir.

Verilerin analizi

Bu Ölçek, Temel bileşenler analizi, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yapıldığı temel bir araştırma modelidir (Büyüköztürk, 2002: 108- 110). Ölçeğin güvenirliğini incelemek için Verilerin faktör analizi ve yapı geçerliliği yapılmış, tamamına ve alt boyutlara ait Cronbach Alpha değeri hesaplanmış, yapı geçerliliğini sınamak için açım-layıcı faktör analizi yapılmıştır.

Bulgular

Ölçeğin geliştirilmesinde kullanılan sorular 331 kişiye sorulmuş ve faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi, ölçme aracının yapısını, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi, az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel tekniktir (Büyüköztürk, 2002: 108- 110). Ancak faktör analizi, tüm veri setleri için uygun olmayabilir. Verilerin, faktör analizi için uygunluğu ise Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ile bulunur. Sonuçlar (KMO=0,798; Bartlett's Test of Sphericity Approx. Chi-Square=1823,764; sd.=276; p=0,000) veri grubunun faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Veriler üzerinde Temel Bileşenler Analizi yapılmıştır. Temel Bileşenler Analizi ölçeğin 5 faktörlü yapısını belirlemiş ve açıkladığı toplam varyansın 47,80 olduğu bulunmuştur. Binişik maddeler (3, 4, 8, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 23, 26, 28, 29, 36, 38, 41) ve madde yük değeri 0,30'dan düşük olan 9 nolu madde ölçekten çıkarılmış ve kalan maddelerle yeniden faktör analizi yapılmıştır.

Faktör analizi aşamasında faktör sayısı belirlemek için farklı yöntemler vardır. En çok kullanılanları ise Kaiser'in ölçütü ve özdeğer grafiği (Scree plot) yöntemleridir. Kaiser'in ölçütüne göre özdeğeri (eigenvalue) 1.00'a eşit ya da daha büyük olan faktörler analizde kalır (Büyüköztürk, 2002: 108- 110). Varimaks döndürmeli temel bileşenler faktör analizi sonucuna göre, puanlardaki değişimin % 47,80'ini açıklayan ve öz değeri 1'in üzerinde olan 5 faktör belirlenmiştir. Ölçeğin analiz sonucunda elde edilen 5 faktörlü yapısına ilişkin sonuçlar Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Tutum Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

	FAKTÖRLER				
	1	2	3	4	5
Madde 32	0,838				
Madde 30	0,820	Dinsel tutum			
Madde 34	0,741				
Madde 11	0,635				
Madde 33	-0,603*				
Madde 24		0,697	Kültürel kimlik ile ilgili tutum		
Madde 25		0,590			
Madde 27		0,577			
Madde 15		0,513			
Madde 40		0,494			
Madde 16		0,474			
Madde 10		0,303			
Madde 6			0,728	Çok kültürlülüğü kabul etme tutumu	
Madde 7			0,697		
Madde 31			0,625		
Madde 39			0,595		
Madde 2			0,529		
Madde 5				0,744	Dinsel ve ulusal aidiyet tutumu
Madde 35				0,656	
Madde 1				0,552	
Madde 12				0,548	
Madde 21				0,703	Vatan algısı tutumu
Madde 22				0,652	
Madde 37				0,577	

Tablo 2: Faktörler ve Toplam Varyans

FAKTÖRLER	Öz-Değer	Açıklanan Varyans	Açıklanan Toplam Varyans
1	3,093	12,887	12,887
2	2,376	9,900	22,788
3	2,317	9,654	32,442
4	2,139	8,914	41,356
5	1,545	6,437	47,793

Sonuç olarak ölçek, toplam 5 faktörden ve 24 maddeden oluşmaktadır. Madde yük değerleri 0,303 ile 0,84 arasında değişmektedir.

Güvenirlilik

Ölçeğin güvenirliğini incelemek için Cronbach alfa ile değerlendirilen iç tutarlılık kararlılığı analizleri yapılmış, Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,67 bulunmuştur. Bir ölçekte, sosyal bilimlerde $0,61 < \alpha < 0,80$ aralığı oldukça güvenilir veya orta düzeyde güvenilir bulunmaktadır. (Kalaycı, 2008; Özdamar, 2016). Tüm bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, geliştirilen ölçeğin iç tutarlılığa sahip kararlı bir ölçüm yapabilecek, geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Sonuç

Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin kültürel kimlik ve somut olmayan kültürel miraslarına bağlı olarak geliştirdikleri ve geliştirecekleri tutumlarını bilmek, izlemek bu konudaki sorunlarının çözümüne yardımcı olabilmek için bu ölçek bir katkı olarak düşünülmüştür.

Kaynaklar

- Abadan, U., N. (2002). *Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. Vol. 1. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. 180- 184.
- Atasü, T. R. (2019). Avrupa'da refah devleti çözünürken uluslararası göç ve yeni sığın yükselişi: İsveç ve Almanya örnekleri. *Calisma ve Toplum*, 61(2). 955- 957.
- Bascom, R. W. (2003). Halkbilimi (Folklor) ve Antropoloji. (Çev.). Metin Ekici, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* İçinde (s.451- 468). (Ed.): Eker, G., . Ekici ,M., Oğuz, Ö., Özdemir, N. Ankara: Milli Folklor.
- Berry, J. W., & David L. S. (1997a). "Acculturation and adaptation." *Handbook of cross-cultural psychology*. 3.2 291- 326.
- Berry,J.W. (1997b). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5- 68.
- Büyüköztürk, Ş. (2002) *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A, 108-110.
- Aykan, B. (2018). Kültürel miras hakkı: kültürel mirasa insan hakları temelli güncel yaklaşımlar. *Alternatif Politika*, 10(2), 231-252.

- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknik*. Ankara: Asil. Dağıtım Ltd. Şti.
- Koydemir, S., & Schütz, A. (2015). Almanya'daki Türk göçmenlerde yaşam doyumu: kültürel kimlik ve benlik kurgularının rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42).
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological review*, 98(2), 224- 253.
- Malinowsky, B. (1990). *İnsan ve Kültür*. (Çev.). Gümüş. F. Ankara: Verso. 39- 41.
- Özdamar, K. (1999) *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1*. Eskişehir: Kaan.
- Öztürk, İ., Gimatdinova Ç. F., & Öztürk, M. H. (2018). Türk göçünün Almanya'da oluşturduğu sorunlar. *Journal of International Social Research*, 11(61). 597- 605.
- Phinney, J. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: A review of research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499- 514.
- Schwartz, S. L., & Zamboanga, B., C. (2008). Testing Berry's model of acculturation: A confiratory latent class approach. *Cultural idversity and etnic minority psychology*. 14(4), 275-285.
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 103- 134.
- Oğuz, Ö. (2013). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*. Geleneksel, Ankara. 233.
- Ölçer, Ö. E. (2017). "İnsanlar, gezegen ve refah için bir eylem planı": somut olmayan kültürel miras ve 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine eleştirel yaklaşım. *Milli Folklor*, 29(116), 18- 30.
- Özdamar, K. (2016). *Ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi*. Ankara: Nisan.
- Taşdelen, H. M. (2000). *Avrupa'da yeni kuşak Türk gençliği: kimlik ve uyum sorunları*. Sakarya Üniversitesi.
- Usborne, E., & Sablonnière R. (2014), Understanding my culture means understanding myself: The function of cultural identity clarity for personal identity clarity and personal psychological well-being, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 44(4), 436- 458.
- Verkuyten, M., & Wolf De A. (2002). "Ethnic Minority Identity and Group Context: Self-Descriptions, Acculturation Attitudes and Group Evaluations in an İntra-and İntergroup Situation." *European Journal of Social Psychology* 32. 6, 781- 800.
- Ünveren Kapanadze, D. (2018). Toplumsal Bellek Bağlamında Kültür, Dil ve Öğretimi (Ed. Oğuz Kutlu). Eğitim Bilimleri (ss.299-322) içinde. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Ünveren Kapanadze, D. (2019). Türkçe Öğretiminde Anlama Becerisinin Gelişiminde Kültürel Bağlamda Bir Yöntem Önerisi: Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması Örneği, *Atatürk Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Dergisi*, 23, (1), 289-310.
- Verkuyten, M., & Yildiz, A. A. (2007). National (dis) identification and ethnic and religious identity: A study among Turkish-Dutch Muslims. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(10), 1448- 1462.

**Ek1/ Tablo 3: Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenler İçin Kültürel Kimlik ve Somut olmayan
Kültürel Miras Tutum Ölçeği**

	Faktör Analizi maddeleri	Hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katlıyorum	Tamamen katlıyorum
1	32. Türklerle daha iyi anlaşıyorum.					
2	30. Arkadaşımın Alman-Türk olması fark etmez.					
3	34. Kendimi Türkiyeli kabul ediyorum.					
4	11. Alman kültürünü tanıyorum					
5	33. Hem Alman hem de Türk kültürünü tanıyorum.					
6	24. Müslümanlığım Almanlarla ilişkimi etkiliyor.					
7	25. Türkler Ramazan ve Kurban bayramları gibi dini bayramlarını önemsemeliler.					
8	27. Türkiye'nin, ulusal bayramlarını kutlamalıyız.					
9	15. Almanca müziği daha az seviyorum.					
10	40. Almanların namus anlayışını beğenmiyorum					
11	16. Büyüdüğüm ülke vatanımdır.					
12	10. Vatandaş olduğum ülke vatanımdır.					
13	6. Evlilikte eşimin Alman olmasını istemem.					
14	7. Sevgilimin Türk olmasını tercih ederim.					
15	31. Almanların düğünleri eğlenceli değil.					
16	39. İslam dini ile ilgili eğitim almalıyım.					
17	2. Kendimi Avrupalı hissediyorum.					
18	5. Müslüman ibadetlerini yapmak gerek.					
19	35. Bir dine sahip olmak zorunda değilim.					
20	1. Ben Müslüman bir Türküm.					
21	12. Ben Türkiyeliyim.					
22	21. Almancam Türkçemden daha iyi olmalı.					
23	22. Çok kültürlü ve çok dilli bir insanım.					
24	37. Türklerin Almanlarla uyumlu olması gerekmez.					

6

THE ROLE OF NEW DEVELOPING NANOTECHNOLOGY IN EVIDENCE-BASED NURSING APPLICATIONS / YENİ GELİŞEN NANOTEKNOLOJİNİN KANITA DAYALI HEMŞİRELİK UYGULAMALARINDAKİ YERİ

Burcu KÜÇÜKKAYA¹

Abstract

Advances in nanotechnology in recent years have supported the development of nano-scale applications for medical purposes because of their positive impact on the detection, monitoring and treatment of diseases. However, nanotechnology is used in the evidence-based nursing practice which has an important place in nursing practice and it is included in the materials of some applications. The aim of this study is to investigate the role of the developing nanotechnology in evidence-based nursing practices. Pubmed and Google Scholar databases were searched to identify studies addressing potential applications of nanoscale nursing, and technology for medical aims with attention focused on role of the developing nanotechnology in evidence-based nursing practices. The materials produced by using nanotechnology have anti-bacterial and anti-viral properties, increased the sensitivity of patients to radiation treatment and supported and accelerated tissue repair. In addition, there is insufficient information and conclusions about the hazard identification of the results of nano-medical formulations, assessment of exposure situations, risk characterization in laboratory and clinical settings, and possible risk management strategies for exposed workers.

Keywords: Nanotechnology, Evidence-Based Practices, Nursing.

Giriş

Bilim ve teknolojide meydana gelen hızlı ve şaşırtıcı gelişmeler bireyler kadar meslekleri, kurumları, toplumları büyük ve gizli bir rekabetin içine sokmuştur. Nanoteknoloji, tipik olarak 1 ila 100 nm büyüklüğünde yapılarla ilgilenen küçük ölçekli bilimlere dayanan, metrenin bir milyarda biri olan ve nanometre ölçeği ile maddenin moleküler boyutlarıyla ilgilenen fiziksel, kimyasal ve biyolojik olayların kolay biçimde anlaşılabilir olması, fonksiyonel niteliğe sahip olan materyellerin, cihaz ve sistemlerin geliştirilmesinin sağlandığı teknolojik saha olmuştur (Baybek ve ark., 2017; Giacobbe, Monica ve Geraci, 2009). Allhoff ve ark.'ına (2007) göre, eğer bir nanometre yüzünüzdeki burun gibi görünmek üzere bir şekilde büyütülmüş olsaydı, o zaman kırmızı bir kan hücresi Empire State Binasının büyüklüğünde görünürdü, insan saç yaklaşık iki ya da üç mil genişliğinde, bir elin parmakları ABD kıtasını kapsayacak ve normal bir insan birbiri üzerine yığılmış altı ya da yedi gezegen kadar yüksek olacaktı.

1 Arş. Gör. Uzm., Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Edirne, Türkiye. burcukucukkaya1992@gmail.com

Nanoteknoloji, dayanıklı ve hafif malzemeler olmasının yanında ilaç geliştirme, ilaç geliştirme, tanı, tedavi, hastalık önleme ve travmatik yaralanmaların önlenmesi, ağrının kontrolü, insan sağlığının korunması ve geliştirilmesi, su dekontaminasyonu, bilgi ve iletişim teknolojileri ve üretimiyle sağlık alanına büyük katkılar sağlamaktadır (Singh ve ark., 2009). ABD Gıda ve İlaç İdaresi (FDA) ve 87 adet Faz I ve Faz II klinik denemeleri tarafından onaylanan ve bildirilen 22 nano-etkin tıbbi ürün ile, görüntüleme, tanı ve tedavi uygulamalarında nanoteknoloji-etkin tıbbi ürünler (Nanotechnology-enabled medical products-NEMPs) piyasada bulunmaktadır. Nanoteknoloji-etkin tıbbi ürünler, 2011 yılında başlatılmıştır ve meme ile over kanseri tedavisinde onaylanan nano-etkin ilaçlar kullanılmaktadır (Murashoy ve Howard, 2015; Goyette & Journeay, 2014). Ek olarak, nonorobotlar yoluyla gen tedavisi, DNA'nın sırlarının keşfi ve genetik hastalıkların tedavisi mümkün olacaktır (Botstein ve risch 2003). Günümüzde kliniklerimizde ortopedik protez, kardiyovasküler implant, nöral implant, plastik ve rekonstrüktif implant, dental implant, oftalmik sistemler, kateter, insülin pompası, şırınga, yapıştırıcı ve kan ikame sistemleri gibi klinik sistemler kullanılmaktadır (Kartal ve Yazıcı, 2017).

Nanoteknolojinin gelecekte daha işlevsel, daha hızlı, daha az yer kaplayan, daha az enerji harcayan yeni özelliklere sahip malzemeler, cihazlar ve sistemler ürettiği için gelecekte çok önemli bir yere sahip olması beklenmektedir. Bunun yanında, nanoteknoloji, insan sağlığına ve tıbbi uygulamalara yararları hakkında konuşurken, son zamanlarda bireylerde toksik, mutajenik sistemik etkilere neden olabileceği vurgulandı. Tıbbi uygulamalara giren nanoteknolojik ürünlerin sinirler, solunum, sindirim ve kan üzerinde olası toksik etkilere neden olabileceği belirtiliyor ve moleküler özelliklerinden dolayı cilt rahatsızlıkları da ortaya çıkabileceği düşünülmektedir (Berk ve Akkurt, 2012).

Son yıllarda yapılan çalışmalarla birlikte klinik uygulamaların üzerine etki eden nanoteknolojik gelişmeler, kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarını geliştirerek, holistik yaklaşımla verilen hemşirelik bakımın kalitesini artırmakta ve iyileşme süresini kısaltmaya yardımcı olmaktadır. Ayrıca, günümüzde insan sağlığını iyileştirmek, geliştirmek ve var olan iyiliği korumak amacıyla nanoteknoloji; mikrobiyoloji, farmakoloji, dezenfeksiyon ve sterilizasyon, kanser, diyabet, osteoporoz, yara iyileşmesi, ağrı yönetimi, enfeksiyon önlenmesi ve tedavisi, HIV/AIDS tedavisi, göz rahatsızlıklarının tanı ve tedavisi, cerrahi alana ve kullanılan aletlere, ateroskleroz, oksijenin temin edilmesi gibi klinik uygulama alanlarında önemli katkılar sağlamaktadır (Dönmez ve ark., 2016; Metin ve Özdemir, 2015; Gupta ve Sood, 2017).

Bell, Schwartz, Boyer, Koithan ve Brooks (2013) tarafından yapılan bir literatür taraması sonucunda, nanopartiküllerin yüksek yüzey alanı ile hacme oranının, eşsiz elektromanyetik, kimyasal, biyolojik ve kuantum özelliklerine sahip reaktivite ve adsorptif kapasiteyi arttırdığı sonucuna varılmıştır. Alternatif tıp sistemlerinden geleneksel ajanların kullanıldığı nanotıp, bulaşıcı hastalıklara bütünleştirici halk sağlığı yaklaşımlarında ilerlemeyi kolaylaştırabilir (Bell et al., 2013).

Hemşirelik mesleğinde de gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin doğru biçimde ve aktif kullanımı oldukça önemli yer tutmaktadır. Hemşireliği etkileyecek olan yeni eğilimlerin bilinmesi, önemsenmesi ve olumlu biçimde kanıta dayalı uygulamalara entegre etmenin yollarının araştırılması, gelecekte meslektaşımız olacak olan hemşirelerin hemşirelik eğitiminin içeriklerinin şundan itibaren yapılandırılmasının önemlidir (Dönmez ve ark., 2016; Metin ve Özdemir, 2015). Ayrıca, klinikte çalışan hemşirelerin kanıta dayalı uygulamalarında, nanoteknolojinin içinde barındırdığı nanopartiküllerin yapılarına ve büyüklüklerine özen göstermeleri ve bu maddelerin inhalasyon veya cilt yoluyla vücuda geçişini önlemek amacıyla engelleyici uygulamalar geliştirmeleri; hemşirelerin uyguladıkları geleneksel tedaviler ile nanoteknolojik tedaviler arasındaki farklılığı göz önüne seren kanıt düzeyi yüksek araştırma sonuçlarını izlemeleri; kliniklerde gözlemlenen ve yaşanan enfeksiyonların önlenmesinde veya tedavi edilmesinde

gümüş nanopartiküller güncel olarak kullanılırken bu özelliği hemşirelik bakımında kullanılan pansuman malzemelerine, üriner kateterlere ya da aspirasyon sistemlerine nanoteknolojik ürünlerin entegre edilmesi son derece önemli yer tutmaktadır (Sayılan ve Mercan, 2016; Harman ve Şeker, 2018).

Bryant, Chuoke, Inocencio ve Arrieta'ya (2009) göre, sağlık uzmanları kendilerini yeniden eğitmek ve ilaç dağıtım sistemlerinde bu değişikliklere adapte etmek zorunda kalacaklar ve uygun terapötik ilaç metabolizmasını ve nano-ilaçların farmakokinetiğini anlamaları gerekecektir. Hemşireler ise, özellikle nanoteknolojinin hemşirelik bilgisi ve uygulamasındaki etkisi ile ilgili olduğu için anahtar rol oynayabilir. Ek olarak, hemşirelerin katkıları nanoteknoloji için güvenlik politikalarının geliştirilmesini etkileyebilir.

Yapılan bir derlemede diyabet yönetiminde nanoteknolojinin rolü incelenmiş olup, diyabetik araştırmalarda nanoteknoloji, doğru bilgi sunan ve hastanın uyumunu artıran sürekli glikoz izlemesi sağlayabilen yeni tekniklere yöneldiği, nanopartiküllerin ve nanoteknolojiye dayalı diyabet yönetimi ile ilgili son patentlerin farklı yönleri ele alınması gerektiği üzerinde durulmuştur (Siwach ve ark., 2019).

Tarihsel olarak benzeri görülmemiş yenilik olan nanobilim ve nanoteknoloji (NT) gelişmeleri, hastalığın ve travmatik yaralanmanın teşhisinde, tedavisinde ve önlenmesinde, ağrının giderilmesinde ve insan sağlığının korunmasında ve iyileştirilmesinde, vücudun moleküler araçlarını ve moleküler bilgilerinin kullanılmasını vaat etmektedir. Nanotıp olarak bilinen, NT tanımına, tarihsel bakış açısına, gelişmelere ve tıptaki uygulamasına değinerek odaklanmaktadır. Üretim sürecini bir nano ölçekte devrimcileştirirken NT, şu anda insan ırkının karşılaştığı sorunları çözmeyi planlamaktadır. Bununla birlikte, sorunların çözümünde iddialı olan nanoteknolojinin, özellikle sağlık hizmetleri içindeki etkileri göz ardı edilmemektedir. Bu nedenle, NT'nin hemşireliği nasıl etkileyebileceğini, bakım sunumu sürecinde karşılaşılabilecek muhtemel sorunların yanı sıra ortaya çıkan etik ikilemlerinde ortaya çıkması muhtemeldir (Meetoo, 2009).

Bu çalışmanın amacı, yeni gelişen nanoteknolojinin kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarındaki yerini incelemektir.

Gereç ve Yöntem

Araştırma Stratejisi ve Veri Kaynaklar

Literatür, 01 Ocak 2015- 30 Haziran 2019 tarihleri arasında arama motorlarında uluslararası veriler için Google Scholar, Cochrane ve Pubmed; Türkçe veriler için ULAKBİM veri tabanları taranarak oluşturulmuştur.

Dahil Etme ve Dışlama Kriterleri

Bu sistematik derleme, yeni gelişen nanoteknolojinin kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarındaki yeri ile ilişkili tüm araştırmaları içermektedir. Araştırmanın dahil edilme kriterleri arasında nanoteknolojinin kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarındaki yerini, tıp uygulamalarındaki etkisini ve sonuçlarının incelenmesi yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Tarama yapılırken Türkçe veri tabanı için "Nanoteknoloji", "Kanıta Dayalı Uygulamalar", "Hemşirelik", "Biyomedikal" ve "Tıp"; yabancı veri tabanları için "Nanotechnology", "Evidence-Based Practices", "Nursing", "Biomedical" and "Medicine" anahtar kelimeleri kullanılarak 2015-2019 yılları arasında konu ile ilgili yayınlar retrospektif

olarak taranmıştır. Veri tabanlarında bulunan ve konu ile ilgili bütün çalışmalara ulaşmak hedeflenmiştir. Tam metne ulaşılan 12 çalışma incelenmiş olup 5 çalışma derlemeye dahil edilmiştir. Elektronik arama ile saptanan ilgili tüm yazıların başlık ve özetleri, araştırmacılar tarafından bağımsız olarak gözden geçirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmanın kapsamına alınan araştırma makaleleri erişime açık olan arama motoru kullanılarak ve elektronik veri tabanlarından alındığı için etik izin gerektirmemektedir. Araştırmanın tüm basamakları, Helsinki Deklarasyonu'nda ifade edilen ilkelere uygun olarak yapılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Nanoteknolojide meydana gelen gelişmeler doğrultusunda klinik uygulamalar ile birlikte kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarında da gelişmeler yaşanmaktadır. Nanomalzemelerin güvenli ve etik kullanımı, sağlık politikaları ve düzenlemelerinin bir gerekliliği, hem tüketiciler hem de klinisyenler için potansiyel radikal rol değişiklikleri ve bilişim uygulamalarında yeni talepler konusunda sağlık tüketicileri ve klinisyenlerin eğitimi için çaba sarfedilmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, bu gelişmelere ayak uydurabilmek için hemşireler, gelişen nanoteknoloji hakkında sürekli eğitimler almalı ve bilgilerini diğer meslektaşlarına aktarabilmeli ve nanoteknoloji içeren kanıt temelli hemşirelik uygulamalarının içinde etkin biçimde yer almalı, nanoteknolojiyi kullandığı hasta/sağlıklı bireyi takip etmeli ve hasta/sağlıklı bireylerde gözlemlediği olumlu veya olumsuz belirtileri kayıt altına almalı, nanoteknolojiyi içeren kanıt temelli hemşirelik uygulamaları üzerine hemşirelik alanındaki rol ve işlevlerini gösteren araştırmalar yapmalıdır.

Kaynakça

- Allhoff, F., Lin, P., Moor, J. & Weckert, J. (2007). Nanoethics: The ethical and social implications of Nanotechnology. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Baybek, H., Çatalkaya, D., Kıvrak, A., Yıldız, H. T. (2017). Hemşirelik Öğrencilerinin Nanoteknoloji Tutumlarının Belirlenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(4), 1-11.
- Bell, I.R., Schwartz, G.E., Boyer, N.N., Koithan, M., & Brooks, A.J. (2013). Advances in integrative nanomedicine for improving infectious disease treatment in public health. European Journal of Integrative Medicine, 5(2): 126–40.
- Berk S. & Akkurt I. (2012). Nanoparticle: The Scared Dream of Your Future. Tuberk Toraks 60(2):180-4.
- Bryant, M., Chuoke, K., Inocencio, A., & Arrieta, D.J. (2009). Nanotechnology and nursing. Retrieved on October 17, 2019 from <http://nanobano.wordpress.com/2009/10/28/nanotechnology-and-nursing/>
- Botstein D. & Risch N. (2003). Discovering Genotypes underlying human phenotypes: past successes for mendelian disease future approaches for complex disease. Nature Genetic, 33, 228-237.
- Dönmez, S., Kahraman, F., Kırmızı, H., Yıldız, S., Sakıcı, S., Özkuleli, A. (2016). Nanoteknolojinin sağlıkta kullanımı. www.hemşireyiz.biz.com adresinden 01.11.2019 tarihinde erişilmiştir.

- Goyette, P. (2016). Nanotechnology: An Educational Program for Nurses. Doctor of Nursing Practice (DNP) Projects, 1-43.
- Gupta, P. D., & Sood, P. P. (2017). Fast and effective role of nanotechnology in health care system: A review. J. Journal of Cell and Tissue Research, 17(3), 6217-6221.
- Goyette, P., & Journeay, W. S. (2014). Nanotechnology and Occupational Health. OOHNA Journal, 33(1), 40-45.
- Harman, G., Şeker, R. (2018). Fen bilgisi öğretmen adaylarının nanoteknoloji kavramı hakkındaki farkındalıkları. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 429-450
- Kartal, Y. A., & Yazici, S. (2017). Health Technologies and Reflections in Nursing Practices. International Journal of Caring Sciences, 10(3), 1733.
- Meetoo, D. (2009). Nanotechnology: the revolution of the big future with tiny medicine. British Journal of Nursing, 18(19), 1201-1206.
- Metin, Z. G., Özdemir, L. (2015). Nanoteknolojinin sağlık alanında kullanımı ve hemşirenin sorumlulukları. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 18(3), 235-244.
- Murashov, V., & Howard, J. (2015). Risks to health care workers from nano-enabled medical products. Journal of Occupational & Environmental Hygiene, 12(6), D75-85. doi:10.1080/15459624.2015.1006641
- Sayılan, A. A., Mercan, Y. (2016). Nursing students' knowledge levels about nanotechnology and factors influencing knowledge levels Hemşirelik öğrencilerinin nanoteknoloji bilgi düzeyleri ve bilgi düzeylerini etkileyen faktörler. Journal of Human Sciences, 13(3), 5706-5720.
- Singh N., Manshian B., Jenkins G.J.B., Griffiths S.M., Williams P.M., Maffeins T.G.G et al. (2009). Nanogenotoxicology: The DNA damaging potential of engineered nanomaterials. Biomaterials, 30(23-24):3891-914.
- Siwach, R., Pandey, P., Chawla, V., & Dureja, H. (2019). Role of Nanotechnology in Diabetic Management. Recent patents on nanotechnology, 13(1), 28-37.
- Yilmaz, D. S., Beji, K. N. (2010). *Evaluation of self care agency in pregnancy*. Journal of General Medicine, 20(4), 137-142.

SECTION **III**
EDUCATION

7

OPINIONS OF PROSPECTIVE PRESCHOOL TEACHERS CONCERNING THE INVOLVEMENT LEVELS OF CHILDREN / OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇOCUKLARIN KATILIM DÜZEYLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Tuğçe Akyol¹

Abstract

Involvement levels of children support them to actively participate in the learning and development process. The evaluations of teachers concerning the involvement levels of children provide significant feedbacks about the quality of the learning environments and implementations. The aim of this study is to examine the opinions of prospective preschool teachers concerning the involvement levels of 5-6 year-old children. In the research, the case study method was used which is one of the qualitative research methods. The case discussed in this research includes the opinions of prospective preschool teachers concerning the involvement levels of 5-6 year-old children into the activities implemented in the classroom environment. The research group of the study was comprised of 30 prospective preschool teachers, who were attending the Department of Preschool Education, Faculty of Education, Afyon Kocatepe University in the 2017-2018 education year, and who received the Child Involvement course. An observation form, by which the prospective teachers examined the involvement levels of children, and an opinion form were used as the data collection tools in the research. The data obtained in the research were analyzed through the content analysis method, and all the data were classified under three themes as indicators of the involvement level, factors affecting the involvement level, and developing the involvement level. As the conclusion of the study, it was determined that the prospective preschool teachers consider that the developmental characteristics of children, their learning environments, plans, and teacher-child interaction affect the involvement levels of children.

Key Words: Prospective teacher, involvement, involvement level

GİRİŞ

Temel bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların kazanıldığı okul öncesi dönem, çocukların ileriki akademik yaşantılarını ve sosyal-duygusal yaşantılarını etkilemektedir. Hızlı ve dinamik bir gelişim sürecinin gerçekleştiği bu kritik dönemde, çocukların birbirinden farklı gelişim özelliklerine ve öğrenme stillerine sahip olduğu görülmektedir. Çocukların tüm gelişim alanlarını etkili bir şekilde desteklemek için çocukların biyolojik, psikolojik özelliklerinin, davranışlarının, alışkanlıklarının, ilgi ve gereksinimlerinin bir bütün olarak ele alınması gereklidir (Tagay, 2014).

¹ Afyon Kocatepe University, akyol.tugce@gmail.com

Çocukların gelişimsel özelliklerinin ve bireysel farklılıklarının belirlenmesi için çocuğu tanıma ve değerlendirme çalışmaları ön plana çıkmaktadır (Bayraktar, 2018). Çocuğu tanıma ve değerlendirme, çocuklar ile ilgili farklı tekniklerin kullanılarak bilgi toplamak ve bu bilgileri düzenleme ve yorumlama süreci olarak tanımlanmaktadır (McAfee, Leong ve Bodrova, 2015). Çocuğu tanıma ve değerlendirme çalışmaları, çocukların gelişim süreçlerinin anlaşılmasını ve takip edilmesini, çocuklar hakkında aileleri bilgilendirmeyi ve gerekli rehberlik hizmetlerinin sunulmasını sağlamaktadır. Ayrıca tüm bu çalışmaların çocukların hem gelişimsel hem de eğitimsel gereksinimlerini karşılayan nitelikli eğitim programlarının geliştirilmesi ve zengin uyaranlarla dolu bir öğrenme çevresinin oluşturulması için etkili olduğu belirtilmektedir (Bencik Kangal, 2014; MEB, 2013; Yeşilyaprak, 2016). Okul öncesi dönemde çocukların gelişim ve öğrenmeleri hakkında etkili bir değerlendirme yapabilmek için çocuğa farklı bakış açılarıyla bakmak, bilgi kaynakları ve bilgi toplama yöntemlerinde değişiklikler yapmak, bunları farklı ortamlarda farklı değerlendirme yöntemleri ile birlikte kullanmak gereklidir (Buldu, 2010). Okul öncesi çocuklarının değerlendirilmesinde standart testlerin yanı sıra gözlem, kontrol listeleri, derecelendirme ölçekleri, rubrikler, portfolyolar, öğretmenler tarafından hazırlanmış ölçme araçları, teknoloji temelli değerlendirme araçları da kullanılmaktadır (Wortham, 2008).

Çocukların değerlendirme sürecinin bireyselleştirilmesini sağlayan alternatif değerlendirme yöntemlerinden biri de gözlemdir (Elibol, 2014). Sistemli ve objektif bir değerlendirme aracı olan gözlem, aynı zamanda çocuklar hakkında sıklıkla kullanılan bilgi toplama yollarından biridir (Martin, 2007; Mindes, 2007). Gözlemler, çocukların gelişim düzeylerinin değerlendirilmesi, etkinliklerin planlanması ve gerekli bilgilerin kaydedilmesi amacıyla yapılmaktadır (Bredenkamp, 2015). Çocukların tüm gelişim alanlarına dair önemli ipuçlarının kaydedildiği, her bir çocuğa ilişkin önemli verilerin ortaya koyulduğu gözlemler uygulanan programların etkililiğini arttırmaktadır (Sharma, Cross ve Vennis, 2004). Gözlemler, doğal ortamda gerçekleştiği için gözlem sürecinde çocukların davranışları gerçek durumları yansıtmaktadır ve güvenilir bilgiler ortaya çıkmaktadır (Özgüven, 1998). Gözlemler planlama, uygulama, kaydetme ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır (Martin, 2007). Ayrıca öğretmenler gözlemler yoluyla çocukların gelişim düzeyleri, ilgileri, becerileri ve alışkanlıkları hakkında birincil kaynaktan bilgilerin elde ederek, değerlendirmeler yaparlar (Özen Altunkaynak, 2018). Gelişim sürecinin önemli bir göstergesi olan katılımın, gözlemler yapılarak değerlendirilmesi gereklidir (Laevers, 1993). Katılım konsantrasyon, ısrar, yüksek düzeyde motivasyon ve enerji, yoğun bir algılama, keşif süreci ve temel gelişimsel şemalar ile bir bütündür (Laevers, 2007). Ferlazzo (2011) katılımı, bir durum ya da sürecin içerisinde yer almak şeklinde açıklamaktadır. Katılım, çocuğun uğraşmakta olduğu aktivitenin bilişsel ve duygusal boyutunu ele almaktadır. Çocuklar kendi potansiyellerini gerçekleştirdiklerinde katılım ve öğrenme gerçekleşmiş olur (Laevers, 2005). Tüm süreç boyunca devam eden konsantrasyon ve ilgi ile şekillenen yüksek düzeyde katılım anlamlı öğrenme ile ilişkilidir (Laevers, 2000).

Çocuklar öğrenme ortamında gerçekleştirilen etkinliklere yüksek düzeyde katılır ve bu etkinlikler sırasında etkili bir zaman geçirirlerse, yeni bilgileri keşfetme ve yapılandırma fırsatı bulurlar (Theodotou, (2015). Çocukların katılımı çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Katılım, öğrenme sürecinin psikolojik yanlarını açıklayan bilişsel boyut, okuldaki etkinliklere katılımı kapsayan davranışsal boyut ve okula ilişkin duyguları ele alan duygusal boyut olmak üzere toplam üç boyutu içermektedir (Fredricks, Blumenfeld ve Paris, 2004). Çocukların katılım düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan değerlendirme yöntemlerinden biri olan gözlemler, belirli davranışların ve süreçlerin derinlemesine incelenmesini sağlayacaktır (Doumen, Koomen, Buyse, Wouters ve Verschueren, 2012). Katılım düzeylerini gözlemlemek, çocukların katılımı ile ilgili objektif bilgilerin elde edilmesine yardımcı olur. Özellikle küçük çocukların katılım düzeylerinin belirlenmesinde öğretmenlerin yapmış oldukları gözlemlerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Fredricks ve McColskey, 2012). Alanyazında okul öncesi öğretmenlerinin çocukların katılım

düzeylerinin değerlendirilmesine ilişkin görüşlerini ele alan (Björger ve Svendsen, 2015; Guimaraes, Howe, Brogaard Clausen ve Cottle, 2016; Sönmez ve Ceylan, 2017) ve çocukların katılım düzeylerinin değerlendirilmesine yönelik (Akyol ve Erkan, 2017; Laevers ve Declercq, 2011; Laevers, Declercq, Marin, Moons ve Stanton, 2011; Ridley, McWilliam ve Oates, 2000; Robson ve Rowe, 2012) çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Björger ve Svendsen (2015) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin çocukların açık havada gerçekleştirilen fiziksel etkinlikler sırasında çocukların katılım ve eğlenme düzeylerinin geliştirilmesi ile ilgili düşünceleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara rol model olmalarını, çocuklara gerekli durumlarda verdikleri dönütlerin ve çocuklar ile birlikte etkinliklerde aktif bir şekilde yer almalarının çocukların bu etkinliklere katılımlarını arttırdığını düşündükleri belirlenmiştir. Erkan ve Akyol (2017) okul öncesi öğretmenlerinin ve okul öncesi öğretmen adaylarının katılım ve öğrenme kavramları arasındaki ilişki hakkındaki görüşlerinin karşılaştırılmasını amaçlayan araştırma sonucunda, hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının katılım ve öğrenme arasında doğrudan bir ilişki olduğunu düşündükleri ve öğretmen adaylarının bir kısmının ise öğrenme ve katılımın gerçekleşmesi için çocukların tüm gelişim alanlarının desteklenmesi gerektiğini belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların katılım düzeylerini belirlemeleri, gerçekleştirdikleri uygulamaların ve öğrenme ortamlarının etkililiği hakkında önemli ipuçları sağlayacaktır (Laevers, 2005). Öğretmenler tarafından yapılan gözlemler, çocukların davranışlarındaki ve katılım düzeylerindeki değişimleri sistematik bir şekilde izleyebilmelerine yardımcı olacaktır (Skinner, Kinderman ve Furrer, 2009). Öğretmen adaylarının çocukların katılım düzeylerinin sistematik bir şekilde değerlendirilmesi ve katılımı etkileyen faktörler hakkında bilgi ve deneyimlerini zenginleştirmeleri ileriki meslek yaşamlarında öğrenme sürecinin niteliğini geliştirebilmelerine katkı sağlayacaktır. Tüm bu düşüncelerden yola çıkılarak bu çalışmanın amacı, okul öncesi öğretmen adaylarının beş-altı yaş çocuklarının katılım düzeylerine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmasında bir durumla ilgili etkenler ortam, bireyler, olaylar ve süreçler bütüncül bir yaklaşımla incelenmektedir (Merriam, 2013). Durum çalışmasında belirli bir zaman içerisinde sınırlandırılmış bir ya da birkaç durum çoklu kaymakları içeren veri toplama araçları ile derinlemesine incelenir (Creswell, 2016). Bu çalışmada ele alınan durum, okul öncesi öğretmen adaylarının beş-altı yaş çocuklarının sınıf ortamında gerçekleştirilen etkinliklere katılım düzeyleri hakkında görüşlerini içermektedir.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Ölçüt örnekleme, belirlenen ölçütlere uygun durumların araştırmaya dahil edilebilmesidir (Merriam, 2013). Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda Çocuk Katılımı dersini almış olan 26'sı kız, 4'ü erkek olmak üzere toplam 30 okul öncesi eğitimi öğretmen adayı oluşturmuştur. Veriler toplanmadan önce çalışma grubunda yer alan öğretmen adaylarına çalışma hakkında bilgi verilmiş ve katılımcıların sözlü onamları alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, öğretmen adaylarının çocukların katılım düzeylerini inceledikleri gözlem formu ve üç açık uçlu sorudan oluşan bir görüş bildirme formu kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından ilgili alan yazın taraması yapılarak hazırlanan görüş bildirme formunda araştırmanın amacını belirten bir giriş kısmı ve demografik bilgileri elde etmeye yönelik sorular ve iki açık uçlu soru yer almaktadır. Formda yer alan sorular, araştırmacı tarafından çocukların katılım düzeylerini içeren araştırma amacına yönelik olarak oluşturulmuştur. Formda: “Çocukların katılım düzeylerini hangi faktörlerin etkilediğini düşünüyorsunuz? Çocukların katılım düzeylerini nasıl geliştirebilir?” soruları yer almaktadır. Bu form, iç geçerliği sağlamak amacıyla üç alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler ve eklemeler yapılarak forma son şekli verilmiştir. Ayrıca öğretmen adayları çocukların katılım düzeylerini incelemek amacıyla gözlemler gerçekleştirmiştir. Her bir öğretmen adayı, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden beş-altı yaş grubundaki birer çocuğu günlük eğitim akışında gerçekleşen etkinlik zamanlarında gözlemlemiştir. Gözlemler öncesinde öğretmen adayları, gözlem prosedürleri ve gözlem formlarını nasıl dolduracakları hakkında bilgilendirilmiştir.

Verilerin analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizine tabi tutularak değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere toplam 4 aşamada analiz edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İlk aşamada, kayda alınan tüm görüşmeler yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Araştırmacı ve bağımsız bir araştırmacı tarafından görüşme dökümleri tek tek okunmuş ve kodlamalar yapılmıştır. Kodlayıcılar arasındaki güvenirliği hesaplamak için Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği güvenirlik formülü kullanılmıştır (Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı). Kodlayıcılar arası güvenirlik ise .81 olarak hesaplanmıştır. İkinci aşamada, elde edilen kodlardan yola çıkılarak temalar oluşturulmuş ve temalar hakkında görüş birliğine varılmıştır. Üçüncü aşamada araştırmadan elde edilen veriler, kodlara ve temalara göre düzenlenmiş ve daha önceden belirlenen temalar dışında, ayrı bir temanın oluşmadığı üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Son aşamada, belirlenen temalara göre elde edilen bulgular katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak raporlaştırılmıştır.

BULGULAR

Okul öncesi öğretmen adaylarının gözlem formları ve görüş bildirme formlarından elde edilen veriler *katılım düzeyinin göstergeleri*, *katılım düzeyini etkileyen faktörler* ve *katılım düzeyini geliştirilmesi* olmak üzere toplam üç ana tema altında toplanmıştır.

Katılım düzeyinin göstergeleri

Öğretmen adaylarının bir kısmı (n=14) düşük düzeyde bir katılımı açıklarken konsantrasyonun olmadığını, çocukların etkinliğe ilgi duymadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“...müzik merkezinden davul aldı fakat ritme uygun çalmadı. Yaratıcılık yoktu çünkü kendi ritmini oluşturmadı sadece öğretmenin yaptığı el şıklatma hareketini yaptı. Konsantrasyonu zaten yoktu, sandalyeden düşecek gibi oturuyordu... Yüz ifadesinden etkinlikten keyif almadığı belliydi...” (Ö5)

“...katılımı bence düşüktü. Çünkü oyun sırasında istek, mutluluk yoktu. Diğer çocuklar heyecanla bekleyip bitirdikten sonra mutlulukla bağırıp etrafta koşuşturdu. Amada bunlardan hiçbirini gözlemleyemedim. Sadece söylenen yönergeleri yapıp süreci tamamladı...” (Ö1)

“...etkinliğe dikkatini vermeden sadece fiziksel olarak katılım sağlıyordu. Konsantrasyonu yoktu ve sürekli olarak başka oyunlara, başka bir arkadaşının çalışmasına dikkati kayıyordu...” (Ö14)

Bazı öğretmen adayları (n=7) orta düzeyde bir katılımı açıklarken çocukların öğrenme sürecinde yaratıcılıkları sergileyemediklerini şöyle açıklamıştır:

“Orta düzeyde bir katılım gösterdi. Yaratıcılığa dair herhangi bir belirti ve çaba görmedim. Resim yaparken farklı renkler veya farklı bir nesne kullanmadı. Boyaları karıştırarak yeni bir renk elde etmeye çalışmadı. Yaptığı resmi arkadaşlarına anlatmasını veya resimde bir olay kurgulamasını bekledim ama yapmadı...” (Ö2)

“Dikkatli bir şekilde öğretmenini dinledi, sorularına cevap verdi. Ancak bu çalışmadan keyif aldığı mutlu olduğu bir yer olmadı. Yeterince doyumuna ulaştığını düşünmüyorum...” (Ö24)

“Etkinlik süresince mutluydu fakat etkinlikte hep öğretmenin söylediklerini yaptı ve basit dans hareketleri gösterdi. Kendinden bir şeyler katıp yaratıcılığını göstermesi...” (Ö16)

Öğretmen adayları (n=9) çocukların yüksek düzeyde bir katılım gösterebilmeleri için konsantrasyon, yüz ifadesi, yaratıcılık gibi süreçlerin etkili olduğunu belirtmişlerdir:

“Kendinden emin ve odaklanmış bir şekilde aklında planladıklarını yaptı. Oyundan keyif aldığı yüzünden, arkadaşlarına yaptıklarını anlatmasından ve mutlu sesler çıkarmasından anlaşılıyordu. Oyunda şato yaparken sürekli aktifti. Legolardan farklı şeyler yaptı ve kendisini keşfetti. ..” (Ö10)

“...araba yarışında blokları kullanarak tüneller, yollar, farklı şekiller oluşturdu. Sürekli gülümsüyordu, arkadaşları ile yarış yaparken kaybetmekten korktuğu için tedirgin bir yüz ifadesi içindeydi. Yarış boyunca heyecanlı heyecanlı sesler çıkardı. Oyun sırasında kendi kendine konuşarak oyun sürecinin nasıl devam edeceğini söyledi. Sanki materyallerle bir arkadaşım gibi konuşarak oyuna devam etti. Evet, sen kazanacaksın, yapabilirsin bunu diyerek kendini motive etti. Oyun dışında hiçbir nesneyle ilgilenmedi...” (Ö3)

“...önce öğretmenini dinledi ve sonra yönergeleri uyguladı. Sadece kendi çalışmasına konsantre oldu, sürekli etkinliği tamamlamak için uğraştı. Arada ayağa kalkarak, elini farklı şekillerde kullanarak baskı yaptı.Farklı meyvelerin yer aldığı tropikal bir ormandan oluşan çalışma sergiledi. Sanki resimde ağaçtaki meyveleri topluyormuş gibi hissederrek, gülümseyerek ve kendini onaylayarak etkinliğe katıldı. ...” (Ö22)

Öğretmen adaylarının yapmış oldukları gözlemler sonucunda, çocukların katılım düzeylerini açıklarken yaratıcılık, konsantrasyon, yüz ifadesi gibi göstergelerin etkili olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Katılım düzeyini etkileyen faktörler

Okul öncesi öğretmen adaylarının büyük bir kısmı çocukların gelişim özelliklerinin (n=22) ve öğretmenlerin yaptıkları planlamaların (n=16) katılım düzeylerini etkilediğini belirtmişlerdir. Öğretmen adayları “bilişsel ve fiziksel

özellikleri”, “akran ilişkileri”, ve “hazırbulunuşluk düzeyleri” katılım düzeylerini etkileyen gelişim özelliklerine, “etkinlik türü”, “yönergelerin uygunluğu”, “etkinliğe giriş yapılması” öğretmen yapmış planlamalara örnek olarak vermişlerdir.

Öğretmen adaylarından biri planlamaların katılım düzeyini etkilediğini şu şekilde ifade etmiştir: “Farklı etkinlikler ve oyunlar katılımı etkiler. Bilindik-özgün olmayan etkinliklerde çocukların dikkati dağılabiliyor.” (Ö12)

Başka bir öğretmen adayı ise bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Öğretmenin etkinliklerde benim gibi yapın demesi, çocuklara kalıp düşüncelerin dışına çıkabileceği olanakların sunulmaması, örneğin deneylere katılmak istediğinde ona fırsat verilmemesi”... (Ö26)

Öğretmen adayları, sınıf ortamı (n=8) ve öğretmen çocuk etkileşiminin (n=6) katılım düzeylerini etkilediğini belirtmişlerdir.

Öğretmen adaylarından ikisi sınıf ortamının önemini şu şekilde vurgulamışlardır:

“....öğretmenin sınıf ortamını çocukların farklı düşüncelere yönlendirebileceği şekilde düzenlenmesi....” (Ö2)

“....materyallerin çocukların ulaşılabilir olduğu şekilde olup olmaması, öğrenme merkezlerinin yetersizliği....” (Ö5)

Öğretmen adayları, öğretmen çocuk etkileşiminin katılım düzeyi ile olan ilişkisini aşağıdaki gibi belirtmişlerdir:

“....öğretmenin çocuklara karşı tutumu, çocuklarla olan iletişimi, çocuklara olan ilgisi katılım düzeyini belirleyici olabiliyor...” (Ö11)

“Öğretmeni tarafından cezalandırılıp ayrı bir masada oturması katılımı olumsuz yönde etkilediğini düşünüyorum.” (Ö12)

Öğretmen adaylarının çocukların katılım düzeylerini etkileyen durumlar olarak çocukların gelişimsel özelliklerinin, öğrenme ortamının, öğretmenin yaptığı planlamalar ve öğretmen çocuk etkileşimi gibi farklı noktalara değindikleri söylenebilir.

Katılım düzeyinin geliştirilmesi

Öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğu katılım düzeylerinin geliştirilmesi için sınıf ortamında gerekli düzenlemelerin (n=20) yapılması gerektiğini vurgulamıştır:

“....ilk önce onun merakını ve dikkatini canlı tutacak materyaller seçerim. Ya da bu materyali çocukların birlikte tasarlarmalarına fırsat veririm...” (Ö1)

“....sınıf ortamında dikkat dağıtacak şeyler ortamdaki çıkarılmalıdır...” (Ö9)

“.... ve arkadaşları ile düzenleyebiliriz. Bunun için de sınıfta hayal ettikleri blok veya oyuncakları resimler yoluyla anlatmalarını isteyebilirim. Hatta bunları yaparken etkinlikler yoluyla onların da fikirlerini alabilirim.” (Ö23)

Öğretmen adaylarının bir kısmı (n=7) çocuk merkezli uygulamaların katılım düzeylerinin geliştirilmesinde etkili olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“...çocukların da fikirlerini alarak ilgi ve isteklerine göre etkinlikler planlanabilir. Böylece ...de kendisinin de fikir verdiği bir etkinlikte olduğu için yapılan etkinliğe daha fazla odaklanabilir.”(Ö13)

“...mesela renk karışımı yaparken öğretmen çocuğa fırsat vererek karışımın kendisinin denemesini sağlayabilir..” (Ö3)

“...etkinliklere daha çok katılması için bir gün öncesinden yarın neler yapmak istersin diye sorarım. Daha farklı ve kendi düşüncelerini daha çok ortaya koyacak etkinlikler sunarım.” (Ö14)

“....örneğin bir açık hava etkinliği planlıyorsam çocuklarla birlikte bahçenin neresinde olacağına, nasıl bir etkinlik türü olacağına karar verebilirim.” (Ö2)

Öğretmen adayları (n=3) ayrıca çocuklara rehberlik edilmesi gerektiğini de vurgulamışlardır:

“...katılımı desteklemek için yanına giderek onu bir şeyler yapmaya teşvik ederdim. Birlikte oynayalım, bana yardım eder misin? gibi sözlerle onu oyun zamanına yönlendirmeye çalışırdım..” (Ö21)

“Çocukların etkinlik sırasında yaptıkları farklı denemeler varsa bunlar hakkında konuşulmalı ve kendini ifade edebilmesi ve ufkunu genişletmek için açık uçlu sorular sorulmalıdır...” (Ö28)

“Bir öğretmen olarak çocuklar merkezde oynarken eğer onlara ne oynadıklarını, neler yaptıklarını, neden böyle bir oyun kurmayı seçtiklerini sorsak katılım artacaktır.....çocuklar ile birlikte öğrenme merkezlerinde oynayıp onların dünyalarında yer almayı, onlarla birlikte hayallerini yaşamaya çalışırdım...” (Ö26)

Öğretmen adaylarının katılım düzeylerinin geliştirilmesinde hem sınıf ortamında yapılan düzenlemelerin hem de öğretmenler tarafından gerçekleştirilen uygulamaların etkili olduğunu belirttikleri düşünülebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukların katılım düzeyleri, öğrenme ve gelişim sürecinde aktif bir şekilde yer almalarını desteklemektedir. Aynı zamanda çocukların katılım düzeyleri, uygulanan programların etkililiği hakkında önemli ipuçları sunmaktadır (Laevers, 1997; Pascal ve Bertram, 1997; Raspa, McWilliam ve Ridley, 2001). Okul öncesi öğretmen adaylarının beş-altı yaş çocuklarının katılım düzeylerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmadan elde edilen veriler, katılım düzeyinin göstergeleri, katılım düzeyini etkileyen faktörler ve katılım düzeyini geliştirilmesi olmak üzere toplam üç ana tema belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmen adayları yapmış oldukları gözlemler sonucunda, çocukların katılım düzeylerini açıklarken yaratıcılık, konsantrasyon, yüz ifadesi gibi göstergelerin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının farklı düzeylerdeki katılımı açıklarken farklı gelişimsel özellikleri ve katılımın göstergelerine dikkat ettikleri görülmektedir. Laevers (2005) çocukların katılım düzeylerinin belirlenmesinde motivasyon, yoğun bilişsel aktivite, doyum, yüz ifadesi gibi göstergelerin etkili olduğunu belirtmiştir. Sönmez ve Ceylan (2017) okul öncesi öğretmenlerinin çocukların katılım ve duygusal iyi oluşlukları hakkındaki görüşlerini inceledikleri çalışmada, öğretmenlerin çocukların katılım düzeylerini, motivasyon ve keşifler yapmaya istekli olmaları şeklinde açıklamışlardır. Johansson ve Sandberg (2010) tarafından yapılan çalışmada ise, okul öncesi öğretmenleri çocukların katılımları ile sosyal, bilişsel becerilerin ve yaratıcılık düzeylerinin ilişkili olduğunu vurgulamışlardır.

Bu araştırma sonucunda okul öncesi öğretmen adaylarının gelişimsel özelliklerin, öğrenme ortamlarının, planlamaların ve öğretmen çocuk etkileşiminin çocukların katılım düzeylerini etkilediğini düşündükleri belirlenmiştir.

Öğretmenler, çocuklara seçenekler sunarak, materyaller arasındaki bağlantılar hakkında ipuçları vererek, çocukların fikirlerini dikkate alarak, çocuklara etkili geri dönütler vererek onların katılım düzeylerini geliştirebilirler (Vansteenkiste, Sierens, Soenens, Luyckx & Lens, 2009). Ridley, McWilliam ve Oates (2000) yapmış oldukları çalışmada, çocukların sınıf ortamında kurdukları etkileşimin, sınıf ortamının nitelikleri ve çocukların katılım düzeyleri üzerinde etkili olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Laevers, Moons ve Declerq (2012) çocukların sınıf içinde katılım ve duygusal iyi oluşluk düzeylerinin artırılması için gerçekleştirilebilecek bazı uygulamalar geliştirmişlerdir. Bu uygulamalar fiziksel ortam ve kaynaklar, öğrenme ortamındaki sosyal ve duygusal olanaklar, bireysel gereksinimlerin karşılanması ve öğretmenin rolü olmak üzere toplam dört aşamada gerçekleşmektedir (Woods, 2016). Doumen ve diğerleri (2012) okul öncesi öğretmenlerinin çocuklar ile kurdukları etkileşim ile çocukların katılım arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, öğretmenlerin çocuklar ile kurdukları olumlu etkileşimin çocukların katılım düzeylerini arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Marks (2000) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin destekleyici tutumları ile ilkökul çocuklarının katılım düzeyleri arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda, öğretmen adaylarının katılım düzeylerinin geliştirilmesinde sınıf ortamında yapılan düzenlemelerin ve öğretmenler tarafından gerçekleştirilen uygulamaların etkili olduğunu belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Theodotou (2015) öğretmenlerin kullandığı yöntemlerin katılım düzeylerini etkilediğini vurgulamıştır. Phelps, Tuyet-Nhung, Graham ve Geeves (2012) ise öğretmenlerin çocukların kendi öğrenme süreçlerinin sorumluluğunu aldıkları ve aktif oldukları etkinlikler oluşturacak yöntemleri kullanmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Robson ve Rowe (2012) çocukların katılım düzeylerini ve yaratıcı düşünme becerilerini inceledikleri çalışmada, en yüksek düzeyde katılımın ve yaratıcı düşünme becerilerinin çocukların ilgi ve gereksinimlerine uygun şekilde hazırlanan ve çocuklar tarafından başlatılan etkinliklerde görüldüğü sonucuna ulaşmışlardır. Alan yazında yapılan çalışmaların, bu araştırmadan elde edilen sonuçları desteklediği görülmektedir.

Okul öncesi öğretmen adaylarının çocukların katılım düzeylerini gözlemleme hakkında gerekli becerilere ve deneyimlere sahip olmaları çocukların öğrenme ortamı ile nasıl etkileşim kurduklarını tüm boyutları ile değerlendirebilmelerine yardımcı olacaktır. Bu deneyimler öğrenme süreçlerinde yaşanan sıkıntıların ortaya çıkarılmasına ve gerekli önlemlerin alınmasına, katılım düzeylerinin geliştirilmesi için çocukların ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmasına katkı sağlayacaktır (Booth ve Ainscow, 2016).

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler sunulabilir:

- Okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının çocukların katılım düzeylerini geliştirmeye yönelik uygulamalar hakkında farkındalık kazanmalarını sağlayacak eğitim ve seminerler düzenlenebilir.
- Farklı alanlarda öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının çocukların sınıf içi etkinliklere katılım düzeyleri hakkındaki görüşlerini karşılaştırmaya yönelik araştırmalar yapılabilir.
- Öğretmen adaylarının çocukların katılım düzeyleri hakkında görüşlerini ele alan uluslararası karşılaştırmalı araştırmalar planlanabilir.
- Uygulanan program, öğrenme ortamı gibi bileşenlerin çocukların katılım düzeyleri üzerindeki etkisi gözlem formları, öğretmen çocuk görüşme formları gibi farklı ölçme araçları kullanılarak kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akyol, T. ve Erkan, S. (2017). Leuven küçük çocuklar için katılım ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Social Sciences Studies Journal*, 3(6), 819-828.
- Bayraktar, V. (2018). Çocuğu tanıma ve değerlendirme. O. S. Kesicioğlu ve B. Yıldırım Hacıibrahimoğlu (Ed.). *Erken çocuklukta tanıma ve değerlendirme* (s.1-8). Ankara:Eğiten Kitap.
- Bencik Kangal, S. (2014). Okul öncesi dönemde değerlendirme tanım ve yöntemleri. P. Bayhan (Ed.). *Okul öncesi dönemde alternatif değerlendirme* (s.353-364). Ankara:Hedef Yayıncılık.
- Björge, K., & Svendsen, K. (2015). Kindergarten practitioners' experience of promoting children's involvement in and enjoyment of physically active play: Does the contagion of physical energy affect physically active play? *Contemporary Issues in Early Childhood*, 16(3), 257-271.
- Booth, T., & Ainscow, M. (2016). *Index for inclusion: a guide to school development led by inclusive values* (4th ed.). Cambridge: Index for Inclusion Network.
- Bredenkamp, S. (2015). *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar* H. Z. İnan ve T. İnan Çev. Ed. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Buldu, M. (2010). Okul öncesi matematik eğitiminde değerlendirme B. Akman (Ed.) *Okul Öncesi Matematik Eğitimi* (ss. 190-209). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Creswell, J.W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Doumen, S., Koomen, M.Y.H., Buyse, E., Wouters, S., & Verschueren, K. (2012). Teacher and observer views on student-teacher relationships: Convergence across kindergarten and relations with student engagement. *Journal of School Psychology*, 50, 61-76.
- Elibol, F. (2014). Alternatif değerlendirme P. Bayhan (Ed.). *Okul öncesi dönemde alternatif değerlendirme* (s.365-374). Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Erkan, S., & Akyol, T. (2017). A study on the views of preschool teachers and teacher candidates about the concepts of learning and participation. *Educational Research and Reviews*, 12(6), 373-379.
- Ferlazzo, L. (2011). Involvement or engagement? *Educational Leadership*, 68(8), 10-14.
- Fredricks, J.A., Blumenfeld, P.C., & Paris, A.H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59-109.
- Fredricks, J.A., & McColskey, W. (2012). The measurement of student engagement: A comparative analysis of various methods and student self-report instruments. In S. L. Christenson, A. L. Reschly & C. Wylie (Eds.), *Handbook of research on student engagement* (pp.763-782). New York, NY: Springer.
- Guimaraes, S., Howe, S., Clausen, S.B., & Cottle, M. (2012). Assessment of what/for what? Teachers' and head teachers' views on using well-being and involvement as a screening measure for conducting baseline assessment on school entry in English primary schools. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(2), 248-253.
- Johansson, I., & Sandberg, A. (2010). Learning and participation: Two interrelated key concepts in the preschool. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(2), 229-242.

- Laevers, F. (1993). Deep level learning! An exemplary application on area of physical knowledge. *European Early Childhood Research Journal*, 1(1), 53-68.
- Laevers, F. (1997). Assessing the quality of childcare provision: 'Involvement' as criterion. *Researching Early Childhood*, 3, 151-165.
- Laevers, F. (2000). Forward to basics! Deep-level learning and the experiential approach. *Early Years*, 20(2), 20-29.
- Laevers, F. (2005). *Sics [Ziko]: Well-Being and involvement in care*. Leuven: Kind and Gezin and Research Centre for Experiential Education, Leuven.
- Laevers, F. (2007). The curriculum as means to raise the quality of early childhood education. Implications for policy. *European Early Childhood Education Research Journal*, 13(1), 17-29.
- Laevers, F., & Heylen, L. (eds). (2003). *Involvement of children and teacher style. Insights from an international study on experiential education*. *Studia Paedagogica* 35. Leuven, Belgium: Leuven University Press.
- Laevers, F. & Declercq, B. (2011). *Raising levels of well-being and involvement in Milton Keynes preschool settings (school year 2009 2010)*, Leuven: CEGO.
- Laevers, F., Declercq, B., Marin, C., Moons, J. & Stanton, F. (2011). *Observing involvement in children from birth to 6 years. A training pack [DVD + Manual]*. Leuven: Cego Publishers.
- Laevers, F., Moons, J., & Declercq, B. (2012). *A process oriented child monitoring system for the early years (POMS)*. Leuven: CEGO Publishers.
- McAfee, O., Leong, D.J., & Bodrova, E. (2015). *Assessing and guiding young children's development and learning* (6th edition). Boston: Pearson Education, Inc. Pearson.
- Marjory E., Winter, P., Russo, S., Bonnie Yim, H.Y., Teo-Zuarte, G.L.C., & Goh, M. (2012). Measuring children's involvement as an indicator of curriculum effectiveness: A curriculum evaluation of a selected child study centre in Singapore. *Early Child Development and Care*, 182(5), 609-619.
- Marks, H. M. (2000). Student engagement in instructional activity: Patterns in the elementary, middle, and high school years. *American Educational Research Journal*, 37(1), 153-184.
- Martin, S. (2007). *Take a look: Observation and portfolio assessment in early childhood* (4th ed.). Toronto: Pearson, Addison Wesley.
- MEB (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Merriam, S.B. (2013). *Qualitative research: A guide to design and implementation* San Francisco (CA): John Wiley & Sons.
- Miles, M.B., & Huberman, A.M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data*. California: Sage Publication.
- Mindes, G. (2007). *Assessing young children* (3rd edition). N.J.: Merrill Prentice Hall.
- Özen Altıncaynak, Ş. (2018). Gözlem ve gözlem teknikleri. O. S. Kesicioğlu ve B. Yıldırım Hacıbrahimoglu (Ed.). *Erken çocuklukta tanıma ve değerlendirme* (s.41-69). Ankara: Eğiten Kitap.
- Özgüven, E. (1998). *Bireyi tanıma teknikleri*. Ankara: PDREM Yayınları.

- Pascal, C. & Bertram, A.D. (1997). *Effective early learning: Case studies in improvement*. London: Hodder & Stoughton.
- Phelps, R., Tuyet-Nhung, H.T., Graham, A., & Geeves, R. (2012). But how do we learn? Talking to Vietnamese children about how they learn in and out of school. *International Journal of Educational Research*, 53, 289-302.
- Raspa, M.J., McWilliam, R.A., & Ridley, S.M. (2001). Child care quality and children's engagement. *Early Education and Development*, 12, 209-224.
- Ridley, S.M., McWilliam, R.A., & Oates, C.S. (2000). Observed engagement as an indicator of child care program quality. *Early Education and Development*, 11(2), 133-146.
- Robson, S., & Rowe, V. (2012). Observing young children's creative thinking: Engagement, involvement and persistence. *International Journal of Early Years Education*, 20(4), 349- 364.
- Roskos, K., Burstein, K. & You, B. (2012). A typology for observing children's engagement with ebooks at preschool. *Journal of Interactive Online Learning*, 11(2), 47-66.
- Sharman, C., Cross, W., & Vennis, D. (2004). *Observing children: A practical guide* (3rd ed.). London: Continuum.
- Skinner, E., Kinderman, T., & Furrer, C. (2009). A motivational perspective on engagement and disaffection: Conceptualization and assessment of children's behavioral and emotional participation in academic activities in the classroom. *Educational and Psychological Measurement*, 69(3), 493-525.
- Sönmez, S., & Ceylan, B. (2017). Teachers' perceptions of well-being and involvement in preschool children. *Early Child Development and Care*, 187(1), 35-44.
- Tagay, Ö. (2014). Okul öncesi eğitimde çocuğu tanımanın önemi. A. Önder (Ed.). *Okul öncesi dönemde çocuğu tanıma ve değerlendirme teknikleri* (s.1-8). Ankara: Pegem Akademi.
- Theodotou, E. (2015). *Can we play again with picasso miss?" The effects of the arts in children's involvement during literacy activities in the early years settings: a case study in the Greek context*. 3rd International Academic Conference on Social Sciences, 25-26 Temmuz 2015, İstanbul.
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B., Luyckx, K., & Lens, W. (2009). Motivational profiles from a self-determination perspective: The quality of motivation matters. *Journal of Educational Psychology*, 101(3), 671-688.
- Woods, A. (2016). Being involved in levelling A. Woods (Ed.) *Examining levels of involvement in the early years: Engaging with children's possibilities* (s.27-42). New York: Routledge.
- Wortham, S.C. (2008). *Assessment in Early Childhood Education*. Upper Saddle River, N.J., Pearson Education, Inc.
- Yeşilyaprak, B. (2016). *Eğitimde rehberlik hizmetleri* (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

SECTION **IV**
GENDER STUDIES

8

GENDER AND ECONOMIC DEVELOPMENT

F. Özlem Tezcek¹

Abstract

The mainstream economic development literature conceals many social inequalities and hierarchical relationships and therefore unequal access to public and private resources in Capitalism. One of these hierarchical relations is the unequal gender relations that persist on the basis of patriarchal culture. The mainstream literature on economic development justifies patriarchal relationship patterns and unequal gender relations via ignoring the unrequited, oppressive and unequal nature of women's reproductive activities in the home on the one hand; and the widespread use of women in low-paid/non-paid, precarious, low skilled agricultural and non-agricultural service jobs in the public sphere on the other hand. In this paper, historically, it will be focused on alternative forms of analysis that reveal unequal economic/social relations and productive activities of women inside the mainstream economic development literature.

Key Words: Gender, economic development, women's labour.

Introduction

According to World Bank data for 2018, the proportion of the population living in sub-Saharan Africa with an income of less than \$ 1.90 per day was 44%. In 2017, the proportion of women in sub-Saharan Africa in terms of vulnerable employment distribution was 82%, while the proportion of men was 67%². In low-income countries, in 2017, 12% of waged and salaried workers were women, while 87% of vulnerable workers were women. In these countries, the share of women in ownership in companies was 26%, while the percentage of women in top management in companies was 13%. In addition, according to the Turkish Statistical Institute, in Turkey, the percentage of sole proprietorship enterprises owned by female by size (100+ employees) was 10.8% between 2007 and 2017. Between 2007 and 2018, the labour force participation rate of women and men was 34.8% and 76.7% respectively. In the same period, the informal female employment as a percentage of total agricultural employment was 90.9%. Between 2014 and 2018, employment rate of women and men aged 25 and 49 with a child under age 3 living in the household were 26.5% and 90.4% respectively. Between 2007 and 2018, while the proportion of men employed in the industrial sector (31.6%) was higher than that of women; on the other hand, the proportion of women employed in the services sector (57.9%) was higher than that of men. When many statistical data such as these are examined, it shows that different segments of the population cannot benefit equally from the opportunities in economic life and the concrete outputs of economic growth.

1 Ordu University, otezcek@gmail.com; otezcek@odu.edu.tr

2 Vulnerable employment is defined as the sum of the employment status groups of own-account workers and contributing family workers. They are less likely to have formal work arrangements, and are therefore more likely to lack decent working conditions, adequate social security and 'voice' through effective representation by trade unions and similar organizations. Vulnerable employment is often characterized by inadequate earnings, low productivity and difficult conditions of work that undermine workers' fundamental rights (ILO, 2018).

Historically developing social/cultural inequalities and hierarchical relations are fed by these inequalities in the economic field. One of these hierarchical relationships is patriarchal cultural relations between women and men. Patriarchal unequal relationships are intertwined with inequalities specific to capitalism in the economic sphere. Because of these unequal relationships, women experience economic events and the outcomes of economic policies in different ways than men, and these processes generally develop against women. Since the economic sphere does not recognize the differences of the groups within these unequal relationships, the effects of the economic policies put forward in this framework, to individual and social welfare remain limited.

In this paper, firstly, the concepts of alternative growth and development will be discussed. Secondly, the relationship between development and gender will be discussed in terms of informalization and feminization of employment and commodification of the field of reproduction. Finally, historically, feminist approaches to economic development will be analysed briefly.

The Concept of Economic Development

In the economics literature, economic development includes not only quantitative values and/or variables, but also qualitative processes. Haller argues that most of the theoreticians think of the economic development as a process that generates economic and social, quantitative and, particularly, qualitative changes, which causes the national economy to cumulatively and durably increase its real national product (Haller, 2012).

According to A. Sen (1988), insofar as development is concerned with the achievement of a better life, the focus of development analysis has to include the nature of the life that people succeed in living. This incorporates, of course, the length of the life itself, and thus life expectancy data have an immediate relevance to the living standard and through that to the concept of development, But the nature of the life that people succeed in living in each period is also a matter of importance. People value their ability to do certain things and to achieve certain types of beings (such as being well nourished, being free from avoidable morbidity, being able to move about as desired, and so on). These “doings” and “beings” may be generically called “functionings” of a person.

The Concept of Economic Growth

Although economic development is a very comprehensive and multidimensional process beyond basic economic terms, within the framework of mainstream economic literature, economic policies implemented in many different countries today focus on economic growth, which is a basic economic term. The concept of economic growth means constantly increasing volume of production in a country, or an increase in gross domestic product (GDP) as the main quantitative indicators of production for a period of one year.

After the Second World War, with the development of statistical institutions in Western countries, a unique statistical measurement method based on pure economic growth was used to compare the economic conditions of various countries. It is called the System of National Accounts (SNA) which is the internationally agreed standard set of recommendations on how to compile measures of economic activity. According to a related European Union report (2011), National accounts represent a broad and comprehensive statistical system aimed at describing a national economy and how it works. The system uses data on economic activities and relevant classifications to provide a systematic picture of the structure and evolution of a national economy. National accounts are harmonized statistics; they employ concepts and classifications that are also used for other social and economic

statistics (industry, total production and consumption, investments, capital accounts, government expenditures, foreign trade, employment statistics, factor incomes such as wages, rents, interest rates, etc.).

The report argues the key indicators of national accounts such as Gross Domestic Product (GDP), economic growth rate, national income or government deficit play a central role in managing and analysing economies all over the world. Many economic decisions which have a direct impact on the level of households' income and expenditure are directly influenced by the data provided in the national accounts. Furthermore, development aid policies include targets for aid flows as a percentage of GDP, and the effectiveness of aid programmes is measured by their impact on GDP growth. In the same way, international programmes aimed at poverty reduction use per capita GDP to identify target regions and to evaluate the results of actions taken (EU, 2011:21).

According to a Great Britain's State report which is also published in OECD web-site, economic growth is the most powerful instrument for reducing poverty and improving the quality of life in developing countries. Both cross-country research and country case studies provide overwhelming evidence that rapid and sustained growth is critical to making faster progress towards the Millennium Development Goals – and not just the first goal of halving the global proportion of people living on less than \$1 a day. The report also asserts that real wages for low-skilled jobs have increased with GDP growth worldwide, which indicates that the poorest workers have benefited from the increase in global trade and growth (DFID, 2008).

As a result, GDP growth rate and GDP per capita are recognized as the most important indicators of material wealth and affluence of the countries by both the international institutions such as IMF, the World Bank, UN and the official statistical agencies of many countries such as the Turkish Statistical Institute.

Alternative Growth Concepts and Development Indicators

The use of GDP and GDP per capita indicators to measure economic growth and social welfare has been seriously criticized by some mainstream economists and heterodox economists since the 1970s. A. Sen (1988) argues that defining economic development only by economic growth should be rejected. For instance; even though an expansion of GNP, given other things, should enhance the living conditions of people, and will typically expand the life expectancy figures of that country, there are many other variables that also influence the living conditions, and the concept of development cannot ignore the role of these other variables. Life expectancy is, of course, a very limited measure of what has been called "the quality of life". Indeed, in terms of what it directly measures, life expectancy is more an index of the "quantity" of life rather than of its quality. But the forces that lead to mortality, such as morbidity, ill health, hunger, etc. Also tend to make the living conditions of the people more painful, precarious, and unfulfilling, so that life expectancy may, to some extent, serve as a proxy for other variables of importance as well.

Another example is the economic activities that women do at home that are not priced, marketed or commodities (laundry and dishwashing, house cleaning, child and elderly care, etc.). These women's activities that are not marketed and become commodities are not included in national income accounts. In other words, these women's activities in the home are not considered valuable, so women cannot make sufficient use of public resources and in this way patriarchal hierarchical relations are institutionally supported by the states and international institutions.

By the 1990s, alternative approaches to development began to be discussed. Sustainable development is the most remarkable one. Sustainable development is development that meets the needs of the present, without compromising the ability of future generations to meet their own needs. All too often, development is driven by one particular need, without fully considering the wider or future impacts. We are already seeing the damage this kind of approach can cause, from large-scale financial crises caused by irresponsible banking, to changes in global climate resulting from our dependence on fossil fuel-based energy sources. The longer we pursue unsustainable development, the more frequent and severe its consequences are likely to become, which is why we need to take action now. But the focus of sustainable development is far broader than just the environment and climate change. It's also about ensuring a strong, healthy and just society. This means meeting the diverse needs of all people in existing and future communities, promoting personal wellbeing, social cohesion and inclusion, and creating equal opportunity.

Within the framework of these debates, the Human Development Index (HDI) was produced in 1990 under the leadership of UNDP (United Nations Development Program) as an alternative indicator. According to UNDP, the HDI was created to emphasize that people and their capabilities should be the ultimate criteria for assessing the development of a country, not economic growth alone. The HDI can also be used to question national policy choices, asking how two countries with the same level of GNI per capita can end up with different human development outcomes. These contrasts can stimulate debate about government policy priorities. The Human Development Index (HDI) is a summary measure of average achievement in key dimensions of human development: a long and healthy life, being knowledgeable and have a decent standard of living. The HDI is the geometric mean of normalized indices for each of the three dimensions. As of 2018 in this index, Turkey ranks 64 among 189 countries. UNDP also presents various index results with the HDI report. One of these is the gender development index. As of 2018 in this index, with the index value of 0.922 Turkey is behind Costa Rica, Mexico, and Kazakhstan.

Gender and Economic Development: Care/Reproductive Crisis and Feminization of Work Force in the Neoliberal Era

Beginning in the 1970s, feminist researchers brought important criticisms to mainstream economics and especially to the economics of development. They argued that the economic models implemented by governments create very different processes and outcomes for women and men, and that these processes and outcomes should be understood in depth. Diane Elson argues that economic analysis that is gender-aware, in the sense of recognizing that all economic activity works through and within gendered relationships, has the potential to generate both a better understanding of the development process and a better understanding of the policies required to diminish gender inequality (Elson,1993) .

For example, since the 1980s, western countries have experienced a hegemonic crisis of masculinity with the decline in industrial production and employment. In addition, due to the historical victory of the feminist struggle in Western countries, women's education level and labour force participation rate has been rapidly increasing. Another reason for the increase in female employment is the prevalence of patriarchal, sexist and unequal gender practices in the labour markets.

Since the 1980s, the state has not been a Keynesian Welfare state in western countries. The state is now a neoliberal state. In this new regime of capitalism, the state fulfils the national conditions for individual capital groups

to compete in international markets. Through neoliberal state policies, wages and working conditions of workers and employees, which are important production costs for individual capital groups, are deteriorating, labour markets become feminized, and public services such as health, education and care activities are privatized, commercialized and commodified (Elson and Cagatay, 2000). In this process, “care crisis” has emerged in Western countries. Reproductive responsibilities of white-working women such as cooking, cleaning, caring children/elderly are carried out by paid migrant women from poor countries.

In developing countries such as Turkey, along with the neoliberal policies implemented since the 1980s, rural-urban migration especially female migration is increasing, women in the informal labour markets in the cities, mostly in the service sectors, is working with precarious and low wages. On the other hand, a large proportion of women in rural areas work as unpaid family workers in and around the home.

Feminist Approaches to Development

Historically, feminists have been discussing the implications of economic growth and development in terms of gender relations from various perspectives and alternative policy proposals since the 1970s. Here we will briefly introduce only four feminist approaches.

Women within Development (WID)

The term ‘women in development’ was coined in the early 1970s by a Washington-based network of female development professionals. On the basis of their own experiences in overseas missions they began to challenge ‘trickle down’ theories of development, arguing that modernization was impacting differently on men and women. Instead of improving women’s rights and status, the development process appeared to be contributing to a deterioration of their position.

A major formative influence on WID was the resurgence of the women’s movement in northern countries in the 1970s. In addition to the WID agenda, there was the simultaneous effort by liberal feminists to get equal rights, employment, equity and citizenship for women in the United States. The liberal feminist approach has been very important globally, and was critical in determining the language of political strategy used by WID advocates.

The second formative influence on WID was the emerging body of research on women in developing countries; here the work of the Danish economist, Ester Boserup, was most influential. From the perspective of the WID movement, the importance of Boserup’s *Women’s Role in Economic Development* (1970) was that it challenged the assumptions From WID to GAD: of the ‘welfare approach’ and highlighted women’s importance to the agricultural economy. According to Boserup, by their discriminatory policy in education and training the Europeans created a productivity gap between male and female farmers in non-western regions such as Africa, and subsequently this gap seemed to justify their prejudice against female farmers in these regions (Boserup, 1970: 45).

In conclusion, this approach does not foresee fundamental changes in the liberal economic system other than foreseeing improvements in favour of women. It assumes that the inequalities towards women will be reduced when the functioning of the system is eliminated. According to another criticism, in this approach, women were seen as a means of achieving development goals (Yücel, 2016: 94-95).

Women and Development (WAD)

In contrast to WID, which advocates the retreat of women to modernization and the capitalist economic system, the “Women and Development” approach argues that two of the most important reasons for women’s unequal and secondary status are modernism and capitalism. Historically, patriarchy, the cultural system in which women’s bodies and labour are exploited, continues to exist in the capitalist system. The capitalist system is often in a nurturing relationship with patriarchy culture. Socialist and Marxist feminists call this system patriarchal capitalism (Federici 2004; Bhattacharya, 2018). They argue that the hierarchical relations between men and women will come to an end in reproductive and productive spheres when both systems fail.

Gender and Development (GAD)

By the 1980s, the feminist critique of WID had led to a shift in the discursive focus from the inclusion of women in development towards the transformation of gender relations as the major concern. While some saw, and continue to see, this shift as depoliticizing and de-centring the claims of women, the gender and development (GAD) theorists have argued that a focus on the relationships that position women within society must be at the heart of political activity.

A focus on the gender division of labour within the home and in waged work, access to and control over resources and benefits, material and social position of women and men in different contexts all form part of the GAD perspective on development (Rai, 2011). GAD theorists also distinguished between practical, more immediate and strategic or long-term and transformative needs of women in their specific social and political contexts. However, the GAD framework has not been able to influence development planning: ‘Gender planning, with its fundamental goal of emancipation is by definition a more “confrontational” approach than WID.

Conclusion

Since the 1980s in the new accumulation regime of capitalism which has been called Neoliberalism, the reshaping of production and reproduction processes and relations specific to capitalism also affected gender relations. Labour conditions and wage levels in the labour markets are unevenly distributed between women and man. In addition, women and man took different positions in sharing responsibility for reproductive activities in the domestic area. At the same time, the policies implemented by the state in these areas have been decisive for the emergence and persistence of these gender inequalities.

Since the 1970s, feminists have emphasized that the forms and content of interventions to the economy and society in the process of economic growth and development adversely affect women’s living and working conditions. Feminist carried out these criticisms and analyses both through liberal discourses based on the capitalist system, and through socialist discourses that envisaged outside the system and offered alternative solutions.

However, it is clear that the enormous wealth created in the economic growth and development processes in which all public resources are mobilized at national and international level is the subject of power relations. Therefore, the field of economic growth and development is a field of collective struggle for women. It is a process in which women of all classes should struggle collectively against the “men” of privileged classes.

References

- Beneria, L. (2003), *Gender, Development and Globalization*, Routledge.
- Bhattacharya, Tithi, (2017), “How Not to Skip Class: Social Reproduction of Labor and the Global Working Class” inside *Social Reproduction Theory* edited by Tithi Bhattacharya, Pluto Press, pp. 68-93.
- Boserup, E. (1970), *Woman's Role in Economic Development*, Earthscan, London, Newyork.
- Elson, D. (1993), “Gender-Aware Analysis and Development Economics”, *Journal of International Development*, Vol. 5, No.2, 237-247.
- Elson, D. and Cagatay, N. (2000), “The Social Content of Macroeconomic Policies”, *World Development*, Vol. 28, No.7, pp. 1347-1364.
- European Union (2011), “Essential SNA: Building the Basics”, Eurostat Methodologies & Working Papers, https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_9_politikalar/1_9_9_ekonomi/Essential_SNA.pdf (02.12.2019).
- Federici, S. (2004), *Caliban and the Witch*, Autonomedia.
- Great Britain, Department for International Development-DFID, (2008), “ Growth: Building Jobs and Prosperity in Developing Countries”, National Government Publication, <https://www.oecd.org/derec/unitedkingdom/40700982.pdf> (02.12.2019).
- Haller, A. P. (2012), “Concepts of Economic Growth and Development. Challenges of Crisis and of Knowledge”, *Economy Transdisciplinarity Cognition*, Vol. 15, pp.66-71.
- ILO-International Labour Organisation (2018), “Paid Employment vs Vulnerable Employment”, https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_631497.pdf (15.11.2019).
- Kandiyotti, D. (1988), “Bargaining with Patriarchy”, *Gender and Society*, Vol.2, No: 3, pp. 274-290.
- Rai, S. M. (2011), “Gender and Development: Theoretical Perspectives”, *The Women, Gender and Development Reader*, edited by Nalini Visvanathan, Lynn Duggan, Nan Wiegersma and Laurie Nisonoff, Zed Books.
- Sen, A. (1988), “The Concept of Development”, In: Chenery H, Srinivasan TN *Handbook of Development Economics*. Amsterdam: North Holland ; 1988.
- The World Bank (2019), *The Little Data Book on Gender*, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/31689/LDB-Gender-2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (15.11.2019).
- Turkish Statistical Institute (2007-2018), “Social Structure and Gender Statistics”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (01.12.2019) (in Turkish).
- Yücel, Y. (2016), “Ekonomik Kalkınma ve Toplumsal Cinsiyet”, *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, haz. Feryal Saygılıgil, Dipnot Yayınları (in Turkish).

9

THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF-CARE AGENCY AND QUALITY OF SEXUAL LIFE ACCORDING TO PREGNANCY TRIMESTERS / GEBELİK TRİMESTERLERİNE GÖRE ÖZ BAKIM GÜCÜ VE CİNSEL YAŞAM KALİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Burcu Küçükakaya¹

Abstract

This study was aimed to investigate of the relationship between self-care agency and quality of sexual life according to pregnancy trimesters. This relational and cross-sectional study was carried out on 165 pregnant women who applied for control at a Gynaecology and Obstetrics Polyclinic and the Obstetrics Service of a university hospital between January-March 2019. The data were collected using Questionnaire Form, Sexual Quality of Life Questionnaire-Female (SQLQ-F) and Self-Care Agency Scale (SCAS). The data of the study were evaluated with descriptive statistics, Chi-square, One-Way ANOVA and Pearson Correlations tests. The mean age of the pregnant women who participated in the study was found to be 31.0±4.9 and 57.0% were satisfied with their sexual life. It was found that the satisfaction level of the first trimester pregnant women (100.0%) were significantly higher than the second trimester (54.5%) and third trimester (16.4%) pregnant women. There was a significant difference between the total scores of the SCAS according to 1st trimester, 2nd trimester and 3rd trimester pregnant women. There was a significant difference between the total scores of the SQLQ-F according to 1st trimester, 2nd trimester and 3rd trimester pregnant women. In the self of Trimester; a significant correlation was found between the total scores of the SQLQ-F and SCAS in 1st trimester pregnancy, 2nd trimester pregnancy and 3rd trimester pregnancy. As a result of our study, it was found that sexual life quality decreased as self-care agency decreased.

Keywords: Quality of Sexual Life, Pregnancy, Self-Care Agency, Trimesters.

Giriş

Fizyolojik bir olay olarak ifade edilmesine karşın gebelik, kadın yaşamının diğer dönemlerine kıyasla hastalık ve ölüm gibi durumların prevalanslarının daha yüksek izlendiği evredir. Gebelik süreci, kadının biyo-fiziksel, psikolojik ve sosyo-ekonomik boyutlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyerek, yaşam aktiviteleri üzerinde sorunlar yaşamasına ve bu sorunlara bağlı olarak öz-bakım gücünün olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır (Dipietro et al., 2019). Sağlıklı veya hasta bireyin yaşamını, sağlığını ve var olan iyilik durumunu korumak, sürekliliğini sağlamak ve geliştirmek için başlattığı, gerçekleştirdiği ve sürdürdüğü etkinliklerin tümüne öz bakım denmektedir (Kazmierczak and Goodwin, 2011). Öz bakım gücü ise, öz bakımdan yola çıkarak sağlığın sürdürülmesi ve yükseltilmesi amacıyla bireyin öz bakım performansını belirlemede rol oynayan eylem ve güç öğelerinin bileşimi olarak tanımlanmaktadır (Dipietro et al., 2019; Yılmaz ve Beji, 2010).

¹ Trakya Üniversitesi, burcukucukkaya1992@gmail.com

Gebelik sürecinde, cinsellikte yaşanan en yaygın ve çiftlerin en fazla dile getirdiği yakınmalar; bebeğe zarar verme endişesi, yorgunluk, düşük korkusu, uyarılma zorluğu, disparoni ve enfeksiyon endişesi olarak sıralanabilir (Hart and Foster, 1998). Oysa ki, sağlıklı bir şekilde devam eden ve risk oluşturabilecek durumun olmadığı gebeliklerde cinsel aktivitenin kısıtlanması gerekli görülmemektedir. Antenatal eğitimler sayesinde, hemşire ve ebeler tarafından verilen danışmanlık ile gebe ve eşinin bu endişeleri azaltılarak giderilebilmektedir (Hawkins et al., 2010). Gebelik sürecinin cinsel yaşam üzerine etkileri konusunda ileride yapılacak çalışmalar ile, hem var olan durum saptaması yapma hem de çiftlerin cinsel yaşam konusundaki gereksinimlerinin belirlenmesi sağlanacaktır (Pascoal et al., 2019).

Bu çalışmada, gebelik trimesterlerine göre öz bakım gücü ve cinsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlandı.

Metot

Çalışmanın Tasarımı

Bu çalışma, kesitsel ve ilişki arayıcı tipte yürütülmüş bir araştırmadır.

Çalışmanın Yer ve Zamanı

Bu araştırma, Ocak-Mart 2019 tarihleri arasında bir üniversite hastanesinin kadın hastalıkları-doğum polikliniğine başvuran gebelerde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklem hesaplamasında, Karataylı ve ark. çalışması referans alınarak %50 düşüş öngörülerek %5 yanılma payı %95 power değeriyle her bir grup için $n=55$ kişiden olmak çalışmaya alınması gereken toplam $n=165$ kişi olarak belirlenmiştir (Karataylı ve ark., 2010). Gruplar çevrimiçi bilgisayar randomizasyon yazılımı ile 3 gruba ayrılmıştır.

Araştırma Grubunun Dahil Edilme Kriterleri

Örnekleme seçim kriterleri; 18 yaş ve üzeri, evli olan, okur-yazar, iletişim sorunu olmayan (işitme engeli, görme engeli), riskli gebelik durumu olmayan (preeklampsi, gestasyonel diyabet gibi) ve araştırmaya katılmayı kabul eden gebeler çalışma grubunu oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada “Anket Formu”, “Cinsel Yaşam Kalitesi Ölçeği- Kadın (CYKÖ-K)” ve “Öz Bakım Gücü Ölçeği” kullanıldı.

Anket Formu

Araştırmacılar tarafından literatür taranarak oluşturulmuş olup, histerektomi olmuş kadınlarının kişisel özelliklerini içeren 15 sorudan oluşmaktadır.

Öz Bakım Gücü Ölçeği

1979 yılında Kearney ve Fleischer tarafından geliştirilmiş olup, ülkemizde 1993 yılında Nahçıvan tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirliği yapılmıştır. Maksimum puan 140'tır. Puan değeri arttıkça hastaların öz -bakım gücü doğru orantılı olarak artmaktadır (Nahçıvan, 1993).

Cinsel Yaşam Kalitesi Ölçeği-Kadın/CYKÖ-K (Sexual Quality of Life Questionnaire-Female)

2005 yılında Symonds ve ark. tarafından geliştirilmiş olan CYKÖ-K ölçeğinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği 2010 yılında Turgut ve Gölbaşı tarafından 18-65 yaş grubundaki kadınlarda yapılmıştır. Ölçek toplamından alınan puanın yüksek olması cinsel yaşam kalitesinin iyi olduğunu göstermektedir (Turgut ve Gölbaşı, 2010).

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın etik açıdan uygunluğu için Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 2019/.. sayılı etik onay alındıktan sonra Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi Başhekimlikten kurum izni alınarak araştırmaya başlanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden gönüllü gebelerden sözlü onam alınmıştır.

İstatistiksel Analiz

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 23,0 programı kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; Kolmogorov Smirnov testi, tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, sayı, yüzde), Ki-kare, Pearson korelasyon analizi ve One-Way ANOVA kullanılmıştır. $p<0.05$ değeri istatistiksel anlamlılık sınırı değeri olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Gebelerin yaş ortalamasının 31.0 ± 4.9 , %76.4'ünün eğitim durumu ortaöğretim ve üstü, %78.2'sinin çalışmadığı, %83.0'ının çalışmadığı, evlilik süresi ortalaması 7.8 ± 5.7 , %69.7'sinin ilde yaşadığı ve %73.9'unun fiziksel egzersiz yaptığı saptandı. Çalışmaya katılan gebelerin tümünün (%100.0) evli, çalıştığı, çekirdek aileye sahip olduğu, sosyal güvencesi olduğu, sigara kullanmadığı ve alkol tüketmediği belirlendi. Ayrıca gebelerin %57,0'ının cinsel yaşamlarından memnun olduğu bulundu. Birinci trimester gebelerin (%100,0) ikinci (%54,5) ve üçüncü (%16,4) trimester gebelerine kıyasla cinsel yaşamlarından daha fazla memnun olduğu saptandı.

1. trimester, 2. trimester ve 3. trimester dönemlerine göre Öz Bakım Gücü Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı farklılık bulundu ($p<0.001$). 1. trimester, 2. trimester ve 3. trimester dönemlerine göre Cinsel Yaşam Kalitesi Ölçeği-Kadın (CYKÖ-K) toplam puanları arasında anlamlı farklılık bulundu ($p<0.001$). Bu sonuçlara göre 1. trimester döneminden 2. ve 3. trimester dönemlerine doğru gebelik ilerledikçe Öz Bakım Gücü Ölçeği ve CYKÖ-K toplam puanları azalmaktadır.

Trimester dönemlerinin kendi içinde; 1. trimester gebeleri, 2. trimester gebeleri ve 3. trimester gebeleri arasında Öz Bakım Gücü Ölçeği ve Cinsel Yaşam Kalitesi Ölçeği-Kadın (CYKÖ-K) toplam puanları arasında anlamlı ilişki belirlendi. Bu sonuca göre, 1., 2. ve 3. trimester gebelerin öz bakım gücü azaldıkça cinsel yaşam kalitesi de azalmaktadır.

Tartışma

Çalışmada, 1. trimester, 2. trimester ve 3. trimester dönemlerine göre Öz Bakım Gücü Ölçeği toplam puanları arasında farklılık olduğu bulunmuş olup, 1. trimester gebelerin öz bakım gücü 2. ve 3. trimester gebelerine kıyasla daha yüksek belirlenmiştir. Kılıç ve Erci'nin (2017) erken doğum tehdidi olan gebelerde Orem'in Özbakım Modeline göre verilen bakımın özbakım gücüne ve hemşirelik tanılarının sıklığına etkisini inceledikleri çalışmada, 3. trimester gebelerden oluşan gruplardan deney grubunun girişim öncesi uygulanan Öz Bakım Gücü Ölçeği toplam puan ortalaması 105.47 ± 18.07 iken kontrol grubunun 97.87 ± 15.77 olarak saptanmış olup, 3. trimester dönemlerine göre Öz Bakım Gücü Ölçeği toplam puanlarının yüksek olduğu bildirilmiştir.

Çalışmada, 1. trimester, 2. trimester ve 3. trimester dönemlerine göre Cinsel Yaşam Kalitesi Ölçeği-Kadın (CYKÖ-K) toplam puanları arasında farklılık saptanmış olup, 1. trimester gebelerin cinsel yaşam kalitesi 2. ve 3. trimester gebelerine kıyasla daha yüksek saptanmıştır. Bu sonuçlara göre 1. trimester döneminden 2. ve 3. trimester dönemlerine doğru gebelik ilerledikçe Öz Bakım Gücü Ölçeği ve CYKÖ-K toplam puanları azalmaktadır. Tugut ve ark.'nın (2017) yüksek riskli gebelerin cinsel hayatlarında meydana gelen değişiklikleri ve cinsel yaşam kalitesini inceledikleri çalışmalarında, gebelerin CYKÖ-K toplam puan ortalamasının 25.07 ± 19.10 olarak bulunmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, 1. trimester gebelerin öz bakım gücü ve cinsel yaşam kalitesinin 2. ve 3. trimester gebelerden daha yüksek, 2. trimester gebelere göre öz bakım gücünün ve 3. trimester cinsel yaşam kalitesinin daha yüksek olduğunu buldu. Hamilelik sırasında meydana gelen fiziksel, hormonal ve duygusal değişimlere bağlı olarak, öz bakım kurulumu ve cinsel yaşam kalitesi düşmektedir. Her üç aylık dönem, hamile kadınların öz bakım kurumunun seviyesini artırdıkça, cinsel yaşam kalitesi de artar.

Kaynakça

- Dipietro, L., Evenson, K. R., Bloodgood, B., Sprow, K., Troiano, R. P., Piercy, K. L., Powell, K. E. (2019). *Benefits of physical activity during pregnancy and postpartum: An umbrella review*. Medicine and Science in Sports and Exercise, 51(6), 1292-1302.
- Hart, M. A., Foster, S. N. (1998). *Self-care agency in two groups of pregnant women*. Nurs Sci Q, 1(4), 167-71.
- Hawkins, J. W., Aber, C. S., Cannan, A., Coppinger, C. M., Rafferty, K. O. (2010). *Women's reported self-care behaviors during pregnancy*. Health Care for Women International, 19(6), 529-538.
- Karataylı, S., Gezginc, K., Uguz, F., Karataylı, R., Çilli, A. S. (2010). *The Comparison of Depression Anxiety and Quality of Life Levels Among Trimesters of Pregnancy*. Gynecology Obstetrics & Reproductive Medicine, 16(2), 79-83.
- Kazmierczak, M., Goodwin, R. (2011). *Pregnancy and body image in Poland: Gender roles and self-esteem during the third trimester*. J Reprod Infant Psychol, 29, 334-42.
- Kılıç, M., Erci, B. (2017). Erken doğum tehdidi olan gebelerde Orem'in Özbakım Modeline göre verilen bakımın özbakım gücüne ve hemşirelik tanılarının sıklığına etkisi. Türkiye Klinikleri J Nurs Sci, 9(1), 1-14.

- Nahçıvan, N. (1993). Sağlıklı Gençlerde Öz Bakım Gücü ve Aile Ortamının Etkisi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul (Danışman: Yard. Doç.Dr. N. Tuncel).
- Pascoal, P. M., Rosa, P. J., Coelho, S. (2019). *Does pregnancy play a role? Association of body dissatisfaction, body appearance cognitive distraction and sexual distress*. Journal of Sexual Medicine, 16(4), 551-558.
- Symonds, T., Boolell, M., Quirk, F. (2005). Development of questionnaire on sexual quality of life in women. Journal Sexual Marital Therapy, 31(5), 385-397.
- Tuğut, N., Gölbaşı, Z. (2010). Cinsel Yaşam Kalitesi Ölçeği-Kadın Türkçe Versiyonunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Cumhuriyet Medical Journal, 32, 172-180.
- Tugut, N., Golbasi, Z., Bulbul, T. (2017). Quality of Sexual Life and Changes Occurring in Sexual Life of Women With High-Risk Pregnancy. Journal of Sex & Marital Therapy, 43(2), 132-141.
- Yilmaz, D. S., Beji, K. N. (2010). *Evaluation of self care agency in pregnancy*. Journal of General Medicine, 20(4), 137-142.

SECTION **V**
LINGUISTICS

10

FORMATION AND LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF THE EVOLUTION OF EUPHEMISMS IN THE TURKISH LANGUAGE / TÜRKiYE TÜRKÇESİ VE AZERBAIJAN TÜRKÇESİNDE ÖFEMİZMLERİN OLUŞMASININ LEKSİKOLOJİK SEMANTİK ÖZELLİKLERİ

Benövşe Hacıyeva¹

Abstract

Emotional expressive lexicology forms the basis of vivid spoken language. The words that contain this lexicological style are the most impressive units of the language. Generally, the concepts of emotion and expressiveness are presented together in linguistics. Although both concepts are claimed to be independent, their interaction is evident in terms of content and function. In some lexemes, emotionality constitutes lexicological meaning of the word. The basic elements of the abovementioned emotionality are the followings: love, compassion, hate, fear, anger. While in the terms of expressiveness, the adequate expression and activity of words are considered as the basic condition. Emotional expressive words with positive meaning express desire, wish, praise. Occasionally, one can use them in oaths and promises to express his sincerity and trustworthiness to the other person. The transmitted idea is the same in both lexicological units. But with the help of euphemisms, the meaning included is transmitted in a softer manner. It is as if a word is spoken more mildly, reducing the negative effect of the situation. For example, it is more appropriate to use phrases like “**rahmetli oldu, hayata gözlerini yumdu, hayata veda etti, hak dünyasına kavuştu**” and “**rəhmətə getdi, həyata gözlərini əbədilik yumdu, həyatla vidalaşdı, haqqın dər-gahına qovuşdu**” in Turkish and Azerbaijani languages, respectively, instead of “**öldü**”. When the idea of death is expressed with euphemisms, its negative meaning is alleviated. The expression of the words “**mezar, kabir**” and “**ihytiyarlamaq**” with the following euphemisms: “**kabir evi, son mekân, son duracak**” and “**saçı sakalı ağarmak, saçlarına dən düşmək**”, respectively, is an example of the abovementioned situation. While euphemisms are historically old, they also have social definition. Euphemisms are words based on metaphors. However, unlike metaphors, euphemisms do not present the objects in more artistic way, but rather they are used to draw a veil over undesired situations. Euphemisms are a historical category. As society develops, the features of euphemisms change and gain new meanings and forms. During the development of language, some words lose their euphemistic features and, therefore, cause an increase in the number of homonymous and synonymous words, which results in the enrichment of the vocabulary of the language.

Key words: lexicology, euphemism, semantic meaning.

Emosyonel ekspresiv leksikoloji canlı konuşma dilinin temelini oluşturmaktadır. Söz konusu leksikolojik üslubi katı içeren sözcükler dilin en etkileyici birimleri sayılabilir. Adeta dilbilimcilikte emosyonellik ve ekspresivlik kavramları birarada sunulmaktadır. Her iki kavramın bağımsız olması iddiasına rağmen içerik ve işlev açısından ortaklıkları besbelli görülür.

¹ Bakü State University, b.haciyeva@mail.ru

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDE ÖFEMİZMLERİN OLUŞMASININ LEKSİKOLOJİK SEMANTİK ÖZELLİKLERİ

Benöyşe Hacıyeva

Kimi leksemelerde emosyonellik sözcüğün leksikolojik anlamına bağlı olarak ortaya çıkar. Kişilerin his və duyguları şu kavramın temel ögeleri olarak emosyonel anlam – sevgi , merhamet, nefret, korku, öfke ifade ederler.

Ekspresivlik kavramında sözcüğün ifadeliliği, aktifliyi temel şart olarak ele alınmaktadır. Emosyonel ekspresiv sözcükler olumlu ve olumsuz anlamlarda kullanılabilirler .Olumlu anlam taşıyan emosyonel ekspresiv sözcükler istek, dilek, övgü ifade eder. Bazen karşısındaki kişiye kendisinin samimiyetini ve güvenilir birisini ifade etmek için yemin ve vaadlerin içinde yer alabilir.

Övgü anlamında kullanılan sözcükler arasında Türkçede kullanılan şu örnekler daha aktüeldir:

“Gülüm, çiçeğim, dalım, arım, balım, peteğim, aslanım, hayatım, varlığım, yaşama sebebim, kurban olduğum, gözümün nuru” vb. sözcükler və sözcük qrupları bu kategoriden sayılan örneklerdir.Azerbaycan Türkçesinde uygun olarak **“Canım, can, nəfəsim, gözümün nuru, dayacağım, qolum qanadım, arxam, dayacağım”** örnekleri kullanılabilir.

Herhangi bir arzu ve dilekle bağlı sözcükler:

“Güle güle kullanın, sağlıcakla kalın, nice senelere, hayırlı uğurlu olsun, geçmiş olsun, kutlu olsun.” ifadeleri hoş ve güzel meramlı dilekler arasında yer almaktadır.

Antlar (yeminler) olarak şu ifadeler yer almaktadır :

Vallahi, yemin ederim, tam samimiyetimle söylüyorum, güneşe, ekmeğe, ışığa, aya, sabaha yemin etmek, Allahım şahit, Tanrım şahit vb.

Dilde olumlu anlam taşıyan emosyonel – ekspresiv sözcüklerin önemli kısmını alkışlar oluşturmaktadır:

Türkiye Türkçesinde	Azerbaycan Türkçesinde
Allah analı babalı büyütsün. Allah muradını versin. Tuttuğun altın olsun. Ellerin dert görmesin. Allah namerde muhtaç etmesin. Bahtın açık olsun. Başına devlet kuşu kona. Darlık yüzü görmeyesin. Dal budak salasın. Kesenin dibini görmeyesin. İki cihanda aziz olasın. Ahirette Fatma anamıza komşu olasın. Çıran her daim yakılı kalsın. Evladınla binbir yaşa. Hatır soranların çok olsun. Ocağın küllensin, bahçen güllensin. Üreyesin,türeyesin, zürriyetin bol ola. Siftahı sizden,bereketi Allah`tan. Yokluk üzü görmeyesin.	Allah analı – atalı böyütsün. Allah arzuna çatdırsın. Tutduğun kırmızı olsun. Əllərin dərd görməsin. Allah namərdə möhtac etməsin. Bəxtin gözəl olsun. Başına dövlət quşu qonsun. Neynim – necə edim deməyəsən. Min budaq olasan. Puluna bərəkət. Hər iki dünyada əziz olasan. Həzrəti Fatiməyə qonşu olasan. Həmişə işığın yansın. Allah övladlarını,səni saxlasın. Hal- xətir soruşanların çox olsun. Ocağın həmişə yansın. Allah qaim-qədim eləsin. Siftə sizdən,bərəkət Allahdan. Heç kasıbcılıq görməyəsən.

Emosyonel ekspresiv sözcüklerin bazıları olumsuz anlamlar ifade etmektedir. Bu sözcüklerin anlamında nefret, tehdit ve kargışlar yer almaktadır.

Genellikle şu kategoriden sayılan örneklere bedii eserlerde karakterlerin dilinden olan konuşmalarda rastlanılır və bu vasıtalar karakterlerin söylevlerinin etkililiğini yükseltmeye hizmet etmiş bulunur. Bedii yaratıcılıkta aşağılama anlamını taşıyan sözcüklerin ve sözlerin kullanılmasına şu örnekleri ait edebiliriz.

Türkçede: Domuzun kızı, ne arıyorsun burada? (Ö.Seyfettin, “Eleğimsağma”, s. 180)

Yok, canım, eşek gibi bir kocası varmış. Dangalağın birisi diyor. Hiç kadın ruhundan anlamaz, kaba, saba,yarma-nın biri diyor.: Baksana, kadın aptalın biri demiş. (A.Nesin, “Saadetimi sana borçluyum”, 1965, s. 344)

Azerbaycan Türkçesinde: Heç olmasa, qızı hansı köpəkoğlunun apardığını bilməliyəm, yoxsa yox. (İ.Şıhlı, Deli Kura, 1967, s. 99): ...Ey cadugər haramzada, dilini qarnına qoy. (İ.Şıhlı, “Deli Kura”, 1967, s. 161)

Kargışlar da olumsuz anlamlı emosyonel – ekspresiv sözcüklerin bir kısmını oluşturmaktadır. Nefret, aşağılama ifade eden sözcükler, olumsuz anlamlı benzetmeler de şu sıradan olan sözcüklere ait edilirler.

1) –ası² şəkilçisi lazım kipinin eki olarak Azərbaycan Türkçesinde yer almaktadır, Türkçede fiil kipleri arasında yer almaz. Ama Türkçede ortaç eki eki olarak kullanılır. Verimli bir ek değildir. “Çıkası bir can için sana yalvarmam” ifadesi yerine “Çıkacak bir can için sana yalvarmam” ifadesi tercih edilmektedir. (Ə.Resulov, R.Rüstəmov, 2007, s. 225) –ası² eki -ca² ekiyle ilə birarada kullanılarak kargışlarda yer alır: boynu devrilesice, gözü kör olasıca, boynu kırılasıca, adı batasıca vb.

Bazı durumlarda kimi kişiler olumsuz hareket ve davranışlarından dolayı kınanırlar. Bu zaman nefret duygusu olumsuz anlamlı emosyonel- ekspresiv sözcüklerin daha bir kolu olan kargış və bedduaları oluşturur:

Türkçede	Azerbaycan Türkçesinde
Çeneni gavurlar bağlasın. Ciğerlerin kan dola. Ekmeğin atlı, sen yaya olasın. Hışıma gelesin. Yılan ola yerde sürünesin. Evinde ölmeyesin. Okkana, mıhlanasın. Yuvanda baykuşlar öte. Zıkkım yiyesin. Sıcak yatıp soğuk kalkasın. Kazandığın darı, koyduğun elek ola. Kapına kara kilit asıla. Ağzına su dökenin bulunmaya. Gözünü toprak doyursun. Azrailin demir pençesine gelesin. Ekmeğin aşın olsun da, yiyecek hâlin olmasın. Huyun suyun kurusun.	Düşmən əlində qalasan. Ciyərin yansın. Pul atlı olsun, sən piyada . Allahın qəzəbinə gələsən. İlan kimi sürüm –sürüm sürünəsən. Çöllərdə qalasan. Gözünə ox batsın. Yurdunda bayquşlar ulasın. Tikən zəhrimara dönsün. İsti ocağın olmasın. Bin - bərəkətin qaçsın. Qapın qıfıllı qalsın. Bir içim su verənin olmasın. Gözünü torpaq doydursun. Əzrayılın qəzəbinə gələsən. Boğazından tikə keçməsin. Əlin ağzına uzanmasın. Xasiyyətin qara gəlsin.

Her iki gruba ait edilen sözcükler ve sözler insanın hislerini, olumlu ve olumsuz duygularını yansıtan etkileyici nutuk birimleridir.

Lâkin, yalnız olumlu anlam taşıyan ekspresiv emosyonel sözcüklerin yazı dilinde ve bedii örneklerde kullanılmasının doğru olduğu düşünülmektedir. Olumsuz anlamlı ekspresiv sözcüklerin yazı dilinde kullanılması doğru değildir. Bu ifadelerden yalnız bedii zaruret oluştuğunda, bedii dilde eserin karakterlerinin kişiliklerinin açılması durumlarında faydalanılması doğrudur.

Öfemizmler genellikle emosyonellik taşımayan, ekspresiv sözcükler olarak tanıtılırlar. Öfemizmlər korku ifade eden sözcüklerin, sözlerin ve durumların gerçekte kıyaslamada daha hafif şekilde söylenilmesidir. İletilen fikir her iki leksikolojik birimde aynıdır. Ama öfemizmlerin yardımıyla iletilen anlam daha az neqatıflık doğurur. Sanki ifadenin hafif tarzda söylenilmesi kendisinin korku ve olumsuzluk derecesini azaltmış bulunur. Öfemistik yöntemle ulaştırılan fikir daha münasip üslupta ifade edilmiş olur. Örneğin, “öldü” yerine Türkçede “**rahmetli oldu, hayata gözlerini yumdu, hayata veda etti, hayatı söndü, hayatı terk etti, hak dünyasına kavuştu**”, Azerbaycan Türkçesinde “**rəhmətə getdi, vəfat etdi, dünyasını dəyişdi, haqq dünyasına qovuşdu**” ifadelerinin kullanılmasının daha uygun olduğu düşünülmektedir. Ölüm kavramı öfemizmlerle ifade olunduğunda acı olayın etkisi sanki bir kadar hafifletilmiş olur. Mezar, kabir sözcüklerinin Türkçede “**kabir evi, son mekân, son duracak**”, Azerbaycan Türkçesinde “**qəbr evi, son məkan, axirət evi**”; ihtiyarlamak sözcüğünün analoji olarak “**saçı sakalı ağarmak**” ve “**saçlarına dön düşmək**” öfemizmleriyle ifadesi bu duruma örnek gösterilebilir. Örneğin: “Köpek **kuyruğu titretmiş**”; Onların **canını al** da, bunu bana bağışla diye mal fedakârlığı bile yapmış (“Kim kimin akrabası, s. 332) Evvela Hacer uyandı, sürüne sürüne gidip Esma’yı bularak ” Kalk, kız, kalk... **Can teslim ediyor.**” dedi. (S.Ali, “İki kadın”, 1965, s. 263)

Bu sabah acı bir haber geldi,

Dediler : Samih de **göge yükseldi**;

... Sen **tatlı uykuna dal** ki, biz varız.

En derin saygıyla seni sararız (N.Nazim, “Samih Rıfat`ın Anısına”, 1965, s. 357). Rəhmətlik pis kişi deyildi... Allah onu da mənə çox gördü, **apardı qara torpağın** altına (İ.Şihli, “Deli Kura”, 1967, s. 90).

Bazen de anlamın hafifletilmesi için yabancı dillerdeki sözcüklerden faydalanılır ki, bu da ifadedeki sertliği sanki bir kadar azaltmış bulunur. Örneğin: “Hazreti Marsavan burada **medfundur**” (B. Cahit “Onlar soyca uğurludurlar”, 1965, s. 330).

Bazı durumlarda öfemizmlerin yumuşatıcı özelliğine zıt durum oluşabiliyor ki, bu da aksine olumsuz anlamın pekiştirilmesine hizmet eder. Bunlar dilbilimciliğinde “kokoöfemizmler” veya “disöfemizmler” olarak da adlandırılabilirler (Qalperin, 1965, s. 165). Öfemizmleri kokoöfemizmlerden farkedirən öfemizmlerin ifadelere nezaketlilik, kokoöfemizmlerin aksine ifadelere kabalık katmasıdır (T.Efendiyeva 1980, s. 190). Örneğin: Türkçede; Mıstık Ağa: “Ölsün” dedi “**Gebersin zalim**”. Kıymetini bilmediği hak aşğının oba kıymetini bildi (Y.Kemal, “Karacaoğlan”, 1987, s. 138). Bacısı onun **adını batırmışdı**, necə deyərlər, **papağını yerə soxmışdı** (İ.Şihli, “Deli Kura”, 1967, s. 186). Molla Sadıq, **get dınqırına süz** (İ.Şihli, “Deli Kura” 1967, s. 178).

Öfemizmler toplumsal bir kavram olmakla beraber tarihen eskidirler. Aslında öfemizmler tabu ile de sıkı şekilde bağlıdır. Öfemizmler terim olarak daha geniş kavramları ifade edebilirler. Anlamı hafifletilmiş ifadeler ve tabu içerikli öfemizmler söz konusu terimlere atedilebilirler.

Öfemizmler yasak sözcüğün yasak olmayan sözcükle, kaba sözcüğün nezaketli sözcükle ifadesidir. Bazı durumlarda bu amaçla adılardan da faydalanılır (E.Demircizade, 1962, s. 163). Sansür yasağı ve devlet sırrı ile ilgili olarak kullanılan işaretler, sembol ve ifadeler de öfemizmler oluşturabilir (E.Demircizade, 1962, s. 164). Birileri, bazıları, kimisi, bazı ülkeler, bazı şehirler vb. sözcük ve ifadeler söz konusu öfemizmleri oluşturabilir. Nesne somut olarak gösterilmedikçe anlam hafifletilmiş bulunur.

Öfemizmler bedii yaratıcılıkta da sıkı şekilde faydalandığımız ifade şekillerindendir.

T.Efendiyeve bedii yaratıcılıkta öfemizmlerin çeşitli türlerine başvurulabileceği kanısındadır (T.Efendiyeve, 1980, s. 195).

Buna her iki Türkçede yeterince örnekler bulunmaktadır.

1. korku, tehlike doğuran nesnelerin adını söylememek için kullanılan öfemizmler: Türkçe: **düşman** - **kafir**, **gavur**; Azerbaycan Türkçesinde: **düşmən** - **kafir**, **gavur** şeklinde kullanılmaktadır.

2. mövhumî, dini itikadla bağlı öfemizmler.

Türkçe: **Yerin göğün yaratıcısı, Göktanrı, Yaradanımız**. Azerbaycan Türkçesinde: **Yeri-göyü yaradan, Yaradanımız**.

Herbir halkın dilinde öfemizmlerin karakteri və türü toplumun medeni seviyesine de bağlıdır. Daha az gelişmiş toplumlarda tabu sözcükler, gelişmiş toplumlarda ise öfemizmler nezaket ve etik kurallar dışına çıkılmaması, ahlâk -edep kurallarına uyulması ile bağlı oluşmaktadır (R.A. Budaqov, 1958, s. 94).

Öfemizmler belli durumlarda aniden, durumsal olarak oluşabilirler. Bu duruma bedii konuşmada daha sık rastlanılır. Buna bağlı olarak öfemizmlerin iki türü: genel və durumsal öfemizmler oluşur. İ.L.Qorodetskaya genel öfemizmlerin dilin her alanında, durumsal öfemizmlerin yalnız bedii nutukta kullanıldığını vurgulamaktadır (İ.L.Qorodetskaya, 1968, s. 88). Sonuncu gruba ait edilen öfemizmler herhangi bir diyalogda durumsal olarak oluşabilecek öfemizmlerdir. Bunun da inkaredilmez olduğunu vurgulamalıyız ki, bazen bir kişi konuşma zamanı söylediği fikirlerin muhatabını olumsuz etkilediğini duyunca ifadelerine bir kadar nezaketlilik katarak fikirlerini daha yumuşak şekilde iletmeye çalışır. Bu da konuşma - diyalog dilinde ifadenin ağır izlenimini zayıflatan öfemizmlerin oluşmasına neden olur: Ay **evi yıkılmışlar**, Çukurova`da koca bir köyü yakmışsınız... (Y.Kemal, "İnce Memet", 1984, s. 314) Bari o **dinsizi** öldürebildinizmi? (Y.Kemal, 1984, s. 315); Memed sesi titriyerek - O **imansız** öldü artık, - diyerek sustu (Y.Kemal, 1984, s. 323); Tez ol, yaramaz, mənî ələ salıbsınız ? (İ.Şihli, "Deli Kura", 1967, s. 409).

Görüldüğü üzere öfemizmlerden bedii yaratıcılıkta yeterince sıkı şekilde faydalanılmaktadır. Edebî eserlerde karakterlerin iç dünyasının tanıtılması için öfemizmlerin çeşitli türlerine başvurulur:

a) Özel isimlerin yerine kullanılan öfemizmler.

Bu doğu halklarında ismet, abır, yaşça büyüklerden utangaçlık gibi değerlere dayanarak sevdiği insanın bizzat adının söylenilmemesi ile bağlı oluşan öfemizmdir. Türkçede "**Evimizin efendisi**", "**Ailemizin reisi**", "**Çocuklarımin**

babası", "**Çocuklarımla annesi**", "**Hayat arkadaşım**", Azerbaycan Türkçesinde "**Evimizin böyüyü**", "**Ailəmizin başçısı**", "**Uşaqlarımla atası**" şeklinde kullanılan tamlamalardır.

b) Dini itikat, inançlarla bağlı oluşan öfemizmler. Kutsal değerleri daha saygıyla anmak için "**Yaradanımız**", "**Re-sulümüz**" ifadelerinden faydalanılır. Bu, her iki dilde bazı sesfarklılık ve değişimleriyle aynı sözcüklerle ifade olunmaktadır. ...**Yaradan**’ın kitabını kaldırtmam... (M.E.Yurdakul, "Cenge Giderken", 1965, s. 350)

c) Korku, tehlike, vahimlik oluşturan varlıkların adının söylenmemesi amacıyla oluşturulan öfemizmler. Bu sıradan olan öfemizmlere yırtıcı ve zehirli hayvanların isimlerinin yerine başka adların söylenilmesi ait edilebilir. Yılan-sürüngen zehirli yaratık olarak tanınır. "**Yılan**" sözcüğü Türkçede "**yılan çıyan**" və "**yılan kurbağa**", Azerbaycan Türkçesinde "**ılan-çayan**" ve "**ılan – qurbağa**" ikilemeleri şeklinde söylenilmekle sanki yılanın, ikilemeyi oluşturan birinci sözcüğün korkululuk derecesini azaltmış bulunur. Türkiye’de Kırkpınar köyünde halk şifacılığı yöntemlerinden olan yılanla tedavi üsulünden bahsedilirken yılan sözcüğü yerine "**derman**", "**şifacı yılanlar**" ifadesinin kullanılması öfemizmler oluşturur. Azerbaycan Türkçesinde yırtıcı özelliğinden dolayı adının çekilmemesi amacıyla "**canavar**" yerine "**ağzığara**", sevimsiz hayvan olduğu için "**çakal**" yerine "**kaftar**" öfemizmleri oluşturulmuştur.

d) kaba, sevimsiz sözcüklerin yerine kullanılan öfemizmler. Söz konusu öfemizmlerin kullanım alanı yeterince geniştir ve kullanım amacı ise söylenilmiş ifadenin sertliğini hafifletmekten, müsahibinde oluşturduğu olumsuz etkiyi azaltmaktan ibarettir. Türkçe :Ah, şu **mendeburu** bir yakalayabilsem... diyordu (Ö.Seyfettin, "Eleğimsağma", 1965, s. 180). Azerbaycan Türkçesi: Bəs bu **qırışmal** harada qaldı? (İ.Şıhlı, "Deli Kura", 1967, s. 92)

Öfemizmler mecaz esasında oluşan ifade vasıtalarıdır. Lâkin öfemizmler işlev itibariyle mecazlardan farklı olarak varlıkları bedii üslupta tasvir etmezler, olumsuz olayların saklanması veya daha yumuşak tarzda anlatılması işlevini taşırlar. Öfemizmlerin işlev itibariyle eşanlamlı sözcüklerle benzerliği bulunmaktadır. Ama eşanlamlı sözcüklerden farklı olarak öfemistik ifadelerde anlamı hafifletme eğilimi bulunur. Bedii yaratıcılıkta, edebiyat örneklerinde öfemizmlerin kullanılması oldukça sıktır. Öfemizmlerin bedii eserlerde kullanımı üslubi önem ve özellikler taşımaktadır.

Öfemizmler ekspresiv anlam ifade eden sözcüklerdir, ama emosyonellikten de tam yoksun değildir. Öfemizmler duruma bağlı olarak genel ve durumsal öfemizmler şeklinde oluşabilirler.Öfemizmler bedii yaratıcılıkta geniş yer alır. Bedii yaratıcılıkta özel isimlerin yerine kullanılan öfemizmler; dini itikat,inançlarla bağlı oluşan öfemizmler; korku.tehlike,vahimlik oluşturan varlıkları ifade etmek için oluşturulan öfemizmler; kaba, sevimsiz sözcüklerin yerine kullanılan öfemizmler daha sık yer almaktadır. Öfemizmler tabu ile sıkı şekilde bağlıdır. Öfemizmlerin anlamın ağır etkisini hafifletme işlevine zıt olarak olumsuz anlamın pekiştirildiği sözcükler de bulunur ki, bunlar dil-bilimcilikte "kokoöfemizmler" ve "disöfemizmler" olarak tanıtılır.

Öfemizmler toplumsal içeriklidirler. Öfemizmlerin toplumsal özellikleri dil ve toplumun bağlılığına dayanır. Öfemizmler tarihsel kategoridir. Toplum geliştikçe öfemizmlerin karakteri değişerek gelişir, yeni anlam ve biçimler kazanırlar. Dilin doğal gelişimini şartlandıran bu süreçte bazı sözcükler öfemistik niteliklerini kaybederler. Öfemizmlerin oluşumu, değişimi eşsesli ve eşanlamlı sözcüklerin de artmasına neden olarak dillerimizin (Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinin) sözcük hazinesinin zenginleşmesini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Cikiya S. “Türkçe Okuma Metinleri”. (1965). *Tbilisi*.
- Dəmirçizadə Ə. (1962). Azərbaycan dilinin üslubiyyəti, *Azərbaycan Dövlət Tədris Pedaqoji Nəşriyyatı*.
- Ediskun H. “Türk Dilbilgisi”. (1972). *Remzi Kitabevi*
- Ediskun H. “Yeni Türk Dilbilgisi”. (2017) *Remzi Yayınevi*
- Əfəndiyeva T. «Azərbaycan dilinin leksik üslubiyyəti». (1980). *Elm nəşriyyatı*, Bakı.
- Kemal Y. “İnce Memed I” (1984). *Toros Yayınları*.
- Kemal Y. (2016) “Üç Anadolu Efsanesi”. 42. Baskı. *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.
- Rəsulov Ə., Rüstəmov R. (2017). “Türk dili”, *Elm və təhsil nəşriyyatı*, Bakı.
- Şıxlı İ. “Dəli Kür” (1968). *Gənclik Nəşriyyatı*, Bakı.
- Будагов Р.А. (1958) «Введение в науку о языке». Москва.
- Виноградов В.В. (1953). «Итоги обсуждения вопросов стилистики», *Вопросы языкознания*.
- Гордеевская И.Л. (1968). «Эвфемистические иносказания в автобиографической трилогии М.Горького».

SECTION VI
LITERATURE

11

PROPHET ANECTODE DETERMINED IN A COPY OF FORTY VIZIER STORIES MANUSCRIPT BELONGS TO OLD ANATOLIAN TURKISH PERIOD / ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT YAZMA BİR KIRK VEZİR HİKÂYESİ NÜSHASINDA TESPİT EDİLEN ENBİYÂ KISSALARI ÜZERİNE

Serhat Küçük¹, Cansu Pancar², Yunus Alperen Önce³

Abstract

One of the remarkable representatives of the frame story and East Narrative Tradition is the Forty Vizier Stories. Related stories whose Arabic original is lost were written and translated by Ahmed-i Mısri; it is also known that the same copies were submitted to II Murat and II Mehmet by being multiplied. Again, related stories have approximately seventy copies known in different libraries in Turkey and the world. The subject of the stories is the events that developed around the love of Shah's wife to Shah's son. The new wife who could not be loved in return slandered to Sultan's son. Sultan's son did not reciprocate to those slanders by keeping silent through the advice of his teachers in the wake of a dream. The new wife told stories to Shah every night to get his son killed. Viziers who knew the innocence of Sultan's son told different stories to Shah every morning to dissuade him from his opinion; this situation continued for forty days. In the solution part of stories, Sultan's son explained everything and slanders to his father at the end of the fortieth day. This issue was proved by the teacher and viziers as well. So, Shah got his wife killed and spared his son. Our copy in Konya Library is recorded as follows; D.K.By 865/1-3, 104 Yk. , 15 str. , 200x145-170x100 mm Naskh with Vowel Point, 1063 H. Subject: Fundamental Principles of Islam, word, prophet belief, 178 leaves. The manuscript consists of three parts. There is seen 'Kitab-ı Güzîde Akâid'ül İslâm' till 108a. Kısas-ı İblis (Anecdote of the devil) is read from 108b to 122a. There also are Shah Stories from 122a to 178b. Our studies on the last part have continued as well as we also have works published on this manuscript. There were determined anecdotes about several prophets in introduction-body and conclusion parts of forty-nine stories in the manuscript. There were also found separate anecdotes about Prophet Abraham, Ismail, David, Noah, Solomon, Adam and Eve. We only saw short stories and hadiths on Muhammad in the related manuscript. Stories in Konya copy were reviewed in this study; prophet anecdotes were determined in reviewed parts.

Keywords: Prophet Anecdote, Kırk Vezir Stories, Old Anatolian Turkish.

GİRİŞ

Arapça kısas ve nebi kelimelerinin çoğul şekillerinden oluşan kısas-ı enbiya (kassasü'l enbiyâ) "peygamberlerin kıssaları, tarihleri" demektir. Bu anlamda "ahbâr-ı enbiyâ" tabiri de kullanılır. (Şahin, 2002) Kısas, "İnsanların ibret

1 Kocaeli University, serhatkucuk19@gmail.com

2 Kocaeli University, Cansupancar9@gmail.com

3 Kocaeli University, y.alperenoncel@gmail.com

almalarını ve hidayete ulaşmalarını sağlamak amacıyla çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş peygamberler ve kavimleriyle yahut geçmiş toplumlarla ilgili Kur'an-ı Kerim'de anlatılan olaylardır. (Demir,2003)

Kur'an-ı Kerim'de yirmi sekiz peygamberin adı geçmektedir. Bu peygamberlerin çoğunun kıssaları bildirilirken bazıları yalnızca isim olarak zikredilmektedir. Zikredilen peygamberlerin yaşantıları ve yaptıkları işler, toplumu ahlaka, iyiliğe yönlendirici; ibret vericidir. Kur'an'da zikredilen bazı peygamberler ve kıssalarına İncil ve Tevrat'ta da rastlanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. Davut, Hz. Süleyman, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İsa, Hz. Yusuf ve Hz. Muhammed ile ilgili tebliğ edilen kıssalar oldukça fazladır. Kur'an'ın neredeyse yarısını enbiyâ kıssaları oluşturmaktadır Kur'an-ı Kerim'de kıssa sözcüğü açıkça yer almamakla beraber bu sözcüğün anlamını veren "Kasas" tabiri bir sûre ismi olarak yer almaktadır. Kur'an, İncil ve Tevrat'ta yer alan bu kıssaların bazıları günümüz toplumlarında halk anlatısı olarak devam etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bulunan ve diğer peygamberlerin kıssaları gibi geniş kapsamlı tebliğ edilmeyen kıssalarda mevcuttur. Bu şekilde bulunan kıssalar daha sonrasında tefsir yorumcuları tarafından Kur'an dışı kaynaklarla genişletilmiştir.

İslamiyet'in kabulünden itibaren Türk toplumu arasında Kur'an çevirileri yapılmış ve buradaki peygamber kıssalarını herkesin yakından tanıma olanağı olmuştur. Zaman içerisinde peygamber kıssalarını konu alan müstakil eserler de ortaya konmuştur. Bu yüzden özellikle Eski Türk Edebiyatı'nda birçok eserde peygamber kıssalarına yer verilmiştir. Yazılan peygamber kıssalarının istisnalar dışında kalan büyük bir çoğunluğunu mensur eserler teşkil etmektedir. . Kâtip Çelebi ise Kısâs-ı Enbiyâ konusunda ilk müellifin Vehb bin. Münebbih olduğunu bildirmiştir. Türkçe ilk Kıssa-ı Enbiyâ müellifi Rabguzî'dir.

Çalışmanın kaynağı olan yazma nüsha Konya Kütüphanesi'nde şu kayıtlarla yer almaktadır. D.K.By 865/1-3, 104 Yk. , 15 str. , 200x145-170x100 mm Harekeli Nesih, 1063 H. Konusu: İslam dini akâidi, kelam, peygamber inancı 178 varaktır. Yazma üç bölümden oluşmaktadır. 108a'ya kadar Kitab-ı Güzide Akâid'ül İslâm yer almaktadır. 108b'den 122a'ya kadar Kıssa-i İblis yer almaktadır. 122a'dan 178b'ye kadar Şah Hikâyeleri yer almaktadır.

Bu çalışmanın amacı Eski Türk Edebiyatı'nda oldukça önemli bir yeri olan enbiyâ kıssalarının Kırk Vezir Hikâyeleri Konya Yazma Nüshası'nda da tespit edilmesi ve tespit edilen kıssaların içerik bakımından tasnifi üzerinedir.

1. Hz. Âdem ve Hz. Havva ile İlgili Kıssalar

a. Cennetten Kovulma ve Şeytan'ın Lanetlenmesi

Edebiyatımızda, Hz. Âdem ve Havva ile ilgili kıssalar birçok metinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kıssalar cennetten kovulma ve dünyaya sürgün edilme, şeytanın insanı aldatması ve Hz. Âdem'in oğulları üzerine yoğunlaşmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de şeytanın Hz. Âdem ve Hz. Havva'ya düşmanlığı şu şekilde tebliğ edilmiştir:

Derken şeytan, kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini onlara açmak için kendilerine vesvese verdi ve dedi ki: "Rabbiniz size bu ağacı ancak, melek olmayasınız, ya da (cennette) ebedî kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı. (Öyle ise, yasak ağacın meyvesinden yiyin ki melek olasınız yahut cennette ebediyen kalasınız.)"

"Şüphesiz ben size öğüt verenlerdenim" diye de onlara yemin etti. Bu sûretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Rab'leri onlara, "Ben size bu ağacı yasakladım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?" diye

seslendi. (7/20-22)⁴ Biz de şöyle dedik: “Ey Âdem! Şüphesiz bu (İblis), sen ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın sonra mutsuz olursun.” (20/117)⁵

Elimizde bulunan Konya Nüshası’nda geçen hikâyede şeytan yüzünden Hz. Havva ile Âdem’in cennetten kovulması ve şeytanın lanetlenmesi olayı şu şekilde anlatılmaktadır: “*getürmüşlerdür ⁶ ki ol vaktin şeytân Âdem sebebiyle la’net oldu diledi kim ⁷ intikâm ide meger şeytânun hannâs adlu bir oğlanı vardı anı aldı ⁸ Havva anamuz katına geldi eyitdi iş bu oğlancığım katunı dursun şimdi ⁹ gelem alam didi Havva anamuz eyitdi senünj öcün den biz uçmağdan çıktık... ¹⁰*”

...Âdem gerü geldi Hannâs Havva yanında oturur gördi Âdem gine Havva’ya ⁷ kaçıyub bu kez dutub oğlânı boğazlayub kalaya eyledi ve bişürdi yidiler ⁸ Havva ile lût eylediler Âdem eyitdi göreyüm bu kez dahı nice dirilür didi ⁹ işine gitdi ve şeytân gine geldi kanı oğlum didi Havva eyitdi ¹⁰ vallah Âdem kalaya bişürdi yidik didi şeytân eyitdi Hannâs Havva ¹¹ anamuz içinde lebbeyk diyü oy virdi şeytân eyitdi oğlum eyü yirün ¹² bulduñ benüm dahı maşşadum buydı kim sen anda gireydün sen içerüden ¹³ ben taşradan olalum kıyâmete degin bunlarun zürriyetlerün azdurub cehennemlü ¹⁴ idelüm didi...

Âdem ile Havva hikâyesi 9. ve 10. yüzyıllarda yaşamış hadis bilgini Tirmizî’nin rivayet ettiği Havva ile Şeytan kıssasıyla son derece benzerdir. Bu iki anlatıda Hz. Âdem, şeytanın oğlu Hannas’ı parçalayıp öldüp etlerinden yemek yapar. Bu yemeğin bir kısmını kendisi yer bir kısmını da Hz. Havva’ya yedirir. Şeytan gelip oğlunu sorduğunda ise Hz. Havva pişirip yedik der. Şeytan da benim maksadım buydu ben amacıma ulaştım bundan sonra oğlum içeriden ben dışarıdan Âdemoğullarına vesvese vereceğim der. Adı geçen ayetlerde de değinildiği üzere şeytanın lanetlenmesi ve vesvese vermesi olayı, hikâyemizde bulunan şeytanın oğlu “Hannas” ismi Nas suresinde de şu şekilde yer almaktadır: “İnsanların kalplerine vesvese veren sinsi vesvesecinin kötülüğünden (114/4)⁶

b. Hâbil ve Kâbil

Kâbil ile Hâbil Hz. Havva ve Hz. Âdem’in oğullarıdır. Kur’an’da ve birçok kaynakta Kâbil’in Hâbil’i öldürdüğü kıssasına rastlanmaktadır. Bu olayın tarihteki ilk cinayet olduğu düşünülmektedir. Kur’an’da bu olay şu şekilde anlatılmaktadır: “Derken nefsi onu kardeşini öldürmeye itti de (nefsine uyarak) onu öldürdü ve böylece ziyan edenlerden oldu.” (5/30)⁷

Elimizde bulunan yazmada yer alan “Hâbil ve Kâbil” hikâyesinin serim ve çözüm bölümünde eksiklikler bulunmakla beraber bu olaya: “‘avrat sebebinden Kâbil adı çün Kâbili Hâbil öldürdi ⁶ işine peşimân oldu tâ kıyâmete degin giderdür ‘âkil olana bu v’az ⁷ yiter” şeklinde değinilmiştir.

2. Hz. Nuh İle İlgili Kıssalar

a. Nuh Tufanı

Birçok anlatıya ve dinî-tasavvufî eserlere kaynaklık eden Nuh Tufanı Kur’an da şu şekilde anlatılmıştır: “Niha yet emrimiz gelip, tandır kaynamaya başlayınca (sular coşup taşınca) Nuh’a dedik ki: “Her cins canlıdan (erkekli

4 Ârâf 20-22

5 Tâhâ 117

6 Nas 4

7 Mâide 30

dışili) birer çift, bir de kendileri hakkında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışındaki ailen ile iman edenleri ona yükler.” Ama onunla beraber sadece pek az kimse iman etmişti. (11/40)⁸

Elimizdeki Yazma Konya Nüshası ’nda yer alan Nuh Peygamber ve Oğlu Hikâyesi’nde bu kıssa şu şekilde anlatılmıştır: “*Haqq Te ‘âlâ eyitdi yâ Nüh sen var* ¹⁰ *kimi davz ehl-i beytiñi ve saña tâbi ‘ olanları gemiye koy dañı ben an- lara* ¹¹ *tüfân verecegüm didi Nüh eyitdi İlahî gemi nice olur ben bilmezem* ¹² *didi pes Cebrâ ‘îl gönderdi geldi gemi Nüh ‘a gösterdi virdi* ¹³ *çün gemi temâm oldı Nüh ehli beytini gemiye koymak diledi* ¹⁴”

Konya Nüshası ’nda bulunan hikâye ile Kur’an-ı Kerim’de anlatılan Nüh Kıssası büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Konya Nüshası ’nda yer alan hikâyede Kur’an’dan ayetlere de yer verildiği görülmüştür.

b. Hz. Nüh’un Oğlu

Kaynaklarda Hz. Nüh’un dört oğlundan bahsedilmektedir. Bunlar Ham, Sam, Yafes ve Yam’dır. Diğer üç oğlu Nüh’a iman ederken Yam babasına karşı çıkar ve isyankâr olur. Hz. Nüh ve Oğlu hikâyesi pek çok yazılı ve sözlü esere kaynaklık etmiştir. Yam ismi bazı kaynaklarda Kenan olarak da zikredilmiştir. Kur’an’da Hz. Nüh’un iman etmeyen oğlu ilgili şu şekilde anlatılmıştır: “Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nuh, ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna, “Yavrucuğum, bizimle beraber sen de bin, inkârcılarla birlikte olma” diye seslendi. O, “Ben, kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım” dedi. Nüh, “Bugün Allah’ın rahmet ettikleri hariç, O’nun azabından korunacak hiç kimse yoktur” dedi. Derken aralarına dalga giriverdi de oğlu boğulanlardan oldu.” (11/42-43)⁹

Elimizde bulunan yazmada Nuh Peygamber ve Oğlu Hikâyesinde bu olay şöyle anlatılmıştır: *Nüh ‘uñ üç oğlu kime gördi kim biri hām biri sām biri yāfes* ³ *idi bir oğlu kâfırlere döndi gemiye girmede* *Çaqq Te ‘âlâ anuñ haqqında* ⁴ *إنه* ¹⁰ *ليس من أهلك* *dir Nüh ‘dan şormışdı tüfân nedenlü o* ⁵ *lıcağın bilürdi varub sırçadan bir ev düzdi ve temâm bu şu ‘le* ⁶ *anda gördi kapusın muhkem idüb oturdı pes Çaqq izniyle tū* ⁷ *fân cūşa geldi nitekim Çaqq Te ‘âlâ eydür* ¹¹ *وفار التنور* *dir* ⁸ *kırk gün tüfân durmadan çıkdı ve kırk gün ber-çarâr eyledi* ⁹ *ve kırk gün oturuşdı ‘Umk dañı Nüh ‘uñ ol ‘aşı olan oğlu* ¹⁰ *ol sırça ev içinde helāk oldı*”

3. Hz. Davut ile İlgili Kıssalar

Hz. Davut’un bir kadına âşık olması ve kadının kocası savaşta ölünce onunla evlenmek istemesi Tevrat, Kitabı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim’de anlatılmaktadır. Hz. Davud’a gönderilen elçiler (melekler) ona yaptığı işin doğru olmayacağını başka bir olaydan örnek göstererek anlatmışlar ve Hz. Davud bu olaydan ders çıkarmıştır. Elimizdeki yazmada olay şu şekilde anlatılmıştır:

“*İlahi Urya anda şehid oldı ve Dāvud peygamber anuñ ‘avratın almak* ⁷ *istedi ve kendünün dañı şöksen tokuz ‘avratı vardı* ⁸ *pes Çaqq Te ‘âlâ âdem sûretinde iki ferişte veribdi çün feriştehler* ⁹ *Dāvud katına geldi birisi eyitdi bu benüm karındaşumdur bunuñ şöksen* ¹⁰ *şokuz koyun var benüm bir koyun var anı dañı almak ister didi Dāvud* ¹¹ *eyitdi* ¹² *قال لقد ظلمك بسؤال نعجتك إلى نعاجه* *didi ya ‘ni* ¹² *tağkik saña zulm ider nice koyun olub seniñ ol bir koyunun istedi*

⁸ Hüd 40

⁹ Hüd 42-43

¹⁰ İbrâhim 14/46 , “Ey Nüh o senin aileden değildir.”

¹¹ Hüd 11/40 , “sular coşup yükselmeye başlayınca”

¹² Sâd 38/24 , “Senin koyununu istemekle kendi koyunu?”

¹⁰ Sâd 38/25 “Biz de bunu ona başışladık. Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır.”

¹³ giyle didi *şoŋra Dāvud bunlarıŋ söz nereye vardıŋın bildi kim kendünüŋ* ¹⁴ *şoŋsan şoŋuz ‘avrat vardur Uryanuŋ bir ‘avratın daŋı almaŋ ister* ¹⁵ *şerm-sār olub yüzün yere urub daŋı ağladı tā gözi yaşında ŋanlar [32^a] ¹ bitdi”*

Kur’an’da bu olay şu şekilde geçmektedir:

“İçlerinden biri şöyle dedi: “Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benim ise bir tek koyunum var. Davud dedi ki: “Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır.” Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah’a yöneldi.” (38/ 23-24)¹³

4. Hz. Süleyman ile İlgili Kıssalar

Kur’an-ı Kerim’de ve diğer kutsal kitaplarda Hz. Süleyman ile ilgili olarak hayvanlarla konuştuğu, cinlere ve diğer mahlûklara emirler verdiği anlatılmaktadır. Hz. Süleyman ile ilgili olarak elimizde bulunan yazmada şu kıssa anlatılmıştır:

“Bir gün pireler dirildiler eyitdiler iş bu Âdem oğlanları beni ⁷ dutarlar buramdan öldürürler bizi bura bura işkence idüb öldürürler ⁸ ve gidüb Süleymân Peyğâmbere şikâyet idelüm emir eylesünler bizi daŋı bit gibi ⁹ öldürmesünler diyü ittifâkla ögsün Süleymâna gönderdiler ve anlara işmarladılar ¹⁰”

5. Hz. İbrahim ile İlgili Kıssalar

İslami kaynaklarda yer alan İbrahim ve oğlu İsmail kıssası Türk Edebiyatı’nda da teslimiyetin sembolü haline gelmiştir. Kur’an-ı Kerim’de Hz. İbrahim ve oğlu İsmail ile ilgili olaylar şu şekilde anlatılmıştır: “Nihayet her ikisi de (Allah’ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: “Ey İbrahim!” “Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanları böyle mükâfatlandırırız.” “Şüphesiz bu apaçık bir imtihandır.” Biz, (İbrahim’e) büyük bir kurbanlık verecek onu (İsmail) i kurtardık. (37/ 103-107) ¹⁴

Elimizde bulunan Konya Nüshası’nda çözüm kısmı eksik olan Hz. İbrahim Kıssası hikâyesinde bu olay şöyle anlatılmaktadır: “İbrâhîm peygamber ¹⁰ eyitdi ey oğul seni bende neye getürdüm bilür misin didi bilürem baba didi ¹¹ evet saŋa birkaç naşîhatüm var yirine getür andan şoŋra sen bilürsin didi ¹² eyitdi ey baba iki elüm birün bağla ki nâgâh can acısından elüm birün ¹³ toŋunub kıyamayub bıçağı oŋat çalmayasın sen daŋı ben daŋı haŋŋ katında günâh ¹⁴ kâr olmayavuz didi bir vaşîyyetüm daŋı oldur kim ayağümü birün bağla kim nâ ¹⁵ gâh bıçaŋ çaldıŋuŋda [saŋa] doŋunub günâhkâr olmayam didi.”

SONUÇ

Çalışmanın referansı olan Kırk Vezir Hikâyeleri Konya Yazma Nüshası ’nda bulunan hikâyelerde peygamberlerle ilgili anlatılara rastlanmıştır. Bu anlatılara konu olan peygamberler Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Davut ve Hz. Süleyman’dır. Konya Yazma Nüshası ’nda bulunan varaklar zamanla tahrip olup karışmıştır. Bazı

¹³ Sâd 23-24

¹⁴ Sâffât 103-107

varaklarda ise okunamayan bölümler mevcuttur. Bundan dolayı Hz. İbrahim ve Hz. Nûh kıssası iç içe bulunurken İbrahim peygamber kıssasında öğüt kısmı yer almamaktadır. Kıssalarda genel olarak Peygamberlerin aile hayatlarından, örnek kişiliklerinden, olaylar karşısındaki tutumlarından bahsedilmiştir. Peygamber kıssalarına hikâyelerde yer verilmesinin temel amacı toplumu iyiliğe, ahlaka ve erdeme yönlendireceğine inanılmasıdır. Ayrıca anlatılan olaylar peygamber kıssaları ile desteklenerek dayandığı ilkeler açısından daha geçerli hale getirilmeye çalışılmıştır. Elde olan nüshada anlatılan peygamberle ilgili yalnızca Kur'an-ı Kerim'de bilgiler yoktur. Diğer ilahi kitaplarda da bu peygamberlerle ilgili benzer kıssalara rastlanmaktadır. Örneğin Hz. Davut ile Urya Bey Hikâyesi Kitâb-ı Mukaddes, Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'de yer almaktadır. Yine bu kıssaların bazılarının da kaynağını hadis ve rivayetler oluşturmaktadır. Hikâyelerin birçoğunda hadisler ve ayetlerden alıntılar yapılmıştır. Bu ayet ve hadislerde Hz. Muhammed ile ilgili olarak bilgiler verilmektedir. Ancak elimizde bulunan nüshada, bunlardan bağımsız olarak Hz. Muhammed ile ilgili bir kıssa yer almamaktadır. Bu çalışmada elimizde bulunan Kırk Vezir Hikâyeleri Konya Yazma Nüshası 'nda bulunan peygamber kıssaları tespit edilmiş, bu kıssaların Kur'an-ı Kerim ve diğer dini kaynaklarda karşılıkları incelenmiş, kıssalar konularına göre tasnif edilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- ÖZALP, N.A. (2014), *Kırk Vezir Hikâyeleri*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- ERDEM, M.D. (2018), *Kırk Vezir Hikâyeleri*, Ankara: Pruva Yayınları.
- ŞEKER, A. *Şeyhzade- Kırk Vezir Hikâyeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2013.
- KIZILTAN, M. *Kırk Vezir Hikâyeleri (İnceleme) II Cilt*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1991.
- BİRİNCİ, A. *Kırk Vezir Hikâyeleri: İnceleme- Metin- Sözlük*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.
- ŞAHİN, M. (2002), *TDV Diyanet Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yayınevi.
- ACAR, A. (2003), *Mitoloji, Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*, İstanbul: Beyan Yayıncılık.
- KARATAŞ, A. (2013), *Türk-İslam Kültür ve Edebiyatında Kıssası Enbiya Türü*, Diyanet İlmi Dergi, (49), 113-126.
- AKGÜL, N. *Kur'an Kıssalarının Teolojik Yorumu*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2005.
- KAYA, R. *Kur'an-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (11), 31-58.
- CEBECİOĞLU, E. (2009), *Tasavvuf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Yayınları.
- ULUDAĞ, S. (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- KANAR, M. (2011), *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları.
- YAZIR, M. H. (2012), *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*, İstanbul: Aktifnet Dağıtım Yayın.

SECTION **VII**
PHILOSOPHY

12

A RESEARCH ON PHILOSOPHICAL POSSIBILTY OF PLATO'S IDEA THOUGHT / PLATON'UN İDEA DÜŞÜNÇESİNİN FELSEFİ İMKANI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Özgür Karadaş¹

ABSTRACT

In Ancient Greece, pre-Socrates philosophy observes nature and expresses objects with mathematical concepts. This leads to the development of an investigative mind. The development of system thought in philosophy begins with Plato. Platonic rationalism reveals doctrine of Ideas. This discovery makes Plato the first political scientist in the world. In this context, Plato's *The Republic* is nothing more than Greek Morality. This deductive/universal method that reaches Plato's *The Republic* rises from the Idea thought. The Idea thought develops with epistem. So, how to make epistem possible? This idea can be expounded with two connections:

i. "substantiveness"

ii. "abstracted mind". (*dionia*)

Substantiveness is specific to the Idea thought; but it is not unlimited. In other words, the substantiveness appears in the explanation of particular. And the abstracted mind also reaches epistem as the theoretical form of substantiveness, with the exclusion of the specific functioning of nature. Indeed, nature is described as nimesis in Plato. Thus an anti-naturalist "abstracted mind" and although limited, substantiveness adds speculative content to Plato's Idea. This content always makes it possible for his philosophy. Aristotle describes Plato's "substance" as "*ousia*" by mixing it with nature observations. It derives all four doctrines from here. In fact, this explanation is not the opposite of Plato's thought, but it's unfolding. Because in Plato, the limited form of substantiveness -realist conception- turns into Aristotle's earthly matter-form relevance, making Plato's anti-naturalist (non-earthly) view impossible. The problem of knowledge of the modern philosophy is based on Ancient Greece. The metaphysical and *a priori* problems of this age are rooted in Plato. In this context, empiricism seeks to redesign Plato's abstracted mind as *a priori*, even if it rejects metaphysics. In the *Critique of Pure Reason*, Kant attempts to limit the Platonic theoretical mind; but with *a priori* understanding it makes practical mind design. In a sense, Hegel also constructs Plato's Idea in the context of "historicity" which creates the possibility of "universal revolution". The philosophical fiction of the Idea thought, which is based on Plato's "substantiveness" and "abstracted mind", will be examined in this study in terms of creating opportunities for post-Plato philosophy.

Key words: Plato, Substance, Idea.

¹ Kocaeli University, karadas.ozgurr@gmail.com

GİRİŞ

Platon daima değişmekte olan duyumsanabilir nesnelerin kaynağını, özellikle Herakleitosçu felsefe ve sofistlerin varlık ve bilgi düşünceleriyle ortaya koyar. Bu felsefi soruşturmalar, Platon'un ontolojik (varlık bilgisi) görüşüne de ışık tutar. Buna göre, zihnimizde duyular aracılığıyla kavranabilen nesneler bu dünyada benzerlik ve taklit (*mimesis*)'tir. (Aristoteles, 2016, 987a29, s.29) Bu her bir “benzerlik”, varlığını bir düşünceden alır. Platon bu düşünceye “İdea” der. (Platon, 2019, 596a, s.335)

Platon'un “İdealar öğretisi”ne göre; İdealar değişebilen, duyularla kavranabilen formlar değildir. “Platon'da duyusal yaşam, düşünsel yaşamdan büyük ve aşılamaz bir uçurumla ayrılmıştır.” (Cassirer, s.14) Platon, *Parmenides* diyalogunda bu ayrımı şu şekilde soruşturur: “[İ]deaların kendilerini bir yana, bunlardan pay alanları bir yana ayırdın mı?” (Platon, 2014, 130b, s.36), Sokrates diye sorar. Böylece Platon'un İdea öğretisi, “aşkın, öncesiz ve sonsuz” bir varlık bilgisinin ürünü olarak serimlenir. (Cassirer, s.14)

Platon İdea öğretisini oluştururken nelerin İdea olarak kavranabileceğini ve nelerin İdealarının olamayacağını da tastamam açıklar. Bu bağlamda Platon, *Parmenides* diyalogunda; Sokrates'e “gülünç gelebilecek, bayağı, kıl, pislik gibi kavram ve nesnelerin İdeası var mı?” diye sorar. (Platon, 2014, 130c-d, s.37) Sokrates de açık yüreklilikle “hayır” diye cevaplar. (Platon, 2014, 130c-d, s.37) Platon bazı diyaloglarında bu soruyu tekrar eder. Örneğin *Şölen* diyalogunda Sokrates ile Aghaton, “Tanrıları uzlaştıran güzellik sevgisidir, çirkinlik sevgisi diye bir şey yoktur.” (Platon, 2018, 201a, s.42) savında uzlaşırlar. Böylece “iyilik”, “sevgi”, “güzellik” vb kavramlar birer İdea'ya dönüşürler ya da tek bir İdea gibi düşünülebilir halde ifade edilmiş olurlar. Platon'da İdealar bu serimlenişleriyle ikili bir ayrıma uğrar. Birincisi, kavram varlıkların İdeası, ikincisi de nesne varlıkların İdeasıdır. Platon'un düşünce dünyasındaki bu ayrım, onun düşünsel etkinliğini belirler. Buna göre, Platon “sevgi” kavramını açıklarken; öncelikle sevgiyi her şeyden; duygu ve nesneden üstte tutar. Dolayısıyla o, sevgiyi bütün güzelliklerin, iyiliklerin kaynağı olarak temellendirir. (Platon, 2018, 197b, s.37) *Şölen* diyalogunda “sevgi” kavramının bir sevgi İdeasına dönüşümünü görürüz. Sevgi İdeası bir kavramda ifade edilse de aslında fiziksel doğadaki nesnelerle bir ilişki içinde ortaya çıkar; fakat gerçek anlamını sevgi kavramının kendisini açıklarken ortaya koyar. Yani Sokrates sevgiyi bütüncül olanın tümelin bilgisinin kavranmasının imkanı haline çevirir. Böylece sevgi (*dainoia*) etkinliği sonucu elde edilen kavram(ın)dan epistemeye (bilgi, hakikatin veya İdeanın bigisi) ulaşmanın imkanı olur.

1. Platon ve Tözsellik

Nesneler dünyası Platon'da yanılgılar dünyası olarak ele alınır. Buna göre duyu organları insanı yanıltır. *Phaidon* diyalogunda güneş tutulmasını izleyen birinin yanıltılmasından, sudaki yansımaların anlaşılmasından bahsedilir. (Platon, 2015, 99d, s.104) Bu aldatıcı nesnel dünyaya bir açıklama olarak İdealar kavramı, Platon tarafından felsefe dünyasına kazandırılmıştır. Bir bakıma bu, Atina devlet yapısının ve işleyişinin de teorize edilmiş hali olarak anlaşılabilir. Nitekim Karl Popper bu durumu şu şekilde ifade eder: “[P]laton'un siyasal amacı olan en iyi devlet bile, geniş ölçüde, onun tarihsiciliğine dayanmaktadır; devlet felsefesi için doğru olan bu söz, işaret edildiği gibi, Platon'un “bütün şeyler” hakkındaki genel felsefesine, Formlar ya da İdealar Teorisi'ne de yayılabilir.” (Popper, s.53) O halde İdealar, varlık (nesneler) ve *mimesis* şeyler arasında nasıl bir ilişkisellik aranabilir? Bu dünyayı açıklayan “pay alma” öğretisi, Platon'un düşüncesinde bir çelişki mi ortaya çıkarır? *Devlet* diyalogunda bir nesnenin görünümü, benzerlik açısından ve taklit olarak soruşturulur. Buna göre benzer varlıklar (nesneler) ve İdealar arasında bir bağıntı kurulurken, taklit ile hiçbir kavramın bağıntısı kurulmaz. (Platon, 2019, 597a-602b, s.337-345) Fakat idea, varlık ve taklit arasında bir sayısal derecelendirme bağı kurulur. (Platon, 2019, 597b, s.338) Platon, *Yasalar* diyalogunda

Antik Yunan Devleti'nin katı ve acımasız yasalarına meşruluk kazandırmaya çalışır. (Platon, 2007, 882b-c, s.380) Ancak *Devlet* diyalogunda ise meşruluk kazandırma çabasının çok ötesine geçerek, Atina'nın yasalarının değiştirilemez, “el sürülemez” olduğunu vurgular. (Platon, 2019, 445e, s.148) El sürülemeyen bu yasalar, Platon'un “iyi ve doğru” devletin uğruna, İdea'ya dönüşür. (Platon, 2019, 449a, s.149) Böylece Platon'da İdea öğretisi kuramlaşarak tözsel ifadesini bulurken, Atina'nın yasalarına dönüşme çabasıyla da tözsel karakterini yitirir. Nitekim yeni-Platoncu Proklas, bir doğa nesnesini İdeayla benzeştirir. “Birinci-olan Varlık'ın üstündedir ve Varlık'ın kendisi değildir, ama Varlık'n nedenidir, idrak edişin ve bütün idrak edilebilir şeylerin üstündedir, yani güneş görmenin ve görülenlerin nedenidir, dediğimiz gibi.” (Proklas, s.13) Oysa Platon'da varlık, pay olarak ortaya çıkar. Proklas'ın düşüncesine göre; güneş, İdea ile mi özdeşleştirilmiş olur? Bu bağlamda Uluğ Nutku şunları söyler: “[ö]lümsüz ruhun canlı örneği Sokrates'tir ve adalet İdeası onun Apologia'sıyla ölümsüzleşmiştir.” (Nutku, s.20) Dolayısıyla Platon, “iyi ve doğru” devletin ne olması gerektiğini teorize ederken “İdealar” ile “duyumsanabilir nesneleri” eşitlemiş gibidir. Örneğin Platon, *Devlet* diyalogunda sedir örneğini vererek bir soruşturma yapar: Buna göre, sedire “öz”ünü veren bir sedir İdeasıdır; fakat sediri yapan ise bir dülgerdir. Böylece Platon'un düşüncesinde sedir İdeası ile sedir ustası birbirine dönüşmüş olur. (Platon, 2019, 596b-c, s.336-337)

Platon'da antinomi olarak görünen nesne ve İdea ayrımı bir tümelin teorize edilmiş biçimidir. Doğa, nesneler alanı olarak İdea ile karşıtlık içerisinde değil, usçuluk bağlamında bir bütün oluşturmaya yönelir. Bu bağlamda doğa Platon'a göre tek başına kavranamaz, ancak bir tümelin içerisinde anlam kazanır. Buna göre tümel olan açıklanırken doğa dışlanmaz, doğa açıklanırken de tümel olan dışlanmaz. Platon bu bağı usçuluk aracılığıyla, tikel ile tümeli uzlaştırarak kurar. Bu uzlaşma sınırlı tözsel bir içerik yüklenir; çünkü Platon nesneyi nesnede değil, imgede özümser: Dülger kendi imgesinde yiter. (Platon, 2019, 597a, s.337)

2. Platoncu Felsefenin İmkanı

Platon'un tikel ve tümeli ussal kavrayışı kendi ilişkiselliği içerisinde spekülâtif bir bağlamdır. Bu spekülâtif felsefi alan Platon sonrası felsefeye bir alan açar. Aristoteles bu alanın ilk sürdürücüsüdür. Aristoteles'in doğaya olan bakışı, onu Platoncu varlık anlayışından ayırır. Platon, pay alma ve taklit (*mimesis*) metoduna göre İdealar (tümel) aracılığıyla bu dünyadaki nesneleri (tikel) açıklarken İdea ve nesne keskin bir biçimde ikili ayrıma uğrar. Fakat evrenin açıklanışında bir maddi ve bir biçimsel neden yeterli değildir. (Ross, s.174) Çünkü pay almanın ucu açık bırakılarak, belirsizleştirilmiş ve zamandan soyutlanmıştır. “Kendilerinden pay alan ezeli ebedi şeylerle birlikte Platon'un ezeli-ebedi formları, oluşun neden sonra değil de şimdi cereyan ettiğini açıklamamaktadır. Bu süreci tek başına maddeyle açıklamak da bizi ileriye götürmemektedir.” (Ross, s.174) Dolayısıyla Aristoteles, Platon'da keskinleştirilerek yapılan form ve madde ayrımını “[m]adde töz'e yakındır, hatta bir biçimde tözdür...” ifadesi ile bu iki kavramı birbiriyle içiçe geçirerek ortadan kaldırır. (Aristoteles, 2019, s.47)

Bir kere daha vurgulamak gerekirse Aristoteles Platon'un varlık anlayışını “zaman açmazı” ve varlık kavramlarının “aşkın olması”nı eleştirir. Bu bağlamda Aristoteles, bir süreci (zamanı) ve aşamaları gerekli kılan “oluş” (*genesis*) kavramını öğretisinin temeli olarak serimler. Oluş aynı biçimde gerçekleşme de Platon'da da mevcut ve maddi, formal nedenlere içkindir. Bunların yanı sıra Aristoteles “hareket ettiren” neden ve ereksel (*telos*) nedeni “*Genesis*”i açıklamak için kullanılır.

Aristoteles, Platon'un yarattığı spekülâtif alanda felsefi düşüncesini ortaya koyar. O, Platon'un “pay alma” öğretisini eleştirir. (Aristoteles, 2016, s.29-30) Fakat Aristoteles'in bu girişimi Platon'dan bir kopuş değildir. Aksine Aristoteles'in düşüncesi, Platon'un tözselliliğinin açılmış halidir. Aristoteles'te “düşünce”, “*ousia*” olarak kavranır. “*Ousia*

yalın cisimler için, söylenir, sözgelişi toprak, ateş, su ve bunlar gibi diğerleri; ayrıca genel olarak cisimler ve bunların birleşimleri, canlılar ve *diamon*'u olanlar ve de bunların kısımları; bunların hepsine de *ousia* denir.” (Aristoteles, 2016, 1017b10, s.121) *Ousia* iki anlamda kullanılır: Hiçbir başka şey için söylenmeyen en son taşıyıcı ve bu-belirli-şey (çıkarıldığında parçası olduğu bütün darmadağın olan her kısım, sözgelişi cisim için yüzey-bağzılarının dediği gibi- ve yüzey için doğru; ve genel olarak sayı'nın da bu türden olduğu düşünülür.) ve müstakil olabilen, öte yandan tek teklerin form ve biçimidir. (Aristoteles, 2016, s.121) Buna göre, doğa veya nesneler dünyası kendi nedenini de içinde taşır. Aristoteles'in *ousia*'sı tümel ve tikel kavramsallaştırmasını, madde ve form kavramsallaştırmasıyla yeniden tasarlar. Madde aracılığıyla form kavranır; fakat madde formun tohumunu içinde taşır. O (madde) her an form olabilme potansiyeline sahiptir. Böylece Aristoteles, Platon'un yarattığı spekülative alanı, doğa gözlemlerine ağırlık vererek, duyuşal varlıkları felsefesinde açmıyarak yeniden tanımlı hale getirir. Buna göre Aristoteles'in dört neden öğretisi daha doğrudur. Dolayısıyla tözsellik Aristoteles'te daha çok sınırlanmış olur. Bu da Aristoteles'in spekülative alanda kendi felsefi imkanını genişletir.

Yeniçağ felsefesinin metafizik ve *a priori* sorunları, köklerini Platon'da bulur. Örneğin Kant, *sentetik* bilgi teorisini Platon'a kadar götürür. Hatta bu yargının kökünü Platon'da keşfeder: “İdealar yaratıcıları olan Platon için kendilerinde şeylerin kök-imgeleridirler ve kategoriler gibi yalnızca olanaklı deneyim için anahtarlar değildirler. Onun görüşüne göre idealar en yüksek ustan doğmuşlar...” (Kant, s.183) Bu bağlamda Platon'un ontolojisinin ışığındaki bilgi öğretisine göre yargılar duyuşal engele (Kant, duyuşal yargıları bilimsel görüşünün temellendirmesi bağlamında sallantılı bulur. Dolayısıyla Kant zaruri ve kesin bilgiyi arar.) bağlanmaz, dolayısıyla kesin bilgi olarak sürekli artar, genişler. Böylece kesinleşen bu yargılar Kant'ta bilimin imkanına dönüşür. Kant bir bakıma Platon'un en yüksek us düşüncesini olanaklı kılmaya çalışır. Olanaklı kılınan düşünce aslında bilgidir. Nitekim Kant bilgiyi pratik bir bağlamda inşa ederek bilimin temellerini de atmış olur.

SONUÇ

Platon nesneler alemini yanıltıcı olarak tanıtlamıştı. “Nitekim akış halinde olanların bilgisi olamaz.” (Aristoteles, 2016, 1078b7, s.313) O halde Platon'a göre bu alemde bir bilgi elde edilemez, bu dünyayı kavrayan, açıklayan bir epistemolojik görüş de kurulamazdı. Peki bu koşullar altında, Platon'un epistemolojik görüşü neden önemlidir? Başta, denilebilir ki bir nesnenin kalıcı bilgisi onu yargılamamızı sağlar. Platon'un epistemolojisi bunu imkanı kılar. Phaidon diyalogunda Sokrates şöyle der: “[t]eorilerin içindeki hakikati anlamaya çalıştım.” (Platon, 2015, 99e, s.104) Buna göre, “hakikat” bir bilgidir; tikellerden ziyade tümelerin bilgisidir. Platon'da hakikat arayışı onun felsefesini evrenselleştirir. Evrensel mahiyetteki Platon felsefesi realist bir kavrayışa sahip olsa da varlığı, evreni kavrayırken kullandığı soyut kavramlar onun felsefesini spekülative kılar. Ancak Platon'da ortaya çıkan spekülative alan felsefenin bir problemi değil gelecekte yeniden üretimine dönüşür. Çağlar arasındaki tüm düşünsel kırılmalarda Platon'un tözsel ve spekülative-siyasal teorisinin belirleyici rolü ve felsefi etkisi, Platon sonrası felsefede yakından görülür.

KAYNAKÇA

- Aristoteles (2016 Ocak). *Metafizik 2.Basım*. Çev. Sev, Y.G.. Pinhan Yayıncılık: İstanbul.
- Aristoteles. (2019). *Fizik 7.Baskı*. Çev. Babür, S.. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Cassirer, E. (1993). *İnsan Üstüne Bir Deneme*. Çev. Arat, N.. Remzi Kitabevi: İstanbul.

- Kant, I. (2002). *Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafizığe Prolegomena 3.Baskı*. Çev. Kuçuradi, I. ve Örnek, Y.. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları: Ankara.
- Nutku, U. (2016). *Varoluş ve Tarihsellik*. Doğu Batı Yayınları: Ankara.
- Platon (2007). *Yasalar 3.Basım*. Çev. Şentuna, C. ve Babür, S.. Kabalcı Yayınevi: İstanbul.
- Platon (2014). *Parmenides 4.Basım*. Çev. Babür, S.. İmge Kitabevi: Ankara.
- Platon (2018). *Şölen-Dostluk 16.Basım*. Çev. Eyüboğlu, S. ve Erhat, A.. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Platon (2015). *Phaidon 2.Basım*. Çev. Akderin, F.. Say Yayınları: İstanbul.
- Platon (2019). *Devlet 38.Basım*. Çev. Eyüboğlu, S. ve Cimcoz, M.A.. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Popper, K. (2014). *Açık Toplum ve Düşmanları 4.Basım*, Çev. Tunçay, M. ve Tepe H.R.. Liberte Yayınları: Ankara.
- Proklas, D. (2006). *Platon'un Parmenides Diyalogunun Yorumu (141e-142a) 1.Baskı*. Çev. Özügül, O.. Pencere Yayınları: İstanbul.
- Ross, D. (2011). *Aristoteles 1.Baskı*. Çev. Arslan, A.. Kabalcı Yayınevi: İstanbul.

SECTION **VIII**
PSYCHOLOGY

13

SEXUAL FUNCTION EVALUATION ACCORDING TO THE NUMBER AND TYPE OF BIRTH

Berna Şermin Kılıç¹

Abstract

This study aimed to evaluate the sexual behavior of women with their partners after giving birth. In this prospective study, the subjects were subdivided into groups according to their mode of delivery: women who delivered vaginally with an episiotomy, women who delivered by a cesarean section, and women who delivered by a cesarean section and vaginally. All participants were able to read, speak, understand Turkish and married, and they all had a heterosexual partner. We also asked them to verify that they were all sexually active in the previous 4 weeks. Sexual behavior was evaluated by the female sexual function index (FSFI) questionnaire. Patients with a low level of sexual function (FSFI score 26.55) were classified as having SD. A total of 45 women met the inclusion criteria. In our study, there was a significant correlation between sexual function and the number of parity. The number of children ($r = -0.41$) was correlated with a decrease in sexual function. (correlation-coefficient $r = -0.41$). There was no association with the delivery type ($p = 0.9$) and marriage time ($p = 0.9$). The ideal method for female sexual dysfunction is a collaborative work between therapists and physicians. This should include a whole medical and psychosocial evaluation. Health education, counseling, referral services for early determination and treatment might provide to the protection and development of the sexual health of women during the postpartum period. More consultation and direction of postnatal sexuality recurrence are required.

Keywords: Sexual function, Libido, Postpartum Sexual Health, Dyspareunia, Childbirth, Cesarean section, Vaginal delivery.

Introduction

Human sexuality is a complex subject since it encompasses a broad range of issues, behavior and processes, including sexual identity and sexual behavior, the physiological, psychological, social, cultural, political and spiritual or religious aspects of sex (Human Female Sexuality, 2008). According to the World Health Organization “Sexual health is a state of physical, emotional, mental and social well-being related to sexuality; it is not merely the absence of disease, dysfunction or infirmity” (World Health Organization. Sexual Health: working definitions, 2002).

Research on sexuality began in the 1950s when Masters and Johnson described the anatomy and physiology of the human sexual response (Masters WH & Johnson VE, 1960). Postpartum sexual health is a relatively new research topic. In the meantime, Pregnancy and the transition to parenting have excessive impact on postpartum sexuality. The postpartum period is a period in which the couple adapts to their parenting roles and resumes activities after birth. Recent work has shown that sexual health problems are common in the postpartum period

¹ İstanbul Training and Research Hospital, berna_doctor@hotmail.com

and despite this, it is a subject that lacks professional recognition (Barrett G et al., 2000, Oboro VO & Tabo-wei TO 2002). The gift of parenthood is both a unique and challenging experience for both mother and father.

The female sexual function includes components of desire (libido), arousal, orgasm, and satisfaction. Sexual function in women has a complex etiology, determined by several different psychological, cultural, ethical, sexological, organic, and neurological factors. Several factors have been identified as potential causes of sexual dysfunction in pregnancy and puerperium.

Postpartum sexual function is influenced by the many significant changes in anatomy, hormonal, family structure, and partner relationships that accompany childbirth. Pelvic floor dysfunction, vaginal dryness, and decline of libido because of the amenorrhea during breast-feeding, could affect sexuality after childbirth. Anatomically, perineal trauma contributes to dyspareunia and has important effects on both the timing and quality of the resumption of sexual relations during the initial postpartum months. Breastfeeding may alter sexual function as a result of vaginal dryness produced by the high levels of prolactin and lowered estrogen levels. Family structure and changing sleep patterns decrease the likelihood of the woman and her sexual partner having the time and privacy to re-establish intimacy. Cultural and societal dictates regarding the resumption of sexual activity may affect individual couples. Postpartum depression with accompanying loss of sexual desire or secondary loss of desire, arousal or ability to achieve orgasm resulting from antidepressant medications may also contribute to postpartum sexual dysfunction.

Several factors have been identified as potential causes of sexual dysfunction in pregnancy and puerperium. Hormonal changes, such as increased levels of estrogens, progesterone and prolactin, are considered responsible for nausea and vomiting, breast tenderness, weight gain, anxiety and fatigue, with consequent reduction of sexual desire and arousal (Basson R 2005).

Different elements, such as pelvic floor dysfunction, vaginal dryness, and decline of libido because of the amenorrhea during breast-feeding, could affect sexuality after childbirth. (Byrd JE, Hyde JS, DeLamater JD & Plant EA 1998; Serati, M. et al. 2008)

According to the International Consensus Development Conference (Basson R et al, 2000), sexual pain disorder is subdivided into dyspareunia, vaginismus and other pain disorders. Take into consideration that the disorders may occur in a different order and may be dependent on each other. Dyspareunia and perineal pain are common postpartum problem that frequently diminish normal sexual functioning. Information on this topic is limited by the lack of research in this area else the lack of properly designed studies that compare prepartum sexual intercourse with postpartum sexual functioning.

Postpartum sexual problems are affected by numerous conditions. These are maternal age, sexual problems before and during pregnancy, type of birth, breastfeeding, number of births, education level, duration of the marriage, mental problems and perineal traumas. (Alder 1989; Al-Bustan et al 1995; Barrett et al 2000; DeJadicibus and McCabe 2002; Lamarre, A.K., L.Q. Paterson and B.B. Gorzalka 2003; Hicks T.L, *Goodall SF, Quattrone EM, Lydon-Rochelle MT*. 2004. ;Barrett, G., E. Pendry, J. Peacock, C. Victor and I. Manyonda, 2005; Rowland, M., L. Faxcroft, W.M. Hopman and R. Patel, 2005; van Brummen HJ, Bruinse HW, van de Pol G, Heintz AP, van der Vaart CH 2006 ; Shirvani M.A., Nesami M.B. and Bavand M., 2010).

It is reported that the decrease in estrogen and progesterone levels in the postpartum period and an increase in prolactin levels are associated with sexual problems. (Lamarre AK, Paterson LQ, Gorzalka BB. 2003). Also, postpartum fatigue, insomnia, baby care, and stress reduces the interest in sexual life and the frequency of sexual intercourse (Olsson A, Lundqvist M, Faxelid E & Nissen E 2005).

Fears and worries about body image can affect sexual life. Low body perception in women can make them feel less feminine and avoid sexual life.

The time to resume sexual intercourse after birth varies by culture. The newly born mother may be reluctant to resume sexual life due to pain and may be concerned that sexual intercourse may damage the healing of the perineal tissues. In our country, the time of sexual intercourse after birth is traditionally for 6 weeks. (Erbil N. 2005 ; Eryılmaz HY, Abalı S, Döndar Ç, Kurnaz E. 2005). In the UK and the United States, the time to start sexual intercourse after birth varies from a short time to several months. (Barrett et al 2000; Blackburn ST 2003).

Many questions concerning the sexual wellbeing of women after delivery, including the influence of the mode of delivery, remain unanswered. The ongoing interest in the topic of female sexual satisfaction after delivery results from conflicting reports and difficulty in the comparison of studies that have resulted in a lack of concise evidence. During the past several years, increasing cesarean section rates have been observed in industrialized countries. The advantages and disadvantages of elective cesarean section now available to a wider group of women have recently been a topic of controversy (Minkoff H, Chervenak FA 2003). It remains unclear if pudendal neuropathy leading to sexual dysfunction, which has been demonstrated after vaginal delivery and may be less likely to occur after cesarean section, may persist and have a long-term impact on sexual function (Clark MH, Scott M, Vogt V, Benson JT. 2001; Handa VL. 2006). Several studies have shown that primiparae who had delivered vaginally reported decreased sexual sensations and worsened sexual satisfaction in the first 6 weeks to 6 months after delivery (Signorello LB, Harlow BL, Chekos AK, Repke JT. 2001; Liebling RE et al 2004). In particular, women who suffer perineal injury are prone to dyspareunia in the period 3–6 months postpartum compared with women with an intact perineum and have a later resumption of sexual intercourse after childbirth (Randstad I, Olsson A, Nissen E, Rubertsson C. 2008; Brubaker L et al. 2008). Also, women after episiotomy-assisted childbirth and women with a history of dyspareunia had a higher frequency of dyspareunia and insufficient lubrication 12–18 months postpartum (Ejsgaard H, Ryding EL, Sjogren B. 2008). The prevalence of dyspareunia is higher in women after instrumental vaginal delivery than after cesarean section in the second stage of labor (Liebling RE et al 2004). Dyspareunia might theoretically be reduced by cesarean section, although several studies show no difference 6 months after delivery (Buhling KJ et al 2006; Klein MC et al 2005).

Some studies report that breastfeeding may have an adverse effect on sexual function and lead to a delayed resumption of sexual activity after delivery. Previous studies of sexual function after childbirth report significant increase perineal pain, dyspareunia, and sexual problems associated with assisted vaginal delivery (Signorello LB, Harlow BL, Chekos AK, Repke JT. 2001; Barrett et al 2000; Thompson JF, Roberts CL, Currie M & Ellwood DA 2002). Some studies show no difference in sexual function between women with cesarean delivery and spontaneous vaginal delivery (De Souza A et al 2015; Hicks T.L, Goodall SF, Quattrone EM, Lydon-Rochelle MT. 2004). However, in most studies, there were limitations in the method of measuring female sexual function.

Recent studies have shown that sexual health problems in the postpartum period quite common. Especially the first 3 months after childbirth is a period in which women experience intense sexual problems. In 2000, in a very large prospective study, Barrett et al. (Barrett et al 2000) investigated female sexual function after childbirth, with interviews at 3 and 6 months after delivery. Between the 484 women included in the final analysis, the authors recorded a significant increase of all sexual disorders investigated at 3 months after delivery, such as dyspareunia, lack of vaginal lubrication, difficulty to reach orgasm, vaginal tightness, vaginal looseness, bleeding or irritation after sex and loss of sexual desire. Barrett et al. reported that although most of the women returned to sexual activities in the first three months, 83% of experiencing sexual problems, in the sixth month this rate fell to 64%, but 38% never return to pre-pregnancy position. A total of 89% of these women restarted their sexual activity within 6 months after delivery. Focusing on dyspareunia, 12% of the participants complained of this symptom even before childbirth. Throughout the postpartum period, this proportion increased more than five times (62%) at 3 months and, at 6 months, it has been only halved (31%). Breast-feeding (OR 2.25 [95% CI 1.42–3.57]) and previous dyspareunia (OR 4.97 [95% CI 2.57–9.60]) were identified as statistically significant predictors of dyspareunia at 6 months after delivery. In contrast, the mode of delivery ($P = 0.3$) and the presence of obstetric perineal damages ($P = 0.3$), in this series, did not represent relevant risk factors for persistent dyspareunia in the long term. These results were also confirmed by the following study performed by Connolly and colleagues in 2005 (Connolly, A., J. Throp and L. Pahal, 2005). One hundred and fifty women were included and asked to fill a questionnaire about sexual function at 2, 6, 12 and 24 weeks after childbirth. Ninety percent of the participants declared resumption of sexual activity within 6 months following childbirth. Thirty and 17% of women reported the persistence of dyspareunia at 3 and 6 months after delivery, respectively. However, no associations were found neither with the mode of delivery nor with the use of episiotomy. On the contrary, breast-feeding was confirmed as the only predictive factor for the persistence of this symptom at 6 months after childbirth (RR 3.36 [95% CI 1.77–6.37])

Xu et al reported an incidence of 70.6% of PPSFD in the first 3 months after delivery falling off to 55.6% during the 4th-6th months, and reduced to 34.2% at the 6th month, but not reaching pre-pregnancy levels of 7.17% (Xu X.Y et al 2007). Moreover, Williams et al. (Williams A, Herron-Marx S & Hicks C 2007) reported that sexual morbidity was observed in 54% of the women at the 12th postpartum month.

In studies using the Arizona Sexual Experience Scale in Turkey, 83% and 91% of women had sexual problems in the first year after birth has been reported (Acele EÖ, Karaçam Z 2012). Sexual behavior was evaluated by the female sexual function index (FSFI) questionnaire. The Female Sexual Function Index (FSFI) is a 19-items assessment of sexual function over the past 4 weeks. The index quantifies six domains. In this questionnaire, FSFI domains include the following: desire (Questions 1 and 2), arousal (Questions 3, 4, 5, and 6), lubrication (Questions 7, 8, 9, and 10), orgasm (Questions 11, 12, and 13), satisfaction (Questions 14, 15, and 16), and pain (Questions 17, 18, and 19). Sexual difficulties (SD) were identified when the problem caused clinically important distress in somebody. Patients with a low level of sexual function (FSFI score 26.55) were classified as having SD.

The aim of this study was to evaluate sexual behavior in the postnatal period. Postpartum sexuality was investigated (such as sexual function score by using FSFI questionnaire, and factors associated with sexual intercourse and resumption of sexual intercourse).

Women encounter many physical, psychological and sociocultural factors in the postpartum period. These factors negatively affect both the sexual function and the quality of life of woman (Basson 2005; Olsson A, Lundqvist M, Faxelid E & Nissen E 2005; Botros et al. 2006; Wendt EK, Lidell EA-S, Westersahl AKE, Marklund BRG & Hildingh CI 2011). It has been reported that approximately 40–45% of adult women suffer from sexual dysfunction (Lewis et al. 2004); especially it is much more common in the postpartum period (Abdool Z, Thakar R & Sultan AH 2009, Rogers RG, Borders N, Leeman LM & Albers LL 2009).

In the postpartum period, the sexual function of woman might be influenced by the trauma to the reproductive organs, vaginal bleeding, stress and constraint caused by the newborn, physical discomfort, fear of infection, breast tenderness, tiredness, loss of sexual desire, perception of decrease in attractiveness, change in body appearance and depression. Moreover, some women experience dyspareunia in the postpartum period because of the reduced vaginal lubrication resulting from decreased oestrogen levels (Wouda et al. 1998, Blackburn 2003, Brauer M, ter Kuile MM, Janssen SA & Laanc E 2007).

World Health Organization (2004) highlights that sexual health is an important aspect to be taken into consideration for the improvement of well-being and health of women and should be integrated into primary health-care services. Hatzichristou et al. (2004) also reported that sexual problems should have been considered within the primary health services as one of the dimensions of medical problems and could have been assessed via short screening tools. Moreover, healthcare professionals should give counselling to the women about the time to resume sexual intercourse after delivery and about the sexual anxiety and problems either in the early postpartum period in hospital or during postpartum follow-up. Such counselling might improve postpartum sexual lives and thus quality of lives of the women (Gokyıldız 2002; Basson 2005; Olsson A, Robertson E, Falk K & Nissen E 2011). Despite the studies concerning the time to resume sexual intercourse after delivery in Turkey, the scientific data about the sexual problems and affecting factors are limited. Knowing the level of postpartum sexual problems of the women and the related factors as well might provide an opportunity for planning and serving education and care. Therefore, this study aimed to evaluate the sexual problems of women during the postpartum period.

Methods

This 2-week prospective methodological study was carried out at the gynecology unit of the Istanbul Training and Research Hospital Turkey, between October 2019 and November 2019. The sampling included 45 women, Eligibility criteria for inclusion into the study were to be married, sexually active, and able to read, speak, and understand Turkish. Exclusion criteria were pregnancy or within 1 year after delivery, breast-feeding, history of depression or other mental disorders, severe chronic diseases (diabetes mellitus, cardiovascular diseases, and liver and renal failure), psychoactive substance addiction, alcohol abuse, obesity (body mass index >30 kg/m²), history of major gynecological operations (hysterectomy, oophorectomy, or mastectomy), and use of medications affecting sexual function (antipsychotics, antihypertensives, antidepressants, antihistamines, benzodiazepines, or oral contraceptives). In addition, patients with vaginismus or lack of orgasm, those who refused the interview, who did not participate in follow-up, who had a loss of sexual interest, or who had psychological or physiological problems in the partner relationship were excluded from the study. In the next step, the sexual function of groups was assessed with the Female Sexual Function Index (FSFI). The Female Sexual Function Index (FSFI) (Rosen et al., 2000) is a 19-items assessment of sexual function over the past 4 weeks. The index quantifies six domains. In this

questionnaire, FSFI domains include the following: desire (Questions 1 and 2; two items), arousal (Questions 3, 4, 5, and 6; four items), lubrication (Questions 7, 8, 9, and 10; four items), orgasm (Questions 11, 12, and 13; three items), satisfaction (Questions 14, 15, and 16; three items), and pain (Questions 17, 18, and 19; three items). Adding the score of individual items that comprise the domain and multiplying the sum by the domain factor gives the individual domain score. The full FSFI score ranges from 2 to 36. The cutoff value is 26.55; equal to or below this point is assumed as sexual dysfunction (Rosen et al., 2000). We used the Turkish version of the inventory, which has been proven to be valid and reliable by Aygin and Aslan's (2005) study (Cronbach's alpha: 0.98). Female sexual dysfunction (FSD) is a term used to describe any problem that may be encountered in the interruption of normal sexual functioning, such as low desire or interest, diminished arousal, orgasmic difficulties, and dyspareunia. FSD is a complex and multidimensional problem resulting from physical, social, and psychological factors such as culture, religion, age, mental health, and interpersonal relations. Its incidence increases with age, and up to 75% prevalence has been reported, with estimates differing across populations and cultures. A low level of sexual function (FSFI score 26.55) was classified as having sexual dysfunction. Analysis of data was made using SPSS 13.0 statistical software. The Mann-Whitney U test was used to compare the differences between two independent groups.

Results

A total of 45 women met the inclusion criteria. In our study, there was a significant correlation between sexual function and the number of parities. The number of children ($r = -0.41$) was correlated with a decrease in sexual function. (correlation-coefficient $r = -0.41$). There was no association with the delivery type ($p = 0.9$) and marriage time ($p = 0.9$).

Table 1: *Distribution of FSFI Scores According to Number of Birth*

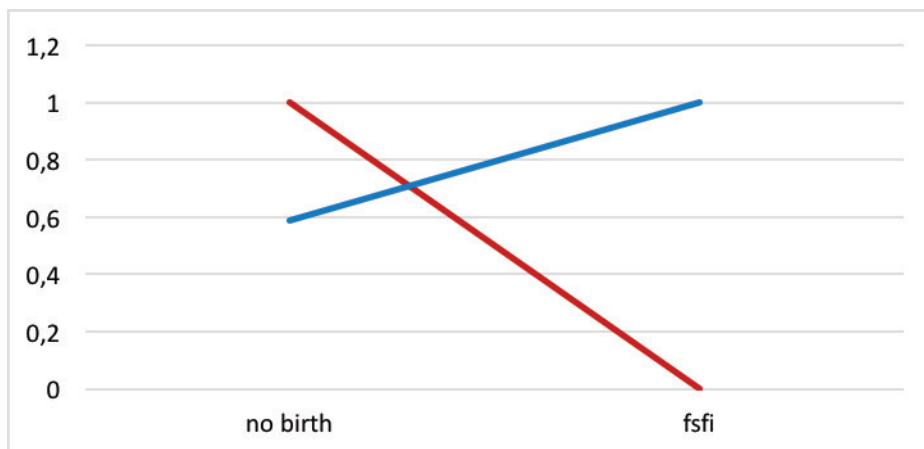
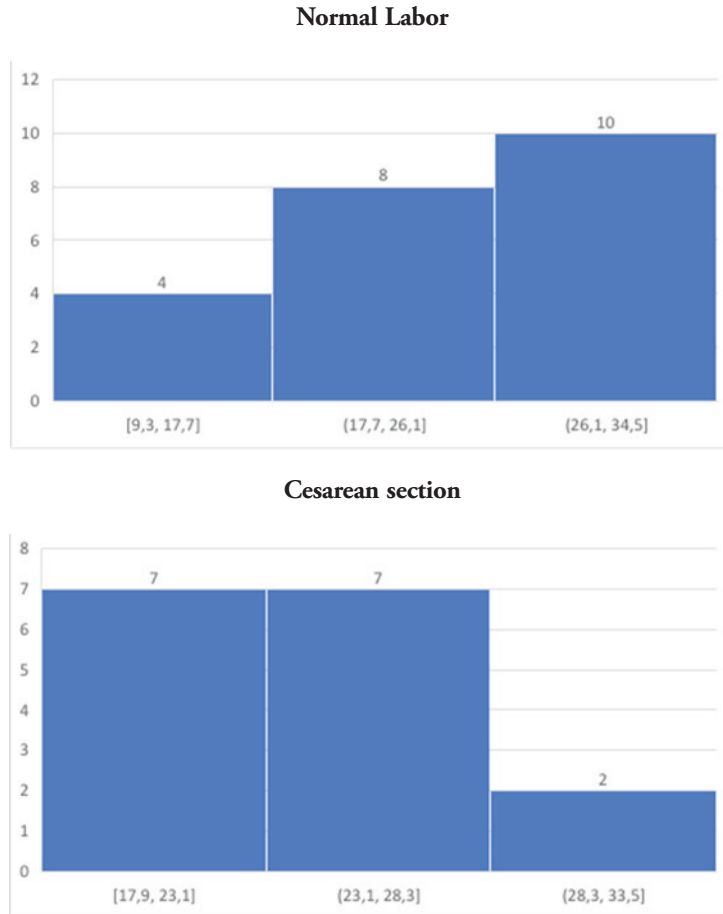


Table 2: Correlation of Mode of Delivery

Discussion

In the literature, it is reported that the incidence of sexual problems is higher in women who have three or more births and the incidence of these problems increases as the number of children increases. (Berman L.A., Berman J., Miles M, Pollets D, Powell J.A. 2003, Çayan S., Bozlu M, Canpolat B,Akbay E 2004, Shirvani M.A., Nesami M.B. and Bavand M. 2010). Contrary to these views, some studies show that the number of children living does not affect their postpartum sexual status (Trutnovsky G, Haas H, Long U, Petru E. 2006, Akyüz 2009).In our study also we found that the number of births affect sexual life.

Xu et al reported that postpartum sexuality was not significantly associated with delivery types. Number of studies indicated a relationship between mode of delivery (Hicks T.L, Goodall SF, Quattrone EM ,Lydon-Rochelle MT. 2004; Klein et al., 2005) and perineal injuries (van Brummen HJ, Bruinse HW, van de Pol G, Heintz AP, van der Vaart CH. 2006; Klein MC et al., 2005) with sexual function. In our study we found no association with the delivery type ($p=0.9$).

In the literature, it is reported that the way women give birth affects their general health and sexual life. (Thompson JF, Roberts CL, Currie M & Ellwood DA 2002, Thommasen HV et al 2005). Also, women state that episiotomy and spontaneous perineal lacerations that occur during normal labor negatively affect sexual function parameters and cause disappointment in their sexual lives (Rathfisch et al. 2010).

It has been claimed that a planned cesarean section could provide a protective role for postpartum dyspareunia. The rate of cesarean sections is generally considered as a marker of obstetric practice quality, because surgery theoretically exposes mothers to a higher risk of related complications, although over the past years this procedure has been widely implemented in each obstetrics department and it has become much safer. Several studies remarked that patients undergoing vaginal delivery record a significantly higher rate of dyspareunia at 3 months after childbirth in comparison with women undergoing a planned cesarean section (van Brummen HJ, Bruinse HW, van de Pol G, Heintz AP, van der Vaart CH. 2006; Minkoff H & Chervenak FA 2003; Rogers RG, Borders N, Lee-man LM, Albers LL. 2009). However, after the first year postpartum, no significant differences can be observed between vaginal and cesarean delivery. In our study, we found no significant difference between the type of birth. Certainly, our data do not support the belief that cesarean section, either elective or emergency, has a strong protective effect on sexual function after childbirth.

In some studies, it is stated that breastfeeding women and their spouses have decreased postpartum sexual activity and desire and that breastfeeding women reported dyspareunia and dissatisfaction in sexual intercourse more frequently after they started sexual life. (Alhborg T, Dahlöf LG, Halberg LR. 2005; Brtnicka H, Weiss P, Zverina J. 2009). In another study, contrary to this information, it is reported that breastfeeding women feel more attractive, increase their sexual desire and may even have an orgasm during breastfeeding (Avery DM, Duckett L, Frantzich CR. 2000). In our study, we did not look at sexual function in breast feeders because we looked at 1 year after birth.

Although few, and mostly dated, studies have reported an increased sexual desire and eroticism during breastfeeding, because of the increased size, sensitivity, and direct stimulation of breasts, more recent articles have completely contradicted these findings. It is widely accepted that sex hormones play a key role both in sexual interest and function, although the identification of specific hormones that could be relevant is still controversial. Despite the significant increase in all sex hormone levels during pregnancy, no significant association has been found between them and FSFI scores. These findings give an indirect confirmation that hormones probably do not have a major impact on sexuality during pregnancy.

Al-Bustan et al. (1995) reported a shorter duration of marriage, characterized the sexuality pattern positively. In our study, we found no significant difference in marriage time ($p=0.9$).

Mahmoud Khazaei et al. reported that sexual satisfaction is related to the length of marriage; those with marital life less than 15 years were more satisfied with their sex than spouses living together for many years (>15) (Khazaria Mahmoud, Rostamib Reza, Zaryabi Atef 2011).

Conclusions

The prevalence of female sexual dysfunction increases with age. Sexual difficulties experienced during postpartum can cause much distress, relationship problems and changes in their quality of life and physical and mental well-being.

The ideal method for female sexual dysfunction is a collaborative work between therapists and physicians. This should include a whole medical and psychosocial evaluation. Health education, counseling, referral services for early determination and treatment might provide to the protection and improvement of the sexual health of women during the postpartum period. More consultation and direction of postnatal sexuality recurrence are required.

The results of some studies have shown that the women's concern for sexual life had diminished in favor of other basic needs such as sleep and maternal pre-occupation with the new baby.

Healthcare professionals should also consider the sexual functions of the women in healthcare services in the postpartum period. During the postpartum period, women can be invited to discuss their sexual lives and informed and thus their anxiety can be shared. Healthcare professionals can assess the sexual problems of women and refer women for early diagnosis and treatment. Moreover, healthcare professionals might contribute to the protection and development of women's sexual health in the postpartum period by health education and counseling services.

References

- Human Female Sexuality,(2008); Available at: http://en.wikipedia.org/wiki/Human_female_sexuality (accessed July 24, 2008).
- World Health Organization. (2002) *Sexual Health: working definitions.*; Available at: http://www.who.int/reproductive-health/gender/sexual_health.html (accessed July 24, 2008).
- Masters WH, Johnson VE (1960) *The human female: anatomy of sexual response.* Minn Med;43:31–6.
- Barrett G, Pendry E, Peacock J, Victor C, Thakar R, Manyonda I. (2000) *Women's sexual health after childbirth.* BJOG;107(2):186-95.
- Oboro VO, Tabowei TO.(2002) *Sexual function after childbirth in Nigerian women.* Int J Gynecol Obstet;78(3):249–50.
- Basson R (2005) *The optimal discipline for assessing and managing pain during sex.* Archives of Sexual Behavior 34, 23–61.
- Byrd JE, Hyde JS, DeLamater JD, Plant EA. (1998) *Sexuality during pregnancy and the year postpartum.* J Fam Pract;47(4):305-8.
- Serati M, Salvatore S, Khullar V, Uccella S, Bertelli E, Ghezzi F, Bolis P. (2008) *Prospective study to assess risk factor for pelvic floor dysfunction after delivery.* Acta Obstet Gynecol Scand;87:313–8.
- Basson R, Berman J, Burnett A, et al. (2000) *Report of International Consensus Development Conference on Sexual Dysfunction: definitions and classifications.* J Urol;163:888–93.
- Alder EM. (1989) *Sexual behaviour in pregnancy, after childbirth and during breast-feeding.* Baillieres Clin Obstet Gynaecol;3:805–821.
- Al-Bustan, M.A., N.F. El-Tomi, M.F. Faiwalla and V. Manava (1995) . *Maternal sexuality during pregnancy and after child birth in muslim Kuwaiti women.* Arch. Sex. Behav., 24: 207-215..
- De Judicibus, M.A. and M.P. McCabe (2002) *Psychological factors and the sexuality of pregnant and postpartum women.* J. Sex Res., 39: 94-103.

- Lamarre, A.K., L.Q. Paterson and B.B. Gorzalka, (2003) . *Breastfeeding and postpartum maternal sexual functioning: A review. Can. J. Hum. Sex., 12: 151-168.*
- Hicks, T.L. , S.F. Goodall , E.M. Quattrone and M.T. Lydon-Rochelle, (2004). *Postpartum sexual functioning and method of delivery: Summary of the evidence. J. Midwifery Women Health, 49: 430-436.*
- Barrett G., E. Pendry, J. Peacock, C. Victor and I. Manyonda, (2005). *Cesarean section and postnatal sexual health. Birth, 32: 306-311.*
- Rowland, M., L. Faxcroft, W.M. Hopman and R. Patel (2005). *Breastfeeding and sexuality immediately postpartum. Can. Fam. Physician, 51: 1366-1367.*
- van Brummen HJ, Bruinse HW, van de Pol G, Heintz AP, van der Vaart CH. (2006) *Which factors determine the sexual function 1 year after childbirth? BJOG;113(8):914-8.*
- Shirvani M.A., Nesami M.B. and Bavand M., (2010) . *Maternal Sexuality after Child Birth among Iranian Women. Pakistan Journal of Biological Sciences, 13: 385-389.*
- Olsson A, Lundqvist M, Faxelid E & Nissen E (2005) *Women's thoughts about sexual life after childbirth: focus group discussions with women after childbirth. Scand Journal Caring Sciences 19, 381-387..*
- Erbil N. G (2005) *Sexuality in pregnancy and postpartum: knowledge, attitudes, and behaviors. 4th International Congress on Reproductive Health. 20-23 April 2005, Bilkent Hotel and Conference Center, Ankara;. p.214*
- Eryılmaz HY, Abalı S, Döndar Ç, Kurnaz E.(2005) *Sexual functions and factors affecting women in the postpartum period. 4th International Reproductive Health Congress Book.20-23 April 2005, Bilkent Hotel and Conference Center, Ankara;. p. 198*
- Blackburn ST (2003) *Maternal, Fetal & Neonatal Physiology: A Clinical Perspective. Saunders, New York.Elsevier 4 th Edition E-Book*
- Minkoff H, Chervenak FA.(2003) *Elective primary caesarean delivery. N Engl J Med 348:946-950.*
- Clark MH, Scott M, Vogt V, Benson JT. (2001) *Monitoring pudendal nerve function during labor. Obstet Gynecol;97: 637-639*
- Handa VL. (2006) *Sexual function and childbirth. Semin Perinatol;30:253-256.*
- Signorello LB, Harlow BL, Chekos AK, Repke JT. (2001) *Postpartum sexual functioning and its relationship to perineal trauma: A retrospective cohort study of primiparous women. Am J Obstet Gynecol;184:881-890.*
- Liebling RE, Swingler R, Patel RR, Verity L, Soothill PW, Murphy DJ. (2004) *Pelvic floor morbidity up to one year after difficult instrumental delivery and cesarean section in the second stage of labor: A cohort study. Am J Obstet Gynecol;191:4-10.*
- Randstad I, Olsson A, Nissen E, Rubertsson C. (2008) *Tears in the vagina, perineum, sphincter ani, and rectum and first sexual intercourse after childbirth: A nationwide follow-up. Birth;35:98-106*
- Brubaker L, Handa VL, Bradley CS, et al. (2008) *Pelvic Floor Disorders Network. Sexual function 6 months after the first delivery. Obstet Gynecol 111:1040-1044*
- Ejegard H, Ryding EL, Sjogren B.(2008) *Sexuality after delivery with episiotomy: A long-term follow-up. Gynecol Obstet Invest;66:1-7.*

- Buhling KJ, Schmidt S, Robinson JN, Klapp C, Siebert G, Dudenhausen JW. (2006) *Rate of dyspareunia after delivery in primiparae according to mode of delivery*. *Eur J Obstet Gynecol*;124:42–46
- Klein MC, Kaczorowski J, Firoz T, Hubinette M, Jorgensen S, Gauthier R. (2005) *A comparison of urinary and sexual outcomes in women experiencing vaginal and Caesarean births*. *J Obstet Gynaecol Can*;27:332–339.
- Thompson JF, Roberts CL, Currie M & Ellwood DA (2002) *Prevalence and persistence of health problems after childbirth: associations with parity and method of birth*. *Birth* 29, 83–94
- De Souza A, Dwyer PL, Charity M, Thomas E, Ferreira CHJ, Schierlitz L (2015) The effects of mode delivery on postpartum sexual function: a prospective study *BJOG an International Journal of Obstet Gynaecol* 122(10):1410-1418.
- Connolly, A., J. Throp and L. Pahal, (2005). *Effects of pregnancy and childbirth on postpartum sexual function: A longitudinal prospective study*. *Int. Urogynecol. J. Pelvic Floor Dysfunct.*, 16: 263-267.
- Xu X.Y, Wang H.Y, Su L, et al. (2007) *Women's sexual health after delivery and its related influential factors*. *Journal of Clinical Rehabilitative Tissue Engineering Research*; 11:1673-8225.
- Williams A, Herron-Marx S & Hicks C (2007) *The prevalence of enduring postnatal perineal morbidity and its relationship to perineal trauma*. *Midwifery* 23, 392–403.
- Acele EÖ, Karaçam Z. (2012) *Sexual problems in women during the first postpartum year and related conditions*. *Journal of Clinical Nursing*; 21(7-8): 929-937.
- Botros SM, Abramov Y, Miller J-JR, Sand PK, Gandhi S, Nickolov A & Goldberg RP (2006) *Effect of parity on sexual function. An identical twin study*. *Obstetrics and Gynecology* 107, 765– 770
- Wendt EK, Lidell EA-S, Westersahl AKE, Marklund BRG & Hildingh CI (2011) *Young women's perception of being asked questions about sexuality and sexual abuse: a content analysis*. *Midwifery* 27, 250–256
- Lewis RW, Fugl-Meyer KS, Bosch R, FuglMeyer AR, Laumann EO, Lizza E & Martin-Morales A (2004) *Epidemiology / risk factors of sexual dysfunction*. *Journal of Sexual Medicine* 1, 35–39
- Abdool Z, Thakar R & Sultan AH (2009) *Postpartum female sexual function*. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology* 145, 133–137
- Rogers RG, Borders N, Leeman LM & Albers LL (2009) *Does spontaneous genital tract trauma impact postpartum sexual function?* *Journal of Midwifery & Womens Health* 54, 98–103
- Wouda JC, Hartman PM, Bakker RM, Bakker JO, van de Wiel HBM & Schultz WCMW (1998) *Vaginal plethysmography in women with dyspareunia*. *The Journal of Sex Research* 32, 141–147
- Brauer M, ter Kuile MM, Janssen SA & Laanc E (2007) *The effect of painrelated fear on sexual arousal in women with superficial dyspareunia*. *European Journal of Pain* 11, 788–798
- World Health Organization (2004) *Sexual Health—A New Focus for World Health Organization*. World Health Organization, Geneva. Available at: <http://www.who.int/hrp/publications/progress67.pdf> (accessed 16 August 2008).

- Hatzichristou D, Rosen RC, Broderick G, Clayton A, Cuzin B, Derogatis L, Litwin M, Meuleman E, O’Leary M, Quirk F, Sadovsky R & Seftel A (2004) *Clinical evaluation and management strategy for sexual dysfunction in men and women. Journal of Sexual Medicine* 1, 49–57.
- Gökyıldız U (2002) *How the incorporation of nursing is achieved in improvement of sexual health? Journal of Istanbul University Florence Nightingale School of Nursing* 12, 91–98.
- Olsson A, Robertson E, Falk K & Nissen E (2011) Assessing women’s sexual life after childbirth: the role of the postnatal check. *Midwifery* 27, 195–202.
- Rosen R., Brown C., Heiman J., Leiblum S., Meston C., Shabsigh R., Ferguson D., D’Agostino R. (2000) The Female Sexual Function Index (FSFI): A Multidimensional Self-Report Instrument for the Assessment of Female Sexual Function, *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26:2, 191-208.
- Aygin D, Aslan F (2005) Kadın Cinsel İşlev Ölçeği’nin Türkçeye Uyarlaması *Türkiye Klinikleri J Med Sci*;25(3):393-9
- Berman L.A., Berman J., Miles M, Pollets D, Powell J.A. (2003) Genital Self-Image as a Component of Sexual Health: Relationship Between Genital Self-Image, Female Sexual Function, and Quality of life Measures, *Journal of Sex and Marital Therapy*. Volume 29, 2003, 11-21.
- Çayan S., Bozlu M, Canpolat B, Akbay E, (2004), *The prevalence of female sexual dysfunction and potential risk factors that may impair sexual function in Turkish women. Urologia Internationalis*, 72, 52–57.
- Trutnovsky G, Haas H, Long U, Petru E. (2006) *Women’s perception of sexuality during pregnancy and after birth. Australian and New Zealand Journal of Obstetrics and Gynecology*; 46: 282-287
- Akyüz EÖ. (2009) History of sexual problems after birth and factors in the treatment. Master Thesis. Adnan Menderes University Institute of Health Sciences, Aydın, Turkey.
- Thommasen HV, Klein MC, Mackenzie T, Lynch N, Reyes R, Grzybowski S. (2005) *Obstetric maternal outcomes at Bella Coola General Hospital: 1940 to 2001. Canadian Journal of Rural Medicine*; 10(1): 13-21.
- Rathfisch G, Dikencik BK, Kizilkaya Beji N, Comert N, Tekirdag AI, Kadioglu A. (2010) *Effects of perineal trauma on postpartum sexual function. Journal of Advanced Nursing*; 66(12): 2640-2649).
- Alhborg T, Dahlöf LG, Halberg LR. (2005) *Quality of intimate and sexual relationships in first-time parents six months after delivery. The Journal of Sex Research*; 42(2):167-174
- Brtnicka H, Weiss P, Zverina J. (2009) *Human sexuality during pregnancy and the postpartum period. Bratislavské Lekárske Listy*; 110(7): 427-431
- Avery DM, Duckett L, Frantzich CR. (2000) *The experience of sexuality during breastfeeding. Journal of Midwifery & Women’s Health*; 45(3): 227-237
- Khazaria Mahmoud, Rostamib Reza, Zaryabi Atef . (2011) *The Relationship between sexual dysfunctions and marital satisfaction in Iranian married students* 783 – 785.

14

EVALUATION OF EDINBURG DEPRESSION SCALE IN ADOLESCENTS; CONSEQUENCES OF UNTREATED AND OVERLOOKED DEPRESSION

Nil Atakul¹

Abstract

Depression, the most common mood disorder in the general population, is approximately twice as common in women as in men, with its initial onset peaking during the reproductive-age years. In 2011, 9% of pregnant women and 10% of postpartum women met the criteria for major depressive disorders. Perinatal depression is a significant mental and public health problem and may be one of the most disabling disorders among women of child-bearing age. Adolescence is an important risk period for the development of depression, when the rates of major depressive disorder and symptoms of depression rise markedly. Adolescent major depressive disorder is often unrecognised and untreated despite evidence that duration of untreated depressive illness is a key factor in predicting recurrence in adult life. It's recommended that obstetrician–gynecologists and other obstetric care providers screen patients at least once during the perinatal period for depression and anxiety symptoms using a standardized, validated tool. In addition, future research should include adolescent mothers of other sociodemographic and racial/ethnic backgrounds to determine differences in symptom prevalence and birth outcomes.

Keywords: Edinburg Postnatal Depression Scale, Adolescence pregnancy, Depression

Introduction

Depression, the most common mood disorder in the general population, is approximately twice as common in women as in men, with its initial onset peaking during the reproductive-age years (Centers for Disease Control and Prevention, 2018). In 2011, 9% of pregnant women and 10% of postpartum women met the criteria for major depressive disorders (American College of Obstetricians and Gynecologists, 2018). Therefore, it is not surprising that perinatal depression, which includes major and minor depressive episodes that occur during pregnancy or in the first 12 months after delivery, is one of the most common medical complications during pregnancy and the postpartum period, affecting one in seven women (Weissman MM, Olfson M, 1995).

It is important to identify pregnant and postpartum women with depression because untreated perinatal depression and other mood disorders can have worst side effects. Perinatal depression and other mood disorders, such as bipolar disorder and anxiety disorders (Gavin NI, Gaynes BN, Lohr KN, Meltzer-Brody S, Gartlehner G, Swinson, 2005), can have devastating effects on women, infants, and families; maternal suicide exceeds hemorrhage and hypertensive disorders as a cause of maternal mortality (American Psychiatric Association, 2013).

¹ İstanbul Training and Research Hospital, nil_atakul@yahoo.com

Perinatal depression often goes unrecognized because changes in sleep, appetite, and libido may be attributed to normal pregnancy and postpartum changes. In addition to health care providers not recognizing such symptoms, women may be reluctant to report changes in their mood. In one small study, less than 20% of women in whom postpartum depression was diagnosed had reported their symptoms to a health care provider (Palladino CL, Singh V, Campbell J, Flynn H, Gold KJ, 2011). Therefore, it is important for obstetrician–gynecologists and other obstetric care providers to ask the pregnant or postpartum patient about her mood. Newborn care appointments also may be an opportunity to ask a mother about her mood. Obstetric providers should collaborate with their pediatric colleagues to facilitate treatment for women with mood disorders identified during newborn care (Whitton A, Warner R, Appleby L, 1996).

Anxiety is a prominent feature of perinatal mood disorders, as is insomnia. It may be helpful to ask a woman whether she is having intrusive or frightening thoughts or is unable to sleep even when her infant is sleeping. Women with current depression or anxiety, a history of perinatal mood disorders, risk factors for perinatal mood disorders or suicidal thoughts warrant particularly close monitoring, evaluation, and assessment. These women may benefit from evidence-based psychologic and psychosocial interventions and, in some cases, pharmacologic therapy to reduce the incidence and burden of perinatal depression (Earls MF, 2010).

In 2016, the U.S. Preventive Services Task Force changed its recommendation for routine depression screening to a B, endorsing depression screening in the general adult population, including pregnant and postpartum women (Yonkers KA, Vigod S, Ross LE, 2011). Although there are no large randomized controlled trials that definitively prove the benefits of screening alone without the necessary treatment, the task force changed its recommendation based on a large systematic review. This review combined six randomized controlled trials that screened pregnant or postpartum patients with or without additional care offered based on results of screening. Most of the trials provided some type of treatment or support beyond screening, such as counseling, treatment protocols, or training to clinicians and ancillary staff. Thus, it is difficult to distinguish the effect solely due to screening or screening combined with some type of intervention. Nevertheless, follow-up of these patients several weeks to months later demonstrated an absolute risk reduction in depression prevalence of as much as 9% (Yonkers et al., 2009). Greater benefits were seen if clinical support and training were offered to the staff that provided the screening tool. Regular contact with the health care delivery system during the perinatal period should provide an ideal circumstance for women with depression to be identified and treated. The College recommends that obstetrician–gynecologists and other obstetric care providers screen patients at least once during the perinatal period for depression and anxiety symptoms using a standardized, validated tool. It is recommended that all obstetrician–gynecologists and other obstetric care providers complete a full assessment of mood and emotional well-being (including screening for postpartum depression and anxiety with a validated instrument) during the comprehensive postpartum visit for each patient (Siu Al et al., 2016). If a patient is screened for depression and anxiety during pregnancy, additional screening should then occur during the comprehensive postpartum visit. When indicated, obstetrician–gynecologists and other obstetric care providers share a role in initiating medical therapy or referring patients to appropriate behavioral health resources, or both.

Initiation of treatment or referral to mental health care providers offers maximum benefit. Clinical staff in obstetrics and gynecology practices should be prepared to initiate medical therapy, refer patients to appropriate behavioral health resources when indicated, or both. Recent evidence suggests that collaborative care models implemented in obstetrics and gynecology offices improve long-term patient outcomes (O'Connor E, Rossom RC, Henninger

M, Groom HC, Burda BU, 2016). For example, in one model of collaborative care, a depression care manager, such as a nurse or social worker, can provide psychotherapy and support under the supervision of a mental health specialist and a primary care provider. Systems should be in place to ensure follow-up for diagnosis and treatment (Melville JL et al., 2014 and Signal TL et al., 2017).

Traditionally, research on psychological morbidity in the perinatal period has focused on postpartum depression. However, in recent years, increased attention has been paid to the antenatal period. Accumulating evidence indicates that many women experience psychological distress during pregnancy. For example, a large population-based study in Sweden has estimated that 14% of pregnant women had one or more psychiatric disorder. Mood disorders are common with prevalence rates for depression reported to be 7.4% in the first trimester, 12.8% in the second trimester, and 12.0% in the third trimester (Nagandla K et al., 2016). The body of literature on psychological morbidity during pregnancy comes from Western countries with relatively few studies from other regions of the world. Nasreen (2011) studied a large sample of pregnant women in Bangladesh and found rates of antenatal depression and anxiety to be 18% and 29%, respectively (Nasreen HE, Kabir ZN, Forsell Y, Edhborg M, 2011).

In their study Alqahtani (2018) reported that, antenatal depression was associated with unplanned pregnancies, family history of depression, and marital discord (Alqahtani AH1, Al Khedair K2, Al-Jeheiman R2, Al-Turki HA2, Al Qahtani NH2, 2018). The presence of psychiatric disorders during pregnancy imposes a significant burden on women and has the potential to adversely affect obstetric, fetal, and neonatal outcomes (Alder J, Fink N, Bitzer J, Hösl I, Holzgreve W, 2007). Evidence for this comes from several studies including meta-analytic reviews that have established that anxiety and depression during pregnancy are associated with preterm birth and low birth weight (Grote NK, Bridge JA, Gavin AR, Melville JL, Iyengar S, Katon WJ, 2010 and Grigoriadis S et al. 2013).

Adolescence is an important risk period for the development of depression, when the rates of major depressive disorder and symptoms of depression rise markedly (Thapar A Collishaw S Pine DS Thapar AK, 2012). Depressive symptoms and disorders are common in adolescence and are associated with poor long-term mental health, social, and educational outcomes. Adolescent major depressive disorder is often unrecognised and untreated despite evidence that duration of untreated depressive illness is a key factor in predicting recurrence in adult life (Patton GC et al., 2014). An Article (Neufeld S, Dunn V, Jones P, Croudace T, Goodyer I, 2017) in this issue of *Lancet Psychiatry* shows the beneficial effect of mental health service contact during adolescence on subsequent depressive symptomatology. In a longitudinal community study, Neufeld and colleagues³ show that, among adolescents aged 14 years with a DSM-IV psychiatric disorder, use of mental health services substantially reduces depressive symptomatology at the 36-month follow-up. Thus, by age 17 years, the odds of adolescents who had a disorder but did not contact mental health services reporting symptoms of depression in the clinical range was seven times higher than in adolescents who did access services. Importantly, these findings were generated using statistical methods that balance confounders across intervention and control groups (similar to what is done in randomised controlled trials). This finding illustrates that diagnostic status is a good proxy for how well young people respond to treatment at least as far as depressive symptoms are concerned, which suggests that children with mental health symptoms should be adequately assessed to determine access to specialist CAMHS and therapeutic intervention. Thus, training, tools, and resources to support potential referrers in detecting key psychiatric symptoms and functional impairment might help increase the proportion of referrals to specialist mental health services when young people have a clear clinical need. These referrals might also help to address the treatment gap when significant numbers of young people with a diagnosis do not access services.

Adolescent depression may also be associated with environmental adversity. The relationship between depression and extreme stress has been demonstrated in children subjected to natural disasters, children who are homeless, and children subjected to physical or sexual abuse (Fergusson DM, Horwood LJ, Lynskey MT, 1996). While these studies consistently note associations between depression and extreme adversity, the findings are limited by the nature of the generally nonrepresentative samples in most studies.

Prevalence rates of depression are much higher among pregnant teens, with rates estimated between 16% and 44% (Schoenbach VJ, Garrison CZ, Kaplan BH, 1984). The lifetime prevalence of major depression among nonpregnant adolescents is reportedly between 5% and 20%, depending on the sample. Prevalence estimates of depression may vary because of minor differences in sample composition (eg, urban versus rural) and how depression is operationalized (Dopheide JA, 2006). Estimates of lifetime risk of depression among pregnant adult women also vary, with rates between 6% and 17% (Dopheide JA, 2006).

Research has identified a number of significant risk factors that predict onset of major depression, including family history, childhood adversity, social isolation, and exposure to stressful life experiences (eg, trauma, abuse, loss). Exposure to stressful events is greater among people with a history of depression than among individuals without such a history (Kessler RC, 2003). The lives of adolescents who become teen mothers differ from those of nonpregnant teens. Adolescent mothers are disproportionately more likely to have a history of physical and sexual abuse, live in impoverished communities, be exposed to community violence, and have restricted access to quality health care resources (Geronimus AT, 2003).

Most of the research looking at treatment of mental illness during adolescent pregnancy has involved psychoeducational or supportive interventions. Recent reviews have provided overviews of these interventions, many of which have successfully improved prenatal care follow-up and several postnatal outcomes (Bonari L, Pinto N, Ahn E, Steiner M, Koren G, 2004). Several studies also examined standardized psychotherapy interventions for depression or PTSD in pregnant adolescents. Given the current evidence base, any pregnant teen experiencing significant mental health symptoms should be referred to programs that increase social support and/or for psychotherapy.

One of the most obvious concerns related to depression during pregnancy is the potential worsening of the condition. Untreated depression may lead to suicidal ideation and attempts. Although completed suicides are rare among pregnant women, according to available reports, rates of suicidal ideation range from 3% to 18% (Friedman IM, Litt IF, 1987).

Adolescents can be difficult to engage in mental health treatment because of their attitudes and beliefs, immaturity, low self-esteem, and lack of resources (Huang ZJ, Wong FY, Ronzio CR, Yu SM, 2007). Notably, none of the participants reported receiving mental health treatment at the time of their initial intake. Teen mothers may feel they do not need help or may be reluctant to discuss their symptoms with health care professionals. Studies have found that minority mothers are twice as likely not to seek help for their symptoms, compared with non-Hispanic white mothers. The social stigma associated with having a mental health problem and low acculturation may also influence treatment engagement and compliance. These factors have been found to be more severe in minority populations like our country (Coley RL, Chase-Lansdale PL, 1998).

By sampling already-pregnant adolescents, the effects of childbearing on postpartum adjustment cannot be disentangled from the confounding effects of pre-existing risk factors that are associated with early pregnancy. Other

factors that are consistently linked to early childbearing include social adversity, minority race, dysfunctional parenting experiences, sexual abuse, negative peer relations (e.g. peer victimization and deviant peer affiliation), and neighborhood problems (Coyne C, D'Onofrio BM, 2012).

Materials and Methods

Between August 2019-November 2019 pregnant women who refer to Istanbul Training and Research Training obstetrics&gynecology clinic, aged between 15-42 asked to take Edinburg Postnatal Depression scale. Demographic data of patients shown in Table 1.

Results

In our center (Istanbul Research and Training Hospital/Turkey) Edinburg Depression Scales of adolescents and non adolescents patients did not differ significantly. There is no statistically significant difference found between two groups ($p=0.9681$). In our findings among 39 adolescent pregnant women two had suicidal thoughts (%0,5). Among non adolescent women two had suicidal thoughts but their ages are 29 and 24 which considered as young adults. In Figure 1 and Figure 2 we showed distribution EDPS score of adolescents and adult pregnant women. 9 out of 29 adolescence pregnant women had EDPS score between 4-6. 5 out of 19 adult pregnant women had EDPS score between 9,10. We found no correlation of EPDS score of pregnant women with gestational week of pregnancy (correlation coefficient= 0,019) (Figure3).

Discussion

Other studies support our findings in the behalf of no evidence that adolescents are at elevated risk for depression in the postpartum period. Thus, within the childbearing group, adolescents reported no change in depression severity from pre-pregnancy to postpartum period. Also we found no correlation between depression and gestational age.

Hipwell et al., (2016) showed in their study that, no evidence that adolescents are at elevated risk for depression in the postpartum period. Thus, within the childbearing group, adolescents reported no change in depression severity across the interval from pre-pregnancy to postpartum. This lack of change between T1 and T2 was also demonstrated among matched non-childbearing controls. Taken together, these results indicated that the experience of becoming a mother had neither a positive nor a negative effect on depression vulnerability (Hipwell AE, Murray J, Xiong S, Stepp SD, Keenan KE, 2016). Pregnant teens should be screened for psychiatric illness, ideally using standardized measures. Decisions about treatment of mental health problems during pregnancy should be based on a thorough riskbenefit analysis that includes the risk of untreated illness for mother and fetus as well as the potential risks of treatments for each. Psychotherapy and enhanced multisystemic support should often be first-line treatment, but medication is often indicated especially in teens struggling with severe depression, bipolar disorder, or psychotic illness because the risks of untreated illness are significant. Whenever possible, consultation with a reproductive psychiatrist or other mental health provider familiar with psychiatric medications during pregnancy should be sought. When adolescents are on a psychotropic medication prior to pregnancy that carries high risk for fetal malformations or other adverse outcomes (McCracken KA, Loveless M, 2014).

In studies conducted in the UAE, Jordan, Qatar, and among Middle Eastern/Arab women living in Australia, a poor relationship with the mother in-law was an associated risk factor. Mothers-in-law appear to be important to

the success of the marital relationship in these test groups, as sons remain closely tied to their family of origin, often continuing to live with and even work within the family business their entire lives. Mothers-in-law often have a great deal of influence over all aspects of their daughters-in-law and grandchildren's lives. Therefore a positive relationship with the mother-in-law is important in women's lives and could lead to depression if it is less than positive (Green, K., Broome, H., & Mirabella, J, 2006). Yount and Smith (2012) argued that the maintenance of ties with (especially female) natal kin will be associated with lower risks of PPD in new mothers. outcomes, review whether the teen can be managed on a medication with less risk.

Research also indicates that incorporating culture-bound practices and rituals into mainstream therapeutic procedures and training of health care workers in the detection and management of postnatal depression can have beneficial effects (Ghubash, R., & Eapen, V, 2009). In a study by Nahas and Amasheh (1999), Jordanian women defined postpartum care in terms of strong family support and kinship, and preservation of childbearing customs as expressed in the celebration of the birth of the baby. In an interesting study based on focus-group discussions with 19 women (mean age 29 years) and interviews with 9 physicians and 3 health care professionals, the key factors of PPD identified were depression during pregnancy resulting from lack of support from the husband and his family, disagreement between the wife and husband's family, postnatal depression resulting from difficult delivery, unhealthy or difficult babies, poor bonding with the baby, lack of support and conflict with regard to the mother's role, and a lack of mother's understanding of postnatal depression as a type of psychological disorder . These are interrelated sets of factors that could be found in studies of women from other parts of the world. According to some studies, there are not many differences between risk factors observed in the Middle-Eastern/Arab countries and those reported in other places, but the prevalence in the Middle East is certainly higher (Razzak, H. A., Harbi, A., & Ahli, S, 2019).

Several screening instruments have been validated for use during pregnancy and the postpartum period to assist with systematically identifying patients with perinatal depression. The Edinburgh Postnatal Depression Scale (EPDS) is most frequently used in the research setting and clinical practice for several reasons. The scale, which has been translated into 50 different languages, consists of 10 self-reported questions that are health literacy appropriate and take less than 5 minutes to complete. The EPDS includes anxiety symptoms, which are a prominent feature of perinatal mood disorders, but excludes constitutional symptoms of depression, such as changes in sleeping patterns, which can be common in pregnancy and the postpartum period.

Conclusion

There is evidence that screening alone can have clinical benefits, although initiation of treatment or referral to mental health care providers offers maximum benefit. Systems should be in place to ensure follow-up for diagnosis and treatment. Therefore, the College recommends that obstetrician-gynecologists and other obstetric care providers screen patients at least once during the perinatal period for depression and anxiety symptoms using a standardized, validated tool. It is recommended that all obstetrician-gynecologists and other obstetric care providers complete a full assessment of mood and emotional well-being (including screening for postpartum depression and anxiety with a validated instrument) during the comprehensive postpartum visit for each patient.

Future studies should prospectively examine the effects of depressive symptoms and suicidal ideation, using standardized instruments in each trimester. Screening measures should elicit lifetime and recent symptoms. The role of protective factors such as supportive relationships, interventions, and self-esteem should also be analyzed. In

addition, future research should include adolescent mothers of other sociodemographic and racial/ethnic backgrounds to determine differences in symptom prevalence and birth outcomes.

References

- Centers for Disease Control and Prevention. (2018). PRAMStat System. Available at: <https://www.cdc.gov/prams/prams-data/work-directly-PRAMS-data.html>.
- Optimizing postpartum care. (2018). ACOG Committee Opinion No. 736. American College of Obstetricians and Gynecologists. *Obstet Gynecol*, 131, 140–50.
- Weissman MM, Olfson M. (1995). Depression in women: implications for health care research. *Science*, 269, 799–801.
- Gavin NI, Gaynes BN, Lohr KN, Meltzer-Brody S, Gartlehner G, Swinson T. (2005). Perinatal depression: a systematic review of prevalence and incidence. *Obstet Gynecol*, 106, 1071–83.
- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 5th ed. Arlington (VA): APA
- Palladino CL, Singh V, Campbell J, Flynn H, Gold KJ. (2011). Homicide and suicide during the perinatal period: findings from the National Violent Death Reporting System. *Obstet Gynecol*, 118, 1056–63.
- Whitton A, Warner R, Appleby L. (1996). The pathway to care in post-natal depression: women's attitudes to post-natal depression and its treatment. *Br J Gen Pract*, 46, 427–8.
- Earls MF. (2010). Incorporating recognition and management of perinatal and postpartum depression into pediatric practice. *Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health American Academy of Pediatrics. Pediatrics*, 126, 1032–9.
- Yonkers KA, Vigod S, Ross LE. (2011). Diagnosis, pathophysiology, and management of mood disorders in pregnant and postpartum women. *Obstet Gynecol*, 117, 961–77.
- Yonkers KA, Wisner KL, Stewart DE, Oberlander TF, Dell DL, Stotland N, Susan Rsmine, Linda Chaudron, Charles Lockwood. (2009). The management of depression during pregnancy: a report from the American Psychiatric Association and the American College of Obstetricians and Gynecologists. *Obstet Gynecol*, 114, 703–13.
- Siu AL, Bibbins-Domingo K, Grossman DC, Baumann LC, Davidson KW, Ebell M, ..., Pignone MP. (2016). Screening for depression in adults: US Preventive Services Task Force Recommendation Statement. US Preventive Services Task Force (USPSTF). *JAMA*, 315, 380–7.
- O'Connor E, Rossom RC, Henninger M, Groom HC, Burda BU. (2016). Primary care screening for and treatment of depression in pregnant and postpartum women: evidence report and systematic review for the US Preventive Services Task Force. *JAMA*, 315, 388–406.
- Melville JL, Reed SD, Russo J, Croicu CA, Ludman E, LaRocco-Cockburn A, Katon W. (2014). Improving care for depression in obstetrics and gynecology: a randomized controlled trial. *Obstet Gynecol*, 123, 1237–46.

EVALUATION OF EDINBURG DEPRESSION SCALE IN ADOLESCENTS; CONSEQUENCES OF UNTREATED AND OVERLOOKED DEPRESSION

Nil Atakul

- Signal TL, Paine SJ, Sweeney B, Muller D, Priston M, Lee K,....,Huthwaite M. (2017). The prevalence of symptoms of depression and anxiety, and the level of life stress and worry in new zealand māori and non-māori women in late pregnancy. *Aust N Z J Psychiatry*, 51(2), 168–176.
- Nagandla K, Nalliah S, Loh Keng Yin , Zainab Abd M , Mastura I, Siti Z,....,Yin LK. (2016). Prevalence and associated risk factors of depression, anxiety and stress in pregnancy. *Int J Reproduction*.5(7),2380–2388.
- Nasreen HE, Kabir ZN, Forsell Y, Edhborg M. (2011). Prevalence and associated factors of depressive and anxiety symptoms during pregnancy: a population based study in rural Bangladesh. *BMC Womens Health*, 11, 22.
- Alqahtani AH1, Al Khedair K2, Al-Jeheiman R2, Al-Turki HA2, Al Qahtani NH2. (2018). Anxiety and depression during pregnancy in women attending clinics in a University Hospital in Eastern province of Saudi Arabia: prevalence and associated factors. *Int J Womens Health*, 10, 101-108.
- Alder J, Fink N, Bitzer J, Hösl I, Holzgreve W. (2007). Depression and anxiety during pregnancy: a risk factor for obstetric, fetal and neonatal outcome? A critical review of the literature. *J Matern Fetal Neonatal Med*, 20(3),189–209.
- Grote NK, Bridge JA, Gavin AR, Melville JL, Iyengar S, Katon WJ. (2010). A meta-analysis of depression during pregnancy and the risk of preterm birth, low birth weight, and intrauterine growth restriction. *Arch Gen Psychiatry*, n67(10), 1012–1024.
- Grigoriadis S, VonderPorten EH, Mamisashvili L, Tomlinson G, Dennis C, Koren G,....,Ross LE. (2013). The impact of maternal depression during pregnancy on perinatal outcomes: a systematic review and meta-analysis. *J Clin Psychiatry*, 74(4), e321–e341.
- Thapar A Collishaw S Pine DS Thapar AK. (2012). Depression in adolescence. *Lancet*, 379, 1056-1067
- Patton GC, Coffey C, Romaniuk H, Mackinnon A, Carlin J, Degenhardt L,... Moran P. (2014). The prognosis of common mental disorders in adolescents: a 14-year prospective cohort study. *Lancet*, 383, 1404-1411.
- Neufeld S, Dunn V, Jones P, CroudaceT, Goodyer I. (2017). Reduction in adolescent depression following contact with mental health services: a longitudinal cohort study in the UK. *Lancet Psychiatry*, 4, 120-127.
- Fergusson DMHorwood LJLynskey MT. (1996). Childhood sexual abuse and psychiatric disorder in young adulthood, II: psychiatric outcomes of childhood sexual abuse. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 35, 1365- 1374.
- Schoenbach VJ, Garrison CZ, Kaplan BH. (1984). Epidemiology of adolescent depression. *Public Health Rev*, 12, 159.
- Dopheide JA. (2006). Recognizing and treating depression in children and adolescents. *Am J Health Syst Pharm*, 63, 233.
- Kessler RC. (2003). Epidemiology of women and depression. *J Affect Disord*. 74,5.
- Geronimus AT. (2003). Damned if you do: culture, identity, privilege, and teenage childbearing in the United States. *Soc Sci Med*, 57, 881.

- Bonari L, Pinto N, Ahn E, Steiner M, Koren G. (2004). Perinatal Risks of Untreated Depression During Pregnancy. *Can J Psychiatry*, 49,7 27.
- Friedman IM, Litt IF. (1987). Adolescents' compliance with therapeutic regimens. Psychological and social aspects and intervention. *J Adolesc Health Care*, 8, 52.
- Huang ZJ, Wong FY, Ronzio CR, Yu SM. (2007). Depressive symptomatology and mental health help-seeking patterns of U.S.- and foreign-born mothers. *Matern Child Health J*, 11, 257.
- Coley RL, Chase-Lansdale PL. (1998). Adolescent pregnancy and parenthood. Recent evidence and future directions. *Am Psychol*, 53(2), 152–66. pmid:9491745.
- Coyne C, D'Onofrio BM. (2012). Some (but not much) progress toward understanding teenage childbearing: A review of research from the past decade. *Adv Child Dev Behav*, 42,113–52.
- Hipwell AE, Murray J, Xiong S, Stepp SD, Keenan KE. (2016 May 13). Effects of Adolescent Childbearing on Maternal Depression and Problem Behaviors: A Prospective, Population-Based Study Using Risk-Set Propensity Scores. *PLoS One*, 11(5), e0155641.
- McCracken KA, Loveless M. (2014). Teen pregnancy: an update. *Curr Opin Obstet Gynecol*, 26, 355-9.
- Green, K., Broome, H., & Mirabella, J. (2006). Postnatal depression among mothers in the United Arab Emirates: Socio-cultural and physical factors. *Psychology, Health & Medicine*, 11, 425-431.
- Yount, K. M., & Smith, S. M. (2012). Gender and postpartum depression in Arab Middle Eastern women. *Women's Studies International Forum*, doi:10.1016/j.wsif.2012.03.017.
- Ghubash, R., & Eapen, V. (2009). Postpartum mental illness: Perspectives from an Arabian Gulf population. *Psychological Report*, 105, 127-36.
- Nahas, V., & Amasheh, N. (1999). Culture care meanings and experiences of postpartum depression among Jordanian Australian women: A transcultural study. *Journal of Transcultural Nursing*, 10, 37-45.
- Razzak, H. A., Harbi, A., & Ahli, S. (2019). Depression: Prevalence and Associated Risk Factors in the United Arab Emirates. *Oman medical journal*, 34(4), 274–282. doi:10.5001/omj.2019.56

EVALUATION OF EDINBURG DEPRESSION SCALE IN ADOLESCENTS; CONSEQUENCES OF UNTREATED AND OVERLOOKED DEPRESSION

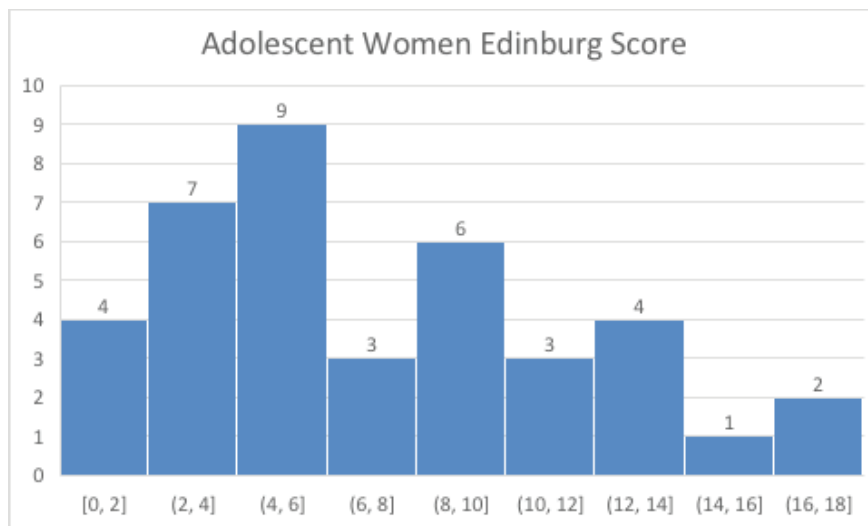
Nil Atakul

Table 1 Demographic data of patients

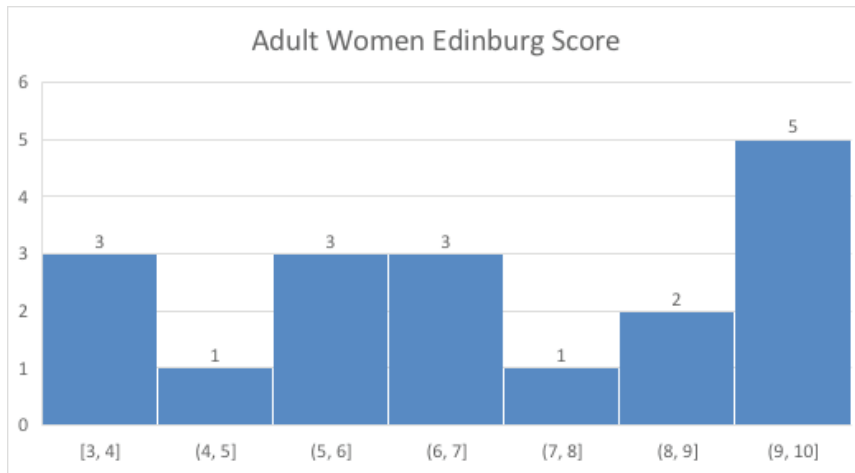
Adolescence Adult Pregnancy(n=29) Pregnancy(n=19)		
EDPS score (mean)	7,69	7,22
Gestational week (mean)	36 weeks	30 weeks
Age (years) (mean)	18.25	30.23

Mean EDPS scores of Adolescence pregnancy and Adult pregnancy found 7,69 and 7,22 respectively. (There was no statically significant diffrence found between two groups $p=0.9681$)

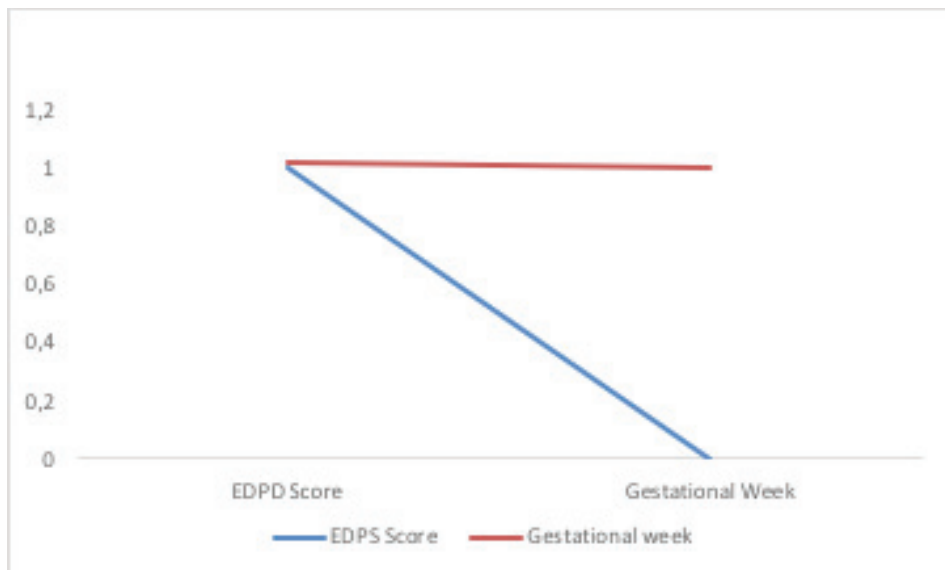
Figure 1 Distrubition of EDPS score in Adolescent Pregnant Women



9 out of 29 patients had EDPS score between 4-6

Figure 2 Distribution of EDPS score in Adult Pregnant Women

5 out of 19 pregnant women had EDPD score between 9,10

Figure 3: Correlation of pregnant women EDPS score with gestational week of pregnancy

There was no correlation between gestational week of pregnancy with EDPS score of pregnant women (Pearson correlation co-efficient= 0,019)

SECTION **IX**
SOCIOLOGY

WATCHING THE CITY, TOUCHING THE CITY, TALKING TO THE CITY: RETHINKING THE IMAGE OF THE CITY IN THE EASTERN BLACK SEA / KENTİ İZLEMEK, KENTE DOKUNMAK, KENTLE KONUŞMAK: DOĞU KARADENİZ'DE KENT İMGESİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Kerem Özbey¹

Abstract

This work aims to understand the phenomenon of the city from a sociological perspective. For this purpose, the focus is on the imaginative meanings that cities create in people's minds. When we watch the city more closely, touch it and talk to it, it is observed that the meaning of urban imagery in the ard area is revealed and that the perspective of the city has completely changed. The common point of view about the cities in the eastern Black Sea is that the cities of the region have natural beauty, healthy living areas, fresh air and water, unique and post-card views, tourist attractions, and a Yesil nature. However, regional cities have visible/known/familiar meanings as well as unseen/unknown/unrecognized meanings. The main purpose of this study is to rethink these meanings through the urban image of Artvin. In this study, the city of Artvin is evaluated on the basis of social phenomena such as border, informal migration, informal economy, smuggling, sex work, drug addiction, divorce, dams, mines, HESs and cancer. Based on these facts, it is concluded that the city has five different imaginations: the border image of the city, the migration experience of the city, the social collapse of the city, the ecological destruction of the city and the deadly face of the city.

Keywords: City, Urban Image, Eastern Black Sea Region.

Giriş

Sosyoloji disiplini içerisinde kent, diğer alt disiplinlerden farklı olarak sosyolojinin adeta belkemiğini oluşturmaktadır. Çünkü sosyolojik açıdan kent, modern toplumun inşa edildiği ve toplumsal, ekonomik ve siyasal değişim ve dönüşüm süreçlerinin yaşandığı mekâna işaret etmektedir. Sanayileşme, kentleşme, bürokratikleşme, bireyselleşme ve demokratikleşme gibi geniş hacimli sosyal değişimler kentte meydana gelmekte, kente içkin hale gelmekte ve kenti şekillendirmektedir. Bu açıdan sosyolojiyi, bir tür kent toplumunun bilimi olarak tanımlamak mümkündür.

Kent, sosyolojiden ekonomiye, mimariden arkeolojiye, antropolojiden etnografyaya, coğrafyadan tarihe birçok disiplinin ortak konusu olmuştur. Her disiplin kendisini ilgilendiren yönleriyle kenti anlamaya ve tanımlamaya çalışmıştır. Ancak sosyolojinin kente olan ilgisi diğer disiplinlere göre daha farklı ve yoğun olmuştur. Çünkü kent, bütün farklı kültürlerde ve tarihsel dönemlerde, toplumsal yaşamın çok önemli bir boyutunu oluşturmaktadır

¹ Artvin Çoruh Üniversitesi, ozbey-kerem@hotmail.com

(Karakaş, 2001: 122). Kentin temelde toplumsal bir alan oluşu onun diğer açıklama tarzlarının öncesinde sosyolojik yönüne ışık tutar. Kent meselesi sosyolojinin özüdür. Modern ve kentsel bir toplum bilimi olma iddiasındaki modern sosyoloji, bakışını kente çevirmek durumundadır. Kenti tartışan sosyoloji, bir yönüyle kendini tartışır; kendi bakışını, alanını, meselelerini ve iddialarını. Çünkü kentin karmaşık dünyası, zengin göstergeleri, etkileyici formu ve çeşitli hayat tarzlarını barındıran enginliği sosyoloji için mümbit bir laboratuvar halini alır. Sosyoloji için kent vazgeçilmez bir deneyim alanıdır. Bu deneyim alanı bütün yönlerini aşkar eder. Sosyoloji kentin her yönüne, her unsuruna ilgi duyar; her alanını analiz etmeyi dener. Onun için sadece kentin toplumsal haritası değil aynı zamanda fiziksel haritası da açıklayıcı modeller sunar. Yoğun ve süregelen bir göstergeler alanı olan kent bu bakımdan sosyolojinin gözünü alamadığı, sürekli takip ettiği, baktığı, gözlem yaptığı bir ufkudur (Alver, 2017: 12-13).

Kentte, her durumda gözün görebileceği, kulağın işitebileceğinden fazlası, keşfedilmeyi bekleyen bir dekor ya da manzara vardır. Hiçbir şey kendiliğinden deneyimlenemez (Lynch, 2018: 1). Kent imgesi hakkında değişik anlam haritalarına odaklanabilmek, çok yönlü bakabilmeyi, çok boyutlu düşünebilmeyi ve çok farklı bakış açılarına sahip olabilmeyi gerekli kılmaktadır. Kent olarak tanımlanan mekânsal ve toplumsal birim hakkındaki düşüncelerimiz, genellikle toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilen ve dile getirilen kalıplaşmış ifadelerden oluşmaktadır. Bu ifadeler, kentin görünür kısmıyla doğrudan irtibatlı olup söz konusu kentle ilgili zihnimizde oluşan/oluşturulan imgelerdir. Bu imgeler, kente ilişkin yerleşik bakış açısını temsil etmektedir. Ancak kente ilişkin imgenin üretimi, salt görünen, bilinen, tanıdık ifadeleri değil, ama aynı zamanda kentin görünmeyen, bilinmeyen, tanınmayan boyutlarını da içermektedir. Kentin bu yeni imgelemi, esasında kent kimliğinin diğer bir yüzünü oluşturmaktadır. Kentin birbirinden farklı yönlerini, yüzlerini ve yapısını kavrayabilmek, kent imgesi üzerine çalışmayı gerekli hale getirmektedir. Bu çalışma, böyle bir gereklilik üzerine oluşmuştur.

Bu çalışma, genelde Doğu Karadeniz kentlerine, özelde ise Artvin'e odaklanarak, Artvin'le ilgili kent imgesini kendisine konu edinmektedir. Kentlerin görünen, bilinen, tanıdık anlamlarının nasıl üretildiği, söz konusu anlamlarının yanı sıra kentin görünmeyen, bilinmeyen, tanınmayan anlamlarının nasıl inşa olduğu, kenti tanımada kentin öteki yüzünün ne tür bir işleve ve role sahip olduğu bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsal bağlamında, çalışmada, kentlerin insanların zihinlerinde oluşturduğu imgesel anlamlar üzerine odaklanılmaktadır. Kenti daha yakından izlediğimizde, ona dokunduğumuzda ve onunla konuştuğumuzda, kentsel imgelemin ardındaki anlamlarının açığa çıktığını ve kente ilişkin bakış açısının bütünüyle değiştiği gözlemlenmektedir. Çalışmada, Artvin kenti, sınır, kayıtdışı göç, enformel ekonomi, kaçakçılık, seks işçiliği, uyuşturucu madde bağımlılığı, boşanma, barajlar, madenler, HES'ler ve kanser gibi toplumsal olgular üzerinden değerlendirilmektedir. Söz konusu olgular üzerinden kentin beş farklı imgeleminin olduğu sonucuna varılmıştır: kentin sınır imgesi, kentin göç deneyimi, kentteki toplumsal çöküntü, kentteki ekolojik yıkıntı ve kentin ölümcül yüzüdür.

Kent imgesinin farklı yönlerinin daha iyi anlaşılması amacıyla çalışmanın kuramsal yaklaşımını C. Wright Mills'in "Sosyolojik İmgelem" kavramsallaştırması oluşturmaktadır. Çünkü kentin insanların zihinlerinde bıraktığı izleri anlamamanın en önemli yolu, sosyolojik imgelem kavramı üzerine odaklanmaktır. Milles'e göre, sosyolojik tahayyül gücünün ilk verimi -ve onu meydana getiren sosyal bilimin ilk dersi- bireyin yalnızca kendisini yaşadığı dönem içerisinde konumlandırarak kişisel tecrübesine anlam verebileceği ve geleceğini tayin edebileceği, yalnızca kendi durumundaki diğer bütün insanların sahip olduğu fırsatlardan haberdar olarak kendi yaşam fırsatlarını öğrenebileceği düşüncesidir. Sosyolojik tahayyül gücü, en gayri şahsi ve en ücra dönüşümleri benliğin en mahrem özellikleriyle bir arada kapsayabilme ve bu ikisi arasındaki ilişkileri görebilme yeteneğidir. Onun kullanımının ardında her zaman, kişiliğini ve varoluş tarzını kazandığı toplum ve dönem içerisinde bireyin sahip olduğu toplumsal ve

tarihsel anlamı öğrenme arzusu bulunmaktadır (Mills, 2016: 16-18). Bu bağlamda, çalışmada, kentin farklı yönleri arasındaki ilişkiselliğe odaklanılarak kent imgesi analiz edilmektedir.

Kent: Tanımı ve Farklı Anlamları

Kent; sanayi, ticaret ve hizmet gibi ekonomik etkinliği olan, tarımsal ürünler de dahil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, sınırları belirlenmiş bir alanda yoğunlaşmış nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, mesleki rollerin artarak farklılaştığı, dikey ve yatay hareketliliğin yaygınlaştığı, çeşitli sosyal grupları barındıran, sivil toplum örgütlerinin etkinliğinin gittikçe arttığı, merkezi ve yerel yönetimi temsil eden idari kurumlarının bulunduğu, yerel ve bölgesel ya da uluslararası ilişki ağlarına sahip heterojen bir toplumdur (Balcioglu, 2007: 38). Kent, çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde, yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının da ürünüdür. Genel hatlarıyla bir süreliğine sabit kalsa da, ayrıntıları sürekli değişir. Büyümesi ve formu üzerinde ancak kısmi bir kontrol sağlanabilir. Kesin bir sonuç elde edilemez, ancak sürgit evrelerden bahsedilebilir (Lynch, 2018: 2).

Kendine özgü yaşam koşullarıyla kentler, kırsal alanlardan farklılık gösterir. Kentler heterojen, kan bağına dayalı akrabalık ilişkilerinden uzaklaşarak mesleki örgütlenmelerin ön plana çıktığı, sosyal baskı mekanizmasının sınırlandığı, bireyin 'ben' olarak toplumsal ilişkilerde yer aldığı örgütlü toplumlardır (Tatlıdil, 2002: 422). İnsanın kendi yaşamını sürdürmek için ürettiği yapay mekânlar olarak tanımlanan kentler, ibadethanelerin, askeriye'nin, siyasi yönetimin, ticaretin, sanayinin, sermayenin ve eğitimin merkezi olma özelliğini sahiptir. Farklılıkları olan hemen her toplum üyesinin kendisinden bir şey bulduğu bu yerleşim yeri, hem her türlü ekonomik, sosyal ve kültürel değişimleri etkileyen; hem de bu değişimlerden etkilenen bir ilişkiselliği içermektedir (Şentürk, 2016: 77).

Modern kentler, kültürün, kimliğin, imge ve göstergelerin birbiriyle yarıştığı, çatıştığı kaotik bir arenayı andırırlar. Üzerinde yaşayan insanlar için yer/mekân olmanın ötesinde, aidiyet, kültürel çeşitlilik ve değişik yaşam tarzlarının filizlendiği mümbit bir vahadırlar. Farklı sosyal katmanlara ve alt kültür gruplarına ev sahipliği yaptıkları gibi, kendi içlerinde dışlayıcı, ayrıştırıcı mekanizmalar vasıtasıyla polarize edici bir güce de sahiptirler. Aslında kentin fiziki-sosyal mimarisi; tipik bir toplumsallık, kültür, kimlik, beden ve akıl üretme potansiyeli taşır. Her kentin kendi ruhsallığı, bunun türevi ilişkiler sistemi ve normatif formları vardır. Kentsel dinamikler, oradaki yaşamı, sosyal ilişkileri, siyasal tahayyülleri yeniden organize eder, kamusal muhayyilenin rengine ve desenine şekil verir. Kent, her türden yapıp etmelerimizin zihinsel/düşünsel arka planına ev sahipliği yapar. Biz bir bakıma, kentin kucağında var oluruz, ontolojik sosyallüğimizin sınırlarını, düşünsel ufukumuzun hinterlandını kentin doğası belirler (Aytaç, 2017: 1-2).

Günümüz kentleri sadece toplumsal değişimin vücut bulduğu ve bu değişimleri açıklamak için kullanılacak bir araştırma alanı olarak değil, aksine başlı başına bir analiz nesnesi olarak tasavvur edilmektedir. Dolayısıyla, kent analizleri, modern kentsel alandaki ve o alanı nesne edinen sosyal bilimlerdeki gelişmelerin bir sonucu olarak; mekânsallık, faillik, küreselleşme, sosyal hareketler, ilişki ağları, risk, yapılaşma gibi yeni kavramlaştırmalar ve yeni sınıf ve iktidar çözümlemeleri ile toplumsal cinsiyet analizleri ve ekolojik yaklaşımlar tarzındaki kapsamı oldukça geniş değerlendirmeler ekseninde yapılmaktadır (Esgin ve Sarı, 2016: 8).

Kent İmgesi ve Kent Kimliği

Kent imgesi, kentin insanların zihinlerindeki temsilidir. Kentler, zihinsel bir tasarıdır, toplumsal açıdan bir tahayyüldür. İnsan ve toplumun kentteki pratikleri, kentsel imgenin inşasını oluşturur. Kente ilişkin olumlu veya olumsuz, iyi ya da kötü bütün değer yargılarımız, kentsel imgelemin temelini oluşturmakta ve kentin belleğine kazınmaktadır. Kent imgesi, sabit ve durağan değil, aksine her yeni toplumsal durumda farklı anlamları ve bakış açılarını içermektedir.

Kenti anlama çabasında tıpkı yapı ve hayat gibi başka iki kavramın da önemli olduğu söylenebilir: olgu ve imge. Kent, hem olgusal hem de imgesel bir gerçekliktir. Somut bir olgudur; bellidir, aşıkardır. Ama aynı zamanda imgedir; bir gösteren, sembol ve bir aynadır. Toplumsal hayatı uzlaşma, kültürlenme, çatışma, çelişki, adalet, eşitlik yahut eşitsizlik, baskı etrafında bütün yalınlığıyla yansıtan bir aynadır kent (Alver, 2017: 12).

Kent kimliği, kentin ortaya çıkması için gerekli olan fiziksel, mekânsal, kültürel ve davranışsal unsurları bünyesinde taşıyan, aynı zamanda sahip olduğu fenomenlerle insanların tahayyüllerinde yer edinen bir karakterdir (Nacak, 2017: 105). Kentler kimlikli yapılardır. Her kent kendi yapısına özgü bir kimlik, kişilik, imaj ve yaşam girer. Her kent bir dil ve gramer geliştirir; o kentte yaşamının, ona tutunmanın yolu kentin dili ve gramerini çözmekten geçer. Kente kimliğini ne verir? Kent kimliği bir bileşendir ve belli başlı aktörlerin ortaklaşa ürettiği bir zemindir. Kimliğin oluşumu bir süreci işaret eder; bir kez oluşup öylece kalmaz, zamanla kimlik unsurlarında değişimler olabilir. Kent kimliğinin kaynakları arasında coğrafi ve mekânsal özellikler, tarih, toplumsal ve kültürel özellikler, nüfus karakteri, üretim ve tüketim biçimleri, iklim ve elbette hayata yön veren tüm değerler sayılabilir. Kentin oluşumunda yer alan bütün hususlar, aynı zamanda o kentin kimlik göstergeleridir (Alver, 2017: 21-22).

Kent, salt insanlar ve yapılardan oluşan bir yerleşim yeri değildir. O, bir kültür ya da medeniyete ait tasarımıdır. İnsanlar, ister farkında olsunlar ister olmasınlar, sosyal dünyalarını olduğu kadar mekânsal çevrelerini de kültürel nosyonlarına göre inşa ederler. Bu anlamda kent, bir yaşam biçimini yansıtır. Tersinden şu da söylenebilir: Kısmen geçmişten devraldığımız kısmen de üzerine yeni şeyler koyarak inşa ettiğimiz kent, aynı zamanda bizim yaşam biçimimizi de önemli oranda belirler. Eylemlerimize ve düşüncelerimize hem alan açar hem de sınırlar koyar. Bu bakımdan kent ve kentsel toplumla ilişkimiz, diyalektik bir nitelik taşır (Canatan, 2017: 79).

Kent imgesi ve kent kimliği hakkında düşünmek, kenti farklı toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel süreçlerin biri ürünü olarak görmeyi gerektirmektedir. Hüseyin Bal'ın da vurguladığı gibi, kent genellikle ilerleme, uygarlık, aydınlanma, özgürlük, üretim, zenginlik, çeşitlilik gibi pozitif anlamlar yüklenmiş kavramlarla birlikte kullanılmaktadır. Kent için toplumsal hastalık, ahlaki çöküntü, kaos, düzensizlik, yoksulluk, suçluluk gibi olumsuz kavramlar vurgulanmaktadır. Aslında kent ne sadece birinci ne de sadece ikinci yaklaşımı yansıtır, fakat her iki yaklaşımı da yansıtır. Her kent iki kutbu farklı düzeylerde içerir (Bal, 2011: 26).

Günümüzde kentler, tüm diğer toplumsal süreçleri ve oluşumları derinden etkileyen yeni sosyal hareketlerin, fikirlerin, ideolojilerin, ilişki ağlarının, üretim yapılarının ve kültürel dokuların mekanıdır. Dolayısıyla kentleri anlamak, toplumları anlamakla; kentsel süreçleri irdelemek, toplumların hangi yöne doğru evrildiklerini analiz etmekle belli açılardan aynı anlamlara gelmektedir. Kentler, gündelik hayat, mekânsallık, suç korkusu, yoksulluk, gözetim ve sivil toplum gibi birbiriyle ilk başta alakasız gibi görünen çok sayıda fragmanı organik bir biçimde ilişkilendiren mekanlardır (Esgin ve Sarı, 2016: 9). Her kentin farklı bir yaşanmışlık hikayesi, bir dokusu, hatta kimi zaman kokusu vardır ve bir kente bakmak, onu görmek demek değildir. Hele ki kenti düşünmek, apayrı

bir beceri gerektirir. Kentler üst üste binmiş katmanlardan oluşur ve bu katmanlar yalnızca tarihsel geçmişinden kalan uygarlıkların mekânsal kalıntıları değildir. Disiplinlerarası katmanlaşma da vardır. Mimarlık, ekonomi, sanat, tarih, sosyoloji, mühendislik, hukuk, sağlık ve daha sayılamayan onlarca disiplini barındıran iç içe geçmiş girift bir katmanlar bütünüdür kent. Her bir disiplin kenti kendi kavramları ile anlamaya ve açıklamaya çalışsa da, aslında kent, tüm bu çabaların ayrılmaz birliğinde tanımlanabilir bir olgu olarak, binlerce yıllık geçmişiyle karşımızda durmaktadır (Uğurlu, Pınarcıoğlu, Kanbak ve Şiriner, 2017: 11).

Doğu Karadeniz’de Kent İmgesinin Toplumsal Bileşimleri

Türkiye’nin diğer bölgelerindeki kentler gibi Doğu Karadeniz Bölgesi’nde de yer alan kentlerin görünen/bilin-dik/taninan anlamlarının yanı sıra görünmeyen/bilinmeyen/tanınmayan diğer yüzleri bulunmaktadır. Bu durum kent imgesinin üzerinde konuşulmayan ve düşünülmeyen boyutlarına işaret etmektedir. Kentler, görünen kadar görünmeyen, bilinen kadar bilinmeyenleri ve tanınan kadar tanınmayan yönleri içeren çok yönlü sosyolojik yapılarıdır. Doğu Karadeniz Bölgesi’ne, daha özelden ise Artvin’e bakıldığında, kentlerin bahsi geçen yönleriyle karşılaşmak kaçınılmaz bir boyut kazanmaktadır. Kentleri yakından izlediğimizde, onlara dokunduğumuzda ve onlarla konuştuğumuzda, bizlere öteki yüzlerini anlatmaktadırlar.

Doğu Karadeniz’deki kentsel imgelemin bileşenlerini toplumsal kesitler temelinde ele aldığımızda birbiriyle eşgüdümlü ancak kendi içinde farklı sosyolojik dinamikleri içeren yönleri görülmektedir. Bölgenin önde gelen kentlerinden olan Artvin’in öteki yüzünü, sınır, kayıtdışı göç, enformel ekonomi, çay işçiliği, kaçakçılık, uyuşturucu madde bağımlılığı, seks işçiliği, boşanma, barajlar, HES’ler, ekolojik yıkım ve kanser gibi toplumsal olgular oluşturmaktadır. Bu olgular, kentin dokusuna nüfuz ederek kendini var etmektedir. Bu çalışma kapsamında, Doğu Karadeniz’de kent imgesi beş farklı bağlamda ele alınmıştır. Birincisi, kentin sınır imgesidir. İkincisi, kentin göç deneyimidir. Üçüncüsü, kentteki toplumsal çöküntüdür. Dördüncüsü, kentteki ekolojik yıkımdır. Beşincisi ise, kentin ölümcül yüzüdür.

Sınır, Sınır Bölgesi, Sınır Kenti: Kentin Sınır İmgesi

Sınırlar, dünyada ve Türkiye’de son dönemde üzerinde en fazla konuşulan kavramların başında gelmektedir. Çünkü toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. etkileri gündelik yaşamın bütün alanlarına nüfuz etmektedir. Kentlerin örgütlenmesinde ve kent kimliğinin ve imgesinin oluşumunda sınırlar önemli bir yer tutmaktadırlar. Sınır bölgesinde yer alan kentler ya da sınır kentleri, sınırla doğrudan irtibatlı kentlerdir ve sınırların toplumsal etkilerini ilk deneyimleyen kentler olarak yer almaktadırlar.

Anthony Giddens’a göre sınır, iki veya daha fazla devleti ayıran ve birleştiren, bilinen ve coğrafi olarak belirlenmiş bir çizgidir (Giddens, 2008: 73). Servet Karabağ’a göre ise sınırlar, harita ve arazide devletlerin yetki ve egemenlik hatlarını gösterirler. Bu hatlar boyunca devletler birbirleriyle fiziksel temas kurar ve işbirlikleri geliştirirler. Sınırlar aynı zamanda tartışma ve çatışmaların yaşandığı ve devletlerin birbirlerini derinden etkiledikleri hatlardır (Karabağ, 2014: 3). Sınır bölgeleri, gelip geçen yolcuların gördüğü ilk ya da son devlet sahasıdır. Modern ulus devletin ortaya çıkışından beri, sınırlar ve sınır bölgeleri, devletin imajını ve denetim gücünü imleyen çok önemli sembolik sahalar olmuştur. Bununla birlikte sınır kül-türleri sadece ve sadece ulusal merkezler tarafından inşa edilemez. Sembolik olanın soruşturulması, yerel halkın yerel, bölgesel, ulusal ve supranasyonel varlıklar içindeki üyeliğini tanımlamak için kullandığı kültürel özellikleri açığa vurur (Donnan ve Wilson, 2002: 31). Bir sınır kenti olmanın

en başta çağrıştırdığı şey kapı ve koridordur. Bir kapıdan koridora geçilir, öteki kapıdan koridordan çıkılır. Geçilip gidilen bir koridor olarak sınır kenti kaypak bir kimlik edinir. Her gelip geçenin iz bıraktığı, ama hiçbir izin uzun bir çizgiye dönüşmediği, tirelendiği, üzerine birçok çizik atılmış olsa da altta belli olan bir yerdir, sınır yeri. Bu izlerin takibi de çok zordur. Zira şimdi burada olan dün ya da yarın değildir. Bugün aynı tabiyet halkasındayken dün ya da yarın değildir. Bugün bir iken dün ya da yarın değildir (Aksu, 2012: 234).

Toplumsal değişme, diğer alanlarının yanı sıra sınırlarda da ortaya çıkmakta, sınırlar aracılığıyla varlık kazanmakta ve sınırlar üzerinden gerçekleşmektedir. Sınır, insanın ve toplumun pratik yansımaları olarak tezahür etmektedir. Sınırlar, toplumsalın bir üretimi olarak belirlemekte ve toplumlar sınırla kurdukları ilişkiler temelinde kimliklerini inşa etmektedirler. Hem bireysel hem de kolektif kimlikler sınırla kurulan ilişki biçimlerine göre şekillenmektedir. Sınırlar, kimlik ifade etmenin temel araçlarını oluşturmaktadırlar. Nitekim sınırın inşası, esasında kimliğin inşası anlamına gelmektedir (Özbey, 2018: 1400-1401).

Kentin öteki yüzünün başında, her şeyden önce sınır olgusu gelmektedir. Sınır, Artvin'i Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan diğer kentlerden ayırmaktadır. Bu yönüyle Artvin, bir sınır kenti konumundadır. Sınır kenti olması hasebiyle, Artvin, sınır nedeniyle meydana gelen toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel vb. değişimleri doğrudan deneyimlemektedir. Sınırların sosyolojik anlamları dikkate alındığında, Artvin'in kent imgesinin arka planında sınırın belirleyici bir işlev ve role sahip olduğu görülmektedir. Bir sınır kenti olması hasebiyle Artvin, sınırın toplumsal, ekonomik ve kültürel etkileriyle iç içedir. Sınırın neden olduğu toplumsal sorunlar, dolaysız bir biçimde Artvin'de yaşanmaktadır. Burada bahsi geçen sınırın varlığının bir sorun teşkil etmediği, daha ziyade sınır üzerinden ya da sınır aracılığıyla meydana gelen sorunlardır. Zira bu sorunlar da bulundukları kentin imgesel anlamlarının toplumsal taşıyıcıları olarak ön plana çıkmaktadır.

Sınırlar, temelde, uluslararası göçlerin kesişiminde yer almakta ve farklı göç örüntülerini temsil etmektedir. Farklı nedenlerle ve değişik amaçlarla göç eden göçmenler, ilk olarak Artvin'le doğrudan temas kurmakta ve bu nedenle Artvin için sınır demek, göçtür, göçmenlik demektir. Burada esas konu, göçün niteliği ve göçmenlerin kimliğidir. Çünkü göç günümüzde küreselleştiği için, sadece Artvin değil, pek çok kent, ülke ya da toplum göçle karşılaşmaktadır. Bu bağlamda, Artvin'e yönelen göçmenler, eski Sovyetler Birliği ülkelerinden, özellikle de Gürcistan'dan gelmektedir. Bu göçmenler, Türkiye-Gürcistan sınırında düzensiz göçler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda sınır, Artvin açısından düzensiz göç sorununa neden olmakta ve bu göç akımının Artvin'de yoğunlaşmasında etkili olmaktadır.

Sınırlar, kuşkusuz göç sorununu beraberinde getirmektedir. Göçler de yine beraberinde farklı toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunların başında, düzensiz göç, kayıtdışı/kaçak/yasadışı göçmenlik, enformel ekonomi ve kayıtdışı istihdam, seks işçiliği, uyuşturucu madde bağımlılığı ve boşanma gibi toplumsal sorunlar yer almaktadır. Söz konusu sorunlar temelinde sınır, Artvin'in kent kimliğinin temel bileşenini, dolayısıyla da, genelde Doğu Karadeniz'de, özelde de Artvin'deki kent imgesinin ana sacayaklarından birini oluşturmaktadır.

Kayıtdışı Göç, Enformel Ekonomi ve Kaçakçılık: Kentin Göç Deneyimi

Düzensiz göç, bireyin düzensiz veya yasadışı araçlar (geçersiz veya sahte dokümanlar) kullanarak yeni bir yerleşim yerine geçmesidir (Toksöz, 2006: 110). Düzensiz göçmen, ülkeye vize ile veya yasa dışı yollardan giren veya vize süresini aştığı halde ülkede kalmaya devam eden göçmenlerdir (Dedeoğlu ve Ekiz-Gökmen, 2011: 17).

SSCB'nin dağılmasından itibaren artış gösteren düzensiz göç hareketi sonucu Türkiye'ye giderek daha çok insan gelmeye başlamıştır. Bu insanlar özellikle tekstil, eğlence, inşaat ve ev hizmetleri sektöründeki çeşitli işlerde kayıt dışı olarak kısa veya uzun süre çalışmaktadır. Bu tarihten itibaren Türkiye'de yabancı işgücünden söz edilmektedir (Pusch, 2011: 120). Türkiye'de düzensiz göçmen işçilerin çalıştığı belli başlı sektörler, inşaat, tekstil, deri, otel-res-toran-eğlence hizmetleri, ev işleri ve turizmdir. Bu sektörlerdeki iş olanaklarının çoğu Türkiye'nin metropol şehirlerinde, özellikle İstanbul'da yoğunlaşmıştır, ancak son yıllarda kıyı bölgelerindeki popüler turistik yerler de çalışan göçmenleri önemli ölçüde çekmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi ve Trakya'nın bazı bölümlerinde de düzensiz göçmenler çalışmaktadır (İçduygu ve Biehl, 2012: 26).

Artvin, sözü edilen düzensiz göçlerin ilk uğrak yeri, başlangıçtaki güzergâhı ya da hedef bölgesi konumundadır. Düzensiz göçmenler, Türkiye-Gürcistan sınırı üzerinden Artvin'e yönelmekte ve her ne kadar sınırdan düzenli olarak geçiş yapsalar da daha sonra düzensiz göçmen haline gelmektedir. Artvin'deki düzensiz göçmenler, eski SSCB ülkelerinden, özelde de Gürcistan'dan göç etmektedirler. Ağırlıklı olarak ekonomik nedenlerle göçler gerçekleşmektedir. Çalışmak amacıyla yapılan göç hareketinde kayıtdışı bir şekilde çalışmaktadırlar. Çalışma hayatı içerisindeki konumları, kayıtdışı olup, çalıştıkları sektörler ise enformel sektörlerdir. Genellikle ve çoğunlukla, düşük statülü işlerde ve düşük ücretlerle, sigortasız bir şekilde çalışmaktadırlar. Kayıtdışı göçmenler Artvin'deki ticaret sektöründe pazarlarda alım-satım işçileri olarak, inşaat sektöründe inşaat işçisi olarak, tarım sektöründe çay işçileri olarak, ormancılık sektöründe odun kesme işçileri olarak, nakliyecilik sektöründe eşya taşıyıcıları/hamal olarak, temizlik sektöründe ev ve otellerde temizlik işçileri olarak, bakım sektöründe hasta, yaşlı ve çocuk bakıcıları olarak, eğlence sektöründe seks işçileri olarak çalışmaktadırlar. Göçmenler sözü edilen enformel sektörlerde kayıtdışı bir şekilde istihdam edilmektedirler. Kaçak işçi statüsünde işgücü piyasasına eklemlenen göçmenler, aynı zamanda Artvin'de kaçakçılık faaliyetleri içerisinde de yer almaktadırlar. Kaçak göçmenler, bulundukları ülkelerden Türkiye'ye, daha özelde ise Artvin'e mazot, sigara, alkol başta olmak üzere uyuşturucu madde kaçakçılığına kadar çok farklı ürünü piyasaya dâhil etmektedir. Bu süreç üzerinden Artvin'in kent imgesi ve kent kimliğinin temel bileşenlerinin sözü edilen sektörlerdeki kayıtdışı göç, enformel sektör ve kaçakçılık faaliyetlerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Seks İşçiliği, Uyuşturucu Madde Bağımlılığı ve Boşanma: Kentteki Toplumsal Çöküntü

Seks işçisi, müşteriyle para karşılığında cinsel ilişkide bulunmayı kabul eden kadın anlamına gelir. Aslında hem-cinsleriyle veya karşı cinsiyetle para karşılığı beraber olan ve herhangi bir cinsiyetten olan kişiye seks işçisi denir (Batı, 2008: 204). Sosyalist rejimlerdeki çözülme ve yoksullaşmayla birlikte bu ülkelerde seks işçiliğinin ve seks işçiliği yapmak üzere göç eden ya da zorla göç ettirilen kadınların yaygınlaştığı ülkeler olarak gündeme girmiştir (Erder, 2011: 211). Toksöz ve Ünlütürk-Ulutaş'a göre, fuhuş sektörü, ev ve bakım hizmetlerinden sonra göçmen kadınların en yoğun talep gördüğü sektörlerin başında gelmektedir. Yerli işgücüyü rekabete dayanan imalat sanayi, turizm, tarım ve inşaat gibi sektörlerin aksine, ev hizmetleri, eğlence ve fuhuş sektöründe yerli ve göçmen işçileri işverenlerin/müşterilerin farklı taleplerine cevap veren iki ayrı gruptur. Eğlence ve fuhuş sektöründe çalışan göçmen kadınlar, sektöre giriş ve çalışma koşulları itibarıyla üç farklı grupta değerlendirilebilir. İlk grup, eğlence sektöründe çalışma iznine sahip olarak istihdam edilenlerden oluşmaktadır. İkinci grup, Türkiye'ye turist vizesiyle giriş yaparak fuhuş sektöründe kendi hesabına veya aracılara kazançlarından belirli miktarda prim ödeyerek çalışanlardan oluşmaktadır. Bu gruptakiler, ya doğrudan fuhuş sektöründe çalışmak üzere göç etmiş ya da baval ticareti, turizm, ev hizmetleri sektörlerinde çalıştıktan sonra fuhuş sektörüne geçmişlerdir. Son grup ise başka bir sektörde çalışacakları vaadiyle kandırılmış ve zorla fuhuş sektörüne sokulmuş, insan ticareti mağduru kadınlardır (Toksöz ve Ünlütürk-Ulutaş, 2011: 179-180).

Artvin'in kent imgesini oluşturan bileşenlerden biri de, bölgede yaygın bir şekilde gözlemlenen seks işçiliğidir. Bu işçilik, beraberinde uyuşturucu madde bağımlılığı ile ailelerin boşanması olgularını ortaya çıkarmıştır. Artvin'deki seks işçiliğinin mekânsal izdüşümünü, kentlerin merkezleri oluşturmaktadır. Kaçak statüsünde, bar ve otellerde yer alan seks işçileri, Hopa başta olmak üzere, Borçka ve Artvin'in kent merkezlerindeki otellerde çalışmaktadır. Öyle ki, seks işçiliği en fazla Hopa'nın kent kimliğiyle özdeş hale gelmiş durumdadır. Kentin insanların zihinlerinde bıraktığı iz, seks işçiliğiyle Hopa kimliğinin iç içe olması, Hopa'nın seks işçiliğinin kalesi gibi görünmesidir. Kentle ilgili söz konusu imgelem, her ne kadar kentte yaşayanlar üzerinde bir baskı ve rahatsızlık oluşturmuş olsa da, kentle özdeş bir yapı ortaya çıkmıştır. Seks sektörü, beraberinde uyuşturucu madde bağımlılığını ortaya çıkarmış, çok sayıda insan bu bağımlılığın kurbanı olmuş ve esrar, eroin, kokain gibi uyuşturucu maddelerle tanışma yaşı düşmüştür (Bkz. Metin ve Koyuncu, 2013). Yine seks sektörünün sonuçlarından biri de, kentteki ailelerin boşanmasına neden olmuş, boşanma sayısı hızla artmıştır. Bu anlamda, seks işçiliği, kentteki yıkıcı sonuçlar ortaya koymuş ve bu işçilik sebebiyle toplumsal yapıda çözümler baş göstermiştir.

Barajlar, Madenler, HES'ler: Kentteki Ekolojik Yıkım

Artvin'le ilgili kent imgesinin bir başka yüzünü barajlar, madenler ve Hidroelektrik Santraller (HES) oluşturmaktadır. Zira Artvin'le ilgili insanların zihinlerindeki yerleşik bakış açısı, bu kentin yeşil doğasının, temiz havasının, sağlıklı yaşamının vb. olduğu yönündedir. Hâlbuki kenti daha yakından izlediğimizde, ona dokunduğumuzda ve onunla konuştuğumuzda kentin başka bir imgeleme ve başka bir kimliğe sahip olduğu görülmektedir.

Artvin hakkında bilinen/tanıdık anlamların başında, onun bir baraj kenti olduğu gelmektedir. Bir baraj kenti olması, Artvin'in iktisadi kalkınmada oynadığı role atıf yapılmaktadır. Özellikle iktisadi kalkınma açısından düşünüldüğünde, Artvin, kalkınmanın ana motorunu oluşturacak düzeyde barajlarla doludur. "Barajlar kenti Artvin" söylemi, her ne kadar başlangıçta kulağa hoş gelse de, barajların doğurduğu sonuçlar dikkate alındığında, söz konusu söylemin bu kez kulağı tırmalayan yönleri ortaya çıkmaktadır. Barajların yapıldığı yerlerdeki yerleşim yerlerinin büyük bir kısmı sular altında kalmakta, yöre insanı baraj projesi kapsamında eline geçeceği paranın peşini kovalarken, baraj inşa süreci, kentin hafıza mekanlarını, yaşanmışlıkları, hatıraları, kültürel birikimleri, sosyal sermayeyi ve daha da önemlisi kültürü ve medeniyeti ortadan kaldırmaktadır. Kent açısından ekolojik bir yıkımı sembolize etmektedir barajlar. Barajlar, yapıldığı bölgedeki insanların göç etmesine neden olmakta ve bu yönüyle toplumsal yapıda değişimleri meydana getirmektedir (Bkz. Beyaz Özbey, 2017). İnsanların baraj nedeniyle göç etmesi, kentin ve bölgenin dinamizmini ortadan kaldırmaktadır. Barajların kamuoyunda neredeyse istisnasız bir biçimde ekonomik büyüme ve istihdama yapacakları katkılar vurgulanarak tanıtılıp savunulmakta ve yaratmaları muhtemel ekolojik ve sosyal yıkım mevzubahis edilmemektedir (Adaman, Akbulut ve Arsel, 2016: 300).

Barajların yanı sıra madenler, Artvin'in kent imgesinin ve kimliğinin diğer bir yüzünü oluşturmaktadır. Barajlarda olduğu kadar madenler konusunda da Artvin'in "madenler kenti" olarak görülmesi, kentin iktisadi açıdan önemli bir kaynak olarak görülmesine neden olmuş durumdadır. Çok uluslu şirketler açısından Artvin önemli bir kaynak sunmaktadır. Artvin'deki madenler için çok sayıda yerli ve yabancı şirket birbiriyle mücadele etmektedir. Artvin'deki madenler arasında Cerattepe ayrı bir önem taşımaktadır, çünkü bu bölgedeki maden için maden karşıtı toplumsal hareketler uzun bir zamandır varlığını göstermektedir. Hem halkın hem de sivil toplum kuruluşlarının verdikleri mücadele, Artvin'deki ekolojik yıkımın önüne geçebilmektir. Ancak hem barajlar hem de madenler konusunda toplumsal tepkilerin kısıtlı olması, şirketlerin daha rahat bir şekilde hareket etmesine ve kendi istedikleri şekilde madenleri kullanmalarına sebebiyet vermektedir. Konuyla ilgili yaygın bakış açısı, barajların da madenlerin

de ekonomi için kullanılması gerektiği yönündedir. Hatta bu konuda karşı çıkanlar, ülkedeki iktisadi kalkınmayı istemeyenler olarak etiketlenmektedir.

Barajlar ve madenler kadar HES'ler de benzer bir sosyolojik profile sahiptir Artvin açısından. Artvin, enerji yatırımları açısından bulunmaz bir nimet olarak görülmekte ve kentin hemen her tarafına HES'ler yapılmaktadır. HES'ler hem bölgede hem de kentte birer ekolojik yıkıma sebebiyet verdikleri için, HES karşıtı hareketler bölgenin ve kentin toplumsal yaşamın merkezinde yer almaktadır. Cemil Aksu'ya göre, HES karşıtı hareketler, gelecekteki politika kültürünün dışında, yeni bir ortaklığın kurulmasının nasıl olacağını tahayyülünü ören pratikler sunmaktadır (Aksu, 2016: 396). Artvin özelinde konuşulduğunda, yerel halkın HES'lere karşı çıkma nedenleri arasında yoğunlukla dile getirilenler; suya erişimin kısıtlanması nedeniyle tarımsal üretimin azalması ya da verimliliğin düşmesi, mikro-iklimsel şartların değişmesi ve buna bağlı olarak hem tarımsal üretimde hem arıcılıkta verim düşüşü; suyun azalmasıyla meraların kuruması ve hayvancılığın zarar görmesi, ekolojik tahribat ve canlı çeşitliliğinin azalması şeklinde sıralanabilir. Bunların yanı sıra, yaşam alanlarının artık yaşanamaz hale gelmesi ve yerinden edilmeye ilgili endişeler de HES karşıtlarının vurguladıkları bir başka boyuttur (Adaman, Akbulut ve Arsel, 2016: 306). Bu bağlamda, hem barajlar, hem madenler, hem de HES'ler, Artvin kent imgesinin ve kimliğinin diğer bir yüzünü oluşturup, kentteki ekolojik yıkımın adını oluşturmaktadır.

Kanser: Kentin Ölümcül Yüzü

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, Artvin, 2017 yılında Türkiye'nin havası en temiz kentidir (URL-1). Artvin, Türkiye'de havası temiz kentler arasında birinci sırada yer almaktadır. Öyle ki, eşsiz tabiatı sebebiyle çok sayıda insan bu havayı solumak için kilometrelerce yol katetmektedir. Temiz havadan daha fazla faydalanmak isteyenler, yaylalara, dağların yüksek tepelerine tırmanmaktadırlar. Her yönüyle insan ve toplum sağlığı açısından kent, merkezi bir öneme sahip konumdadır. Ancak aynı kentin bir başka yüzünü, diğer bir ifadeyle, kentin ölümcül yüzünü kanser oluşturmaktadır. Kanser hastalığı, Türkiye'nin havası en temiz ili olan Artvin'in kanayan yarasına dönüşmesi sebebiyle, kent imgesinin ve kent kimliğinin temel toplumsal bileşimlerindendir.

Kentte ve bölgede görülen kanser hastalığının ana kaynağını, 26 Nisan 1986 yılında Ukrayna'nın Kiev kenti yakınlarında patlayan Çernobil Nükleer Santrali oluşturmaktadır. Çernobil faciası olarak bilinen bu olay sonrasında Türkiye'de bu facia sebebiyle kanser hastalıklarında artışlar meydana gelmiştir. Dönemin yetkilileri bu sonucu reddetmiş olsa da, söz konusu hastalık günümüzde halen etkisini göstermekte ve bugün çok sayıda insan Çernobil faciasının Karadeniz Bölgesindeki sonuçlarıyla karşı karşıya kalmış vaziyettedir. Artvinli sanatçı Kazım Koyuncu'nun 2005 yılında kanserden yaşamını yitirmesi ve bu kanserin Çernobil kaynaklı olması, Karadeniz'de Çernobil karşıtı mücadelenin oluşmasında etkili olmuştur. Öyle ki, Hopa'da onkoloji hastanesinin açılması yönünde bir kamuoyu oluşturulmuş durumdadır. Türk Tabipler Birliği'nin 2006 yılında yayınladığı "Çernobil Nükleer Kazası Sonrası Türkiye'de Kanser" adlı rapora göre, Hopa'da son 3 yılda meydana gelen ölümler incelendiğinde birinci ölüm nedeninin 46 kişi ile (% 47,9) kanser olduğu anlaşılmaktadır (Pala, 2006: 74). Bununla birlikte, 2019 yılı eylül ayında Rizeli Neslican Tay'ın Çernobil nedeniyle kansere yakalanarak hayatını kaybetmesi, tüm Türkiye'yi derinden sarsmış ve aynı zamanda Karadeniz'de kanser olgusunu yeniden gündeme getirmiştir.

Kamuoyuna yansıyan söz konusu örneklerinin ötesinde, Çernobil nedeniyle kansere yakalanan insanların sayısıyla ilgili resmi bir veri sunmak oldukça güçtür. Çünkü kanserin Çernobil'den kaynaklı olduğu sonucu yetkililer tarafından reddedilmektedir. Ancak alandaki sistematik gözlemlerden hareketle Çernobil kaynaklı kanser vakalarının bölgede ve kentteki sayısının her geçen gün hızla arttığı tespit edilmiştir. Artvin'de onkoloji hastanesinin olmaması

nedeniyle kentteki kanser hastaları tedavi amacıyla öncelikli olarak Rize'yi tercih etmektedir. Kanser hastalarının yakınlarından elde edilen bulgular, Rize'deki hastanelerde yüzlerce, binlerce insanın bu kanser nedeniyle tedavi görmeye devam ediyor olmalarıdır. Bu hastalık konusunda sistematik bir veri olmadığı gibi, hastalığa yönelik bir önlemin alınmadığı ve bu hastalığa karşı mücadelenin yapılmadığı yönünde sonuçlar göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, sayıları yüzleri hatta binleri bulan çok sayıda insan Çernobil nedeniyle kansere yakalanmış ve bu hastalığa karşı büyük bir yaşam mücadelesi vermektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, kent imgesi hakkında çok yönlü bakabilmenin, çok boyutlu düşünebilmenin ve farklı bakış açılarını dikkate almanın kentlerin farklı imgelemelere sahip olduğunu anlama konusunda yeterince katkı sağladığı anlaşılmıştır. Kent imgesi ve kent kimliği üzerine böyle bir çalışmanın oluşmasındaki temel motivasyon da buradan kaynaklanmaktadır. Kent imgesinin ve kent kimliğinin değişik anlamlarını ve farklı yaklaşım biçimlerini anlayabilmek için kenti yakından izlemek, ona dokunmak ve onunla konuşmak gerekmektedir.

Genelde Doğu Karadeniz Bölgesi, özelde ise Artvin kenti hakkındaki bu çalışma, kente ilişkin bilinen/tanınan anlamların ya da bakış açılarının yanı sıra kentin bilinmeyen, tanınmayan yüzlerinin de olduğu gözlemlenmiştir. Artvin'in bilinmeyen, tanınmayan ve daha doğrusu üzerinde pek konulmayan, halı altına süpürülmüş taraflarını sınır, kayıtdışı göç, enformel ekonomi, kaçakçılık, seks işçiliği, uyuşturucu madde bağımlılığı, boşanma, barajlar, madenler, HES'ler, kanser v.b. oluşturmaktadır. Bunlar üzerinden Doğu Karadeniz'de kent imgesi yeniden düşünüldüğünde beş farklı bağlamda açığa çıktığı görülmüştür: kentin sınır imgesi, kentin göç deneyimi, kentteki toplumsal çöküntü, kentteki ekolojik yıkım ve kentin ölümcül yüzüdür.

Artvin, bir sınır kenti olması nedeniyle sınırın etkileri altında olup, sınırın doğurduğu toplumsal sorunlarla doğrudan iç içedir. Bu yönüyle Artvin, sınırın ilk muhatabıdır. Türkiye-Gürcistan sınırı, hem Türkiye, hem Doğu Karadeniz Bölgesi hem de Artvin için her şeyden önce düzensiz göç anlamını taşımaktadır. Her yıl milyonlarca insanın giriş-çıkış yaptığı sınırdan en çok Artvin etkilenmektedir. Bu coğrafyanın kader olduğunu destekleyen önemli bir veri konumundadır. Bu bakımdan, Artvin'in bir sınır kenti olması, kentin sınır imgesini göstermektedir.

Düzensiz göçlerin Türkiye'ye yönelmesi sonucunda Artvin bu göçler için hedef bölge konumundadır ve Artvin'de çok sayıda düzensiz göçmen yer almaktadır. Ekonomik nedenlerle göç eden göçmenler, çalışmak amacıyla Artvin'in daha fazla tercih etmektedirler, çünkü Artvin göçmenlerin ülkelerine yakınlığı sebebiyle daha fazla göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Bu göçler Artvin için kayıtdışı göç anlamını taşımakta ve göçmenler genellikle enformel sektörde çalışmaktadırlar. Ticaret, inşaat, tarım, orman, nakliyecilik, temizlik, bakım ve seks sektörleri Artvin'deki göçmenlerin yoğunlaştıkları sektörlerin başında gelmektedir. Bununla birlikte, göçmenler, sigara, mazot, alkol kaçakçılığıyla da iç içe vaziyettedirler. Göçmenlerin önemli bir kısmı kayıtdışı bir şekilde seks işçiliği içerisinde yer almaktadırlar ve bu işçilik üzerinden uyuşturucu madde bağımlılığı ve boşanma sorunları meydana gelmektedir. Bu durum kentteki sosyal ve kültürel çöküntülere neden olmaktadır. Bu durum Artvin açısından hem kentin göç deneyimini hem de kentteki toplumsal çöküntüyü işaret etmektedir.

Artvin'in kent imgesinin diğer bileşimlerini barajlar, madenler ve HES'ler oluşturmaktadır. Bu bileşimler, insanların zihinlerinde kentteki ekolojik yıkım olarak imgesel anlama işaret etmektedir. Artvin, barajlar kenti, madenler kenti, HES'ler kenti olarak tanımlanmakta ve bu doğal kaynaklar ulusal ve ulusötesi şirketler açısından enerji yatırımları için hedef haline gelmektedir. Kente yönelik bu ekonomik faaliyet Türkiye'nin iktisadi kalkınmasına

katkı sağlayacağı gerekçesiyle bölge insanının büyük bir çoğunluğu tarafından olumlu karşılanmakta ve bu tür projeler desteklenmektedir. Halkın tutum ve beklentilerinin oluşmasında ekonomik çıkar daha fazla belirleyicisi olduğundan ve halkın tepkilerinin kısıtlı olması sebebiyle, şirketler yatırımlarını kolayca yapabilmektedir. Bu durum enerji yatırımlarının yapıldığı kentin toplumsal yapısında değişimleri meydana getirdiği gibi, yatırım bölgelerinin giderek insansızlaştırıldığı, ekolojik yıkıma sebebiyet verdiği, insan ve toplum ürünü mekanların, yapıların ve kültürel belleğin yok edildiği gözlemlenmektedir.

Genelde Doğu Karadeniz kentlerinde, özelde ise Artvin’de her geçen sayısı artan kanser vakaları, kentin ölümcül yüzünü göstermektedir. Kanser, özellikle de Çernobil nedeniyle artan kanserlerin bölge ve kentte yaşayanların kanayan yarasına dönüşmüş durumdadır. Burada üzerinde durulması gereken, kanserin varlığından ziyade kanserin nedenlerinin, kaynaklarının ve oluşma biçimleri üzerinde yeterince odaklanılmaması ve kansere karşı mücadelenin yetersiz düzeyde olmasıdır. Bu durum kanserin önüne geçilmesini zorlaştırdığı gibi, uzun vadede kanseri sıradanlaştırmakta ve kanıksanmasına sebebiyet vermektedir. Bu tablo, kentin ölümcül yüzünü gizlemesine neden olmaktadır.

Kaynakça

- Adaman, F., Akbulut, B. ve Arsel, M. (2016). “Türkiye’de Kalkınmacılığı Yeniden Okumak: HES’ler ve Dönüşen Devlet-Toplum-Doğa İlişkileri”, *Sudan Sebepler: Türkiye’de Neoliberal Su-Enerji Politikaları ve Direnişler*, Der. Cemil Aksu, Sinan Erensü ve Erdem Evren, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aksu, C. (2012). “Karadeniz’in Sol Köşesi: Hopa (Siyasetin Yerelleşmesi Bağlamında Bir Okuma)”, *Karardı Karadeniz*, Der. Uğur Biryol, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aksu, C. (2016). “Derelerin Özgürlüğünden Yaşamın Özgürleştirilmesine: HES Karşısı Kitle Hareketlerinin Politik Ufku Üzerine Bir Deneme”, *Sudan Sebepler: Türkiye’de Neoliberal Su-Enerji Politikaları ve Direnişler*, Der. Cemil Aksu, Sinan Erensü ve Erdem Evren, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alver, K. (2017). “Kent İmgesi”, *Kent Sosyolojisi*, Edt. Köksal Alver, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Aytaç, Ö. (2017). “Kent, Metropol ve Değişen Yer/Mekan İmajları”, *Mukaddime*, 8(1), 1-23.
- Bal, H. (2011). *Kent Sosyolojisi*, Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açından Göç*, İstanbul: Elit Kültür Yayınları.
- Batı, U. (2008), “Hayatın Arka Sokakları: Seks İşçilerine Karşı Toplumsal Şiddet”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 200-230.
- Beyaz Özbey, İ. (2017). “Baraj Bölgesinde Mekânsal Dönüşümün Sosyolojik İzlekleri: Borçka-Karşıköy Örneği”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(50), 265-288.
- Canatan, K. (2017), “Batı Kenti”, *Kent Sosyolojisi*, Edt. Köksal Alver, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Dedeoğlu, S. ve Ekiz-Gökmen, Ç. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*, Ankara: Efil Yayınları.
- Donnan, H. ve Wilson, T. W. (2002). *Sınırlar: Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları*, Çev. Zeki Yaş, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Erder, S. (2011). “Zor Ziyaret: Nataşa mı? Döviz Getiren Bavul mu? Eski Doğu Bloku Ülkelerinden Gelen Kadınların Emek Piyasasına Girişi”, *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Ça-*

- İşmlar*, Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat'a Armağan, Der. Serpil Sancar, Cilt:I, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Esgin, A. ve Sarı, Ö. (2016). "Takdim: Kent, Mekan, Kuram ve Güncel Yorumlar", *Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları*, Edt. Özgür Sarı ve Ali Esgin, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Ulus-Devlet ve Şiddet*, Çev. Cumhur Atay, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- İçduygu, A. ve Biehl, K. (2012). "Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi", *Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya*, Der. Ahmet İçduygu, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karabağ, S. (2014). *Jeopolitik Açından Sınırlar*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Karakaş, M. (2001). "Tarihsel Gelişim Sürecinde Kent Kısıtlı Tarihsellik Anlayışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 121-132.
- Lynch, K. (2018). *Kent İmgesi*, Çev. İrem Başaran, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Metin, O. ve Koyuncu, Ö. (2013). "Sarp Sınır Kapısının Hopa'da Yaşayan Ailelere Etkileri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VX(1), 1-29.
- Mills, C. W. (2016). *Sosyolojik Tahayyül*, Çev. Ömer Küçük, İstanbul: Hil Yayınları.
- Nacak, İ. (2017). "Kent Sosyolojisinin Kavramları", *Kent Sosyolojisi*, Edt. Köksal Alver, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Özbey, K. (2018). "Karşılaştırmalı Tarihsel Sosyoloji Perspektifinden Sınır, Mekân ve Bellek: Sarp Köyü Örneği", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (4), 1398-1414.
- Pala, K. (2006). "Hopa'da Kanser Görülme Sıklığı: Tanı Konmuş Olgular ve Ölümmler Üzerinden Bir Değerlendirme", *Çernobil Nükleer Kazası Sonrası Türkiye'de Kanser*, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Pusch, B. (2011). "Yabancı Ülkelerde Edinilmiş Bilgi ve Becerilerin Türkiye İşgücü Piyasasında Değerlendirmesi", *Göç ve Kültürel Sermaye: Türkiye, Almanya, Kanada ve Büyük Britanya'da Yüksek Vasıflı Göçmenler*, Edt. Arnd-Michael Nohl, Karin Schittenhelm, Oliver Schmidtke ve Anja Weib, Çev. Türkis Noyan, İstanbul: Kitap Yayınevi Yayınları.
- Şentürk, Ü. (2016). "Modern Kent: Mekanın Yapay Metamorfozu", *Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları*, Edt. Özgür Sarı ve Ali Esgin, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Tatlıdil, E. (2002). "Kentleşme ve Göç", *Sosyolojiye Giriş*, Edt. İhsan Sezal, Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi Yayınları.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Toksöz, G. ve Ünlütürk-Ulutaş, Ç. (2011), "Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış", *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat'a Armağan, Der. Serpil Sancar, Cilt:I, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Uğurlu, Ö., Pınarcıoğlu, N. Ş., Kanbak, A. ve Şiriner, M. (2017), "Önsöz", *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, Der. Uğurlu, Ö., Pınarcıoğlu, N. Ş., Kanbak, A. ve Şiriner, M., İstanbul: Örgün Yayınevi Yayınları.
- URL-1, (2018), "Türkiye'nin Havası Temiz Tek İli Artvin", <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/turkiye-nin-havasi-en-temiz-ili-artvin-361196.html>, (Erişim Tarihi: 17.11.2019).

16

ELDERLY IN THE CONTEXT OF GERONTOSOCIOLOGY: A THEORETICAL AND PRACTICAL VIEW / GERONTOSOSYOLOJİ BAĞLAMINDA YAŞLILIK: KURAMSAL VE UYGULAMALI BİR BAKIŞ

İlknur Beyaz Özbey¹

Abstract

Aging and aging is a subject that carries the currentity. In particular, reasons such as improvement in health conditions, increased survival expectancy and socio-psychological conditions change the age structure and demographic dynamics of countries. Therefore, old age is a period to focus on. In this sense, the main subject of the study is the elderly living in Artvin. This study aims to understand how individuals shape their daily lives, how they maintain their economic and social relations after retirement, and what dynamics are used to shape these relationships. For this purpose, in-depth interviews were conducted based on qualitative research methodology. Interviews were conducted with a total of 10 people, 4 females and 6 males, in Artvin center, Hopa and Borcka districts.

Keywords: Aging, Gerontosociology, Artvin.

Giriş

Yaşlanma, doğumda başlayarak ölüme dek süren, geri döndürülemez ve dinamik bir süreçtir, yaşlanmanın beraberinde getirdiği bir dönem olarak “yaşlılık” ise biyolojik yaşam döngüsünde varılan en son noktadır. Antropolojik incelemeler, insanlık tarihinin çok eski dönemlerinde dahi yaşlı bireylerin var olduğunu kanıtlamıştır. Dolayısıyla yaşlanma, insanlık tarihi kadar eskidir. Bununla birlikte günümüzde yaşlanma olgusuna yapılan vurgunun artmasına neden olan ana etmen, bugün daha fazla sayıda bireyin yaşlanabiliyor olmasıdır. Bir başka deyişle, insanoğlunun biyolojik olarak belirlenmiş ömür uzunluğunda bir değişim olmamış olmasına rağmen, yaşlı olarak kabul edilen kişi sayısı özellikle 19. yüzyıldan itibaren önemli ölçüde artmıştır ve artmaya devam etmektedir. Doğumda yaşam beklentisinin yükselmesi olarak da ifade edilebilecek bu durum, nüfusların yaşlanmasını beraberinde getirmektedir. Yaşlı nüfustaki bu artış, önemli bir toplumsal değişime olarak kabul edilmektedir (Önder Erol, 2016: 158).

Gerontoloji, yaşlanma ve yaşlılığın bedensel, psikik, sosyal, tarihsel ve kültürel yönlerini tarif eder, açıklar ve bunlara müdahale olanaklarını inceler. Yaşlanma süreçlerini ve yaşlılığı yapılandıran çevreler ve sosyal kurumlar da gerontolojinin araştırma alanına girer. Gerontoloji bu amaç ve hedefler doğrultusunda yaşlanma olgusunun mikro ve makro düzlemlerdeki süreçlerini bilimsel metotlarla inceleyen, teorileri ile bunları yorumlayan, bugün ve gelecekte yaratabilecekleri sosyal, ekonomik ve politik sonuçlar hakkında öngörüler ortaya koyan, bilgilerini ampirik araştırmalardan elde eden kapsamlı bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır (Tufan, 2016: 17-18).

1 Artvin Çoruh Üniversitesi, ilknurbeyaz087@gmail.com

Türkiye de hızlı yaşlanan ülkelerden birisidir. Ülkemizde yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarına oranla, daha fazla artış göstermektedir. Türkiye’de toplam nüfus artış hızı 2013 yılında %013,7 iken, yaşlı nüfusun artış hızı %036,2’dir. Türkiye’de yaşlı nüfusun 2008-2040 yılları arasında %201 oranında artış göstereceği öngörülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde 2020 yılına kadar tüm ölümlerin $\frac{3}{4}$ nün yaşlanma ile ilgili olacağı tahmin edilmektedir (Samancı Tekin ve Kara, 2018: 219). Yaşanılan yıl açısından bakıldığında 60 ya da 65 yaşın üzerindeki kişiler yaşlı kabul edilir. Genel olarak kabul gören 65 yaş ve üzeridir; bu yaş grubu kronolojik olarak yaşlı olarak tanımlanır. Yaşlılığın pek çok tanımlaması bulunmaktadır. Bunlardan birisi çevresel faktörlere uyum sağlama yeteneğinde azalmadır. Başka bir tanımla yaşlılık dönemi daha önceki yaşlarla karşılaştırıldığında bedensel ve zihinsel işlevlerindeki bozulmanın belirgin olarak arttığı dönemdir (Arslantaş, 2016: 3). Bedensel ve zihinsel işlevlerde bozulmaların yanı sıra yaşlılar daha farklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Başka bir ifadeyle bireyler yaşlandıkça bedensel ve zihinsel rahatsızlıkların yanında sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik sorunlar, yaşlılık döneminin doğal sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal değişimlerle başa çıkabilmek, sosyal iletişimde güçlük çekmek, gelirin azalması, tüketici konumunda bulunulması ve bunun yanı sıra sağlık problemleri gibi sorunlar yaşlılık döneminde sıkça görülen problemler arasında sayılabilmektedir.

Bu çalışmanın temel konusunu Artvin’de yaşayan yaşlılar oluşturmaktadır. Artvin’de yaşayan yaşlıların gündelik yaşamlarını nasıl şekillendirdiklerini, emekli olduktan sonra ekonomik ve toplumsal ilişkilerini nasıl sürdürdüklerini, sözü edilen ilişkilerin şekillenmesini sağlayan dinamiklerin ne olduğunu, değişen koşullar itibarıyla ne tür problemlerle karşılaştıklarını anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemine dayalı derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Artvin merkez, Hopa ve Borçka ilçelerinde 4’ü kadın ve 6’sı erkek olmak üzere toplamda 10 kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Gerontososyoloji ve Yaşlılık

Gerontoloji, yaşlılık sürecini, yaşlanmanın nedenlerini ve koşullarını, yaşla ilgili davranış biçimlerini ve yaşlanma süreci çerçevesinde değişen tutum ve davranış kalıplarını araştıran bir bilim dalıdır. Sosyal psikoloji, biyoloji, sosyoloji, sosyal konut, yaşlılar politikası ve kent planlaması ile yakından ilgili gerontoloji, bireyin yaşamına yıllar eklenmekten dolayı bireyin yaşlılık halinde da kaliteli bir yaşam sürmesini sağlamak isteyen bir bilim dalıdır. 1945 yılında Amerika’da ilk Gerontoloji Derneği kurulmuş, 1960’lı yıllarda gerontoloji, Batı dünyasında görülen nüfus azalması ile birlikte toplumda artan yaşlanma oranının etkisiyle akademik bir disiplin olarak hızla gelişmiştir Geronto sosyoloji ise, iki kola ayrılmaktadır. Yaşlılık sosyolojisi ve yaşlanma sosyolojisi. Yaşlılık sosyolojisi toplumsal sosyal yapıların strüktürlerini analiz etmektedir. Çünkü bunlar yaşlıların yaşam koşullarını belirlemektedir. Yaşlanma sosyolojisi ise son yıllarda yaşlılık politikaları ve uygulama alanlarında yoğun çalışmalar yapmaktadır. Bunlar arasında sosyal güvenlik, yaşlılıkta bakım, yaşlıların sosyal ve kültürel alana katılımı, aile ilişkileri ve yaşlılara yapılan yardımların kapsamı ve sınırları gibi birçok alanda araştırma, incelemeler ve uygulamalar yer almaktadır (Kalınkara, 2016: 17-18,21). Bir hususu daha açıklıkla belirtmek gerekir ki gerontososyoloji ile yaşlılık sosyolojisi farklı şeylerdir. Yaşlılık sosyolojisi, yaşlanma olgusunu sosyolojik boyutlarıyla araştırmak iken, gerontososyoloji bilimsel metoda uygun şekilde yaşlı kişilerle toplumsal konular hakkında görüşmeler yaparak bilgi toplamak anlamına gelir. Yaşlılık sosyolojisi sosyolojinin bir dalı, gerontososyoloji toplumsal konularda yeni bir araştırma tekniğidir (Arslan, 2017: 7). Dolayısıyla gerontososyoloji, yaşlılığın sosyolojik boyutunu incelemektedir. Diğer bir ifadeyle yaşlılık süreci ve yaşlılık döneminde ortaya çıkan dinamiklerin sosyo-politik, ekonomik ve kültürel ilişkileri nasıl şekillendirdiği üzerinde odaklanmaktadır.

Yaşlılığın standart bir tanımı olmamakla beraber fizyolojik, biyolojik, ekonomik veya sosyolojik olmak üzere pek çok farklı alanda yapılan tanımları bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü yaşlılık dönemi için kronolojik tanımlamayı dikkate alarak bu dönemi, “65 yaş ve üzeri” olarak kabul etmektedir. Kronolojik yaş tanımlamalarında farklı yaş kriterlerinin kullanımı da söz konusudur. Birleşmiş Milletler bu alandaki çalışmalarında yaşlılık sınırını 60 ve üzeri yaş olarak temel almaktadır. Ancak, ulusal ve uluslararası yaşlılık çalışmalarının genelinde görülen DSÖ’nün kronolojik yaş tanımı esas alınmaktadır (Ak, 2016: 1020). Yaşlanma ise, doğumdan ölüme kadar süren hem bir büyüme hem de bir gelişme sürecidir. Bu süreç sosyolojik anlamda sosyalizasyonla iç içedir. Bu süreç içerisinde bireyin fizyolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik değişmelerin etkisi altında bireysel algı ve yorumlarında farklılık taşır (Görgün Baran, 2008: 94). Dolayısıyla yaşlanmanın biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlarından bahsetmek mümkündür.

Yaşlılık ve yaşlanma literatüründe takvim yaşının esas alındığı kronolojik yaşlanmaya, vücutta meydana gelen değişimlerle ilişkili şekilde biyolojik yaşlanmaya, kişinin zihinsel faaliyetlerinde meydana gelen değişimle açıklanan psikolojik yaşlanmaya ve toplumsal rollerde ve statülerde meydana gelen değişim açısından sosyolojik yaşlanmaya sıklıkla atıfta bulunmaktadır (Ceylan, Kurtkapan ve Turan, 2015: 37). Biyolojik açıdan yaşlanmanın zaman olarak başlangıcı açık bırakılmakta ve fonksiyonel gerilemelere bakılarak yaşlanmanın meydana gelip gelmediği tespit edilmeye çalışılmaktadır. Farklı organların farklı şekillerde yaşlanması veya eğer hiçbir fonksiyonel kayıp meydana gelmiyorsa yaşlanmanın meydana gelmemesi gibi çeşitli şekillerde değerlendirmelere gidilebilmektedir. Buradaki amaç fonksiyonel azalma süreçlerini belirlemek, onları anlayabilmek, yavaşlatmak veya tamamen ortadan kaldırmaktır (Tufan, 2004: 80). Psikolojik ve Sosyal Açıdan Yaşlanma ise, Dünya Sağlık Örgütü sağlığı bedensel, ruhi ve sosyal bakımlardan tam bir iyilik hali olarak tanımlamaktadır. Kişinin sadece bedensel fonksiyonlarının iyi olması onu sağlıklı kabul etmemiz için yeterli değildir. Yaşlı bireyin ruhi durumu ve toplumla ilişkisinin düzeyi de göz önüne alınmalıdır. Yaşlıların özel yaklaşım gerektiren görme ve işitme sorunları, bunama, depresyon, yürüme güçlükleri, düşmeler, beslenme bozuklukları, çoklu ilaç kullanımları, idrar kaçırma gibi sağlık sorunları birer sosyal sorundur (Bayraktar, 2007: 28). Biyolojik yaşlanma bireyden bireye, toplumdan topluma değişen kriterleri barındırmakta ve daha çok sağlık problemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlanma sadece biyolojik olarak gerçekleşmemekte, psikolojik ve toplumsal boyutları da içerisinde barındırmaktadır. Gelişen toplumsal yapıda genelde insanlar ve özelde yaşlılar çok farklı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Çalışma ya da üretim hayatının sona ermesi, bu duruma uyum sağlama ya da sağlayamama, sosyal uyumsuzluk, statü kaybı ya da sosyal iletişimde yaşanan problemler yaşlılarda sıkça görülebilmektedir. Şu da bir gerçek ki yaşlılık döneminde meydana gelen değişimler başta kendilerini, ailelerini ve tüm toplumu etkilemektedir. Yaşamın her döneminde olduğu gibi yaşlılık döneminin de kendi ait sorunları ve sorunlara üretilen çözüm yolları mevcuttur. Burada önemli olan meydana gelen değişimlere verilen yanıtlar, başka bir ifadeyle meydana değişikliklere karşılık yaşlıların gündelik yaşamlarını nasıl şekillendirdikleri sosyo-ekonomik ilişkilerini nasıl yönlendirdiklerini anlamaya çalışmaktır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, herhangi bir şekilde istatistiksel prosedürler ya da başka bir sayısal araç olmaksızın bulguların üretildiği araştırma olarak anlaşılabilir. Nitel araştırmada çeşitli ampirik araştırmaların kullanılması örnek olay, kişisel deneyim, hayat hikayesi, mülakat, gözlemsel, tarihsel, etkileşimsel ve görsel metinler, bireylerin hayatlarındaki önemli anların ve anlamlarının tanımlanmasıdır (Altunışık vd. 2007: 248). Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden derinlemesine mülakat tekniğine yer verilmiştir. Derinlemesine mülakat ya da görüşme tekniği, nitel araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinden biridir.

Nitel araştırmada görüşme, temel veri toplama araçlarından biridir. İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur. Aynı zamanda, başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerdendir (Punch 2011: 165-166) Çalışmanın örneklem seçiminde kartopu örneklem kullanılmıştır. Kartopu örnekleme, örneklemin aşamalı olarak çekilmesidir. İlk aşamada örneklem az sayıda, araştırmacının yakın çevresinden ihtimali olmayan yönetime göre seçilir. İkinci aşamada bu örneklemden denekler kendi yakın çevrelerinden ikinci bir örneklem çekerler. Üçüncü ve devam ederse dördüncü ve beşinci aşamalarda o grup denekler kendi çevrelerinden denekler çekerek örneklemin tümünü oluştururlar. Az denekle başlayıp giderek çoğalan bu tür örneklem, bir kartopunun yuvarlanarak büyümesine benzediğinden kartopu yöntemi olarak adlandırılmaktadır (Aziz, 2010: 55).

Çalışmanın alan araştırması kapsamında, Artvin merkez, Borçka ve Hopa ilçelerinde derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Artvin merkezde 3 erkek 1 kadın; Borçka'da 3 erkek 1 kadın ve Hopa'da 2 kadın olmak üzere toplamda 10 kişiyle görüşülmüştür. Mülakatlar, görüşülen kişilerle yüz yüze bir şekilde yapılmış ve görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

Bulguların Değerlendirilmesi

Alan araştırması kapsamında elde edilen bulgular, çalışmanın kavramsal çerçevesine ve temel sorunsalına göre değerlendirilmiştir. Değerlendirme yapılırken görüşülen kişiler hakkında tanıtıcı bilgilere başvurulmuştur. Bu bilgiler, görüşülen kişilerin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, mesleği ve nerede ikamet ettiğinden oluşmaktadır.

Sabun Fabrikası: Yaşlılık Algısı ve Ölüm

Kişinin fiziksel ve ruhsal yönden değişime uğraması olan yaşlanma hem bireysel hem de toplumsal etkileri olan bir olgudur. Toplumsal değerler ve diğer etkenler toplumda yaşlı ve yaşlılığa verilen değeri ve yeri belirlemektedir. Zamana ve toplumdan topluma farklılık gösteren yaşlılığın sadece biyolojik değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel boyutları da mevcuttur. Bu bağlamda, toplumda yaşlılığın olumlu yönleri göz ardı edilerek bakıma muhtaç, sosyal ilişkileri zayıf, gelişmelere kapalı, mutsuz, huzursuz ve yalnız bireyler akla gelebilmektedir. Bu olumsuz değerlendirmeler yaşlıların bağımsızlıklarını kaybetmelerine ve hayatlarının olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilmektedir (Ak, 2016: 1019). Dolayısıyla bireylerin yaşlılık algısı da bu söylemler üzerine şekillenmektedir. Artvin'de yaşayanların yaşlılık ile ilgili algıları şu şekildedir:

“Yaşlılık, işgücünü kaybetmiş insandır. Hayattan yorulmuş bir insan. Ama bir taraftan da yaşlandıkça hayata sınıksı sarılan bir tarafı da vardır. Fazla çalışmak da içinden gelir” (G1).

“Yaşlılık çalışma durumunun bitmesi, istirahat döneminin başlamasıdır bana göre. Yavaş yavaş ölümü bekleme zamanıdır” (G4).

“Bütün her şey yavaşlıyor, yapmak istediklerinin yapamama, başka birilerine ihtiyaç duymamdır. Aktivite çok kalmaz artık. Fonksiyonların yarı yarıya bitmesi anlamında gelir” (G3).

“Yaprak nasıl sarıyor, biz de öyle sarardık. İnsan ne kadar yaşlanırsa o kadar toprağa dadanıyor. Dükkânda durmak istemiyorum. Köyde olsam, hep toprakla haşır neşir olurum. Demek ki insan yaklaştıkça toprağa yaklaşıyor” (G8).

“Borçka’nın yarı nüfusu yok. Buranın bekçisi bizleriz artık. Mecbur çalışacağı. Emekli olduk mu hepimiz sabunluk olduk diyorduk, gençler bizi saymaz diyorduk. Ama öyle olmuyormuş, sabunluk olmamaya direniyoruz çalışarak” (G9)

“Yaşlılık da güzel şey ama çalışınca daha güzel. İnsanın eli ayağı tutunca çalışmak güzeldir. Yaşlılık sabun fabrikasına doğru yol almaktır da” (G10).

“Ölüme yaklaştığımı hissediyorum. Gençliğimin bittiğini, gençlik günlerimin geride kaldığını ifade eder yaşlılık. Gerçi her yaştan kendine göre güzelliği vardır. Farklı yaşanacak şeyler vardır” (G6).

Yaşlılık, bireylerin fiziksel ve psikolojik olarak değişime uğramasının bir yönünü oluşturmaktadır. Yaşlılık ile algı ve tutumlar ise, sözü edilen çerçevede şekillenmektedir. Nitekim Artvin’de yaşayanlarda aynı yönde yaşlılık algısı oluşmaktadır. Hayatın çoğu aktivitelerinin bittiği dinlenme dönemi olarak değerlendirilmektedir. Fiziksel gücün azalması ile birlikte, kendi ihtiyaçları için başka bir insana ihtiyaç duyulması gereken bir dönemi de ifade etmektedir. Ayrıca ölüme en yakın dönem olan yaşlılık dönemi, ölümü bekleme zamanı olduğu, başka bir ifadeyle yaşlılığın ölüm üzerinden tahayyül edildiği bir görüntü sergilemektedir. Öyle ki, yaşlılık döneminde bulunanlar, “sabunluk”, “sabun fabrikasına doğru gitmek” gibi ifadelerle, kişinin öldükten sonra gerçekleştirilen ritüellere vurgu yapılarak, ölüme ne kadar yakın olunduğu gösterilmeye çalışılmaktadır.

Ekonomik İlişkilerin Şekillenmesi

Yaşamın her döneminde olduğu gibi yaşlanma döneminde de kendine özgü amaçları, sorunları ve çözümleri mevcuttur. Yaşlılık döneminde bireylerin yaşamlarında meydana gelen değişimler, başta aileleri olmak üzere tüm toplumu etkiler. Bu dönemde ailede meydana gelen en önemli değişim, eşlerin emekli olmalarından kaynaklanan gelirdeki azalmadır. Yaşlı nüfus genelde tüketici durumdadır ve üretime katkıları oldukça sınırlı düzeyde kalır. Yaşlanma süreciyle birlikte ortaya çıkan gelir ve verim düşüklüğü, üretici durumdan tüketici konumuna geçme yaşlıyı bağımlı ve bakıma muhtaç kılar (Avcı ve Aksoy, 2016: 181). Yaşlılık dönemi daha çok tüketici grup olarak değerlendirilmektedir. Çalışma yaşamında aktif bir şekilde çok fazla yer almayan bir grup olarak görülmektedir. Bu anlamda Artvin’de yaşayanların, yaşlıların ekonomik ilişkilerini şu şekilde ifade etmişlerdir.

“Ben çok boş durmayı sevmiyorum. Paraya ihtiyacım mı var yok. Aylık emekli gelirim beş bin lira civarı. SGK’da memurdum, oradan emekliyim. Bu saatten sonra ne yapacağım parayı. Ama boş durmayı sevmiyorum. İki oğlum var onlar İstanbul’da ben burada yalnızım. Bu kafeyi işletiyorum 15 yıldır. Şimdi daha farklı bir şeyler yapmak istiyorum. Aşçı Yardımcılığı öğretmenliği yapıyorum. Burada şimdi kurs vermeye başladık, kursiyerlerim oldu. Kursu kendim aldım. Sınava girdim belgeyi aldım. Şimdi kurs veriyorum ama. Benim daha farklı hedeflerim var. Bizim köy Karşıköy. Sınıra yakın. Oraya kapı açılma ihtimali çok yüksek. Ben de diyorum oraya bir işyeri açayım. Batum’dan giriş çıkışlar olacak. Karagöl’e gelenler çok olacak oradan olacak. Gelip geçenlerin güzergâhı benim mekânım olacak. Ben şimdi oraya bir şeyler düşünüyorum. Ben bunları tek başıma yapıyorum bu yaşımda. Durmuyorum, durmak yok bana göre. Bana gelip diyorlar ki, yoruldu dinlen biraz. Ben de diyorum ki, susun, ne yorulması. Yorulmak yok. Ben yoruldukça daha çok azimleniyorum” (G5).

“Artvin’in yaşlıları çalışır çabalar. Ne yapsınlar maaş yetmiyor. Bir şekilde döndürmek lazım. Oturarak da para kazanamazsın. Mecbur çalışacaksın, üreteceksin. Bu şekilde hem para kazanıyoruz hem de gün geçiriyoruz. Zaten

şimdiki gençler bağ bahçede çalışmak istemiyor. İstiyorlar ki masa başı iş olsun. Onların yapmadıkları işlerde bize kalıyor. Talebe taşıyorum. İki hayvanım var köyde, fındığım var. Köy hayatını yaşıyoruz” (G9).

“Artvin’deki yaşlılar daha aktif, daha çalışkandır. Buranın insanların refah seviyesi %10 u iyi geri kalanı düşüktür. Burası bir de kırsal bir bölge olduğu için çoğu bağ bahçe, tarlada çalışıyorlar. Bağ bahçesi olmayan daha çok merkezde oturanlar ise, barajda, şirketlerde çalışıyorlar. Barajda çalışanların %50’si emeklidir. Baraj çalışma alanı açtı onlara en azından. Aldıkları para yetmiyor mecbur çalışıyorlar. O yüzden barajlar da iyi oldu buraya. 2 bin lirayla geçinmek zor. Yüzde doksanın köyü var zaten burada. Çoğu da emekli olduktan sonra alıyor bir iki inek, bağını işliyor. Köylerinde çalışıyorlar. Kendi kendini geçindiriyor. O imkânı olmayan insanlar ise barajlara yöneliyor, başka işlere bakıyorlar. Torun torba var hepsi para. Onlara da bir şey alıyorsun, çocuklara yardımcı oluyorsun. Buna da para lazım” (G4).

“Yaşlandıkça bazıları kendini geri çeker. Bazıları da çok çalışır. Burası kırsal kesim. Burası dağlık bir yer olduğu için emekli olduktan sonra insanlar durmazlar çalışırlar. Bağlarında bahçelerinde çalışırlar. Gerçi Artvin’de çok kimse kalmadı da. Kalanlar çalışıyor işte. Bağında bahçesinde ürettiklerini getirip satıyorlar en basitinden.” (G2).

Ekonomik etkinliğin biçimi ve oluşturduğu düzen ile insan davranışlarının meydana getirdiği çeşitli ilişki biçimlerinin buna uygun toplumsal yapıları ulaştırmış olduklarına tanık oluruz. Başka bir anlatış biçimiyle, ekonomik etkinliğin türü ile toplumsal ilişki biçimleri arasında çok sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Ekonomik kurumlar ve günümüzde de ekonomik alt örgütlenmeler toplumun biçimlenmesinde son derece etkili bir konum sergilemiştir (Akyüz, 2008: 218-219). Ekonomik örüntüler toplumsal yaşantımızın temel dinamiklerinden birisi oluşturmaktadır. Bu anlamda yaşlılık dönemi çalışma hayatında aktif bir şekilde yer almamayı ifade etmektedir. Özellikle emekli olduktan sonra fiziksel gücün düşmesi ile birlikte çalışma yaşamından geri çekilme olarak değerlendirilmektedir. Fakat günümüzde, yaşlılık döneminde yer alan bireylerin, yaşlanmanın beraberinde getirmiş olduğu fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlere karşı bir duruş, başka bir ifadeyle değişimlerle başa çıkabilmenin stratejilerini geliştirmektedir. Söz konusu stratejilerin başında çalışma hayatında yer almaya çalışmak, ekonomik ilişkilerini şekillendirecek bir uğraş edinme çabası yer almaktadır. Nitekim Artvin’de yaşayan yaşlılarda da söz konusu duruma sıkça karşılaşılmaktadır. Artvin’de yaşayan yaşlılar, emekli olduktan sonra çalışma hayatında aktif bir şekilde yer almaktadırlar. Özellikle kendilerine ait bağ, bahçesi olan bireyler ekonominin üretim aşamasında yer alarak çalışmayı tercih etmektedir. Bu anlamda emekli olduktan sonra dinlenmek yerine çalışmayı tercih etmelerindeki birinci etmen, üretimde bulunabilecekleri arsalarının olmasıdır. Bir diğer neden ise, emekli olduktan sonra gelirin yetmemesi üzerinden kendilerine bir uğraş alanı bulmaya çalışmaktadırlar. Uğraş alanlarından bir tanesini ise barajlar oluşturmaktadır. Artvin baraj bölgesi olduğu için, barajlar yaşlılar içinde önemli bir iş alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, ekonomik kaygılar, yaşlı olarak nitelendirilen bireylerin çalışma hayatında yer almalarını sağlamaktadır. Ayrıca, Artvin sürekli göç veren ve özellikle genç nüfusun göç ettiği düşünüldüğünde ve kalan gençlerin çalışmakta tercih etmediği işleri icra etmeleri de, Artvin’de yaşayan yaşlıların çalışma alanlarını genişletmektedir. Üzerinde durulması gereken başka bir durum ise, yaşlıların emekli olmadan önceki meslekleri ve çalışma koşullarının, emekli olduktan sonra çalışma pratiklerini nasıl şekillendirdiğidir. Bu anlamda Artvin’de yaşayanların çalışma pratikleri ise şu şekildedir:

“Köyü olanlar gider köyde çalışır, gelir çay ocağında kahvede oturur sonra eve gir. Köyü olanlar yine bir şey üretiyor yapıyor çabalyorlar. Ama köyü olmayanlar ne yapsın sabah geç kalkıyor, çay ocağına gidiyor bir iki dolaşiyor geçiyor. Bunlardan verim bekleyemezsin. Ama köyü olan insanlar üretiyorlar. Hiçbir şey mi yapamadı kestane toplar satar. Genç olsaydım memurlukta çok hevesim vardı. Ama iyi ki de memur olmamışım. Memurluk

tembelliktir. Şimdi genç olsaydım yine esnaf olurum, ama işleri büyüttüm. Yalnızlığımdan böyle ufacak kaldım. Yalnız olmasaydım büyüttüm işimi” (G1)

“Genç olsaydım ticarete atılırdım. Daireye girmezdim. Dairede oturan memurdan bir şey olmaz. Hazır yemeye alışmışsındır. Çok üretmeyi bilmeyiz biz. Bir de hantallık oluştu. Masa başında oturan memurdan hiçbir şey olmaz. Üretimi ticareti bilmez. Emekli olduktan sonra boş boş durur. Allahtan burada bağ bahçe var da çalışıyoruz. Sürekli dükkânı olan ticaret yapan insanlar emekli olduktan sonra da çok çalışırlar. Enerjilerinden hiçbir şey bitemez” (G2).

Emekli olmadan önce tercih edilen meslekler, yaşlılık döneminde çalışma hayatında aktif bir şekilde yer almayı etkilediği görülmektedir. Özellikle masa başı iş olarak tabir edilen kamu kuruluşlarından emekli olanların, emekli olduktan sonra çalışma hayatında yer almayı pek fazla tercih etmemektedirler. Esnaf olarak çalışanlar, ticaret yapanlar, kendilerine ait bahçelerde çalışanlar yaşlılık döneminde de aynı işi yapmaya devam etmektedirler. Sözü edilen çalışma alanları, kamu kuruluşlarından emekli olanlara göre daha aktif bir yaşam pratiği sunmaktadır. Dolayısıyla kamu kuruluşlarından emekli olanların çalışma hayatında daha pasif bir rol aldıkları, bunun kaynağının ise, çalışma pratiklerinin kendilerini hantallaştırdığı, tembelleştirdiği yönünde olduğu görülmektedir.

Sosyal İlişkiler

Gelişen ve karmaşılaşan toplumda yaşlılar yepyeni bambaşka rahatsızlıklarla tanışıyorlar. Tıbbi ve ruhi bakımdan yeterli de olsa, toplumla ilişkilerini sürdürmekte güçlük çeken bireyin bu güçlüğü aşmasına yardım etmek, toplumla iletişimini daha da iyileştirerek yaşamını daha doyumlulu kılmak gerekir. Yalnızlık, sosyal uyumsuzluk, sosyal iletişimde güçlük çekme ve toplumda statü yitiminin getirdiği sorunlar yaşlıların üzerinde yeterince durulmayan sosyal problemlerdir (Bayraktar, 2007: 29). Sözü edilen sosyal problemler, yaşlıların gündelik yaşamlarını önemli oranda etkilemektedir. Artvin’de yaşayanların, gündelik yaşamlarını şekillendiren dinamikler şu şekildedir:

“Çalışırken ilgi çoktu. Emekli olduktan sonra ilgi kesildi. Ekonomik bakımdan şu an sıkıntı. İnsanlar bir çay ısmarmaktan kaçınıyorlar. 8 kişi otursan çay ısmarlasan 8 lira yapar. Eve ekmek götürürsün. İnsanlar 1 liranın hesabını yapıyor. Doğal olarak da arkadaşlık azalıyor” (G2).

“Sosyal çevrem aynı benim, onlara da zaman ayıramıyorum çalışmaktan. Diğerleri gider çay ocağında oturur sohbet eder. Ben oralara fazla takılmam. Esnaflıktan dolayı zaman bulamıyorum. Yaşlandıkça da eski arkadaşlarla arkadaşlığını sürdürmesi gelmiyor insanın. Gençken kahvehaneye giderdik ama şimdi oralarda hoş gelmiyor. Çalışmak daha iyi geliyor bana” (G1).

“Dairede çalışırken arkadaşlarım çoktu. Emekli olduktan sonra arkadaş sayım azaldı. Çalışırken iş ilişkileri benden satın alsın, benle iş yapsın diye samimiyet çoktu. İş bitti arkadaşlık da bitti” (G4).

“Buranın insanları çok aktif. Yaşlansalar bile arkadaşlıkları devam eder, devam etmek ister. Ama kadınlar yaşlanmaya başlayınca bir mekâna gitse otursa, bu yaşının burada ne işi var. Yaşına göre davran diye bir algı var. Mesela ben eskiden gittiğim mekânlara gidemiyorum. Değişik oluyorum. Sanki insan yaşlandın mı evde oturması gerekiyor. Ben evde oturmayı sevmiyorum, çalışıyorum, arkadaş çevrem yine öyle. Ama sosyal çevrede yaşlılar evde oturmalı. Yaşına göre davranmalı bakışı var. Bu da beni rahatsız ediyor. İçkili bir ortama gittiğimde, oynadığım da ne işin var burada diyor gençler. Bu gençlere göre, ben öyle hissetmiyorum ama” (G6).

Yaşlılık döneminde karşılaşılan problemlerden birini sosyal ilişkiler oluşturmaktadır. Sağlık problemleri, aynı ortamda bulunamama, ekonomik kaygılar vb. gibi nedenler yaşlılık dönemindeki bireylerin sosyal yaşamlarını

olumsuz yönde etkilediği söylenilebilir. Özellikle ekonomik kaygılar bu nedenlerin başında gelmektedir. Ekonomik olarak gelir azlığı nedeniyle ile yaşlıların eski arkadaşlarına vakit ayıramadığı ya da sosyal ilişkilerine gereken zamanı ayırmadıkları söylenebilir. Ayrıca, bahçe ya da tarla gibi işlerle ilgilenerek ekonomik gelir sağlayan bireylerin sosyal ilişkilerine zaman ayıramadıkları görülmektedir. Ayrıca, sosyal ilişkilerde yer almayı engelleyen bir diğer durum ise, yaşlılara yönelik algı ve tutumlardır.

Emeklilik çoğu kez insanları yaşamın teamüllerinden koparır. Sosyal temaslarını ve statülerini önemsizleştirir, onları rolsüz bir rolde konumlandırır. (Zastrow, 2015: 648) Yaşlılar, ilgilenilmeleri gereken, bağımlı, sağlıklı ve bakıma muhtaç insanlar olarak kodlanırlar. (Çayır, 2012: 5). Dolayısıyla yaşlıların sosyal ilişkilerini kısıtlayıcı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak yaşlı bireylerin gündelik yaşamlarını geçirmeleri gereken mekânların başında ev alanı olduğu görülmektedir. Sosyal çevrelerin ya da sosyal mekânların yaşlılara ait mekânlar olmadığı yönünde bir algı söz konusudur. Artvin’de sosyal aktivitelerine devam etmek isteyen bireylerin sözü edilen algı ve tutumlarla karşılaştıkları, bu algıların ise kendilerini kısıtladığı, eve hapsedtiği yönünde yakınmaları söz konusudur. Dolayısıyla yaşlılara yönelik algı ve tutumlar, yaşlı bireylerin sosyal aktivitelerini olumsuz etkilemektedir.

Şimdi Genç Olsaydım!: Kuşaklararası İletişim

İnsanlar yaşlandıkça, her şeyden endişelenmeye ve korkmaya başlarlar. Başkalarına karşı güvenleri azalmaya başlar. Örneğin gençleri beğenmemeye başlarlar. Gençlerde ahlak ve terbiye kalmadığını, kendilerini saymadıklarını, bu gençlere bu ülkenin nasıl emanet edileceğini, hâlbuki kendilerinin ne kadar becerikli, çalışkan ve başarılı olduklarını iddia ederler. Bununla birlikte tenkit ettikleri çevreden önemsenmek, beğenilme ve takdir edilmek, övülmek ve saygı görmek isterler (Kalınkara, 2016: 23-24). Bu anlamda Artvin’de yaşayanların gençlere yönelik algı ve tutumları şu şekildedir:

“Şu andaki gençlik felaket. Ülke şimdiki gençlere kalsa gümbürtüye gider ben sana söyleyeyim. Gençlere soruyorlar Cumhuriyet ne zaman kuruldu, diye. 15 kişinin hiçbirisi cevap veremedim. 16. Kişi en sonunda bildi nereden öğrendin dediklerinde babamdan dedi. İnternet de etkili gençleri bitirdi” (G5).

“Saygı sevgi kalktı. Biz 15 yaşındayken babamızın yanında yayılarak. Bacak bacak üstüne atıp oturamazdık. Şimdi öyle mi. Gençlerin hiçbirisi yaşlılara babasına danışmıyor. Kendi kafasına göre davranıyor. Zarar ediyor ettikten sonra babasının yanına geliyor. Bizim zamanımızda saygı vardı, sorumluluk vardı” (G2).

“Şimdiki gençlikte sorumluluk yok. İş yapmazlar. Hazır yeme derdindeler. Bunda da sorun biziz. Biz veremedik galiba. Sen sorumluluk versen başka aile vermeyince çatışyorsun” (G3).

“Bizim dönemimizde korku vardı, saygı vardı. Büyüklere çekinme vardı. Şimdi sevgilileriyle rahat dolaşıyorlar. Biz öyle yapamazdık. Şimdiki durum çok farklı, gençler çok rahatlar. Ah internet. İnternette sonradan mı, her şeyi orada gördüklerinden mi bilmiyorum istekleri artıyor. Bir şey yapmazlar, her şey ellerinde olsun isterler. Bu çok sıkıntılı bir şey. Ben bu yaşta çalışıyorum, ama gençlerde böyle bir şey yok. Ben üniversiteyi kazandım çay vardı, iş vardı gidemedim, kimse de git demedi. Şimdi gençlerin elinde her şey var çalışmak yok” (G6).

“Yaşlı insanlar daha çok meraklı, ilgili. Tartışır. Gençlerde o yok. Çoğu şeyden haberleri yok. Ben burada oturuyorum diğer masada 4 tane genç oturuyor. Televizyon açık haberleri dinliyoruz. Haberlerde bir terör örgütüne her yerden, Peru’dan da katılanlar olmuş. Kendi aralarında konuşuyorlar. Gencin biri dedi ki, Peru hemen Suriye’nin yan tarafı. Ben de dedim ki, sen yanlış biliyorsun. Nerde okuyorsun, Orman Mühendisliğinde okuyorum,

dedi. Dedim ki yazık ki o bölümde okuyorsun. Peru Suriye'nin yanında değil, Güney Amerika'da dedim. Bana atarlandı, asıl sen bilmiyorsun dedi, dur! Şimdi internetten bakacağım dedi. Baktı sonra dedi ki, amca sen haklıymışsın, Peru Suriye'nin yanı değil Güney Amerika'daymış, dedi. Çocuklara, gençlere hatta üniversite mezunlarına sor, çarpım tablosunu bilmezler. Nerede kaldı siyasete ilgileri olsun, gündemi takip etsinler. Mümkün değil." (G4)

"Gençlerle iletişimim iyidir benim. Onu şuna bağlıyorum. Hep çalıştım şimdi de çalışıyorum. Çağı kaçırmadım. Onlarla sürekli iletişim halindeyim. Ne isterler ne düşünürler nelere ilgileri var onları işim gereği bilmem lazım. Esnaf olmam gençlerle iletişim kurmayı da gerektiriyor çünkü. Çağı kaçırmamak lazım. Onlardan yakalıyorum çağı" (G1).

"Gençlerle iletişimimiz eskiden daha da iyidir. Eskiden bir çocuk bir talebe gördüğümde bana ne derdim. Annesi babası var onlar ilgilesin derdim. Ama şimdi bir çocuk, bir genç gördüğümde yazık, bu çocuk neden ağlıyor diye dertleniyorum. Yaş ilerledikçe insan duygusal oluyor. Çocuklaşma oluyor yaşlılarda da. Buraya bir çocuk geldi ağlıyordu. Kayıtsız kalamıyorsun. Eskiden geçlere kızırıyordum ama şimdi kızmıyorum. Gençliktir, yapar diyorum" (G8).

"Ben önceden çok çekmişim büyüklerden. Anlayış yoktu onlarda. Benim gelinim var, ona öyle şeyler yapmam. O kendi kafasına göre takılır. Gelinin arkadaşları gelmişti gece sabahladılar kızlar. Gelin yatıyor sabah geldim erkenden iki dükkânı da ben açtım" (G7).

"Eskiden çalışılırdı, bir şeyler üretirdik. Taş taşırdık, şoförlük yapardık he işi yapardık. Buğday, mısır yapardık. Şimdiki gençlik bunları yapmıyor, yapmak istemiyor. Hepsi devlet işi olsun istiyor. Devletin sırtında olmuş yük. Burada arsaları var dönüp bakmıyorlar, olmuş ormanlık. Gelin üretin, ülkeye sizin de bir katkınız olsun. İş beğendiremiyoruz gençlere. Arsalar boş duruyor. Devletin sırtına yüklenmek de iyi bir şey değil. Kendi fasulyeni, mısırını, buğdayını kendin üret. Üretmiyoruz, üretmediğimizden şimdi köy yumurtası köy kahvaltısı, köy peynirini mumla arar olduk. Kendin üret kendin. Millet bir emekli olsun da sırtını devlete dayasın. Devlete bir de katkın olsun" (G10).

Kuşaklar arası iletişim her zaman güncelliğini koruyan bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yaşlı ve gençler arasında önemli oranda çatışma görülebilmektedir. Nitekim Artvin'de yaşayan yaşlılar, gençlerin sorumluk sahibi olamadıkları, üretimden çok tüketime yöneldikleri, fen ve sosyal bilgilere çok fazla sahip olamadıkları konusunda yakınmalar söz konusudur. Özellikle kendi dönemlerindeki gençlik ile şimdiki gençliği karşılaştırarak, kendi dönemlerinde yaşayan gençlerin sorumluluk sahibi oldukları, saygı çerçevesinde büyüklerine yaklaştıklarını, herhangi bir iş ayrımı yapmadan üretimde yer aldıklarını ifade etmektedirler. Sözü edilen farklılıkların kaynağını ise, internet olarak görülmektedir. Gençlere yönelik yakınmalar söz konusu olsa dahi, gençleri anlamaya, onların penceresinden bakmaya çalıştıkları da söylenebilir. Özellikle yaşlılık döneminde esnaf ya da ticaretle ilgilenen yaşlıların, gençlerin ilgileri, yönelimleri, tutum ve davranışları konusunda belirli oranda bilgiye sahip oldukları için, gençler ile iletişimleri daha iyi bir görüntü sergilemektedir.

Yaşlılıkta Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsten farklı biçimde toplumsal ve kültürel olarak belirlenen ve dolayısıyla içeriği, zamanı ve yere göre değişebilen cinsiyet konumu ya da cins kimliğidir (Berktaş 2013: 8). Toplum, bireylerin toplumsallaşma sürecinde edindikleri görünüm ve davranış kalıplarını toplumsal cinsiyete göre inşa etmektedirler. Çünkü hemen her toplumda cinsiyet ile davranış ve görünüm arasında doğrudan ilişki tesis edilmiştir. Bireylerin davranışları ve görünimleri toplumsallaşma sürecinde birbirlerini tamamlayan bir bütünlük içerisinde bireyin cinsiyetini (sex) temsil etmektedir. Bu durum ise toplum tarafından önemsenmektedir (Vatandaş, 2007: 44). Dolayısıyla

cinsiyete dayalı roller, toplumsal davranış kalıpları sunmaktadır. Söz konusu davranış kalıpları ise, gündelik yaşamımızı, sosyo-ekonomik ilişkilerimizi nasıl gerçekleştirmemiz gerektiğinin belirleyicisi konumundadır. Bu anlamda Artvin’de yaşayan bireylerin toplumsal cinsiyete dayalı davranış kalıpları şu şekildedir:

“Artvin’deki insanlar yaşlılar dâhil köşesine çekilip oturan çok nadirdir. Çok çalışkandırlar. İlla bir şey yapacaklar. Boş durmazlar. Ayrıca burası küçük bir yer. Kimse köşesine çekilmez. Benim kayınvalidem emeklidir ve 80 yaşında şuanda. Evde bile durmaz, çalışır, çalışır. Ev kadınlarıyla karşılaştığımda, komşularımız var mesela, onlara göre daha aktiftir benim kayınvalidem. Neden zamanında çok çalışmış, emekli olduktan sonra da aynı aktifliğe, çalışmaya devam etmiş. Diğer kadınlara göre daha çok çalışkan, üretken bir insandır. Çocuk bakar, elinden geldiğinde dükkâna gelir yardım eder. Erkekler ise emekli olduktan sonra bahçelerinde, bahçeleri yoksa kahvehanede vakit geçirirler. Kadınlar öyle değil ama. Emekli grubu para yetmediği için mecburen çalışıyor, kendilerine çalışacak bir şey buluyorlar. Gücü kuvveti yetene kadar ya da gücünün yettiği işlere bakıyorlar. Burası küçük, dağlık bir yer. Aman aman öyle çok üretim olmaz, ama kendilerine yetecek miktarda çalışırlar. Daha doğrusu kendilerini eğlendirecek bir şeyler bulurlar buranın insanı” (G3).

“Köşeme çekilip oturayım o beni mutlu etmez. Bilmiyorum, buradaki herkes böyle çalışmayı seviyor ondan mı yoksa benim içinden gelen bir şey midir, tek bildiğim çalışmanın bana güç kattığı. Oturursam yaşlanırım. Özgürlüğü ve çalışmayı çok seviyorum. Eşimi kaybettim, annemi kaybettim çalışmaktan güç buldum. İnsanlar içinde olmaktan güç aldım. Emekli olduktan sonra evde otursaydım, şimdiye çoktan yaşlanmıştım. Ama ben çalışarak yaş aldım sadece yaşlanmadım. Erkek olsaydım kahveden çıkmazdım belki.” (G5).

“Ellerinden geldiğince hayata devam etmeye çalışırlar. Buranın bağı bahçesi çoktur. Çoğu bağ bahçede çalışırlar. Kendilerini ailelerine adamışlardır ve kaç yaşında olursalar olsunlar çalışırlar buranın insanları. Sağlık problemleri, sakatlık durumları olamadığında çalışırlar. Hele kadınlar daha çok çalışır burada. Yaşlı kadınların kamburu çıkana kadar, elden ayaktan düşene kadar çalışırlar. Burada kadınlar çok çalışır. Yaşlı olsalar bile çalışırlar. Kadınlarda çalışmak yaşa başa bakmaz. Fiziksel gücü neye yetiyorsa çalışırlar. Çoğu insan emekli olduktan sonra bağına bahçesinde üretime devam ediyorlar” (G6).

Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi; kadın ve erkeğin toplumsal hiyerarşideki farklı konumlarını yansıtan, toplumsal değer atfedilmiş kaynaklar, güç, prestij ve kişisel özgürlük gibi ödüllerin eşitsiz dağılımını anlatmak için kullanılan bir kavrama karşılık gelmektedir (Kottak 2008: 443). Artvin’de yaşayan yaşlıların, çalışma hayatına devam etmelerinde ya da emekli olduktan sonra çalışma pratiklerinde, toplumsal cinsiyet rollerine göre farklılıklar söz konusudur. Kadınların erkeklere göre, daha çok çalışukları, çalışmayı tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle aktif çalışma hayatından sonra yaşlılık döneminde çalışma pratikleri devam ettirilmektedir. Çalışan kadınların emekli olduktan sonra erkeklerin yanı sıra, kendi yaşlılık döneminde bulunan diğer kadınlara göre de daha aktif, çalışkan ve üretken oldukları görülmektedir. Esasında söz konusu farklılıklar çalışma pratikleri, sosyal ilişkilerin şekillendiği mekânlar, gündelik yaşamın tasarlanması gibi aktivitelerde kendini göstermektedir.

Sonuç

Dünya nüfusu gün geçtikçe biraz daha yaşlanmaktadır. Doğum oranlarının düşmesi, sağlık koşullarının iyileşmesi ve hayatta kalma beklentisinin artması gibi süreçler bu durumun en önemli dinamiklerini oluşturmaktadır. Bu anlamda yaşlı nüfus oranı ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye değişmesinin yanı sıra dünya ve Türkiye nüfusunun yaş yapısı ve demografik dinamikleri değişmektedir. Türkiye artık genç ve dinamik bir nüfusa sahip ülke olma özelliğini yavaş yavaş kaybetmektedir. Özellikle göç veren bölgelerde yaşlı nüfusu önemli bir potansiyele

sahiptir. Göç veren bir şehir olması itibariyle Artvin, sahip olduğu yaşlı nüfus açısından önemli bir veri kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşlılık, bireylerin fiziksel ve psikolojik olarak değişime uğramasının bir yönünü oluşturmaktadır. Söz konusu değişim ekseninde ise algı ve tutumların şekillendiğini görmekteyiz. Yaşlılarda daha çok fiziksel gücün azalması, emekli olmanın beraberinde getirmiş olduğu çalışma hayatından uzak kalma durumu ve sosyal ilişkilerdeki değişiklikler, sosyal ve psikolojik olarak yaşlılık algısını etkilemiştir. Özellikle yaşlılığın, ölümle bağlantı kurulduğu görülmekte, yaşlılığı birtakım ihtiyaçlar için başkasına bağımlı olma hali olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla yaşlılık ölümü bekleme dönemi olarak görülmektedir. Her ne kadar, pasif ve ölüme yakın bir dönem olarak algı ve tutumlar şekillense de bunun tam tersi eylem ve davranışlarda bulunulmaktadır. Bunun en önemli dinamiğini ise, emekli olduktan sonra çalışma hayatında aktif bir şekilde yer almaya çalışmak oluşturmaktadır. Artvin'in daha çok kırsal bir bölge olması, yaşlı nüfus yoğunluğunun fazla olması, ek gelir elde etme ihtiyacı gibi etmenler, yaşlıları çalışma hayatında görmemizi sağlamaktadır. Yaşlıların çeşitli nedenlerle çalışma hayatında yer aldıkları alanlarda ise, daha çok Artvin'in fiziksel ekonomik koşulları belirleyici olmaktadır. Artvin'de yaşayan yaşlıların daha çok kendilerine ait arazilerde çalıştıkları, barajlarda çalıştıkları ve daha çok bir dükkân açarak ticaretle uğraştıkları görülmektedir. Ayrıca yaşlılık döneminde bulunan kadınların erkeklere göre daha aktif bir şekilde çalıştıkları, emekli olmadan önceki çalışma pratiklerini yaşlılık döneminde de devam ettirdikleri söylenebilmektedir.

Ekonomik kaygılar, yaşlılık dönemindeki bireyleri ek gelir elde etmek amacıyla çalışma hayatında görmemizi sağlarken; bir diğer taraftan sosyal ilişkilerine aynı şekilde zaman ayıramadıkları görülmektedir. Özellikle bağ, bahçe ile ilgilenip üretim yapan bireylerin arkadaş çevrelerine çok fazla katılamadıkları söylenebilir. Ayrıca, sosyal ilişkilerin devamı için de belirli bir ekonomik gelire ihtiyaç duyulmasından dolayı aile içi giderlerin daha öncelikli olduğu görülmektedir. Ekonomik kaygıların dışında sağlık problemleri, aynı ortamda bulunamama, yaşlılara yönelik algı ve tutumlar vb. gibi nedenler yaşlılık dönemindeki bireylerin sosyal yaşamlarını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Yaşlıların çalışma hayatında yer almasını sağlayan ve sosyal ilişkilerini etkileyen önemli bir faktör olan ekonomik kaygılara, gençlerin sahip olmadığı, gençlerin sorumluluk duygusundan uzak olduğu, üretim yerine tüketim alanında aktif bir şekilde yer aldıkları, her işte çalışmak istemedikleri düşünülmektedir. Kendi gençlik dönemleriyle bir karşılaştırma yaptıklarında gençlere yönelik önemli oranda kaygı taşıdıkları görülmektedir. Dolayısıyla Artvin'de yaşayan yaşlılık döneminde bulunan bireylerin, ekonomik kaygılar, Artvin'in fiziksel ve ekonomik koşulları nedeniyle yaşlılık dönemine yönelik algı ve tutumlara karşı bir duruş sergiledikleri görülmektedir.

Kaynakça

- Ak, M. (2016). "Yaşlılık Olgusu Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1019-1028.
- Akyüz, Hüseyin, (2008), *Kurumlar Sosyolojisi: Tanımlar, Kuramlar ve Uygulamalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Altunışık, R., Coşkun R. ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Arslan, Y. (2017). "Tarih Ve Sosyoloji Bölümleri İçin Yeni Arayışlar: Geronto-Tarih ve Geronto-Sosyoloji", *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 5-15.

- Arslandaş, D. (2016). *Yaşlı ve Yaşlı Bakım Hizmetleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Avcı, N. ve Aksoy, E. (2016). *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Aziz, A. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Bayraktar, F. (2007). *Yaşlılık Dönemi ve Problemleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları.
- Berktaş, F. (2013). *Feminist Teoride Açılımlar, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ceylan, H., Kurtkapan, H. ve Turan, B. (2015). "Literatür: Türkiye'de Yaşlıların Yaşam Durumları", Edt. Murat Şentürk ve Harun Ceylan, *İstanbul'da Yaşlanmak*, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Çayır, K. (2012). "Yaşlılık / Yaşa Dayalı Ayrımcılık". *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde, Der. Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Görgün Baran, A. (2008). "Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi", *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2, 86-97.
- Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*, İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Kottak, C. P. (2008). *Antropoloji, İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Önder Erol, P. (2016). "Türkiye'de Yaşlanma Sosyolojisi Alanında Yapılan Çalışmalara Dair Kısa Bir Değerlendirme", *Sosyoloji Dergisi*, Armağan Sayısı, 157-166.
- Punch, K. F. (2011). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Samancı Tekin, F., Kara, F. (2018). "Dünyada Ve Türkiye'de Yaşlılık", *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 219-229.
- Tufan, İ. (2004). "Gerontososyoloji", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(1), 75-84.
- Tufan, İ. (2016). *Antik Çağ'dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- Vatandaş, C. (2007). "Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı", *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*, Çev. Aslıhan Aykara, Ayşe Beyazova, Çağlar Karaca vd., Ankara: Nika Yayınları.

Görüşülen Kişilerin Demografik Verileri

- Görüşmeci 1: Erkek, 60, Lise Mezunu, Esnaf, Artvin
- Görüşmeci 2: Erkek, 67, Lise Mezunu, Emekli, Artvin.
- Görüşmeci 3: Kadın, 61, İlkokul Mezunu, İşveren, Artvin.
- Görüşmeci 4: Erkek, Lise Mezunu, Minibüs Şoförü, Artvin.
- Görüşmeci 5: Kadın, 60, Önlisans Mezunu, Esnaf, Borçka
- Görüşmeci 6: Kadın, 59, Lise Mezunu, Esnaf, Hopa
- Görüşmeci 7: Kadın, 60, İlkokul Mezunu, Esnaf, Hopa.
- Görüşmeci 8: Erkek, 59, Lise mezunu, Esnaf, Borçka.
- Görüşmeci 9: Erkek, 70, İlkokul Mezunu, Emekli, Borçka.
- Görüşmeci 10: Erkek, 80, İlkokul Mezunu, Emekli, Borçka.

DISCOURSE BODY AND IDENTITY / SÖYLEMSEL BEDEN VE KİMLİK

S.Didem Özşenler¹

Abstract

The body image has been the subject of work for centuries. There are a lot of body studies such as body discourse, body and identity, body and health dichotomy, reflexive body, physical control, body and nonverbal communication etc. Many philosophical knowledge, nonverbal images, discursive behavior are embodied through the body. Therefore, the body image has a great responsibility. It is possible to position itself in the context of performing arts through dance, as well as through visual discourse, which are articulated articulations (such as tattoos and piercings). In this study, how the body image is given meaning through tattooing in the body and how to create an identity is brought together as a compilation study is the main idea of the study. It is not wrong to emphasize that the body is not an object of consumption through consumption and body motto but a structure that addresses the individual self as a rebellious mob that creates an identity on its own. Therefore, in the context of communication, since a scheme is created in the mind by meeting individuals with their bodies within seconds, all elements added to the body and body in the context of impression management mean more than oral communication as an actor. The eclectic elements attached to this body can be emphasized that beyond the mere clothing and accessories, the tattoo art which is in direct contact with the body and integrates with it, creates a part of the individual's identity.

Key Words: Discursive Body, Identity, Tattoo

Introduction

When we think of the body, one of the most fundamental contradictions that come to our mind is the spirit-mind and body opposition. Sometimes the body is seen as the carrier of the soul, sometimes the soul is the carrier of the body, sometimes both is the same. Body is an extension of nature with one side of the body, and the insurmountable border between spirit and nature with the other side. The point at which postmodern feminism raises its appeal is precisely this contrast. Body of soil and the traditional patriarchal perception, in which the soul represents the masculine and the body represents the female side. In the form of sexist dichotomies is the espousals of enlightened mind which transference as they are. But on the other hand, it manages the body (Akgül, 2012, p. 72).

Nowadays, the improvements which lives in diet, beauty, aesthetic surgery, magazine, body development, sexuality, punishment, education etc. disciplines have increased attention to body sociology. According to Giddens, disruption of our eating styles, is an indicator of attention to body. Again according to Giddens body is not physical thing which is apart from a society. It attributes a social qualification to the body. It emphasizes body's social aspect too as biological aspect (Giddens, 2000, p. 126). When body is formed by society, society forms the body

¹ Ege Üniversitesi, selma.didem.ozsenler@ege.edu.tr

as well like culture. Because nowadays we live in consumption society and all forms of consumption (sport, diet, life-style) affects the body.

Body can be social body or socio-cultural body. If we look at the subject with perspectives of the corruptions to the body, it can be said that body is made by social and cultural states. It is certain that like modern sociological body approaches have maintain body has came in contemporary societies huge consumption projects indispensable project; like diet, sport, life-style, cosmetic surgery. Nowadays modern west countries, especially in USA's indispensable consumption areas, body is the main point. Body producing in aforementioned fields, is the essential projects' of today's modern society (Okumuş, 2009, p. 2). Body producing or body project concepts are nowadays trend concepts because body has become a new consumption object.

Recently, the body has appeared as an apparent field of research within sociology. The literature in this field involve a wide range of bodily state of affairs in the realms of gender, sexuality, emotions, race, sport, health and aging, and spans a wide range of historical periods for reviews (Featherstone 1999; Shilling 1993). Above mentioned that this literature that analysis the body as a form of symbolic cultural wealth that individuals rush in the course of their identity maintaining efforts. If we get essential information about body area early for example body is emphasized socially conditioned object that shaped through differential socialization, body is reflects lots of things such as gender, race and social class origins (Hochschild 1983; Turner 1984; Willis 1977). During the recent years, however, sociologists begin to look at the body as a project, individuals started to act their own bodily appearances-with cultural and physical restrictions-in order to make a "look" that show their self-conceptions (Atkinson 2003; Giddens 1991; Gimlin 2002; Shilling 1993; Silver, 2011, p.359). Aforementioned body reflects emotions, sexuality, race, gender etc. because nature of the body maintain itself as itself but if the body wants to control itself it constructs itself by self-management. If ideology, religion, politics, norms or all restrictions are so strict for a people than by discovering contra-disclosure on his/her body or all the belongings that he/she has, creates another discourse.

Identity and Tattoos

Pillar social-psychological explanation of tattooing go around a structure of tattoo passion as intrinsically pathological (Gittleson & Wallfn, 1973; Grumet, 1983; Houghton et al., 1996; Howell et al., 1971; Newman, 1982). Social psychologists typically argue that a tattooed body is the manifestation of a mind filled with disorder. Moreover, they suggest wearers cannot adapt to authoritative social norms, values and beliefs as a result of developmental or cognitive deficiency (Williams, 1998). According to Gittleson etc. (1969), tattooing offered classic social psychological attributes, Goldstein (1979), Lombroso-Ferrero (1972), Measey (1972) and Pollak and McKenna (1945), tattooing predicts more essential deviance; as individuals who savagely disable their bodies in such a barbaric way cannot take other "primitive" or contra-prescriptive momentum.

In medical and epidemiological research, tattooing is attributed to youth impetuosity and irrationality Armstrong, 1994; 1995; Armstrong and McConnell, 1994; Armstrong and Pace-Murphy, 1997; Armstrong et al., 2000; Grief and Hewitt, 1998; Gurke and Armstrong, 1997; Houghton et al., 1996; Martin, 1997). Tattooing point out immaturity among "at-risk youth" and is correlated with other forms of self-harm such as physical aggressiveness, sleeping around, substance abuse and suicide (Braithwaite et al., 2001; Korn, 1996; Roberts & Ryan, 2002). Accordingly, enthusiasts present a dearth of insight of social deficiency through unhygienic and physically dangerous patterns of action (Frederick & Bradley, 2000). To eagerly inflict pain on one's body and mark the skin

with eternal symbols of pollution is described as overtly antisocial (Gottfredson and Hirschi, 1990; Loimer and Werner, 1992). Such interpretations ring with Judeo-Christian understandings of the body as sacred “home” and legitimate Western scientific theories about tattoo enthusiasm prevalent since the turn of the 19th century (Atkinson, 2004, p.127).

A crucial of tattoos is that they are everlasting corporal changes that may attend to attach the self in the postmodern world (Sweetman, 1999, pp. 52-53). Research also suggests that tattoos are used to indicate identity (Giddens, 1991, p. 31) and group association (DeMello 2000; Sanders 1989; Velliquette & Murray 1999). Some people collect tattoos and tie up a huge tattoo subculture (Velliquette & Murray 1999). Some others known as modern primitives, connect a lot of tattoos with piercings and other variety of body modifications to express membership and defence to “mainstream” society (Vale and Juno 1989). Because it predicate willing self-marginalization. Forbis (1994, 33) debates that such body modification can be a form of “resistance to capitalist commodity culture” (Search 1999; Rosenblatt 1997; Vale and Juno 1989). On the other hand individuals have to focus on the motivations and the meanings associated with possessions of corporate logo tattoos which as a form of standardized images, may or may not be a form of resistance (Orend, Gagne, 2009, p.495).

Discursive Body ve Control Theory

Control theory (Gottfredson & Hirschi, 1990) submits that links with societal institutions such as family, jobs, school support customary norms that moderate abnormal behavior. Tattoos and piercings and such belongings symbolize social and physical risks (Mayers et al., 2002) and habitual norms are inclined to inhibit them. However, the area of tattoos and piercings on the body and the fact that the body is degraded ground between society and the individual (MacCormack, 2006; Schilckdkrout, 2004; Turner, 2008) means that having tattoos and piercings can show nonpredictability, control and freedom by individual (Bell, 1999). This display in the end may be inviting to young people who are working for identity (Arnett, 2000; Erikson, 1950; Perry, 1970) particularly, the ways of freedom vs constraint (Waterman, 2004). Both nonpredictability and strict control are proof of the personal efficacy that is strong theme in the positive findings of research on body modification with adults (Dukes & Stein, 2011, pp. 1548-1549).

Tattoo researchers working in the 1990s and 2000s suggested that, like many subcultures (Fox 1987), tattoo world stay stiffly shared out between center and peripheral social members (DeMello 2000). On the suburbs of the tattoo scene are a group of middle class and mostly customary individuals who see getting tattoos as fun, hip and trendy (Irwin 2001). While these modern aware tattooees supply a broad mainly reinforce for tattoos within center social groups, they, in the end chose the smallest and most innocent tattoos possible. Their cooption of this once high strung and variant activity gives them the lowest status within the tattoo world. New wave tattooees symbolize a more admire group within the subculture. Reformer individuals like to have bigger, larger, trendy tattoos (Irwin, 2000). Regardless, lack of capability and attention in having their head status decided by their tattoos keep innovative collectors covering their bodies with art.

Some elite and avant-garde collectors and tattoo artists reside at the center of the tattoo world. They are both dedicated to completing their “body suits”, and interested in getting and producing the best, most expensive, and significant tattoos available. By this way, this individuals called as the trend setters within the world of Professional tattooing. In a journal “How elite collectors and tattooists’ status as positive and negative abnormal played on these social divisions within and between tattoo worlds and how contemporary positive and negative abnormal

statuses are ties to the structure of fringe social groups and conventional society” has been researched and after laying out the ways that elite collectors and tattooists symbolize both negative and positive abnormals, and found that elite collectors and tattooists are want to attribute high culture icon and popular celebrity (Irwin, 2003, p. 30).

Sociological Body Approaches

They act from the fact that there is a human body. In this context, society, sociology body; in this case a society as a body”, It can be considered as ”physical relations” network. Indeed, social, economic, cultural, educational, political, medical etc. to deal with relationships within the framework of the body; It seems to be an important approach in understanding and explaining. This is the body an important position in the understanding of society, sociology, politics science, sociology of politics, sociology of religion, sociology of economics, medical in sociology, it becomes important to deal with the issues within the body. Human social the relationship between the body and the body as an actor it can be said that the body is a means of appearing as a human being (Okumuş, 2009, p.2).

Yet, under the crucial and interpretative point of view of body image, as the one present here, there is a link in the heterogeneity of the works, reproduction a multiple rather a fragmented self, and an embodied rather than a depersonalized picture, so intrinsically connecting the symbolizing with the artist’s identities. Namely, this connection is discursive and embodied character of the patterns of self-representation. The main question is to aware of the role of such patterns in the construction and reconstruction of the artists’ and the works’ identities, to judge and argue their meanings and reflecting on their impact in the construction and substructure of the stories of uniqueness and artistic identification in the two cases under analysis (Pereiro, 2014, p.78). The argumentation of the works and other discourses displays that in both cases rather than a personality trait, the body is more an active and creative.

The Discursive Analysis of Body Representation

Discourse is a social pattern of production of variety of languages in some social contexts (Fairclough 2001 [1989]: 20). That is why, a social construct, which can only research form its socio-historical context, emerge conditions, creative dimensions and how it is expressed; which also means that discourses are related to their authors and the society which they live expression than a confession (Fairclough, 1992; 1995). It is appointed reduplication of personality and identity reconfiguration as an individual project (Giddens, 1991). What’s more, in the context of the research, ‘body image’, is more than ‘self image’, or the reproduction that an instrument has his/her social effects as it include the dimension of habitus. It means that, the relationship with the body is not reducible to the body image and is inseparable from the relationship with language and with time’ (Bourdieu 1980 [1976]: 119–21). As a performance body, “body representation is a manifestation of habitus mobilizing in the orientation of individual bodies”. It can convert a main type of culture as other forms of social differentiation (Shilling, 1993). On the other hand, body image also leads the idea of the body as a “reflective project” as an individual and symbolizing construction of identity (Giddens, 1991, p. 98). On the other hand, reflective body is the identity side of the body which by their motor actions, and all of the things that add to body is discursive side of the body.

Conclusion

Body is affected from society and society is affected by the body. Thats why, when body creates self-management and controls itself by emerging contra-discourse to ideology, religion, politics and norms etc. it reflects its opinion

and discourse by making variety of transformation on its body such as tattoos, piercings, wearings and all of the belongings. By making control on his/her body a person can create project that's why body is representation of manifestation of habitus and this can be an orientation of individual bodies. Like a culture's transformation of the society, body can transfer the society and society can transfer the body, that is why they are in dialect with each other. In micro field, tattoos are discourse of the body. If a person is aggressive for the society or if a person has sleepy identity because of want to belong with a group and accepted by the group members, it is important for him/ her to create tattoos. Their symbols are so important too. If there is huge tattoo it is mean that person is outskirts of the society but if there is small and kind it is mean that you are intellectual and want to say something to society. That is why controlling the body by creating discourse is body project which you working on. And the discourse of the body carry and reflect your soul to the society.

Kaynakça

- Akgül, Ç. (2012). "Tüketilen ve "İktidar"laşan Bir Beden: "Amerikan Sapığı" *Fe Dergi* 4, sayı 2, 72-86.
- Armstrong, M. (1994). "Tattoos: A risk-taking art." *Texas Nursing*, Vol. 68, No. 2, 8-9.
- Armstrong, M. (1995). "Adolescent Tattoos: Educating vs. Pontificating." *Pediatric Nursing*, Vol. 21. No. 6, 561-64.
- Armstrong, M., Y. Masten and R. Martin. (2000). "Adolescent Pregnancy, Tattooing, and Risk Taking." *American Journal of Maternal Child Nursing*, Vol. 25, No. 5, 258-61.
- Armstrong, M. and C. Mc Connell. (1994). "Tattooing in Adolescence, More Common Than You Think: The Phenomenon And Risks." *Journal of School Nursing*, Vol. 10, No. 1, 22-29.
- Armstrong, M. and K. Pace-Murphy. (1997). "Tattooing: Another Adolescent Risk Behavior Warranting Health Education." *Applied Nursing Research*, Vol. 10, No. 4, 181-89.
- Armstrong, R. (1992). "Tattooing Should be Regulated." *New England Journal of Medicine*, Vol. 326, No. 3, 207.
- Arnett, J. (2000). *Emerging Adulthood: A Theory of Development From The Late Teens Through The Twenties*. *American Psychologist*, 55, 469-480.
- Atkinson, M. (2003). *Tattooed: The Sociogenesis of a Body Art*. Toronto: The University of Toronto Press.
- Atkinson M. (2004). *Tattooing and Civilizing Processes: Body Modification as Self-control*, *Critique*, 41.2, ss.126-146.
- Bell, S. (1999). *Tattooed: A Participant Observer's Explanation of Meaning*. *Journal of American Culture*, 22, 53-58.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critic of Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1980 [1976]), *Le sens pratique / The Practical Meaning*, Paris: Éditions de Minuit.
- Braithwaite, R., A. Robillard, T. Woodring, T. Stephens and K. Arriola. (2001). "Tattooing and Body Piercing among Adolescent Detainees: Relationship to Alcohol and Other Drug Use." *Journal of Substance Abuse*, Vol. 13, No. 1-2, 5-16.

- DeMello, M. (2000). *Bodies of Inscription: A Cultural History of the Modern Tattoo Community*. Durham: Duke University Press.
- Dukes R. L., Stein J. A. (2011). Ink and Holes: Correlates and Predictive Associations of Body Modification among Adolescents, *Youth & Society*, 43(4), 1547-1569.
- Elias, N. (1978). *What is Sociology?* London: Hutchinson
- Erikson, E. (1950). *Childhood and society*. New York, NY: Norton.
- Fairclough, N. (2001 [1989]), *Language and Power*, London: Pearson.
- Fairclough, N. (1992), *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity.
- Featherstone, M. 2000. *Body Modification*. London: Sage.
- Foucault, M. (1979). *The History of Sexuality, Volume I: An Introduction*. London: Allen Lane/penguin
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Redwood City, CA: Stanford University Press.
- Gittleson, N. and G. Wallfn. (1973). "The tattooed male patient." *British Journal of Psychiatry* Vol. 122, No. 568, 295-300.
- Gittleson, N., G. Wallfn and K. Dawson-Butterworth. (1969). "The tattooed psychiatric patient." *British Journal of Psychiatry*, Vol. 115, 1249-53.
- Gottfredson, M. and T. Hirschi. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford: Stanford University Press.
- Grumet, G. (1983). "Psychodynamic Implications of Tattoos." *American Journal of Psychiatry*, Vol. 53, No. 3, 482-92.
- Goldstein, N. (1979). "Laws and Regulations Relating to Tattoos." *Journal of Dermatologic Surgery and Oncology*, Vol. 5, 913-15.
- Grief, J., W Hewitt. (1998). "The Living Canvas: Health Issues in Tattooing, Body Piercing and Branding." *Advances For Nurse Practitioners*, Vol. 12, 26-31.
- Houghton, S., K. Durkin, E. Parry, Y. Turbett and I? Odgers. (1996). "Amateur Tattooing Practices and Beliefs Among High School Adolescents." *Journal of Adolescent Health*, Vol. 19, No. 6, 420-25.
- Howell, R., R. Payne and A. Roe. (1971). "Differences Among Behavioral Variables, Personal Characteristics, and Personality Scores of Tattooed and Non-Tattooed Prison Inmates." *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 8, 32-37.
- Irwin, Katherine (2000). "Negotiating the Tattoo." *Constructions of Deviance: Social Power, Context, and Interaction*, Third Edition, edited by Patricia A. Adler and Peter Adler. Belmont, CA: Wadsworth, 469-79.
- Irwin K. (2001). *Legitimizing the First Tattoo: Moral Passage through Informal Interaction, Symbolic Interaction*, Volume 24, Number 1, 49-73.
- Irwin K. (2003). "Saints and Sinners: Elite Tattoo Collectors and Tattooists as Positive and Negative Deviants." *Sociological Spectrum* 23, 27-57.

- Klesse, C. (1999). "Modern Primitivism: Non-Mainstream Body Modification And Racialized Representation." *Body & Society*, Vol. 5, No. 2-3, 15-38.
- Kom, K. (1996). "Body Adornment And Tattooing: Clinical Issues And State Regulations." *Physician Assistant*, Vol. 20, No. 5., 85-100.
- Loimer, N. and E. Werner (1992). "Tattooing and High-Risk Behaviour among Drug Addicts." *Medicine and Law*. Vol. 11, No. 34, 167-74.
- Lombroso-Ferrero, G. (1972). *Criminal Man: According to the Classification of Cesare Lombroso* Montclair, N.J.: Patterson Smith.
- MacCormack, P. (2006). *The Great Ephemeral Tattooed Skin*. *Body & Society*, 12, 57-82.
- Martin, A. (1997). "On Teenagers and Tattoos." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, Vol. 36. No. 6, 860-61.
- Mayers, L., Judelson, D., Moriarty, B., & Rundell, K. (2002). Prevalence of Body Art (Body Piercing And Tattooing) in University Undergraduates and Incidence of Medical Complications. *Mayo Clinic Proceedings*, 77, 29-34.
- Measey, L. (1972). "The Psychiatric And Social Relevance of Tattoos in Royal Navy Detainees." *British Journal of Criminology*, Vol. 12, 182-86.
- Newman, G. (1982). "The Implication of Tattooing in Prisoners." *Journal of Clinical Psychiatry*, Vol. 43, 231-34
- Okumuş, E. (2009). "Bedene Müdahalenin Sosyolojisi", *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Sayı:2, 2-3.
- Orend, A., Gagne P. (2009). Corporate Logo Tattoos and Commodification of the Body *Journal of Contemporary Ethnography* 38(4), 493-517.
- Perry, W. (1970). *Forms of Intellectual and Ethical Development in The College Years*. New York, NY: Holt, Rinehart, & Winston.
- Pollak, O. McKenna, E. (1945). "Tattooed Psychotic Patients." *American Journal of Psychiatry*, Vol. 101, 673-74.
- Roberts, T. and S. Ryan. (2002). "Tattooing and High-Risk Behavior in Adolescents." *Pediatrics*, Vol. 110, No. 6, 1058-63.
- Rosenblatt, D. (1997). "The Antisocial Skin: Structure, Resistance and "Modern Primitive" Adornment in The United States." *Cultural Anthropology*, Vol. 12, No. 3, 287-334.
- Sanders, C. (1989). *Customizing the Body: The Art and Culture of Tattooing*. Philadelphia: Temple University Press.
- Shilling, C. (1993). *The Body and Social Theory*. London: Sage.
- Silver, E., Matthew V., and Silver, S. (2009). "Tattoo Acquisition: A Prospective Longitudinal Study of Adolescents." *Deviant Behavior* 30 (6): 511-538.
- Schilckrout, E. (2004). *Inscribing The Body*. *Annual Review of Anthropology*, 33, 319-344.
- Turner, B. (2008). *The Body and Society: Explorations in Social Theory*. Los Angeles, CA: SAGE.

- Vale, V. and Juno, A. (1989). *Modern Primitives: An Investigation of Contemporary Adornment & Ritual*. San Francisco: Re=Search Publications.
- Williams, K. (1998). "Tattoos, Scars, Body Adornment and Dishevelment in an Acute Psychiatric Population." *Psychiatric Bulletin*. Vol. 22, 94-96.
- Willis, E. (1978). *Profane Culture*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Willis, E. (1980). "Notes On Method." In *Culture, Media, Language*. S. Hall led.]. London.
- Williams, K. (1998). "Tattoos, Scars, Body Adornment And Dishevelment in an Acute Psychiatric Population." *Psychiatric Bulletin*. Vol. 22, 94-96.
- Waterman, A. (2004). "Finding Someone to Be: Studies on The Role of Intrinsic Motivation in Identity Formation" *Identity*, 4, 209-228.

VOL .30

Current Debates in Social Sciences

ANTHROPOLOGY, CULTURAL STUDIES, EDUCATION, LINGUISTICS,
LITERATURE, GENDER STUDIES, PHILOSOPHY, PSYCHOLOGY, SOCIOLOGY

Social sciences are not a field of science that can be defined or restricted to one or two disciplines. They have subbranches such as anthropology, psychology, sociology, literature, education and philosophy, each of which has different purposes, functions and objectives. Definitions, boundaries, and assumptions about social sciences disciplines stand on scientific approaches. No criterion makes one field of social science superior to another. This book, titled Current Debates in Social Studies, has been prepared with an understanding that regards every social science as essential and valuable. The book contains seventeen studies, each of which is prepared by expert researchers, each belonging to different fields of social sciences. These studies on current issues and problems will also be the source of future studies in related fields.

VOL. 30

Current Debates in Social Sciences

ANTHROPOLOGY, CULTURAL STUDIES, EDUCATION, LINGUISTICS, LITERATURE, GENDER STUDIES, PHILOSOPHY, PSYCHOLOGY, SOCIOLOGY

IJOPEC
PUBLICATION

London ijopec.co.uk Istanbul